

نه ته وه له ناو چو وه کان

نوسیننی
هارون یه حیا

وهر گیرانی
شاهو عومه ر عارف

چاپی یه که م

۲۰۱۰

منتدی اقرا الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

نه ته وه له ناو چو وه كان

بلاوکراوی خانہی چاپ و بلاوکردنہومی چوارچرا

زنجیری (۲۹۹)

ناونیشان / سلیمانس - سرہتانی شہقامس مولہوی - بہرامبہر پالاس

موبایل ناسیا ۰۷۷۰۱۵۷۵۰۶۷ - سانا ۰۷۵۰۱۱۲۸۳۸۸

نرخس (۴۵۰۰) دینارہ

نه ته وه له ناوچووه کان

نوسینی

هارون یحیی

وهر گېږانی

شاهو عومەر عارف

ماقنى لە چاپدانە وەسى پارىتەراوۋە بۇ خانەنى چاپ و بىلەن كىرگەنە وەسى

چىوارچىرا

ناو ى كىتەب : نەئەوۋە لە ناو ىوۋە كان

نوسىنى : ھارون بىجى

وەرگىترانى : شاھۆ غومەر عارف

ئايىپ ۋەھلەبىر : ئەندىبا جەزا غەفور

دېزىن ۋە بىرگ : فەرھاد

شۋېتى چاپ : چاپەمەنى چىوارچىرا

سالى چاپ : ۲۰۱۱

نۆرە ى چاپ : چاپى بەگم

نېرار : ۱۰۰۰

لە كىتەپخانە گىئەبە كان زمارە ى سياردى (۱۳۶۵) سالى ۲۰۱۰ ى

يېتەراوۋە

پیشکشه

- به دايك وياوكم ويراكانم
- به هاوسه ره به و هفاكهم كه هه ميشه هاندمري چاكهم بووه
- به و ماموستايه ي كه سه ره تا دهستي گرتم خوم به قهرزاري دمرانم
- به هه موو شه يداياني ريگه ي راستي بي جياوازي
- به هه موو نه و كه سانه ي خوشه ويستن لام

پيشه کی وەرگير

سوپاس و ستایشی بڼې پایان بڼې پرمه وەرگاری جیهانیان، ودرودو سهلامیش بڼې سرگیانی پښغممبیری نازیز موحه محمد (درودی خوی لسمر بیټ) وه بڼسمر یارو یاوه رانی تاپوژۍ دوايي. زورکمان پلاژانه لیره و لموۍ چمندين بسمهراتی کون و نورمان بیستوه له گمل نمو چیرکه قورنایاندهی کهباس له نمتوه کانی پيشو دهکات، نه گمر سمرنج له بسمهراتی نمو نمتوه له ناوچوانه بدین ده گینه نمره کی هیچ نمتوه یه که پتوړستی بهر ابریک یان پشتیوانیک نه بیټ که هاوکاریان بکات، به لام له کاتیکدا که نمو نمتوانه پشتیان له حقیقه تی ژیان کردو شوین پرېوۍ ناراستی خزان کومتن نمرکات خوی گمورهش دوچارۍ نه هامه تی و درودی سمریان دهکات.

خوینهری بهرېزم

نم کتیبی که له بمرده ستایه یه کیکه لمو کتیبه پر بهایاندهی نوسری به توانای تورکی (هارون یی) که زورک له کتیبه کانی ناو براو وهرگيراونته سمر زمانه کانی دنیا، بڼه منیش به باشم زانی نم کتیبی هارون یی وهرگيرمه سمرزمانی شیرینی کورده تاوه کو پوله کانی گه له کممی پڼ ناشنا بکم و هاوکات کتیبخاندهی کوردیشی پڼ ده ولعمند بیټ: نم کتیبه باس له چونیتهی له ناوچوونی نمتوه کانی پيشو دهکات، وه باس لمو راستیانه دهکات که قورنای پيوژ وه دواين پدیامی خوی بڼ مرژایتهی هیناویتهی، لیره و گرنگی نم بابتانمان بڼ درده کموړت که له ناوه وړکی نم کتیبدا هاتوه بڼه پتوړستمان بهر نمره و پتوړیک هیه بڼ تیرامان له حقیقه تی بسمهراتی نمو نمتواندهی پيش خزمان، وه ییگومان قورنایش وه مودوسوعیه کی بهر فراوان لیوان لیوه

لەرپه‌ه‌ندى مېژدوى و كۆمه‌لايه‌تى و ده‌رونى و زانستى و هتد...، لىم كىتېبىدا
بىراوردېڭى ئەقلى و زانستى لىنېتوان تىماوى ئىم بىسەرھات و چىزكانە دىكات
كەلە كىتېبى ئاينە جىاچىياكانىمۇ دىگىرېنمۇ و بىبىراورد لىگەل ئىم چىزكانى
كەلە قورئانى پىزۇدا باسكارون، پاشان نوسىر زۇرىبىجوانى وەلامى ھىمىمۇ ئىم
ھەلانى دىداتىمۇ كە داروین لى تىزۇرەكەيدا باسى لىتۇ كىردۇ.

خوینەرى بىرېزىم ئىم كىتېبى كەلەبىردەستدا بىرېشە لىنۇ بىش كە
سەرجمىان باس لىم چىزكانە دىكات كەلە قورئانى پىزۇ تىماوى ئاينە
جىاچىياكان و داستانە ئەفسونىوانى كانى زۇرىك لىنەتەمۇ كانى دىنیدا ھەن، پاشان
بەشېڭى تايىمەتېشى تىرخان كىردۇ بۇ بەدۇخستەنمۇ لىم ھەلانى كە داروینى
پىدا تىپىرى. لىرەدا تىمۇ ماو بلىم كە داواكارم خوى گىمۇرە بەبىزەبى خوى ئىم
خىرمانە كىمى لىتۇرگىرېم وە بىكاتە مايدى لى خۇشبونى گوناھەكانىم،
وەدەمىوت زۇر سىپاسى ئىمۇكەسانە بىكەم كەھمىشە يارمەتیدەرم بوون لىمىر
كارىڭى چاكەدا نەگەر تەنھا بە وشەيدىڭى بچوكىش بوپىت بەتايىبەت بىراى بىرېزىم
ئىبراھىم جەغفىر وە ئومىدەوارم لىداتودا بەخىرمانىڭى تىرەو بىتەمۇ
خىزمەتەن.

شاھۇ غومەرخارف

۲۰۱۰/۲/۱

بۆ خۆڭنەر

ھۆكۈرىك لېشىت ديارىكرىدن و تىرخان كىردى بەشىكى تايىت بەرۋىخانى تىۋرى دارۋىن ئىۋىيە كە ئىم تىۋرە بىچىنە و ياساىك پۈككەخات كە تىكپاى فەىلمسوفە بىۋ باۋىرۋ گومپاكان پىشتى پىۋ دەبىستىن، جالموكاتىۋى كە دارۋىنىيەكان نكولى ھەقىقەتى بون دەكەن ۋەلەلەيكى تىرىشۋە نكولى ھەقىقەتى بونى خوا دەكەن، زۆرىك لە ھەلكى پىشتىان كىردۋە لە ئاينەكانىان ياخود كىوتىنە گومان و دودلى لىسرىبونى بەدپەيتىنەر لە ماۋى ئىۋ سىدۋچل سالىۋ دوايىدا. لىبىرئىۋە بەتالكرىدەۋە و پۈچەلكىردەۋى ئىم تىۋرە شىتىكىۋ ئاين پىۋىستى كىردۋە لىسرىمان، ۋە بىرپىرسىيارىتەكەشە دەكەتتە سىرشانى ھەرىك لە ئىتە.

ۋە بۆئىۋى ھەلىك. ئىمىتتەۋە بۆ خۆڭنەر كە زىاد لەم كىتەبى ئىتە بۆتتەۋە لىبىرئىۋە بىرمان لىۋە كىردۋە كە بەشىك تايىت بەكەن كىپۋختى ئىم بابەتى تىدا باس بەكەن. تىۋاى بابەتەنىمانىيەكانى ۋاڭە كىردۋە كە ھەمىۋ ئىم كىتەبەنە لە خۆيانى گىرتۋە ئىۋىش لە سىر تىشىكى ئايتە قورئانىيەكاندا كە بانگەشى ھەلكى دەكەن بۆلەى پەدىامى خواۋ ژيان لەگەلۋ واتاۋ ماناكانىدا. ۋە ھەمىۋە تىۋاى ئىۋ بابەتەنىشى ۋاڭە كىردۋە كە پەيۋەستى بە ئايتە قورئانىيەكان بە شىۋەيەك كە ھىچ گومان و پىرسىار گەلىكى نە ھىشتەۋە تىۋە كە بەھۋش و بىرى خۆڭنەردا يىت، ۋەبەشىۋازىكى ناسك ۋەستىۋاۋەيەكى ئاسان كەنوسىرلەكتىبەكانىداپىشتى پىۋ بىستەۋە، خۆڭنەردان دەتوانن لە ھەمىۋ چىنەكۆمەلەيىتى ۋاستىزانستىيەكان دا سودىان لىۋ ۋەرىگىر و لىيان تىۋ بگەن.

ئىم شىۋاۋە ئاسانە لىۋسىندا ۋادەكات لە خۆڭنەر كە ئىم كىتەبە لىيەك دانىشتىندا بۆتتەۋە، تىنەت ئىۋانەش كە بىۋاىان بىۋارە پۈچانىيەكان نىۋ پەتيان دەكەنۋە دەكەنۋە ژىرئىۋە راستىانۋە كە ئىم كىتەبەنە لەخۆيانىان گىرتۋە، ۋەناشتان ئىۋى

که برویان پتی ده بیټ بیشارنموه. خوټنمر ده توانیت تم کټیټمو کټیټبه کانی
 دیکمی نوسر بخوټنیتنموه به شټوه یه کی جیا یاخودله نیوان مشټ ومړه
 بهرفراوانه کاندا، بهلام ثوانمی نارده زوومندی ثموه که سووومندبن لټی ثموه له
 مشټ و مړکردندا سووویکی باش بۆ خوټان بده دست ده هینن، چونکه ثموکاته
 ثموانه ده توانن بمو سروشته یان زیاتر شوټیښموه به ثمزمونی کسانمی ترداو
 بموخولیایمی خوشیان هه یانه وتوټیژ بکن لمبارهی ثمو ثمزموانمی بده ستیان
 هیناوه بۆ کسانمی تر.

ثمه موټرای ثموهی که بمشداریکردن له خوټندنموه و پیشاندانی ثم کټیټبانه که
 له بهر په زامه نندی خوا نوسراون خوټی بۆخوټی به خدمت کردنی ناین داده نریت. لم
 کټیټبدا راستیه کان به شټوازیکی تمواو رام و هینانه سربار پیشاندراوه، له بهر
 ثموه بموکسانه ده لټین که ده یان موټ ناین بگه یه ننه کسانمی تر ثموه له راستیدا ثم
 کټیټبه یارمندی و کۆمه کیه کی گموره یان پیشکش ده کات. ثموهی به سووود
 پیوسته بۆ خوټنمر ثموه یه که دیراسه بکات له سر چمند نمونه یه که لم کټیټبانه
 که له کوټایی کټیټبه کدا باس کراوه و همن، تاوه کو به چاوی خوټی ثم
 همدچه شنه ییه که تمم سرچاوه ده ولهمندانه به بابته ناینه به سووود به نرخ و به
 پیژکان پیشکش یان کردوه ببینیت، لم کټیټمو کټیټبه کانی تری نوسردا
 بیروټچونی کسیتی نوسر یان ثموقه کردانمی که پشت به کټیټبه گومان
 لیټکراوه کان ده بستن وه یاخود شټوازیکی لیټ و پنهانی له پیشاندانی بابته
 نه یاره کاندا وه یان پیشاندانمی خراپ که کاریکاته سرگومان و دووټی وه بیټه
 مایمی لادان لمیرکردنموه و تیراماندا همرگیز په یدا نابن.

دەربارەى نوسەر

ھارون يەھيا كە ناوى خوازراوى نوسەر لى سالى ﴿١٩٥٦﴾ لى ئىنقىرە لى داىك بوو، دواى ئىلەى خويندىنى سىرەتايى وناوئى لى ئىنقىرە تىمۇدەكات، خويندىنى ئادابى لى زانكۆى ﴿مىمار سنان﴾ لى زانكۆى ئىستەنبول خويندە، وئە ھىشتاگانى سەدى راپردودا دەستى كىردو ىدەر كىردى كىتەبە سىياسى و ئاينىەكان. ھارون يەھيا نوسىرىكى بەناوبانگو ناسراو ىلەى لى ئوسىنەكانىدا داروینىەكان پوچەل دەكاتىو، وئەلەش پىشان دەدات كە پەيوئىدى. راستوخزىان بە ئايدۆلۆژىاي خوينىاي تىكەدەرە ھەيە. ناوى خوازراوى لى ھىردو ناوى ﴿ھارون﴾ وە ﴿يەھيا﴾ پىك دىت ئىرىش بەيادى دوو پەيامبىرو پىتغەمبىرى خاوەن ئىزمون كە ھىردوكان دژ بە كوفرو بى بىروايى دەجەنگىن، بەلام لى كاتىكدا مۆزى پىتغەمبىر لىسەر بەرگەكەى دەدەكەمۆت وەك نىشانەىك بۆ پەيوئىست بوونى واتا ماناى ئىم كىتەبانە كە لى خزانى گىرتو ىلەى بەدانانى ئىم مۆرە.

مۆرەكەى پىتغەمبىر ئامازە بوئەكات كە بەراستى قورئانى پىوژ دواین كىتەب و پەيامى ئاسمانىە، وە پىتغەمبىرمان ﴿موحەممەد (درودى خواى لى بىت)﴾ دواينى پىتغەمبىرئە. وە نوسەر لىبىر پۆشائى قورئان و سونئەتدا مەبەست و ئامانجى برىتە لى پوخاندن و رىشە كىش كىردى بىنەساكانى بى باوئى و ھاوئ بۆ ﴿خودا﴾ بىراردان لى بناغمو بىنچىنەيانەو، وە بۆ پوچەل كىردىلەى ھەموو ئىر بانگەشانەى كە بزوتە نىيارەكانى ئاين لىسەرى وەستان، بۆ ئىلەى كۆتا ووشەى ھەقىقەت و راستى بكاتە بانگەشە بۆكراوى خۆن، وە ئىم مۆرەش كە كىتەبەكانى بى مۆركراو دادەنرەت لى برى ئاشكرا كىردى ئىم ئامانجانەى. تىكراى كىتەبەكانى

نوسەر بەدەوری یەك ئامانچ و مەبەست دا دەسپۆزىنمە ئەریش گەيانەندى پەيامى قورئانە بەتمەواى خەلكى، وەھانىيان دەدات لەسەر باوەر ھىئان بە خوار وە بىرکردنمەو تىپرامان بە بابەتە ئىمانىيەكاندا و وەھىروەھا بىرکردنمەو لە بونى خواى بەدپەيتنەرى پەرستارو و پۆزى دواى. كەتیبەكانى ھارون يەھيا چوئەتە ناو كرۆكى جەماوەرەو بەفراوانى بەشپۆيەك كە لە ھىندەو و تا ئەرەبىكا ئارەزوومەندانىكى زۆريان ھەيە، وەدەگاتە ولاتى ئىنگلتەرا و ئەندەنوسيا و پۆلەندا و بۆسنە و بەرازىل و ئىسپانيا، وە لە راستىدا ھەندى ئە كەتیبەكانىشى وەرگىپاوان بۆ سەرمەمانەكانى فەرەنسە و ئىنگلىزى و ئەلمانى و پورتوگالى و ئوردى و عەرەبى و ئەلبانى و پروسى و ئەندەنوسى.

ئەوى راستى يەت ئەم كەتیبانە بەسودن و كارىگەريان لەناو جەماوەردا زۆرە بۆ بانگ ھىشت كردنى كەسانى بى بوا بۆلای باوەر بە خواى تاك و تەنھا. وە ھەروەھا بۆ بەھىز كردنى باوەرى ئىماندارانىش، جاشىتواى ئاسان و قايىل كەر كە ئەم كەتیبانە لەخۆيانىيان گرتووە، دەست مايمو ئەغەمىكى باشيان ھەيمو كارىگەرى خىراو قوليشيان لەسەر خوئەنەر ھەيە، مەحالە لەسەرھەر خوئەنەرك ئەم كەتیبانە بخوئەنەتەو وەبە شپۆە يەكى راستىش بىر لە ناوەرۆكەكانىيان بەكاتەو دواجار قايىل يەت بەھەر جۆرە فەلسەفەيەكى مادى گەرايى، وەئە گەر كەسەك مايتەو پارتەزگاريان ئى بەكات ئەو ئەدەرەوازەيەكى سۆزدارىمەو، چوئە ئەم كەتیبانە ئەو جۆرە فەلسەفانە لە بناغەو پوچەل دەكەنەو، وەئە راستىشدا تەواى ئەو نايدۆلۆژيانەى كە نكولى بونى خواى گەورە دەكەن ئەمەرى بەتال بونەتەو، وەچاكەوگەورەيى ئەویش دەگەرتەو بۆ كەتیبەكانى ھارون يەھيا. گومانى تەدا نىيە كە ئەم تايبەتەندىانە بۆ دانايى و پرونى قورئانى پىرۆز دەگەرتەو، وە ئامانچى نوسەرىش لە پشت ئەم كەتیبانەو ئەوئە كە خزمەتى ئەو كەسانەبەكات كە دەگەرتەن بەدواى پەنگى راست و گەشتەن بە پەرەردەگار، ئەك ئەوى مەبەست

تيايدا بدهست هيتاني نازناو يان ناو بانگ دهركردنبيت ، سمرهراي نمودهش هيچ ناماخيكي مادي له پشت بلاوکردنموي تم كتيبانهويه. وه له بمر پوژشايي نم پاستياندها نمواندي هاني كساني ديكه ددهن لسمر خويندنموي تم كتيبانه كه چاوودليان دهكهنموه رنگي بندايمتي كردن بڅ خوي تاك و تنهيايان پي پيشان ددهن، نموانه خزمهتلك پيشكش دهكهن كه بههيچ نرخ وبههايك مفرهدهناكرت.

لهلايكي تريشموه گواستنموي نمو كتيباندې كه جزرك له گومان و پارايي نميرو هوشي خوينمردا دروست دهكات، وه مرؤفيس بهرو ناو گيژاوي نايدو لوژيا كان دهبات، وه كاري گمري نموتوشي ناييت لهلابردني گومان لسمر دلي مرؤفهان كات و هوول بهفيو دانه، بهلام نموي كپون و ناشكرايه لم كتيبانهدا نمويه كه كاريگمري گمروي لاي خوينمر جي نههيشتووه، نكمر سمرنج بدهيته تواناي ندهبي نوسر زياترمهست له فوتاندنيانه كهمولي بودهدا، نموي گومان دهكات لهمهدا دهتوانيت خوي بڅ خوي ييبينيت كه بهراستي تاكه مدهست و ناماخي كتيبانهي هارون يهيا پروخان و لهناوبردني كو فرو بي باوهريه و گرنگي دان و خوتمرخان كردني بهرزو بلند كردنموي بهه بالاكاني مرؤفايمتیه. پيوسته ناماژه بهو بگهين كه نمو بارودوخه ناههموارو خرايه، وهنو مملاني يي كهجهاني نيسلامي لهنمروماندا تيايدا دهزي و پيوه دهناليتي جكه لهنمخامي دورو كومتنموه له ديني خوي گموره و پوكرده نايدو لوژياي بي باوهپان هيچي ترنيه، نممش كوتايي پي نايهت مدهمر بهگپرانموه بولاي پروگرام و بهرنامي نيمان و باوهرو وازهينان لمو بهرنامو پروگرامه گومرايانه، وه پوشت پروو بههابالكان و دروشه قورنانيهكان كه خاوهن و دوستكمري بوونموه پيشاني داوين تاوهكو ببيتته دهستورو بهرنامه بومان، وه بهسمرنج دان لمو بارودوخه خرايهي كه پروو ويران بوون و كاولكاري دهپات، نموه پيوسته لهسمرمان وهك

نمریکت نه بځامی بدهین نه گمرنا.... لمر استیدا له کاتې گونجاوې خزیدا پټی ناگهین. زیاده پړوی ناگهین ته گمر بلتین برهمه مکانی هارون یه حیا توانیریمتی همموله مپړه کان بگړت، وه بهیارمستی خوی گموره ثم کتیبانه هوکارک دهبن تاوه کو نتموه کانی سده ی بیستم بگمن به ناشتی و دادپروهری و به ختموهری که قورنانی پیژ پدیمانی داوه.

کاره کانی نوسر نه مانه ی له خو گرتوړه

النظام الماسوني الجديد، اليهودية والماسونية، الكوارث التي جرتها الداروينية على العالم، الشيوعية عند الأمبوش، الايديولوجية الدمية للداروينية : الفاشية، الاسلام يرفض الارهاب، اليداخفية في البوسنة، وراء حوادث الارهاب، وراء حوادث الهولوكوست، قيم القرآن، الموضوعات ١، ٢، ٣، سلاح الشيطان : الرومانسية حقائق ١، ٢، الغرب يتجه الى الله، خدعة التطور، أكاذيب التطور، الأمم البائدة، لأولي الأبواب، انهيار نظرية التطور في عشرين سؤالاً، اجابات دقيقة على التطورين، النبي موسى، النبي يوسف، العصر الذهبي، اعجاز الله في الألوان، العظمة في كل مكان، حقيقة حياة هذا العالم، القرآن طريق العلم، التصميم في الطبيعة، بذل النفس ونماذج رائعة من السلوك في عالم الحيوان، السرمدية قد بدأت فعلاً، خلق الكون، لاتجاهل، الخلود و حقيقة القدر، معجزة الذرة، المعجزة في الخلية، معجزة الجهاز المناعي، المعجزة في العين، معجزة الخلق في النباتات، المعجزة في العنكبوت، المعجزة في البعوضة، المعجزة في نحل العسل، المعجزة في النملة، الأصل الحقيقي للحياة، الشعور في الخلية، سلسلة من المعجزات، بالعقل يعرف الله، المعجزة الخضراء في التركيب الضوئي، المعجزة في البروتين، أسرار DNA.

كتّبه كاني نوسر بؤ مندالآن

﴿أيها الأطفال كذب داروين !، عالم الحيوان، عظمة السماوات، عالم اصد
قائك الصغار، النمل، النحل يبني خليته باتقان، بناء الجسر المهرة،
القنادس.﴾

برهه مه كاني ديكه ي نوسر كه بابته قورثانيه كاني

له خو گرتوره

﴿المفاهيم الأساسية في القرآن، القيم الأخلاقية في القرآن، فهم سريع للايمان
٣،٢،١ ، هجر مجتمع الجاهلية، الماوى الحقيقي للمؤمنين : الجنة، القيم
الروحانية في القرآن، علوم القرآن، الهجرة في سبيل الله، شخصية المنافقين في
القرآن، أسرارالمنافق، أسماء الله، تبليغ الرسالة والمجادلة في القرآن،
المفاهيم الأساسية في القرآن، اجابات من القرآن، بعث النار، معركة الرسل،
عدوالانسان المعلن : الشيطان، الوثنية، دين الجاهل، تكبر الشيطان، الصلاة
في القرآن، أهمية الوعي في القرآن، يوم البعث، لاتنس أبدا، أحكام القرآن
المنسية، شخصية الانسان في مجتمع الجاهلية، أهمية الصبر في القرآن، معارف
عامة من القرآن، حجج الكفرالواهية، الايمان المتكامل، قبل أن تتوب، تقول
رسلنا، رحمة المؤمنين، خشية الله، كابوس الكفر، النبي عيسى آت، الجمال
في الحياة في القرآن، مجموعة من جماليات الله ١-٢-٣، مدرسة يوسف،
الاقتراءات التي تعرض لها الاسلام عبر التاريخ، أهمية اتباع كلام الله، لما ذا
تخدع نفسك، كيف يفسر الكون القرآن، بعض اسرارالقرآن، الله يتجلى في كل
مكان، الصبر والعدل في القرآن، اولئك الذين يستمعون الى القرآن.﴾

سوره تا

ذَٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْفَرَىٰ نَقُصُّهُ عَلَيْكَ ^ط مِنْهَا قَائِرٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ^ط فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ ءَالِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ لَّمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ ^ط وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيرٍ ﴿١٠١﴾

هود (۱۰۱/۱۰۰) واته ﴿نمودی که باسکرا

هندیک بو له هوالی نوو شارو شاروچکانه، بزت ده گپرنموه، هندیک لهو شارو دیهاتانه ماون و هندیکی تری بهتموای ویران بوون. تیمه ستهمان لیته کردن و بهلکو همرخیزان ستهمیان له خزیان کرد، نموسا نوو پمرستا وانهیان کهله جیاتی خوا هاواریان لی ده کردن، فریای هیچ شتیکیان نه کهوتن کاتیک فرمانی پمروردگاری تو هات، هیچیان بز زیاد نه کردن جگه له تیاچوون نه بیت. خوی پمروردگار ناده میزادی به دیهیناوه و رُوح و لاششی پی به خشیووه، وه زویشی بز فمراهم هیناوه تاوه کو لمسر بهرنامه یه کی دیاریکراو له سمری پروات، پاشانیش ده یریتیت بز نمودی سمرله نوی بیگپریتیتموه بز لای خوی، خوی پمروردگار ناده میزادی به دیهیناوه و خوشی زاناره بهوی که به دیهیناوه، وه ده فرمویت

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٠٢﴾ الْمَلِكُ (۱۰۲)

واته ﴿مهگمر خوا نازانیت کیتی دروست کردووه و چونی دروست کردوه، له کاتیکدا نموزاته وردکارو به سوزو ناگایه. شاره زای کردو هه سوو پیندا ریستیه کانی بز ناماده ساز کرد، له بهر نموه یه کم نامانجی سهره کی که مرژی له پیناودا ده ژیت برتیه له بهندایه تی کردنی خوی بالاده ست و به گموره زانینی و پهنا بز بردنی، وه ههمان هوکار بوو که په یامی پوخت و پاک و بیگمرد

هاته کایوه هاوکات نیگای خوایی که مرۆڤایهتی له ڕێگهی پیغمبرانهوه (سهلامی خوا یان لهسهر بیته) بۆیان دهنێرا بریتی بووله و پێشمویی پهها بۆ نادهمیزاد. قورئانی پیرۆزیش دواپن کتێبه ئاسمانیهکانه و نمو نیگایهیه که هیچ گۆزان و لادانیکیشی بهسهردا نایهت.

جالههر نمو ئیمه ههموومان بهرپرین لهوهر گرتن و شوین کموتنی وهک بهنامیهکی نهگۆڕو جیگیر وهله ههمان کاتیشدا پێوسته پابهند بین بهپیارو تموای وردهکاریه کانیشیموه، چونکه تاکه ڕێگایه که بۆ ڕزگار بوئمان لهو دنیا و دواپۆذا، وهله لایهکی تریشموه ئیمه پێروستان به لیكۆلینموه و تیروانیینکی ورده ههیه لهمانار ناوهرۆکی قورئانی پیرۆز لهویدا که بۆمان دادهپۆژیت، خوای پهروهردگار لهقورئانی پیرۆزدا بۆمان باس دهکات که مه بهست لهوهی و نیگای قورئان پێشمویی خهله که بۆ بیرکردنموه و تی فکرین، وهک دهفرمویته : هَذَا بَلَّغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا بِهِۦ وَلِيَعْلَمُوۡا اَنَّ مَا هُوَ اِلَٰهُ وَّاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرُ اُولُوۡا

اَلْاَلْبَیۡ ﴿٥٢﴾ ابراهیم (٥٢) : واته : ﴿نه م (قورئانه) ڕاگهیاندنیکه

بوخه لکی به گشتی تابه هۆیه وه وریا بکریته وه و نا مۆژگاری پی وه ریگرن، بۆ نه وه ی بزانی بینگومان نه وزاته خوایه کی تاک وته نهاییه ﴿هه وه ها بۆ نمو یه که﴾ خا وه نی بیرو هۆشه کان یاداوه ری وه ریگرن و تیغکرین (له هه وڵی نه وه دابن خۆریشان وخه لکیش له سزای دۆزهخ رزگاریکه ن) ﴿.

به داتیاییموه چیرۆکهکانی ڕابردوو که شوینموارتکی گهوهریان له قورئاندا تۆمارکردوه لهو بابته قورئانیه گرنگانهن که پێوسته وردبینموه لییان و سمرغیان بدهین و بیریان لی بکهینموه، وه نمو ڕابردوانهش نمو گهل و نهتموانه که زۆر بهیان پیغمبره کانیان بهدرۆ خستوهتموه که په یامیان بۆ هیئتاون، وهتماندت

دوژمنایه‌تیشیان له‌گه‌لدا ده‌کردن، وه ئمو گهل و نهموانمش لمبر خۆ به‌گموره زانین و مل نمدان بۆ راستیه‌کان شایسته‌ی ئمو سزایه بوون که به‌هۆزیوه خوای گموره لمسر پووی زه‌ویدا له‌ناوی بردن و نه‌یه‌شتن . قورتانی پیروژ کاتیک ئمو‌حاله‌ته ویرانکاریانه‌مان بۆ باس ده‌کات بۆ ئمو‌یه بیته‌ پهندو نامۆژگاری بۆ نهموه‌کانی داهاتوو، نهمه‌ش له‌ نایمته‌ی (٦٦) سوره‌تی (البقره) دا به‌تمووه‌تی ده‌رده‌که‌وت که له‌تۆلئو سزای ئمو کۆمه‌له‌ جوله‌که‌دا دابه‌زی که پشتیان له‌ خوای گموره کردو یاخی بوون وه‌ک ده‌فهمووت : **فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا**

وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾ البقره

واته : ﴿جانئو کۆمه‌له‌ی که سزاگه‌یان ئموه بوو که کردمانن به‌ مه‌یجیون تاوه‌کو ببینه پهندو عیبه‌ت بۆ ئمو‌نه‌ی که : هار چمرخی پرووداوه‌که بوون و بۆ ئمو‌نه‌ش له‌ دوا‌ی ئمو‌ان دین، هه‌روه‌ها کردمانه نامۆژگاری بۆ‌خواناس و پارێزکاران﴾. لهم کتێبه‌دا چیژکی هه‌ندئ له‌نهموه‌کانی پابردوو پیشان ده‌ده‌ین که به‌هۆی پشت هه‌ل‌کردنیان له‌ خوای گموره تیاچوون و فەوتان . هۆکاری دوهم که‌وا‌ی کرد به‌م کاره‌مان هه‌ستین بیر کردنه‌وه و پامانه‌ له‌و پرووداوه‌ کا‌ول‌کار یانه‌ی که به‌سهر ئمو نه‌تمواندا هاتوو ئمو‌یش پیشاندانی پ‌واله‌ته ده‌ره‌گه‌که‌نه بۆ نایمه‌که‌انی قورتان که باس لهم پروودا‌وانه ده‌که‌ن که‌به‌سهر ئهم جیهانه‌ماندا هاتوو که تیا‌یدا ده‌ژین. وه‌هه‌روه‌ها ده‌رخسته‌نی راستیه‌که‌انی قوورئانیشه و خوای په‌روه‌رده‌گاریش له‌ په‌یامه پیروژه‌که‌یدا بۆ‌مان باس ده‌کات که هێماو نیشه‌نه‌کانی له‌ جیهاندا دیارن وه‌ده‌توانرت ببینرین، وه‌ک ده‌فهمووت **وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيكُمْ ءَايَاتِهِ**

فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ الفمل (٩٣) واته : ﴿بلی

(الحمد لله) سوپاس و ستایش بۆ خوا، له تاینده یه کی نزیکدا ههموو بەلگه
 نیشانه کانی خۆیتان نیشان ددهات و دهیانسانمه (که ههمووی دهستکارو
 به دیهیتراوی خوایه)، بێگومان پهروهر دگاری تۆ غافل و بێ ئاگانیه لهو کارو
 کردهوانه ی که نهجمای ددهن. له راستیشدا زانین و شارهزا بوون ئهه تابهتانه و
 دیارکردنیان یه که نه که له پێگه سهوه کیهکان که بهروێ ئیمان و باوه دهتبات .

دهتوانین بڵێین : که زۆری پووداوه کانی کاولکاری که قورئانی پیرۆز بۆی باس
 کردوین ههموویان ئاشکراو دیاری بهر چاوان بوون و دهتوانین دیاریان بکهین،
 چاکه خستنهرو و پشکینی ئهمانهش بۆ شوینه وارانسهکان دهگهڕیتمهوه، ئهم
 باسه شماندا ههندی له شوینهواری ئهو حالهته وێرانبوانه ی که قورئانی پیرۆز باسی
 لیه کردوون و پیشان ددهین. سهرنج ده که ههندی لهو نهتوانه ی که له قورئاندا
 ئاماژهیان پێ کراره تهواو لهم کتێبهدا پۆشن نهکراونهتومه، چونکه قورئانی پیرۆز
 شوین و کاتهکانیانی پیشان نهداوه بهلکو تهنها به کورتی ئاماژهی کردووه به یاخی
 بوونی ئهو نهتوانه له خوا و پێغه مبه رهکانی. وه له نهجمای گوهرایشاندا خوای
 گهوه له ناوی بردون، ئهمهش بۆ ئهوهیه بیهته بانگهشه بۆ خه لکی تاره کو لهم
 پووداوانه په ندو ئامۆژگاری وه ر بگرن. وه ئاما ئه شمان له پیشاندانی ههمو ئهو سزاو
 تۆلانی که له م پووداواندا توشی نهتومه کان بوون بۆ ئهوهیه بیهته په ندو
 ئامۆژگاری بۆ ئهوکسانه ی که په ندو ئامۆژگاری وه ر ده گرن.

پیشہ کی

﴿نہ تہ وہ کانی پیشو﴾

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ ۚ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانُوا لِيُظْلَمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾ التوبه (۷۰). واتہ:

﴿نایا ثوانہ ہوائی گرنگی قومہ کانی پیش خویان پی نہ گہ یشتوہ (بتایبہتی) قومی نوح و عاد و ثہ مود، قومی نیراہیم و نیشتہ جیکانی مدیمین (قومی شوعیدب) ہموہا رہتار نزم و بی رہوشہ کان (قومی لوط) ، جاہممو نمر نہتوانہ پیغمبرہ کانیان بہلگو نیشانی ناشکرایان بز ہیتان، جابہراستی و نہ بیت خوا ستمی لیکردبن، بہلگو ثوانہ خویان ستمیان لہ خویان کرد﴾. ہرلہ سمرہ تہای دروست بونی نادرہ میزاد و دروستکراوہ کاندہ پورہ ردگار لہ رینگہ پیغمبرہ کانیوہ پدیامی بز ناردون، ہندی لہو نہتوانہ پدیامہ کہیان پہسہند کردوہ و وریان گرتوہ لہمان کاتیشدا گل و نہتوانیکیش ہبوون رہتیان کردوہ تہوہ، ہندی جاریش کھمینہ یلک لہ نہتہوہ و گہ لہ کان پدیامہ کہیان و ہرگرتوہ و شوین پیغمبرہ کہیان کھتوون، بہلام زورہشیان رہتیان کردوہ تہوہ و نہیان ریستوہ. لہراستیشدا ٹم زورہنہ یش تمنہا بہ بدردرختنہوہ پیغمبرہ کانیانہوہ نمہستان، بہلگو دووچاری نازارونہ شکہغہ و قسہ پیوتنیش بو نہتہوہ، زورجار بہتومتی شیتی و دروژنی و جادوگری و فریو خواردو نازدہ یان کردوون، تمناتہ سمرکردہی ہندی لہو ہوزو نہتوانمش ہولئی کوشتیان داون.

جادواکاری و داخوازی لہو ہوزو نہتوانمش لہگل و نہتہوہ کانیان جگہ لہبارہی

هينتان به خواى تالك و تمنها و گوترايه تى كردنى فرمانه كانى هيچى ترنمبوه،
بهشيتازتك كه داواى مال و سامانى دونيايشيان لى نه كردون، تمنانهت
له كاتيتكدا قومسه كه يان وهلامى بانگموازه كه شيان نه داونه تموه رقيان لى
هه تنه گرتون، تنه كاريتك كه نه باميان دابيت بانگهيتشت كردنيان بووه بۆ لاي
ناينى راست و دروست. وه لگه ل شوين كموتوه كانياندا ژيانيتكى نوئوو جياوازيان
دهست پى ده كرد دور له كومه لگاگومرا كه يان . وه رنكدا انه وه يدك هه يد بۆ ئيمه
له چيژكى شوعه يد و گه له كهيدا (كه هاوه لاني مديمن) و حمزه تى شوعه يد
نيئرا بويه سريان نه و په يوه ندي يى كه باسماي كرد له نيئوان هه ر پيغه مبه
رنگ و نمو كومه لگا كه يى كه نمو پيغه مبه ره بوى ره وانه كراوه، پيئه چيئ
كاردا نه وي هو زه كه ي شوعه يد بويئت بوئانگموازه كه ي كه بانگهيتشت كردنيان
بوو بولاي باوه ر هينان به خواو دادپه روى كردن له پيئانور كيشانه دا كه
به ناوبانگ بون به ترازوبازى، وه نمو رنكه يى كه كوتايان پيئنه هينا درئو ده بيتسه
له روانگه ي نايه ته پيژزه كانوه :- * وَاللّٰى مَدَّيْنْ اَخَاهُمْ شُعَيْبًا ۚ قَالَ يَنْفِقُمْ
اَعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ ۚ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ ۚ اِنِّىْ
اَرٰنَكُمْ يَحْتَرِفْنَ اِنِّىْ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيْطٍ ﴿٢٠﴾ وَيَنْفِقُوْا
الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ ۚ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْنُوا
فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ﴿٢١﴾ بَقِيَتْ اِلٰهٌ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۚ وَمَا اَنَا
عَلَيْكُمْ بِحَافِيْظٍ ﴿٢٢﴾ قَالُوْا يَشْعِبُ اَصْلُوْكَ تَأْمُرُكَ اَنْ تَرْكَ مَا يَعْبُدُ
اَبَاؤُنَا اَوْ اَنْ نَّفْعَلَ فِىْ اَمْوَالِنَا مَا نَشْتَوٰ اِنَّكَ اَنْتَ الْحَلِيْمُ الرَّشِيْدُ ﴿٢٣﴾ قَالَ
يَنْفِقُمْ اَرَأَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْ رَبِّىْ وَرَزَقْنِىْ مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا ۚ وَمَا اُرِيْدُ اَنْ

أَخَالَفَكُمْ إِلَىٰ مَا أَنْتَهُكُمْ عَنْهُ ۚ إِنِّي أُريدُ إِلَّا إِلَاصِلَحَ مَا اسْتَطَعْتُ ۚ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ ۗ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿٨٤﴾ وَيَقَوْمُ لَا تَحْجَرُنَا عَنْ شِقَاقِ أَنْ يُصِيبَكُمْ يَمْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ ۚ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٥﴾ وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٨٦﴾ قَالُوا يَشْعُوبُ مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا مِمَّا نَقُولُ وَإِنَّا لَنَرُّكَ فِيْنَا ضَعِيفًا وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَحَمْنَاكَ ۚ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٨٧﴾ قَالَ يَقَوْمِ أَهْطِ أَعْزُ عَلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظَهْرِيًّا ۚ إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٨٨﴾ وَيَقَوْمُ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَاتِكُمْ ۚ إِنِّي عَمِلْتُ ۚ سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۚ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ مُّخْزٍ وَمَنْ هُوَ كَذِبٌ ۚ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٨٩﴾ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيرِهِمْ جَثِيمِينَ ﴿٩٠﴾ كَأَن لَّمْ يَغْتَوْا فِيهَا ۚ أَلَا بُعْدًا لِّمَذِينٍ كَمَا بُعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩١﴾ هُود (٨٤-٨٩)

٩٥). واته : ﴿بولاى خه لکى مهدينيش براى و کسى خزيان (شوعهيب) مان به پيغمبرتتى پوهانه کرد، نيريش وتى : نهى خزمه گانم بدنديتهى خوا بگمن، هيچ خوايه کى ترتان نيه جگه لرو، همروها کعمور کورپش مه گمن له پيوانبو کيشاندها، بپراستى من به چاک ده تانبينم و پزق و پوزيستان باشو له خوشيدان، بينگومان من ده ترسم نه گمرله فه رمانى خوا ده رچن نيوه توشى سزاي پوزتک بين که گماروتان بدات و ليى پزگارنه بن. نه ي قه وم و خزمه گانم، باپيوانبو

کیشانه تان تیرو تمواویتی و به دادپه روه رانه نه بامی بده ن، شت ومه کی خه لکی که م نرخ مه کهن (فیتلیان) لی مه کهن و خراپه کاری مه کهن له زویدا و تو وی خراپه مه چیتن. نه وه ی خوی گه وره بو تان ده هیتیتمه له قازانج حه لا لی کرده بوتان، نه وه چاکتره له زورکی چه را م نه گه ر ئیوه ئیمان دارین منیش لیپرسا و نیم به رامبه ر ئیوه (به لکوحه ق و را ستیتان پی را ده گه یه نم)

خه لکه که وتیان : نه ی شوعه یب تایا نرژده که ت فه رمانت پینده که ت فه رمانت پینده کات که ئیمه واز بهیتن له وه ی باووبایرانمان په رستویانن، یاخود له ماژ و ساماناندا به ناره زووی خویمان چیمان بویت بیکه یین و به راستی تو زور هیمن و خا وه ن ژیریت ؟! شوعه یب، وتی : نه ی قه وم و خزمه کانم هه وایم بده نی نه گمر منتان بیینی و بوتان ده رکه وت که له سه ر به رنا مه یه کی ریلک و پۆ شتم له لایین په روه رد گارمه وه و همرله لایین خوشیه وه پزق و پۆزی جوان وباشی داومه تی، منیش نامه ویت قه ده غه ی شتیکتان لی بکهم، که چی خۆم وه ک ئیوه نه که م من هیچم نا ویت ته نها چاک سازی نه بییت، به گۆره ی توانام ریکه خستنی کارم بدهستی کس نیه بدهستی خوانه بییت پشت و پنهان هدریه بیستوه و هدریولای تمویش ده گمرتموه. ئه ی قوم و خزماتم ناکوکی و دژایه تیتان له گهژ مندواتان لیته کات (ئوتایین و بیروباوهری هیتارمه له لایین خواوه بدهروی بزائن) جائموکاته ئه ی توشی هوژی نوح و هود و سالح بوو توشی ئیوهش بییت، خو هوژی لو ط لیته نامه زور دوریه. داوای لینخوش بونیش له پیر، ده گارتان بکهن و واز بهیتن له تاوان و خراپه کاری و پاشان بگمرتموه بولای-خوا، بنگومان پیره ده گاری من زور به به زه یی و میهره بانه، زوریه سوژو دلوه نه. خزماتی ناله بار وتیان: ئه ی شوعه یب، ئیمه تیناگه یین له زوریه ی ئه ی باسانی که تو ده یلیتیت، ئیمهش به راستی به لواز ده بییتن له ناو خویماندا

(واده‌زانی ناناویتی بمره‌نگاری نم هممو خه‌لکه بکه‌یت، نهمی تو‌یاسی ده‌که‌یت پی‌یستی به‌یتره توانایه‌کی زۆره‌یه) و خۆقه‌گمر خزمه‌کانت نه‌بویه بمره‌بارنمان ده‌کردی، وه‌نمییت تۆهیج توانار ده‌سته‌لاتیکه همییت بمرماندا.

شوعه‌یب وتی ئمی هۆزو‌خزمانم ئایا کس وکارم به‌لای ئیوهه به‌تواناو ده‌سته‌لات دار تره له‌خوا؟! له‌کاتیکدا ئمو زاته تان فرامۆش کرده و گوی ناده‌ن به‌فرمانه‌کانی، به‌راستی پهره‌ردگارم ناگا داره به‌وی ئیوه نه‌نجامی ده‌ن. ئمی هۆزو خزمانم ئیوه‌کاری خۆتان بکه‌ن چهنده تواناتان هه‌یه، منیش کاری خۆم له‌سهر به‌رنامه‌ی خۆم نه‌نجام ده‌دم، له‌ممودوا ده‌رده‌که‌ویت و ده‌زانن کێ سزای بۆدیت و سه‌رشۆری ده‌کات کیش درۆزنه، ئیوه چاره‌پێ بن به‌راستی منیش له‌گه‌لتاندا چاره‌پێم. کاتیکیش فرمانی ئیتمه‌هات بۆتیا چونیان، شوعه‌یب وه‌توانمی به‌ویان هینا بو له‌گه‌لیدا به‌ هۆی به‌زه‌یو لوقفی خۆمان پزگارمان کردن و ده‌نگر نرکه‌ی تیاچون تاوان کارو بی پڕواکانی گرتوه‌و جاهمه‌ویان له‌شوین و جینگمی خۆیاندا تیاچون و به‌چۆک داهاتن له‌به‌ره‌به‌یاندا. هه‌روه‌ک له‌وی نه‌ژیا بن، ناگادارین، وه‌ک مه‌دیمن له‌وله‌لاتر بجیت هه‌روه‌ک شه‌ هوو له‌وله‌لاترچوو. نامۆزگاری یه‌کتریان ده‌کرد به‌ (به‌رد باران کردنی شوعه‌یب) له‌ کاتیکدا هیچ تاوانیکمی نه‌بوو جگه له‌وی بانگی ده‌کردن بۆ پزگی چاکه، تاوه‌کوو خوی‌گموره سزای داباران به‌سریانداو تر لێ لێ کردن و له‌ناوی بردن وه‌ک چۆن له‌ نایتمه‌کانی قورئاندا له‌سهر زاری بی کردوه، نهمه‌له‌کاتیکدا که هۆزو نه‌تموه‌که‌ی شوعه‌یب تنها فونمی له‌ ناوچوون نین، به‌لکه‌و به‌پێچه‌وانه‌وه، وه‌ک چۆن له‌ نایتمه‌کانی قورئاندا له‌سهر زاری شوعه‌یبوه هاتوون که له‌گه‌ل هۆزه‌که‌یدا ده‌دا که گه‌ل و نه‌تموه‌یه‌کی زۆر له‌پێشدا هاتوون بۆ مه‌دیمن خوی گموره له‌ناوی بردوون، وه‌هه‌روه‌ها هۆزو نه‌تموه‌یه‌کی زۆری دیکه‌ش له‌ دوايانوه هاتوون به‌ هه‌مان شتیه تیا چوون و له‌ناو براون. له‌لایه‌ره‌کانی داهاتووماندا هه‌لده‌ستین به‌پێشکه‌شکردنی وه‌سفیک

بۆكۆمەلگالماۋچوۋەكان كە لەداھاتودادەگەين سەرباس و شوئەنوارە كانيان لەقورئانی پەرۆزدا ۋەسفی ئەم كۆمەلگایانە بەدریژی ھاتوو، بەشتیو بەك نایەتەكان بانگی خەلكی دەكەن بۆئەوی بیوبكەنەو و ئاگادارین لەوسازیی كە ئەوانە پیتی گەیشتن لێرەدا دەبیت ئەو بزائین كە قورئانی پەرۆز بەشتیو بەكی تایبەتی سەرنەمان بۆئەو پادەگیشی كە زۆرینە زۆری ئەم نەتوانە لەوپەری شارستانی. پێش كە تەندابوون، دەتوانین ئەم نایەتەدا ئەم تايەت مەندىە پۆشن بكەینەو كە ئەم نەتەو لەوناوچوانەى پى جیادەبیتەو كە دەفەرموئەت: ﴿ئەمە چەندەھا ھۆزو نەتەو پێش ئەوانان لەناو بردوو، كە ئەوان لەمان بەدەستەلاترەو بەتوانا تریوون.. خۆ ئەوان بەشارەكان و شوئەنوارەكاندا گەراون و تێپەریوون، ئایا ھیچ دەرباز بوونێك لەسزاكانیان بەدی كرد ؟﴾. دەتوانین ئەم نایەتەدا كەباسمان لێوەكرد دووسیفەتی ئەم ھۆزو نەتەوانە ۋەریگیرین، یەكەمیان ئەو ھۆزو نەتەوانە زۆر بەھێزبوون، ئەمەش ئەو دەگەینیت كەخاوەنى پۆشیمى سەربازی بەھێز بوون، ۋەتوانیوانە دەسلەلتی بەھێز لەسەر زەویدا داچەزێتن.

سیفەتێكى تریان : ئەو یە كە ئەم نەتەوانە توانیوانە چەند شارێكى گەورە بونیاد بنێن كەبەھونەرى شارستانیان خەلكی تەماشاكەر سەرسام بكەن. لەپراستیدا ئەم دووسیفەتە بەناوبانگە كە ئەو شارستانیەتى تازەدا كە جیھانىكى شارستانی پوون و گەشاو لەسایەى تەكنیک كاری زانستى پێشكەوتوو بونیاد ناو ۋەچەندین ولاتى دامەزراو و شارى گەورەى دروست كەدوو، لەگەڵ ئەوەشدا نكۆلى بوونى خواى گەورە دەكات و لە یادیشى چووئەو كە ھەموو ئەو پێش كەوتن و گەشە سەندنە نەدەبوو بەھاتبایاتەوى ئەگەر توانای خواى گەورەى لەگەڵ نەبایە، ئەگەرنا ئەو شارستانیەتەى كە نەتەو لەناوچوۋەكان بونیادیان نابوو پزگاریان نەدەبوو لەوێرانچون چونكە لەسەر ئینكاری و نكۆلى كەردنى خواى تاك و تەنھا ۋەستا بوو ۋەك لەنایەتەكانى قورئانی پەرۆزدا باس كراون، كەواتە كۆتایی ئەم شارستانیەتە

نوئی یمش هیچ جیوازیده کی نیه له گهژن شارستانیته کانی پیتشودا نه گهر له سهر درو و خراپه کردن له سهر زهویدا دامه زرا بیت. و مژماره بک له روداو و ترانیوه کان که قورئانی پیروز باسی هندیکیانی کرده سملیتراون، نمیش له پرتگی گهران و پشکنینی شونمهواره کانوه گهژاناکانی چمرخی تازه پیتی هستاون، وه دوزینهوی نهم شونمهوارانمش ده بنه به لگه له سهر بونی نمو روداوانی که له قورئانی پیروزدا باسیان لیوه کراوه، نمو ده سملیتن کده بیت له پیتش هاتنی نهم روداواندا ناگادار گرابنموه، وه چون چمن دین جار له چیه که قورئانیه کاندای وینا کراون، خوی گهروه له نایه ته کانیدا فرما نمان پی ده کات و ده فرموت : قُلْ یَسِیْرُوا فِی الْأَرْضِ ثُمَّ أَنْظِرُوا کَیْفَ کَانَ عَنقِبَةُ الْمُکَذِّبِیْنَ ﴿۱۱﴾ الانعام (۱۱). واته :

﴿پیشان

بلی : بپلن و بگهژن به سهر زهویدا و پاشان ته ماشا بکمن و سهرنج بدن، بزانی سهر نه خجاسی نهوانی بهرنامهی خویان به درو زانی چون بووه (چیمان به سهر هیتان) ۴. وه ههروه ها ده فرموت : وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رَجُلًا نُوحِیْ إِلَیْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرْیِ أَفَلَمْ یَسِیْرُوا فِی الْأَرْضِ فَیَنْظُرُوا کَیْفَ کَانَ عَنقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَیْرٌ لِّلَّذِیْنَ اتَّقَوْا ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۱۲﴾ حَتَّىٰ إِذَا اسْتَعِیْسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ کُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُحِیْ مِنْ شَأْءٍ وَلَا یُرَدُّ بِأَسْأَةٍ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِیْنَ ﴿۱۳﴾ لَقَدْ کَانَ فِی قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُولِی الْأَلْبَابِ ۚ مَا كَانَ حَدِیثًا یُفْتَرَىٰ وَلَکِنْ تَصْدِیْقَ الَّذِی بَیْنَ یَدَیْهِ وَتَفْصِیْلَ کُلِّ شَیْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ یُّؤْمِنُونَ ﴿۱۴﴾ یوسف

(۱۰۹-۱۱۱). واته ﴿نیمه که سمان نه ناردر وه له پیتش تیزدا جگه له پیاوانیک که

ههتمان بژاردوون له خه لکی شارو شوته کان و نیگیان بژ دهنترین (تاپه یامی نیمه بپروونی بگه یمن) نایا نه گپراون لمزه ریدا، تاته ماشا بکن و سمرنج بدن که چۆن بوو سر ته بجامی نموانی پیش نمان (کاتیک یاخی بوون) بیتگومان جینگو رنگو خانووبه ری به هشت له قیامتدا چاکتره بژ نموانی که خوا ناس بوون و پارزکاریان کرده ووه، نایا نموه عقل و ژیریتان ناخمنه کار؟! (نهی پیغمبر (درودی خوی لی بیت) وامه زانه که نم رنگیه به گول و گولزار چینراوه، به لکو پر له ناخوشی و نازار و گه یشتوته راده یک که) : هتا بگره کاتیک پیغمبران تووشی نائومیدی و بی هیوایی ده بن و گومانی واده بن که به راستی نموان (به نامه گیان) به درو زانراوه، نموه نالوکاتی بی هیواییده، سرکوتنی تایبتهی نیمه یان بزدیت، نموسا نموهی بمانه ویت و شایسته بیت رزگاری ده که بن، جاکس نیه بتوانیت تولهی توندو تیژی نیمه له کهسانی تاوانبار و تاوانکار بگیتیموه و بهر پرچی بداتموه . سوتند بیت به خوا به راستی له سر گوزه شته و به سرهاتی پیغمبراندا پندو ناموزگاری هدی به کهسانی ژیرو هوشمند، ونه بیت نم قورانه قسمو باسینک بیت هله به ستراو بیت، به لکو به راست دانهری نمویه که له پیش خویموه هاتوه (تمورات و نینجیل) و پرونکروه و جیا کردنموی همموشتیکی پیوسته له نایندا، رنمویی و په حمه تیشه بژ کهسانیک باوه دهین. نمواتا چندین نمونه ژیری و لیتهاتویی نه نموه کانی پیشوو هن که به هوی سر پیچی کردن و گوی نه دانه فرمانه کانی خوا له ناو بران، وه نم نموانمش نموه مان بژ ناشکرا ده که نه داده میزاد چمنده لاوازو بی دسته لاته له بهرامبر به دیه پنه کهیدا، له لایه کانی داهاتودا باسی نم نموانه ده که بن به پی زنجیره میژویی و کاتیه کانی.

بهشی به کهم توفانی نوح

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ قَالَتْ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا

فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾ العنكبوت (١٤). واته: ﴿سُرِنْد

بهخوا نيمه - نوح - مان پهوانه کرد بۆ سر قوم و هۆزه کهمی، هزار سال پهجا کهم لهناویندا مایوه، سمرته بام لافارو زریان هه موویانی پیتچایوه له کاتینکدا نوان ستم کار بوون.

قورنانی پیوژ چیرکی زریان کهمی نوح مان بۆ دهگیریتوه، که زۆر بهی فهرهنگه کانی جیهان بهشیوه یهکی بهرفراوان باسی لیه ده کهن، وهتایه تهکانی قورنایش بهدرژی باسی ههلوستی هۆزه کهمی نوح و چۆنیهتی بهرهه تست کارانهی نوو قهوهو گوئ نهدان و گالته پینکردنی نامۆژگاریه کانی نوح پیغه ممبر روون ده کاتوه، وههروه ها باسی چۆنیهتی رودای توفان و زریان کهمان بۆ ده کات. خوی پهروه دگار نوح پیغه ممبری نارد (سهلامی خوی ئی بیت) بۆسر هۆزو نهتهوه کهمی تاوه کو ناگاداریان بکاتوه چونکه گومپاو سهرلی شیناو بوون و هابیشیشیان بۆ خوی تاک و تهنها بریارده دا. وههروه ها ناگاداریشیان بکاتوه کهتهنها بهندایهتی و خوا پهوستی بۆ خوی تاک و تهنها بکهن و دوور کهونهوه لهو سهرکیتشی و یاخی بوونهیان، جا نوح (سهلامی خوی لهسهریت) چهندین جار هۆزو نهتهوه کهمی ناگادار ده کرده و نامۆژگاری جوانی پیشکهش ده کردن و داوی ئی ده کردن کهتهنها گوتهپایهلی فهرمانه کانی خوی گهوره بن، وه ههروه ها نهتهوه و هۆزه کهمی له خهشم و سزای خوی گهوره ده ترساند بهلام به پیتچهوانوه هۆزو نهتهوه کهمی زیاتر سهرکیتشتر ده بوون و بهر پهرجی نوح پیغه ممبریان ده دايموه (سهلامی خوی ئی بیت)، تاوای لیتهات گومپا بوون و لهبری پهوستنی خوی گهوره

هاربشیان بۆرپاردهدا وشتانیکی تریان دهپرست، ئهوهتا ئایهتهکانی قورنانی
 پیۆزه لیسورتهی (المؤمنون) دا ئهم بارو دۆخمان پێی پشان دهدا وهك دهفرمویت
 : وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَنْقُورِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِن إِلَهِ غَيْرُهُ
 أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٨﴾ فَقَالَ الْمَلَأُوا الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ
 يُرِيدُ أَن يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً مَّا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي
 ءَابَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٦٩﴾ إِنَّ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فُتِّرُوا بِهِ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٧٠﴾
 قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَبُونَ ﴿٧١﴾ المؤمنون (٢٣-٢٦). واته: ﴿سویند

بیت بینگومان ئیمه نوح پیغهمبرمان دهوانه کرد بۆ سهرقمومهکی، جا پیتی وتن
 : ئهی قوم و گهله کهم ههر خوا بیپرستن، چونکه هیچ خواجهکی تریان نیه جگه لهو،
 ئایا خۆتان لهخهشم و قینی ناپارێزن؟! جائهوانهی که بێ باوهر بوون لهدهستهی
 دهسته لاتداری قومومهکی وتیان :

(گویی بۆ مهگرن) ئهم پیاوه ههر کهسیکی وهك ئیوه، زیاتر نیه، دهیمویتی خۆی
 بکاته گمورهتان!! ئهگهر خوا بیوستایه پیغهمبرێک بنیڕیت ئهوه فریشتهی
 دادهبزانده، ئیمه ئهم ههواڵهمان له باوو باپیرانی پیشهواره نهیستوه. ئهمه
 جگه لهوهی که پیاویکه شیتی سهری لێداوه، هیچی تر نیه، کهواته تاماوهیهك
 مۆلهتی بدن و وازی لێ بهیئن : (یان کۆل دهادات، یان دهریئت).

ئوسا نوح ووتی : پهروهردگارا، سهركهوتنم پێی بهخشه چونکه برهوپایان پێی
 نهکردم. جاهر وهك چۆن ئایهته پیۆزه کانی قورنان ئاماژهیان پێی کرد بهو
 شیوهیه گمورهو سهردارانی هۆزه که تۆمهتی نهشیاریان خسته پال حهزرتی نوح
 (سهلامی خۆای لێ بیت) بهوهی که داوای گهروهیی و پلهپایه و سهروته و سامان
 دهکات، ههولیان دا ئهوهی بهسهردا بهملێنن که ئهم پیاوه شیت. وهبرپاری

نموشیاند که بزمایه‌یک مژگنی بدن و وازی لی بهیئن وه نه ژیر فشاری
 خزیاند بیهیتنموه. بزم پیی یه خوی پموره‌گار نوح پیغمبیری ناگادار کرده‌وه و
 هوالی دایه که بعدتشیایموه سزای بی بروایانی قومه‌کمی ددات و بروادارانش
 رزگار ده‌کات. وه‌کاتیک مایه‌ی دیاری کرای توفانه‌که نزیک بریموه و کانیه‌کانی
 زوی تعین و له‌گه‌ل بارانه چوپره‌کدا گه‌یشتن بیه‌یک بزموی توفان و زریانه
 گموره‌که دروست بیئت، خوی پموره‌گار به نوح پیغمبیری فرممو : فَأَوْحَيْنَا
 إِلَيْهِ أَنْ اصْنَعْ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحَيْنَا فَإِذَا جَاءَ أَثَرْنَا وَفَارَ الْتَنُورُ فَأَسْلَفَ
 فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ^ط وَلَا
 تُخْطِئُنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾ الْمُؤْمِنُونَ

(٢٧). واته : ﴿له‌همووجزیک جوتیک سوار بکه، همروها خاروخیزانت جگه
 لمانی که‌پیشتر بریاری غمق بوونیان له‌سردراوه﴾. له‌راستیدا تمواری ثمانی
 که‌لسر نمو زویددا بوون به‌کوپه‌کمی نوحی شموه (سه‌لامی خوی له‌سر بیئت)
 غمق بوون کمای گومان ده‌برد په‌نایه‌یک پیددا ده‌کات له‌یه‌کیک له‌شاخه
 نزیکه‌کانی ده‌روبه‌ری تاوه‌کولمو زریانه بیپاریزیت، به‌لام زریان و توفانه‌که تمواری
 قومه‌کمی گرت و له‌ناوی بردن، جگه له‌و کسانمی که حمزه‌تی نوح (سه‌لامی
 خوی لی بیئت) له‌سر کشتیه‌که هه‌لیگرتبون، جاکاتیک زوی وشک بوموه‌وو‌قیل
 يَتَارِضُ آبُلَى مَاءَكَ وَيَسْمَاءُ أَقْلَى وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى
 الْجُودَى وَقِيلَ بُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾ هود (٤٤) نیت ناوه‌که پډچوو وه

زریانه‌که‌ش کزایی پنهات، کشتیه‌که‌ش له‌سر کتوی، جودی وه‌ستاو له‌نگری
 گرت همروه‌ک قورنانی پی‌زیش ناماژی پیده‌کات. لیکۆلینموه و به‌داداچونه

میثرووی و شوتنومار ناسی و زهوی ناسهکان ناماژه بموه دهکمن کهنم پرووداوه
 پرویداوه وهک چۆن قورئانی یعوژ باسی لیتوه کردوه، لهراستیدا لهزۆرتک لهتۆماره
 میثرووی بیهکان و پاشماوه شارستانییه کۆنهکانیشدا ئەم چیرۆکه هاتوه، وێرای
 جیاوازی ناوو شوتنی کسهکان، ههموو ئەم پرووداوانه که بهسەر ئهوه ههموو قوم و
 نهموه گومراياندا پروویانداوه وهک ههمیشه ناگادارکردنمیه پیشانی مرۆفی ئەم
 سهرده مه دهدریت. جگه له سهردهمی کۆن و سهردهمی نوێ (عهدهی قهديم و
 عهدهی جدید)، تۆماری سۆمهری و بابلی و ئاشوریهکان و داستانی یۆنانی و
 داستانهکانی شاتاباڤ و براهما و ماهاپهارتای هیندیش بۆ مانی دهگێڕنمه،
 وههمهوه ها داستانهکانی وێلز و لیتوانیه و تهنانهت. چیرۆکه کۆنهکانی چینییه ئەم
 زریانهمان بهچیرۆک بۆ باس دهکمن. بهلام چۆن دهتوانین ئەم ههموو زانیاریه درێژو
 پهیههستداریه لیهک بابهدا بیکهوه کۆیکرتمهوه لهکاتێکدا ئەم زهویانه لهپرووی
 جوگرافی و رۆشنییری و تهنانهت لهشوتنی زریانکهشهره دورن ؟ وهلامهکهی
 پۆشنه : گومانی تیدا نیه بوونی ئاوهها چیرۆکی کهباس لیهک پرووداوه دهکمن،
 لهتۆمارهکهی ئەم شارستانییهتانهدا تمواو جیاوازن لهکاتێکدا هیچ نهلقهی بهیهک
 گهیشتنیک لهنیوانیاندا نیه، نه مهش بهلگهی تمواوه که ئەم هۆزو نهتوانه زانستیان
 لهسهرچاوهکی خواپیهوه وهگرتهوه، وهژمارهیهکی زۆری پیغههمبران
 بهتیپهپروونی سهدکان بۆ شارستانییهته جیاوازهکان نیراون و هموائی چیرۆکی
 تۆفانیشیان پێدان کهبهگوره ترین پرووداوه دادهنریت له میثرووی مرۆفایهتیدا،
 وه ئەم هموالانمش وهک نمونه نامۆژگاری بهکار هینراون. بهم شێویه چیرۆکی
 تۆفان لهتموای شارستانییهتهکاندا بلار بوهموه. وێرای ئهوهی که ئەم چیرۆکه له
 چهندین کلتور سهرچاوهی ناییمیه گۆژراوهتومه، بهلام چیرۆکی تۆفان و نوح
 پیغههمبر (سهلامی خای لهسهر بیت) دووچاری زۆرتک لهدهستکاری و گۆڕین
 بووتمهوه که دوورن لهسهرچاوهی راستیانه، ئهوهش بههۆی ساختهکاری

سرچاوه کانه، یاخود گورتزانه‌وی بهمه‌له، یان ده‌توانین بلتین : به‌هوی نیت و مده‌ستی خراپه‌وه بووه، لیک‌ولمه‌وه‌کان نموه‌یان ناشکرا کرده‌وه که‌تاکه چیرۆکینک لۆکمه و یه‌کگرتوو بیت له‌نیوان تیکرای چیرۆکه‌کاندا و باسی توفانه‌کی نوحی تیابیت. وه‌له‌گه‌ل نموه‌مور جیاوازیانه‌شدا له‌سهرینه‌مای هه‌مان پروداو بونیاد نرابیت نمو چیرۆکه‌یه که قورنانی پی‌رز گیتراویه‌تیوه و باسی ده‌کات .

نوح پیغه‌مبه‌رو توفانه که له‌قورنانی پروردا

باسی زریان‌ه‌کی نوح (سه‌لامی خوی لی بیت) له زۆریک له‌ئایه‌ته‌کانی قورناند! باسکراوه، وه‌به‌پیتی زنجیره‌ی پروداوه‌کان ئایه‌ته‌کانی بۆ ده‌هینینه‌وه .

نوح پیغه‌مبه‌ر بانگی گه‌له‌که‌ی ده‌کات بۆ سه‌رنایینی

راست و دروست

نَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَنْقُومِرْ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنِّ إِلَهِ غَيْرُهُ
إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾

الاعراف (٥٩). واته : «سهرینه‌ به‌خوا به‌راستی ئیمه -نوح- مان په‌وانه کرد بۆ سه‌رقومه‌کی، جانه‌دیش پیتی وتن : ئه‌ی گه‌ل و هۆزم ئیره هه‌ر خوا به‌هه‌ستن، چونکه جگه له‌مزاته خویه‌کی توتان نیه، به‌راستی من ده‌ترسم له‌په‌رۆنکی گه‌وره‌دا توشی به‌لاوسازیه‌کی زۆر سه‌خت بین إذ قال هُم اُخُوهُم نُوْحُ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿٦٠﴾
إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿٦١﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿٦٢﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِن
أَجْرٍ إِن أَجْرِي إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿٦٤﴾

الشعراء (۱۰۶-۱۱۰). واته: ﴿كَاتِيكَ -نوح- ی- بویان پیتی وتن : باشه نموده توه لهخوا ناترسن، پارتزکار نابن؟! بپراستی دلتیابن کهمن فرستاده یه کی تمین و دلسوزم بۆ تان.... کوابوو لهخوا بترسن و فرمان برداری من بکمن.... من داوای هیچ جزو پاداشتیکتان لی ناکهم لهسری، من تمنها پاداشتی خۆم لهپروهر دگاری جیهانه کان دهخوازم. همیشه لهخوا بترسن و فرمان برداری من بن...﴾.

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَنْفِرُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنَ إِلَهِ غَيْرِهِ ۖ أَفَلَا تَنْفِرُونَ﴾ (المؤمنون ۲۳). واته : ﴿سړند بیت بینگومان نیمه -نوح- پیغه مبرمان پوهانه کرد بۆ سرفرومه کدی، جاپیی وتن : نهی قوم و گلم هر خوا بپیرستن، چونکه هیچ خواجه کی ترتان نیه جگه لهو، نایا خوتان لهخشم و قینی ناپارینن ؟!﴾

نوح پیغه مبرگه له کدی به سزای سهختی خوایی

ناگادارده کاته وه

﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِن قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (۱) نوح (۱). واته : ﴿بپراستی نیمه -نوح- مان پوهانه کرد بۆ لای قومه کدی، فرمانمان پيدا که : قومه گوت بیدار بکړه وه پيش نموی سزایه کی به نیش یه خه یان پی بگړت﴾. حمزه تی نوح (سلامی خوی لی بیت) ده فرموت : ﴿فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِمْ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ﴾ (۳۹) هود (۳۹). واته : ﴿جالدها تود اهزانن کی سزایه کی بۆ دیت که پسوای بکات، پاشان له قیامه تدا دووچار سزایه کی برده وام و همیشه ده بیت﴾ وه هروه ها

دهنرموت : ﴿أَنْ لَا تَقْبُذُوا إِلَّا اللَّهَ إِيَّيْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمِ الْيَوْمِ﴾
 ﴿٢٦﴾ هود (٢٦). واته : ﴿جگه لهخوا (کس و هیچی تر نه پرستن) چونکه من
 برآستی دترسم سزای پڑلکی به نیش یه خهتان پی بگریت (هموتان لهناو
 بچن)﴾.

به درو خسته وهی گه له که ی نوح

﴿قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَنَّكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ ﴿٦٠﴾ الاحراف (٦٠). واته :
 ﴿دهستی دهسلات داری قومه کی و تیان برآستی نیمه تو لنینوان
 گومرایه کی ناشکرادا دهینین !!﴾ ﴿قَالُوا يَنْتُحُ قَدْ جَدَلْنَا فَاكْثَرْتَ جِدْلَانَا
 فَأَيْنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ ﴿٣٢﴾ هود (٣٢). واته : ﴿خه لکه که
 و تیان : ئی نوح برآستی زدر لهسری چویت و زیاد له پیروست بریره کانی و
 شیره قسدت له گه لدا کردین نو سزایمان بو بهینه که هر هشی پیده کیت و
 همهیشه باسی ده کیت و ده مان ترسینی پی، نه گمر تو له راست گویانیت﴾.
 ﴿وَيَصْنَعُ الْفُلَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا
 نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ﴾ ﴿٢٨﴾ هود نایه تی (٢٨). واته : ﴿نوح یش دهستی
 کردبه دروستکردنی که شتیه که، هر جارتک تاقمیک له هوزده کی به لایدا تیده
 پیرین، گالته یان پی ده کرد، (نوح) وتی : نه گمر نیسته نیوه گالته نیمه ده کمن،
 نوو برآستی نیمش پڑلک دیت گالته به نیوه بکهین وک چزن نیوه گالته به
 نیمه ده کمن﴾. ﴿فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ
 يَفْضَلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مَّا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ﴾ ﴿٢٢﴾

إِنَّ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ حِجَّةٌ قَلِيلٌ ۖ فَتَرَبَّصُوا بِهِ ۚ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٥﴾ ﴿المؤمنون (٢٤-٢٥)﴾. واته
 :«جانه وانه ی که بی بابه وه پویون له ده ستمی ده سهلاتداری قومده کمی وتیان:
 (گویی بومه گرن) نه م پیاره همرکه سیکي وهک ئیوهیو زیاترنیه، دهیورت غویی
 بکاته گه وه تان !! نه گروخوا بیورستایه پیغه مبرک بنیریت ئوه فریشتی
 داده بزانده ئیمه نهم هموالعمان له باووباییانی پتشیوه نهیستوه نهمه جگه
 لهوی کمپاریکه شیتی لیسری داوه هیچی تریه، کهواته تاماوه یهک موئه تی
 بذهن وازی لی بهینن (یان کول ده دات یان ده مریت)﴾. ﴿كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ
 نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿١﴾﴾ ﴿القمر (٩)﴾. واته: «پیش نمانیش
 قیومی نوح پروایان ببهندهی بهرتری ئیمه نه کرد و وتیان : شیتته، زوریش پیایدا
 ههشاخان و دژیامتی کرا».

به سووک زانینی بی باوه رانی قهومی نوح بو ئهوانه ی
شوین نوح پیغه مبرکه وتبون (سهلامی خوی لی بیت)

﴿فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرْنَكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرْنَكَ
 آتِنَاكَ إِلَّا أَلْزَبَ هُمْ أَرَادْنَاكَ بَادِيَ الرَّأْيِ وَمَا نَرَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ
 نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾﴾ ﴿هود (٢٧)﴾. واته : «جانهو دهسته دهسه لاتداری کمی
 باوه بون لهوژی نوح وتیان : ئیمه تو تنها وهک یهکیت له خومان دهیین و
 نایین ئهوانه ی شونی تو کورتون جگه لهوانه ی کههزار و داماره کاتمان و
 دورین نین و ژیریان کهمو سادهن، همروه ها نایین ئیوه هیچ شتیکی زیاترتان
 بهسر ئیمدها هه بیت بهلکو ئیمه واگومان دهیین ئیوه درازن»﴾. ﴿قَالُوا

أُذِّنْ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾ قَالَ وَمَا عَلَيَّ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنَّ حِسَابَهُمْ
إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدٍ ﴿١١٤﴾ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٥﴾ إِنَّ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١١٦﴾
الشعراء (١١١-١١٥). واته: ﴿هندی له دهمدارانی قومده کمی﴾ و تیان: نیمه چون
باوه پلهبرخاتری توبهینین، له کاتیکدا که کسانى همزارد اماو شونت کمتون
ا نوح وتی: جامن چوزام ثوان چ کاروکرده وه یه کیان ته نجام ده دا (من بانگم
کردن بز نیمان و بروایان هیناوه) حساب و لیپرسینهویان
تهنها لهسرپروده گاری منور لهسرکمی ترنیه، نه گه ر همت و هوشیارتان
هده... من همرگیز نیمانداران دهرناکم و (دلیان نائیشینم) چلکو من تنها
بیدارکه ره وهیه کی ناشکرانه بیت هیچی ترنیم ﴿.

ناموژگاری خوی گه وره بز نوح که وا دلته نگ نه بیت

﴿وَأُوحِيَ إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ ءَامَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا
يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ هُود ﴿٣٧﴾﴾ واته: ﴿سره نجام وهی و په یامی خوا ره وانه کرا
بز نوح که چاک بزانه بهراستی همرگیز کسی تربوا ناهیتیت له قومده کمت جگه
لهوی که بهراستی بروای هیناوه، کوابوو خهفته بارمده بهوکرده وه ناشیرین و
ناپسندانهی نه نجامیان ده دا﴾

پارانه‌وهی نوح (سه‌لامی خوا‌ی لی بیت)

﴿ فَأَفْلَحَ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتَحًا وَنَجَّى وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ (الشعراء (۱۱۸)).
 واته : ﴿ کماته داواکارم سرکوتنم پی به‌خشیت به‌سیراندار دهروم لی بکه‌یت‌موه
 و خوم و نیماندرانی یاوهریشم بزگار بکه‌یت ﴾. ﴿ فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَأَنْصِرْ ﴾ (۱۰)
 ﴿ سوره‌تی القمر نایه‌تی (۱۰) . واته : ﴿ نمریش دوی (۹۵۰) سال هاناو هاواری
 بز پموره‌دگاری بردو تی : خوا‌یه : به‌راستی من شکستم خواردوه و سرکوتنم
 پی به‌خشه ﴾. ﴿ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿ ٥ 〉 فَلَمْ يَذْهَبْ دُعَاؤِي إِلَّا فِرَارًا ﴿ ٦ 〉﴾
 ﴿ نوح (۵-۶) واته ﴿ دوی سده‌ها سال بانگواز نوح سکالای کردو تی
 پموره‌دگارا من به‌شمو به‌رژ بانگی قوم و گه‌له‌که‌مم کرد بز یه‌کتا پمرستی.
 که‌چی بانگوازه‌کی من هیچی زیاد نه‌کرد : تنها پا‌کردنیا نهمیت ﴾. ﴿ قَالَ رَبِّ
 أَنْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴾ (۱۶) ﴿ الْمُؤْمِنُونَ (۲۶) . واته : ﴿ نموسا نوح تی
 پموره‌دگارا سرکوتنم پی به‌خشه چونکه پروایان پی نه‌کردم ﴾. ﴿ وَلَقَدْ نَادَيْنَا
 نُوحًا فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴾ (۷۵) ﴿ الصافات (۷۵) واته : ﴿ بی‌گومان نوح
 هاناو هاواری بز هیناین، نیمه‌یش چاکترین فریاد رسیک بوین که به‌هانا و
 هاواریوه چوین ﴾.

دروست کردنی که شتی

﴿وَأَصْنَعُ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيُنَا وَلَا تَخْطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾﴾

﴿هود (٣٧) واته ﴿که شتیهک دروست بکه به چار دیری و فرمانی نیمه، (کاتی توفانه که) تکامان لی نه کهیت بز نموانی لسنووری راستی ده رچون و تاوانبارن، چونکه به راستی نموانه بریاری خنکادن و تیا چوونیان بز دراوه﴾

تیا چوونی قهومی نوح (سه لامی خوا لی بیت) به توفان

﴿فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ

كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾﴾ الاعراف (٦٤) واته : ﴿دوای (٩٥٠) سال همل و کوشش همیرنامه که یان بدر زانی و بریایان پی نه کرد، جا نیمش خیری نمویماندارانی که له گه لیدا بوون له که شتیه که دا رزگارمان کردن و نموانی بریایان نهینتا به نایدت و فرمانده کاتمان نومی زیرانه کمان کردن، چونکه به راستی نموان گه لیتی کوری نابینا بوون (له ناستی راستیه کاند)﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا

بَعْدَ الْبَاقِينَ ﴿١٣٠﴾﴾ الشعراء (١٣٠) واته : ﴿پاشان دوای نموان همچی مایوه (له خه لکه گومرا که) نومی ناوی زیرانه کمان کرد﴾. ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١﴾﴾

﴿العنکبوت (١٤) واته : ﴿سویند به خوا نیمه نوح مان پهوانه کرد بز سر قوم وهوزه کمی، هزار سال پهجا کم له ناویاندا مایوه، سره بجام لافاووزیان هدموویانی پیچایوه له کاتیکدا نموان ستمکار بوون﴾. ﴿فَكَذَّبُوهُ فَجَعَلْنَاهُ وَمَنْ

مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلْقًا وَأَعْرَفْنَا الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُذْذَرِينَ ﴿٧٣﴾ ﴿يونس (٧٣) واته : ﴿كهچی بانگموازه كهيان بدير زانی، نینجا نیمش نوح و هممو نوانمی که له گه لیدابو له کشتیه کهدا بزگارمان کردن و کردیشمانن به جینشین و هممو نوانه مان نوقمی رهیتل و زریانه که کرد که پروایان به نایمت و فرمانه کانی نیمه نه بو، نینجا تماشا کهو سهرنج بدو بزانه سهرنجامی نو که سانه چن بو که بیدار کرا بوونه و هوشیاران پی درابو.﴾

تیاجوونی کوره کهی نوح (سه لامی خوی لی بیت)

قورنانی پیلز نو و توو ویزهی که له نیوان نوح و کوره کهیدا له قوناغه سهره تاییه کانی توفانه کهدا پرویدا بومانی ده گیزتتهو : ﴿وَهُیْ تَجْرٰی بِیْهٖمْ فِی مَوْجٍ کَالْجِبَالِ وَنَادٰی نُوحٌ اِبْنَهٗ وَكَانَ فِی مَعْرِزٍ یَّبٰیئُ اَرْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِیْنَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَاوِیْ اِلٰی جَبَلٍ یَّعِصْمُنِ مِنَ الْمَلَاۗءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْیَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَّحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِیْنَ ﴿٤٣﴾ هُو (٤٢-٤٣) واته : ﴿کشتیه کهش ده بیدن به ناو شه پزی وه چیا دا، نوح بانگی کرده کوره کهی (نوهیان که بی باور بو) له شونیکه چیه کهدا گیتی خوارد بو پیتی وت : پولاته گیان له گهل نیمه دا سواربو له گهل بی باور پاندا مبه، کوره کهی وتی په نائمه مبه لای نو چیا یو ده مپاریزتت له زریان و ناو نوح وتی : همره هیچ په ناو دهرتک نیه له توله و خه شمی خوا کس. بپاریزتت مه گمر کهستک خوا خوی ره چی پی بکات، نهوسا (دای نو و توو ویزه) شه پزی ناو دای به نیواناندا و جا چو ویزه خنکاره کانوه.﴾

پژگاربوونی پرواداران له توفانه که

﴿ فَأُجِنَّتْهُ وَأَصْحَبَ السَّيْفَةَ وَجَعَلْنَهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴾ (١٥) ﴿ العنكبوت (١٥) : ﴿نوسا کاته نیتر نومان پژگارکرد هارپئ لدهگن هممو سدرنشینه کانی کشتیه کدا و نمو پرووداوو کشتیه مان کرده به لگه و نیشانه بز هممو لایک و هممونموه کان﴾. ﴿ فَأُجِنَّتْهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ ﴾ (١١٩) ﴿ الشعراء (١١٩) : ﴿نوسا نیمه خوی و همرچی لدهگه لیدا بوون پژگاران کرد لده کشتیه بار هه لگه کدا﴾.

سروشتی مادی بو توفانه که

﴿ فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاوُ مُنْهَرٍ ﴾ (١١) ﴿ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرِ قَدْ قُدِّرَ ﴾ (١٢) ﴿ وَجَعَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ الْوَجْهِ وَدُشِرَ ﴾ (١٣) ﴿ القمر (١١-١٣) : واته : ﴿نوسا نیتر نیمه دروازه کانی ناسمانان هارپئ لدهگن ناریکی خوردا کرده وه، هممو زهوشمان کرد به کانیاو نوامان لی هه لقولاند، نیتر ناری ناسمان و زهوی به ته قدیرو ویستی خوا به لک گه یشتن، بهواستی بریاری لسمو درابوو، نوسا نوح مان لسمو چهند ته ختمو بزمارنک هه لگرت (مبهست کشتیه کیه)﴾. ﴿ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ آمَنَ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴾ (١٠) ﴿ هود (٤٠-٤١) : واته : ﴿نم کتشیه الله مجرپنها و مرسنها ان ربي لغفور رحيم﴾ (١١) ﴿ هود (٤٠-٤١) : واته : ﴿نم کتشیه بده وهام بوو) ههتا نومو کاتهی بریارمان هاتوو فرمان دروچوو (به لاناو بردنی بی

باوهره‌کان) لته‌منوره پر ناگره‌کموه ناو فواره‌ی کرد (که‌نموه نیشانه‌ی تۆته
 خواویه‌که‌بوو) نه وسا وتمان : نه‌ی نوح له‌همموو نیرو می یه‌ک دوان هه‌لگیره
 له‌که‌مشتیه‌که‌دا و مال و خیزانت، جگه له‌وانه‌ی پیریان له‌سەر دراوه توشی تۆته
 بین به‌هۆی بی باوهره‌پانموه، نه‌وانه‌ش هه‌لگیره که‌باوهره‌پان هه‌پانوه (شایانی باسه)
 که‌میش برۆی به نوح نه‌کردو له‌که‌لیدا نه‌بوو جگه له که‌سانیه‌کی کم نه‌ییت. نوح
 وئی : سوارین و برۆنه ناوکه‌مشتیه‌کموه، به‌ناوی خواویه‌ه برۆشتن و وه‌ستانی،
 بینگومان په‌روه‌دگارم زۆر لی خوشبووه و زۆر به‌به‌زییه. ﴿فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنْ
 اصْنَعْ الْفُلَ يَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ خُذْ وَاتِلَ الْكَافِرِينَ أَصْنَعْ الْفُلَ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَكَارَ الْخَوْفُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِنْ كُلِّ
 زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبُنِي الَّذِينَ ظَلَمُوا
 إِنَّهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٢٧﴾﴾ المؤمنون (٢٧) واته : ﴿ئینجا ئیمه‌ش ناگادارمان کرد که
 که‌مشتیه‌که دروست بکات له‌زیرچاودیری و نیگای ئیمه‌دا، جاهه‌رکاتیک فرمانی
 ئیمه‌ده‌رچوو، ته‌نوره‌که فواره‌ی کردوو ناوی لی دهره‌ات، نه‌وه‌له‌همموو جوړیک
 جوتیک سواریکه، هه‌روه‌ها خاوه‌خیزانت جگه له‌وانه‌ی که‌پیشتر بریاری غمق
 بو‌نیان له‌سەر دراوه، جاده‌ریاره‌ی نه‌وانه‌ی که سته‌میان کردوو (باوهره‌پان نه‌هینا)
 لیم مه‌پارێزوه، چونکه به‌راستی نه‌وانه هه‌موو نوqm کراون (له‌زریانه که‌دا).

وہستانی کہشتیہ کہ لہسہر بہرزاییہ کی سہر زہوی

﴿وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَسْخَمَاءُ أَقْلِي وَيُغَضِّضْ الْمَاءَ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الضَّالِّينَ ۝۱۱﴾ ﴿ہود (۴۴) واتہ : ﴿پاشان فرمان درا بہزوی : ناوہ کمت بار بپیت بناختدا، نی ناسمان : توش بابہس بیت و باران مہبارتہ، نیر ناوہ کہ رواجو، فرمانیش بدرکی وتماوی نجام درا، کہشتیہ کش لہسرکیتی جودی وستار لنگری گرت و وترا : دہک دوری لہبزیہی خوا و تیاجوون بز بہری ستمکاران﴾۔

لایہنی ناراستہ کراو لہرووداوی توفانہ کہ

﴿إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَا نُوحًا فِي لُجَاةٍ ۝۱۱ لِنَجْمَلَهَا لَكَ تَذْكِرَةً وَبَعِثْنَا نُوْحًا وَرَبِّهِ ۝۱۲﴾ الحاقۃ (۱۱-۱۲) واتہ ﴿ہرستی نیمہ کاتیک ناو لہسنور دہرجو (لہکاتی توفانہ کی نوح دا) تیورمان لہکشتیدا ہلگرت (باوباپہانی تیوہ)۔ تابیکہینہ یادگاری و بیدار کمرہہ بز تیوہ و لہگرتی بگرت نگوگیانہی ہوشمندن﴾۔

پیاهہ لدانی پەروردگار بو نوح (سہلامی خواہی لی بیت)

﴿سَلِّمْ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ۝۷۹﴾ ﴿إِنَّا كُنَّا لَكَ خَازِنًا الْمُحْسِنِينَ ۝۸۰﴾ ﴿ہمہمروکات و شونیکدا۔ ہرستی نیمہ نابہر شتویہ پاداشتی چاکہ کرمان دہدہیتوہ، ہرستی تو لہبندہ تیماندارہ کانی تیمدیہ﴾۔

ئاپا كارەساتى تۇفانە كە جىھانى بوو ياخود ناوچەنى

ئەوانى كەپا ئانگەشە بۇ ئكولى كەرنى پەودانى زىيانە كەنى نوح دەكەن ئەپراستىدا
 ھەلەستىيان ئەم ئكولى كەرنەياندا كۆرنى پەودانى زىيانە كەنى ئەبارەكە بۇ
 دىبارەكى تر، ۋەھىرەھا ئكولى ئەۋەش دەكەن كە زىيانە كە ھەمەو جىھانى
 كۆتەيتەۋە، ھەروەك ئەپراستىدا ئەمەستىيان ئەم ئكولى
 كەرنە بۇ ئەۋەدەۋانە ھەروەك پەودەۋەك كەپاس ئەزىيان ۋەتۇفان دەكەن
 بۇ ئەدەۋەتەستەۋە قورئان ۋەئەۋاسانە كە ئەقورئاندا باسىيان ئەۋەكراۋە.
 ئەپراستىدا چەۋەكى تۇفان كە ئەقورئاندا ھاتەۋە. سەۋەۋەشى كە ئە دەستكارى
 ۋەكۆپىن پەزگارى بويىت سەپايە ئەۋەداستان ۋە ئەفسانەنى تۇفان كە بەشەۋە
 جىۋاۋە ئەۋەدەۋەت ۋە ئەزەك ئەكەتەۋە ۋە ھەمەكى ئەۋەكەنى دىكەدا ھاتەۋە،
 ۋە ئەۋەشەك ئەپەتە ۋە ئەۋەكەنى مەۋەدا ھاتەۋە (كە ئەكەكە ئەپەتە كەتتە
 سەۋەتەيانەنى ئەۋەكە كۆن) دەلە تۇفانە كەنى نوح جىھانى بوو ۋە ئەۋە
 جىھانىشى داپەۋەشى بوو، ئەۋە جەكە ئەۋە قورئاننى پەۋە ز ھەچ ئەۋەكەنى بەۋە
 ئەۋە، بەكە بەپەۋەۋە ئەۋەكەنى قورئان باس ئەۋە دەكەن كە ئەم زىيانە
 ناۋچەكە دىۋە كراۋە داپەۋەشەۋە ھەمەو جىھانى ئەگەتەۋە، ۋە ئەپراستىدا
 ئەم زىيان ۋە تۇفانەش ئەۋە ھەۋە ئەۋە نەۋە نەۋە نەۋە نەۋە نەۋە نەۋە
 (سەۋەشى خەۋە ئەپەتە) ئەگەۋە كەرن، جەۋە ئەۋەنى دەرچەۋە ۋە يەۋە بوۋە،
 ۋە بەۋەۋە شەپەستە سەۋەتەۋە سەۋەشى خەۋە بوۋە. كەتەك سەۋەشى بەۋەكەنى
 ئەۋەكە كۆن ۋە قورئاننى پەۋە دەۋەت ۋە ئەۋەكەتەۋە ئەم جىۋاۋە بەۋە ۋە
 ئەۋەكە ئەپەتە.

ئەۋەكە كۆن (ئەۋەكە مەۋەدە كە دەرچەۋە ئەۋەكە ئەۋەكە ۋە كۆنەكەۋە
 بەۋە ئەۋە بەشەۋەكە كە ۋەكە ۋەكە ۋە نەگەكە بەكە پەۋە نەپەستەتە)، ۋە بەم

شیوه یهودی سهرتای توفانه کمان بز ده کات : (خوای گموره ناده میزادی بینی که خراپی لسمرزویدا زور بووه، وههرچی نمندیشو بیو بزچوونی ناودتی ههیه لهویده که همموپوژیک شهرهنگیزوخرابه کار بیت، موسا خوای گموره زیربولهوی کمرژ به کارنکی نهگوهاوهستاوه موسادتی یزدان پریبولمداخ و وتی

لهومرژمی که دروستم کردوو لسمرزویدا لهگهل تموای ناژول و توانی بهسمرزویدا دهوژن و تمنانت بالندهی تاسمانه کانش دسپمویه و لهناویان دهبم، چونکه خفمت دهخوم کوا من بهکارم هینان، جا نوح لهچاوهکانی یزداندا فپو نیعمهتی بینی). بهلام لهقورنانی پیژژدا نایتهکان توه پژشن دهکمنوه کتهنها قومی نوح تیاچوون نهک تیکرای جیهان، ههروه چۆن هود پیغمبهر بز قومی عاد بتمنها نیرا، وه سالتیش بز شه هود، وهلهگهل تموای توه پیغمبرانی کهلهپیش پیغمبری نیسلام (موحهمد) (دروی خوای لی بیت) بهتابیت بز قومهکانیان نیرا بوون، بهو شیوهیش نوح پیغمبهر (سلامی خوای لی بیت) تمنها بز قومهکی خوی نیراوه، وهتو زریان و توفانهش تابیت برو بهتیاچوونی توه قومه نهک هوزو نهتوهکانی تر، توهتا خوای گموره دهفرمویت : وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٦١﴾ أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ ۖ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٢﴾ هود (٢٥-٢٦) واته

: هوسوند به خوا بهراستی ئیمه نوح مان نارد بز لای قوم و خزمهکانی، پیتی وتن : بیگومان من بز ئیوه داچله کینترکی ناشکرام (نهگور لهفرمانی خوا دههچن تووشی سزا دهبن، خو ئیوه باش من دهناسن) کهجگهله خوا ((کس و هیهچی تر)) نهپهرستن، چونکه من بهراستی دهترسم سزای پوژنکی بهنیش یهختان پی بگرت ((همموتان لهناو بچن)) . وه بهراستی توه قومهی کهتیاچوون نهوانه بوون که سوکایمتیان بهپدیامی پیغمبهر دهکردوو سوور بوون لسمرز سهرینچی کردن و بی

فرمانی خوی گموره به نایبته کانی دواتریش به لگمن بز نیمه : ﴿ فَكَذَّبُوهُ فَأَجْتَنَّهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلِكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَارِفِينَ ﴾ (۶۴) هواف (۶۴) واته: ﴿ دواى نوسدوو پدغا سال همول و کوشش) همیرناده کیان بدرزانی و پروایان پی نه کرد، جا نیمش خوی و نوسماندارانی له گه لیدا بوون له کمشتیه کدا بزگارمان کردن و توانمی پروایان نهیئا به نایبته و فرمانه کاتمان نوقمی زریانه کمان کردن، چونکه برآستی توان گه لیکی کویرنایینا بوون، له ناستی راستیه کانداه. ﴿ فَكَذَّبُوهُ فَجَعَلْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلْقًا وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُتَذَرِّينَ ﴾ (۷۳) یونس (۷۳) واته : ﴿ که چی بانگوازه کیان بدرزانی، نیجا نیمش نوح و هموو توانمی که له گه لیدا بوون له کمشتیه کدا بزگارمان کردن و کردیشمانن به جینشین و هموو توانه مان نوقمی رهیل و زریانه که کرد که پروایان به نایبته و فرمانه کانی نیمه نبوو، نیجا تماشاشا بکمو سرنج بده و بزانه سرته نجامی نوکسانه چۆن بوو کبیته دار کرابوونموه و هوشیاریان پیدرابوو. همروه چۆن قورنایی پیلز هوالمان پیته دات که پرموردگار هیچ هوزو نه تمویهک له ناو نابات همتاوه کو له خویان پیغمبریکیان بز رهوانه نه کات، جاتی اچوونه کش تنها کاتیک پورده دات که له ناو قومده کدا پیغمبریک هبیت که ناگاداریان بکاتموه، خوی گموره له سورتهی (القصص) داده فرمویت : ﴿ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى حَتَّى يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْهِمْ ؕ أَيْنَتْنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَى إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴾ (۸۹) القصص (۵۹) واته: ﴿ پرموردگاری تز هیچ ولات و شاریکی کاول نه کرده، تاله پایته خسته کیدا

پیتھمبیرتکی نهاردییت که نایتهکانی نیمه‌یان بسمردا بچوئنیتتهوه، ونه‌ییت نیمه شارو ولاخانان گاول کردییت ببی هۆ، مه‌گهر کاتیک نه‌ییت که دانیشتهوانی ستمکار بوون.

کهواته‌خوای گموره هیچ هۆزو نه‌تتهویه‌ک له‌ناونابات هه‌تاوه‌کو له‌خۆیان پیتھمبیرتکیان بۆ نه‌نیریت، وه نوح پیتھمبیر (سه‌لامی خوای لی بیت) وهک پیتھمبیرتک هات بۆ قومه‌که‌ی تاوه‌کو ناگاداریان بکاتهوه، له‌بهرتهوه خوای په‌روه‌رگار هیچ هۆزو نه‌تتهویه‌کی تری له سه‌رده‌می نوح دا له‌ناو نه‌بردوه نه‌گهر پیتھمبیری بۆ په‌وانه نه‌کردبن.

له‌م نایته‌نامه‌دا نه‌توانین له‌وه دلتیا بین که‌زویه‌که‌ی نوح (سه‌لامی خوای لی بیت) جیهانگیری نه‌بووه به‌لکو‌ته‌نه‌ها هه‌رتیمیکی گرتوه‌تتهوه، له‌پاستیدا نه‌وه‌لکو‌لته‌ره شوینه‌وار ناسانه که‌له‌ناوچه شوینه‌واره‌کاندا کاریان نه‌هه‌مه‌داوه نه‌ویه‌یان ده‌رخته‌وه‌که‌پیتورسته نه‌وشوینه‌واره ناوچه‌ی زویه‌انه‌که‌ییت که‌له‌ده‌ها‌تودا باسی ده‌که‌ین و پیشانی ده‌ده‌ین، گومانی تینه‌دانیه‌ زویه‌انه که‌گشته‌گه‌نه بووه و تینک‌پای جیهان نوقم بکات، به‌لکو کاره‌سات و په‌وداوێکی گه‌ وه‌بووه که له سه‌ریه‌شیک له‌ناوچه‌ی دۆلی دوو په‌ویاردا په‌ویداوه.

تشیبانه و ... نایا تیگرای تازه لادن له سمر که شتیه که هه لنگر بون ؟

هه لنگر بون ؟ هه لنگر بون ؟ هه لنگر بون ؟ هه لنگر بون ؟

تدفیرد کانی نینجیل برویان وایه که نوح پتغمبهر (سهلامی خوی لی بیت).

هه لنگر بون ؟ نایا تیگرای تازه لادن له سمر که شتیه که هه لنگر بون ؟

بهم شیویش تیگرای تازه لادن له سمر که شتیه که هه لنگر بون ؟

هه لنگر بون ؟ نایا تیگرای تازه لادن له سمر که شتیه که هه لنگر بون ؟

هه لنگر بون ؟ نایا تیگرای تازه لادن له سمر که شتیه که هه لنگر بون ؟

کردنوه. توانی که پاریزگاری له یو رایه ده کن هه لنگر بون ؟

پرسیار گهلی جیاواز بووندنوه که کاکو کن له کمل بیو پاکه یاندا، جاکو پرسیاره ی که

دینماراوه بریتی یه لهوی : چون خوار دنیان بهو هممو گیانله بهره دانه له سمر

که شتیه کهدا ؟ وه چون له یه کتوی جیا یان کرده وندنوه و له کویا دهنوسق ؟ وهلامی

نمیش مهحاله. پرسیاره ی که دیکوی تریش که گرنگیه کی نو توشی نیه نمویه :

چون توانرا هممو نایا تیگرای تازه لادن له سمر که شتیه که هه لنگر بون ؟

نوسنالیتهوه فادهو گامیشی نیمزکی ؟ وه بونوی نمیشدا پرسیاره ی که دهنوسق :

چون توانرا که نایا تیگرای تازه لادن له سمر که شتیه که هه لنگر بون ؟

؟ چون توانرا لهو ژینگه سروشتیه یاندا جیا یان بکه نوه تانو کاتمی زریانه کمتواو

بوو ؟ نمه پرسیار گه لیکن کمرو بهرووی (هه هدی کون) ده بنوه، له قورانی

پینژدا. شتیکی بهم شیویدمان نیه که ناماژ، بهره بکه که هممو نایا تیگرای تازه لادن له سمر

سمرزوی له سمر که شتیه کهدا هه لنگر بون، وه چون له پیشدا تیپینی لهو مان کرد

که گیتار و زریانه که له ناوچه یه کی دیار یکرادا پرویدا، له بهر نوه نو نایا تیگرای تازه لادن له سمر

که له سمر که شتیه کهدا هه لنگر بون توانه بوون که لهو ناوچه یه کی برویان هه بوو

به تاییدت نارچه ی هوزوندنوه کی نوح - (سهلامی خوی لی بیت).

له کمل نموده شدا نه مستم نیه نه گمر تیگرای نو نایا تیگرای تازه لادن له سمر که شتیه که هه لنگر بون ؟

کۆ بگرتنمۆ، لپراستیدا نارەحمەتە لەسەر نوح (سەلامی خوای ئی بیئت) و ئەو
 برۆادارە کەمەیی کەلەگەتیدا بوون بۆن بگپرین بەهەموو شوێنێکدا بۆ ئەوێ
 لەهەموو نێرو مێ یەکی ئاژەلەکان کۆ بکەنمۆ کەلەچوار دەوریاندا بوون، و ئەوێش
 ناچیتە ئەقڵمۆ کەبتوانرێت هەرچی جۆری مێروو هەبێ کۆ بگرتنمۆ، یاخود
 بتوانرێت نێرو مێ لێدەکۆر جیابگرتنمۆ ! ئەبەرتنمۆ ئەوێ لپراستیمۆ نزیکە
 ئەوێبەکە نوح پێشەمبەر (سەلامی خوای ئی بیئت) هەستایە بەکۆ کردنمۆ ئەو
 جۆرە ئاژەلەنێ کە هۆگرن وکۆکردنمۆیان ئاسانە وەک مەرومانگا و وشتوونەسپ
 و ئەو ئاژەلەنێ لواندەچن، چونکە ئەم جۆرە ئاژەلەن پێوستن بۆ بونیاد نەنمۆ
 ژبانیکی تازه و نوێ لواناوەیدا کەبەهۆی زریانمۆ ژمارەبەکی زۆری مەرومالات
 تیا چووین. خاتێکی گرنکی تر لێردا ئەمەبە : حیکمەتی خوایی کەفەرمانی کرد
 بە نوح (سەلامی خوای ئی بیئت) کەلەهەموو جۆرێک جوتێک هەلگرێت و ئەم
 حیکمەت و داناییە لێوەدا دەردەکەوێت ئەو جۆرانمۆ کۆکردمۆ کە پێوستن بۆ
 بونیاد نانی ژبانیکی تازه و نوێ لێدوای زریانەکەمۆ، ئەک پارێزگاری کردن
 لێرەگمزی ئاژەلەکان کەلەکاتێکدا زریانەکە جیهانی نەبۆ، جالەبەر ئەوێ شتیکی بەو
 شتێوە بەناوی تیاچوونی پەرەگمزی ئاژەلەکان نەهاتووە، لپراستیدا پێدە چیت
 کەزۆرێک لەئاژەلەکانی دەروویەری ناوچەکە دوا کۆتایی هاتنی زریان و گێژاوەکە
 هاتبە ناوچەکەمۆ، کەواتە خاتی گرنک و سەرەکی بابەتەکە ئەمەبە کەژبانیکی
 تازه و نوێ لێدوای زریان و تۆفانەکە لێ ناوچەدا. بونیاد بیئت، وەلەپێتار بەدەست
 هێتانی ئەمەشدا بوو ئاژەلەکان کۆ کرانمۆ.

ئاۋەكە تاج بەرزايىيەك گەشت ؟

بابىتىكى ترى پوۋداۋى زىيانەكە كەقسو باسى لىسەرە ئىۋىيە : ئايا ئاۋەكە شاخەكانى داپۇشى ؟ قورئانى پىۋىز ھىۋالمان دەۋاتى كە كەشتىكە لىدۋى زىيانەكە لىسەر (جودى) داگىرسايدە، ۋە (جودىش) ناۋى شاخىكى دىارى كراۋە، ھىرچەند ۋىشى (جودى) لىزمانى ەمىيىدا بىماناى (شۋىنى بەرز) دىت، لىبەر ئىۋە دەپىت خۇمان بى ئاگا نەكەين لىۋى كە بەدروستى بزانىن كە جودى لىقورئانى پىۋىزدا باسكراۋە ئامازە نىيە بە شاخىكى دىارى. كراۋ، بەلكو لىۋاستىدا ئامازەيە بۆئىۋى كەشتىكە لىسەر شۋىتىكى بەرزدا لىنگىرى گرتۋە، ھىۋەھا ئىم ۋاتايە بۆ (جودى) بىماناى ئىۋە دىت كە ئاۋەكە تاتاستىكى دىارى كراۋ گەشتىۋە، بەلام نەگەشتىۋە ئىۋ تاستى كە لى لوتكىى شاخەكەدا بىت، كەۋاتە ئىتۋانىن بلىين كەلە پاستىدا گىژاۋو زىيانەكە. ئىۋاۋى زەۋى ۋ شاخەكانى نەگرتۋەئىۋە ۋ داينەپۇشىۋە ۋەك چۆن لى (ەمەدى قەدىم) دا ھاۋىۋە، بەلكو ئاۋچە ھىرئىكى دىارى كراۋى داپۇشىۋە.

ئاۋچەى زىيانەكەى نوح (سەلامى خۋاى لى بىت)

رايان دانارە كە دۆلەكانى ئاۋچەى دۆلى دوو پوۋبار بىرىتە لى ئاۋچەى زىيانەكە، چۈنكە لىۋئاۋچەيدا پىتش كىۋتوۋ تىرىن شارستانىتەكان كە لىمىژۋودا ناسراۋو بىۋن ھاۋىۋەتە بىۋن، ئىمەجگە لىۋى كەشتىكە لىنئىۋان ھىرۋو پوۋبارى دىپلە ۋ فورات داپە ۋادەكات كەئىمە ئاۋچەى زىيانەكەۋەكە بىت، ۋە پىتدەچىت بلىين كىبۋنى ئىم دوو پوۋبارە گەۋىيە يەكىك بىۋ بىت لىۋپالتىۋانەى كە بىۋىنە ھۆى پوۋدانى زىيانەكە، چۈنكە بۆى ھىيە ئىم دوو پوۋبارە ھەتچۋىۋىن ۋ ئاۋچەكەيان ئوقم كىردىت. ھۆيكى دىكەش بۆ دانانى ئىم ئاۋچەيە كە ئاۋچەى زىيانەكەيە

هۆكاری میژووییە لەپاستیدا لەتۆماری زۆریك ئەو شارستانیانی کە بەم ناوچەیدا هاتوون چەند بەلگەنامەیک دەزاراو تەو کە باس لەزریانیک دەگات کە ئەو ناوچەیی ژێر ئاو خستوو، ئەمەمان کاتداوتراو ئەو شارستانیەتانی کە گەتیاچوونی هۆزەکی نوح یان یینیوو بەریان ئەو کردووە و بەپیتیستیان زانیو، کە ئەم پووداو تۆماریکەن، چۆن زیانە کە پووداو ئەنجامەکی بەکۆی گەشت، ئێرەدا دەبینن کە زۆری ئەو داستان و چیرۆکانی ئەو شارستانیەتە هیناویانە ئەو چیرۆک و داستانەن شوێن و ناوچە زیانە کە یان دیاری کردووە ئەمەمان جێگەدا، وەشێنوار ناسەکانیش پالێشتی ئەم قسەیان کردووە، سەلاندویانە کە زریانیک گەورە ئەم ناوچەیدا پووداو، ئەلەپەرەکانی داهاوماندا ئەو دەبینن کە مەواوەیک ئەم ناوچەیدا شارستانیەتەکانی ئی دابراو و ئەمە، وەلەماوەی هەلکەندنی شوێنوارەکاندا شوێنکاری گەورە ئەم کارەساتە دەرکەوتن کە لەناوبران.

شوێنوارناس و هەلکۆلەرەکان لەناوچەیی دۆلی دوو پووباردا ئەویان دەرخواستووە کە ئەم ناوچەیی دووچاری زۆریک ئەکارەساتەکان بوو ئەو تەویش ئەنجامی ئەو لافاوانە کە بەهۆی هەردوو پووباری دێجە و فوراتەو هەلسان، بۆ وێنە : یەکیک ئە سەلەکان کە لە سەردەمی (ئیبین) ی فەرمانپەرەیی شاری (ئور) دابوو کە کۆتووەتەخواری دۆلی دوو پووبارەو وەلەنزیکی هەزارەیی دوویمی پێش زایندا بەساتی ((دوای زریان ناو دەبریت کە لەنێوان ئاسمان و زەویدا سنوورەکانی لا برد))^١ وەلەسەردەمی خامورای بابلیش، واتە سالی (١٧٠٠) پێش زاین، سالتیک هەدیە ناماژی پێ دەکریت تەویش سالتیک بەر ئە نۆم بونی شاری (ئیشونا) بەزیرانی زیان بەخش ناو دەبریت. لەسەدی دەیمەمی پێش زایندا و لەسەردەمی (ئەبوموکی

ملکس مالوان ، نظرة جديدة في طوفان نوح (ع) ، العراق ٤ - xxvi ، ٤ ، ١٩٦٤ ، صفحة ٦٦

ئابال) ی فرمانروا زریاتیکی گموره لشاری بابل پرویدا^۱، وه لمدوای هاتی
 حمزدهتی عیسا شدا (سهلامی خوای لی بیت)، واته لمدودی هشت و نو و ده و
 یانزه و دوازده ی زاینشدا ناوچه که دووچاری لافاری گموره برویده، وه لمدودی
 بیستیشدا لساله کانی (۱۹۲۵-۱۹۳۰-۱۹۵۴)^۲. دا بعم شتویه پوردا و پرویدا،
 نموی راستی بیت که تم ناوچه ده همیشه جینگوی لافار بووه، ییگومان پیده
 چیت وه چون لمدورانی پیروزیشدا باس کراوه که تم ناوچه ده توشی زریاتیکی
 گموره بووه و خه لکه کشی تیاچوون.

به لگهی شوینه واری بۆ توفانه که

لهم پژگاری نمبروشماندا ریکموت نیه نه گمز بگهین بمشورنماری نمو نمتوانهی
 کله قورئانی پیژدا باسی تیاچوونیانی بۆ کردوین، وه به لگهی
 شورنمورناسیشمان پیش کش ده کات و ده فرمویت همرکاتیک نمتویدک
 کتوپر لمدوچووبن نوکات توانای گهران بمدوای شورنماری بۆ ماوه یاندا زیاتر
 ده بیت، وه همرکاتیکیش نمتویدک لمدتویدکان به شتویه کی کتو پر دیارنه مابن،
 نمو زورجار به موی کارساته سروشتیه کان و یاخود کۆچی لمداکاوو
 جندگمورانکاریه گانوه بووه، نموسا شورنماری تم نمتوانه به شتویه کی باشر
 پارێزراو ده بیت، وه لکاتیکهی کورتیشدا همدوو نمو که لویه لاندی که لمرانی
 پژانه یاندا به کاریان هیناون دهن بئیر خاکموره، وه بز ماوه کی دورو درۆ
 لمدوستی مرۆ ده پارێزرت تاوه کو لمدوایدا دهریبه ئیرت و زانیاری زیاترو گرنگی
 پاردوو پیشان بدات. بعم شتوازه توانرا زۆرک لمدورنماری توفانه کی نوح
 لمدوژگاری نیستاماندا ناشکرا بکرت، وێرایی بهوی که توفانه که سی سده پیش

^۱ المرجع السابق

^۲ موسی المی سیخ، جذور القرآن، العهد القديم والعهد الجديد في سومر، استنبول: کیناک ۱۹۹۶.

زاین پویداده، له گهڼ شمېدا دم زریانه کوتایه کی خیرای بز شارستانیمتیکي
 نوار دانا، بز نموی لمشینیدا شارستانیمتیکي نوی دروست بیت، وېم
 شینوېش توانواره همزاران سال پاریزگاری لمشینواره کان بکرت تاره کو تیکرایی
 جیهان ناگادار بکرتنوه.

ویندی زریانه کدی نوح

وله کاتی گهران و پشکینی شونتواری توفانه کدا ژماره یه کی گوره

لەمەلکۆلئەمران دەستیان کرد بە پشکنینی جینگای تۆفانە کە دەگەڕێتە دۆلی دوو پووبارەو، وەلەکاتی گەڕان و بەدوادا چوێنان شوێنماری تۆفانەکیان دۆزیووە کە چوار شاری سەرەکی لەناوچەیدا داپۆشی بوو، وەبەشێوەیەکی تایبەتیش ئەم تۆفانە بەتۆفانیکی وێرانکار دادەنرێت و ئەم شارانەش کەداپۆشراون بەگەورەترین شاری (دوو پووبار) هەژمار دەکرێن کە بریتێن لەشارەکانی (ئور، ئیرێک، کیش، شوریاک) وەتواری ئەم شوێنماری هەلکەنراوانەش بەلگەن لەسەر ئەوی کە ئەم شارانە بەشێکی بێرفراوان بوون بۆ ئەو زریانە وێرانکاریی کە لەهەزارە سێ یەمی پێش زایندا روویدا.

سەرەتا دەچینە ناو ئەو هەلکەندنەمی کە لە شاری ئوردا جێ بە جێ کرا لەپێشتەڕێن شوێنماریک دۆزیووە دەگەڕێتەو بۆ یەکێک لەو شارستانیانی هەلەکاتی هەلکۆلێنیاندا لەشاری ئوردا ئەنجام درا کە لەئەمڕۆماندا پیتی دەلێن (قل المقيور) مێژووەکی دەگەڕێتەو بۆ هەزارە حوتەمی پێش زاین، بەو پێشە نەشینگە یەکێکە لەشارستانیە کۆنەکان ئەوی. پاستی پیت شاری (ئور) شوێنی نیشته جێ بوونی زۆریک لەشارستانیەکان بوون کەبەو ناوچەیدا هاتوون، پشکنین و لێکۆلینەوە شوێنماریەکانیش لەم ناوچەیدا دەکرێن بەلگە لەسەر ئەوی کە ئەم ناوچەیدا داپۆشی سەختی بەسەردا هاتووە بەهۆی زریانێکی گەورەو، وەشارستانیەکانی تریش لەدوای ئەو دەرگەوتن، (ر، ه، هول) کە لەمۆزەخانەیی بێرتانییدا بوو هەستایەکی هەلکەندن لەم ناوچەیدا، وە (لیونارد وولی) یش بێرپرسیارتی و بەدوادا چوونی کارەکی (هول) ی گرتە ئەستۆ، ئەم هەستا بەسەرپەرشتی کردنی شوێنماری هەلکەنراوەکان کە پێشتەر لەلایەن مۆزەخانەیی بێرتانیا و زانکۆی بنسلفانیایە پێک خرابوو، هەلکەندنەکان کە (لیونارد وولی) پێیان هەستا و کە دەنگدانەویەکی گەورە جیهانیان بەهۆیانەوە بینی بەردەوام بوون لەسەڵاتی (١٩٢٢ هەتا ١٩٣٤)، وەناوەراستی

بیابانیش که کموتوته نیتوانی بهضداد و دورگی عمره بیوه بوویویه شانوی نم
 هه لگمندنانه. وهیه کمین کسی کشاری (توری) دژیوه، نمتوه یهک بوون
 لمباکوری دژلی دور پویاره هاتبوون ناوی خویان نابو (عییدین) وهلمسه تاره
 نامانج لم هه لگمندنانه نموه بوو زانیاری تمواو لمسر نمو نمتوه و هوزه
 کزیکرتتوه، گژفاری (Rea ders Digest) بهم شتوی خواره وهسفی
 هه لگمندنه کانی (وولی) کرده: (وولی) به دژیونهی گژپی پاشاکانی نور زدر
 خوشحال بوو کاتیک به خاکمنازه کی شوتنماری گژپی پیاره گموره کانی سؤمیری
 هه لدا یوه و گژپی که له که بوش درکوتن وهله قولایی په نجا پی بروه خواره وی
 پمرستگاکمشوه ریزکی درژ له گژپی پیاره به ریزه کان درکوتن.
 وهله گژپه کانی شدا گنجینه کی راسته قینهش درکوت، که له راستیدا پر بوون
 له جام و کاسی گرانبعها وه: (قوری و قاپ و قاچاغی باش و که لویه لی برژنی
 سرفرو خوان). که له موزاییک و بهردی لازورد دروست کرابوون، وهلمه لاشانی
 کتوشی رزین هاتبوون بهزیو چوار دوره درابوون، وهنامیری گیتاریش
 به دیوار کانه دهییران، له یاده وریه کانی دا نویسیه تی: (هممو نمانه له یهک
 ساتدا پویان دا) وه به دواي هه لگمندنه کاند چوین که گومانه کانی لابرده،
 راستموخ لمژیزه ویدا گژپیکمان دژیوه که ده گپرتتوه بز یه کیک له پاشاکان
 وهله گم چینیک له تخته ختی خه لوزی و ژماریه کی گموره له تابلوی قویش هه بوون،
 که نه خشی لمسر هه لگمنا بوو که زدر له پیشت بوو لوانمی که له ناو
 گژپه کانداده وژرانه وه به پتی سروشتی نمو نوسراونه که له سمریان تژمار کرابوون
 میژوه که یان بز هزاره سیهمی پیش زاین ده گپرتتوه، بهم شتوه دوسده یان
 سی سده له گژپه کان له پیشته. همرکات هه لگمندنه کان زیاتر قول بینوه
 پاشماوه جیاوازه کانی شوتنمواره کان زیاتر درده کوتن، نمه گژپی پاشاکانه
 لهشاری نوورده که گژپی پاشاو پیاو ماقولان و سمره ارانی سؤمیری تیدا نیتراوه،

لینکۆلنەرۆه‌کان ژماره‌یه‌ک گه‌نجینه‌ی هونه‌ری باشیان په‌یدا کرد وه‌ک : شمشیر و نامیری مۆسیقا، شوێنواره هونه‌ریه‌کان که‌له‌نااتۆن و به‌ودی به‌نرخ دروست کراون. جۆریکی گرنگی تری لێ بوو وه‌ک : تۆساره میژویه‌کان به‌ شێوازیکی زۆر چاک به‌ڕۆچوونی به‌رز تیاياندا له‌سه‌رچهند. تابلۆیه‌کی له‌قوڕ دروست کراو. وه‌هه‌روه‌ها لینکۆلنەرۆه‌کان له‌شاری ئور دا چهند. نوسینیکیان ده‌ست کموت که‌همان ناوی تیدا بوو که‌له‌لیستی پاشاکانی (ئور) دا بوو، ته‌مانه‌ت ناوی یه‌که‌مین دامزۆنه‌ری خێزانی پاشایه‌تی (ئور) یان دۆزیه‌وه، (وولی) ئهو راستیه‌ی بۆ ده‌رکموت که‌نهم گۆرانه میژوه‌که‌یان بۆ پێشتر له‌خێزانی فرمانه‌ڕه‌وای (لاور) ده‌گه‌ڕێتوه. واته‌ گه‌یشه‌ ئهو ئه‌جمه‌دی که‌له‌پیش شاری ئور دا شاریکی گه‌وره‌ی تر هه‌بووه، دوا‌ی وردیه‌نی بۆ ئهم شوێنه‌واره‌ (وولی) به‌ریاری به‌رده‌وام بوونی دا له‌هه‌لکه‌ندنه‌ی چاله‌کان دا که‌زیاتر قوڵ بێتوه. بۆ ژێر ئهم گۆرانه، وه‌ کرێکاره‌کان به‌ته‌مه‌ندازی مه‌ترێک چوونه ناو‌قولا‌یه‌کان له‌ژێر خسته‌کاندا که‌ گۆرپا‌بوون بۆ قوڕ، ده‌ستیان کرد به‌ده‌ره‌ینه‌انی که‌ل و په‌ل و شت و مه‌که‌کان پاشان له‌په‌رێکدا هه‌مووشتیکیان وه‌ستاند.

(وولی) نوسیویه‌تی : له‌شوێنه‌ هه‌یج که‌ل و په‌ل و قاپ و قاچاغ و ژماره‌ی قوڕینه‌کان نه‌مان. به‌لکه‌ر ته‌نها قوڕیکی پالته‌ ماوه که‌ ناو دا‌یماتیوه. (وولی) له‌هه‌لکه‌ندنه‌کانیدا به‌رده‌وام بوو، وه‌دوا‌ی تێپه‌ڕ بوونی ۲،۵ مه‌تره‌ له‌چینی قوڕی پالته‌، هه‌لکه‌ندنه‌کان به‌رده‌وام بوو بۆ زیاتر قوڵبوونه‌وه، وه‌له‌ په‌رێکدا کرێکاره‌کان چهند نامیرو که‌ل و په‌لیکیان ده‌ست کموت که‌له به‌ودی پێکخه‌ر دروست کرا‌بوون وه‌ میژوه‌که‌شی ده‌گه‌ڕێتوه بۆ کۆتایی چاخی به‌رده‌ین.

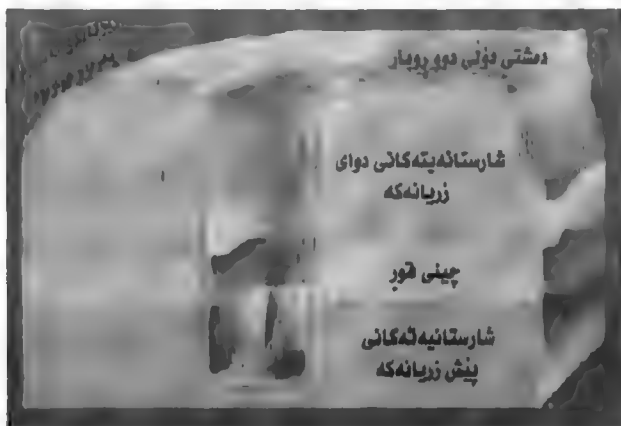

طولمداره دژزووه‌کان قووه دسه‌لشتن که
روپانه‌کی نوح لهدشتایه‌کانی دژلی شوو روپاره‌دا
پویداره، که نم دشتایانه شوارلکی جیاوازیان
هه‌روه وک له‌وی ئیستا هه‌یه، له‌هه‌یه باریکه‌کی که
له‌وله‌کی سره‌مه‌دا گرووه شاماره به‌وه ده‌کات که
سنوری ئیستای نم دشتایانه‌یه، به‌لام به‌شیک
گه‌روه که له‌وه‌وه‌ی نم هه‌یه باریکه‌وه‌یه له‌راستیدا
له‌ئیتدا به‌شیک گه‌روه له‌مه‌ریا یک ده‌ئیت.

وه‌له‌وه‌ی تموار بوونی کاره‌کان که پاکردنه‌وه‌ی قووه‌که بوو ناشکرا بوو که نم
قولا‌ئیدا شارنکی داپوشراو هه‌یه، وه‌شوقنه‌واره‌کان به‌لگن له‌سر ته‌وه‌ی
که‌زریانیک گه‌روه نم ناچه‌یدا پویداره، هه‌روه‌ک شیکاره وردینه‌کان ناما‌ه‌یه‌ان
به‌چینیکی زور ئه‌ستور له‌قووی خاوین کردوه (Fullers earth)، وه‌نمش
به‌لگه‌یه له‌سر ته‌وه‌ی که‌زریانیک ترسناک بووه که پویداره و بووه‌تمایمی ته‌وه‌ی
که‌شارستانیه‌تی سۆمه‌ر له‌ناو ببات و ییس‌ئته‌وه، وه‌بم شیه‌وه‌یش داستانی
گلگامیش و چه‌ژکی زریان و توفانه‌کی نوح یه‌که‌ده‌گرته‌وه له‌به‌یژکی قو‌لی
سهرده‌شتایه‌کانی دژلی دوو‌پووبار^۱. شیکاره وردینه‌کان ده‌ریان خستوه که
لیشتنی نم قووه‌ که‌له‌ژیر نم بان و ته‌پانه‌ی شاری ئوردا پووده‌ده‌ن له‌ته‌نجامی ته‌و
زریان گه‌روه‌یه‌وه بووه که شارستانیه‌تی سۆمه‌ری کۆنی له‌گه‌ل خۆی پامالیوه،
له‌به‌رته‌وه له‌راستیدا داستانی گلگامیش و چه‌ژکی نوح نم ده‌روازه‌یدا که‌له‌ژیر
بیابانه‌کانی دژلی (دو پووبار) دا شارونده‌وه و یه‌ک ده‌گرته‌وه. (ماکس مالوان
- Max Mallowan) له‌سر به‌وه بۆ چونه‌کانی (لیو ناره‌ وولی-

^۱ فیرنر کیلار، الأنجیل کتاریخ، إثبات کتاب الکتب، نیویورک، ویلیام مورو، ۱۹۶۴ الصفحات

Leonard Wolley) که همستا یو هلکندنانه دهیگترتوره : تم پارچه
 قوپه گوریه که لساوی یلک سردهمدا دروست بووه ناکړئ نه لټین له نه لجامی
 کارساتی زریانکی گوروره بووه، وهک چوڼ (وولی) وهسفی دڅخی زریانده که
 دهکات کشاری (توری) سزمیری بهشاری (عبید) ه وه گړئ ددهات، که
 دانیشتوانه کمی پاهاتبون ببه کارهیتسانی کمل و په لکانی پاشماوی ناوه که، بهر پی
 یعی که شورتواری زریانه گورده که یه ^۱، لمسهوه توره ددرده کموت کشاری نور
 یه کیکه لمو ناوچانی که کاری گور بورن به زریانه گورده که، (وورنر کیلر) گونگی
 تم هلکندنانه مان که لمیشدا باسکرد بز شی ده کاتوره و ده لئ : تم پاشماوانی
 که له دڅخی قوپی ژیر وویاندا له هلکندنانی شورتوواره کاندای دهر کموتن به لگن
 لسمر بوونی پودوی زریانیک لماناچه کدا ^۲.

پاشماوی شو لخوا ناسه گان که لیونارد وولی له دهشتاییه کانی دڅلی دوو روپاردا
 نه لجامیدا دریا نه گسوده، که ۲/۵ متر له چینی قوپی سوروه بوو لهم چنگایه دا بوونی
 هیه. رای زوری نه وویه که لهم چینه نه توپه لئ. قوپی سوروه بوو پلک هاتوه که
 له گن لوی زریانده که ده لگیاووه وه له تهاوی چیهاندا لهم نمونه یه نیه مگر له ژیر
 دهشتاییه کانی دڅلی دوو روپاردا نه بیت، نه مهش به لگه یه کی تهاوه که دهیسه لټنیت که
 زریانده که تها نه دڅلی دوو روپاردا رویداوه.

شارى دووم كشتونمارى زريانه گموره كى هه لگرتوو ئويش شارى (كىشى سۆمىرى) كه ئىمىر به (تل الامير) دهناسرى، وه بىيى سىرچاوه كۆنه كانى سۆمىرى، ئىم ناوچه يىش هه لىيه كىم نىوى فرمان پىرايىدا سىرىخ بووه ئىدراى زريانه كىم^۱. ههروه ها سىبارت به شارى (شورباك) ىش كىم كىرتىته خوارى دۆلى (دو پويار) وه كه ئىمىر به (قتل القهرة) ناوده برىت، كه شونمارى زريانه گموره كى تىدا دىركوتوو، هه لىمى شونمار ناسه كانىش ئىم ناوچه يدا (ئىرك شىدت) بوو كه لىزان كۆى بنسلفانىدا لىنتوان سالىه كانى (۱۹۲۰-۱۹۳۰) دا بىر وه بىرايى ده كرد، ئىم هه لىكەندى نامى سىرچاى دروست بوون و گەشەسەندى شارە كى پىشاندا كه لىپىش (۲۰۰۰-۳۰۰۰) سالى ده بوو لىپىش زایندا. وه شونمارى ئىم شارىش لىدۆخه جىاوازه كانى هه لىكەندى كاندا پوون و ديار بوو، سى دۆخ له نىشته جىكانى درىژ ده بنىوه بى درابىن ساهه كانى مىژوو، وه تەنانەت سىهەم نىوى فرمان پىراى كانى شارى نوور لىسالىه كانى (۲۰۰۴-۲۱۱۲ پىش زابىن) زۆرى نىو پىشكىنه ديارانه دارو پىردوى ئىمالاتەن كه شىنويه كى پىمو به يىزىان هىه، له گەل ئىماتەل سۆمىرىانى كه تۆمارى نىدارى و لىستى وشە كانى هه لگرتوو، ناماژه به كۆمه لگايه كى زۆر پىشكوتوو ده كەن كه لىكۆتايى هەزارى چوارەمى پىش زایندا دىركوتوو^۲.

خالىكى زۆر گرنگ لىرەدا نىويه : لىسالانى (۲۹۰۰-۳۰۰۰) پىش زابىن زربانىكى به يىزو گموره لىم شارەدا پووردا، وه بىيى ناماژه كى (مالوان) (شىدت) گىشتووته قولايى (۳-۴) مەتر لىژىزو يىمو، لىوى دۆخىك لىخۆلى زەردى دۆزىو تىمو (كەبە هۆى پوودانى زريانه وه پىدا بووه)، كه ئىم دۆخەش له قوپوو خۆل پىك هاتوو نىزىكتره لىو ناستى كه ناسان بىت بىيىته خۆلى كه له كه

^۱ كىش، دائرة المعارف البريطانية الصغيرة مجلد ۶ الصفحة ۸۹۳
^۲ شورباك، دائرة المعارف البريطانية الصغيرة مجلد ۱۰ الصفحة ۷۷۲

ببو... (شیدت) پیتاسی تم دڅه ټنگه ته ده کات کله قورږو څوږ پیتک هاتوه
بریتیه له پاشماوی سرده می شانیشی، (شیدت نسر) بډو وستی کردوه کله
لمنکوه هاتوه کسمرچاوه کی روپاره، وپه یوستی کردوه به زیان و توفانه کی
(نوح) ده (سلامی خوی لی بیت) ۱.

^١ مائتس مالوان ، فترة السلالة الحاكمة المبكرة في وادي الرافدين ، التاريخ القديم ١ - ٢ ، كامبردج

٢٢٨ صفحة ١٩٧١ :

جوزيف كامبيل ، علم الأساطير الشرقية صفحة ١٢٩

Bilim ve utoçya, تموز ١٩٩٦، ١٧٦، صفحة ١٩.

خوا بهیك گهیشتن، بهیستی بریاری لیسر درابوو. کاتیك یك بدهوای یهکی پالتیری زریانه‌کان تاوتوتی ده‌کهن، نموده‌ده‌کمیرت که‌نوده‌دیاردیه‌کی سروشتی یه، به‌لام نموی که‌ده‌بیته موعجیزه نموده که هموو نم پروداوو کارساتانه له‌یه‌ک کاتدا پرویانداوه، وه‌ده‌وای ناموژگاری و ناگادار کرده‌نوه‌کانی نوح پیغهمبهر (سه‌لامی خوی لی بیته) نم کارساتانه پرویان داوه. به‌لگه‌کان ده‌ریان خستوه که دواين توئیرنمده ده‌رکراوه : نموده که‌ناوچه‌ی زریانه‌که به‌پیتوری زوی (۶۰۰) کیلومتره‌ی به‌دریژایی باکوور به‌ره‌باشوری داپوشیوه نموده‌ده‌گه‌یستی. که زریانه‌که تمواوی ده‌شتاییه‌کانی دۆلی (دوو پرویاری) داپوشیوه، نه‌گبر به‌ووردی سرنجی رنک‌خستنی شاره‌کانی (تور و ئیریک و شوریاک و کیش) به‌دین که‌شورتنمواوی زریانه‌که‌یان هه‌لگرتوه و پینا نمده دیاره، نمده‌مان بز ده‌ده‌کمیرت که هموو‌نم شارانه ده‌کونه نم رنکه‌یوه، وه‌بم شیویه پینده‌چیت زریانه‌که تیکرای نم شارانه و ده‌وربه‌ریانی گرتیته‌وه، له‌گه‌ل نمده‌شدا ده‌بیته بی ناگانمبین لموی که پینکه‌هاتی زوی ناسی نموکاتی ده‌شتاییه‌کانی دۆلی دوو پرویار له‌گه‌ل نمپریماندا تمواو جیاوازه، لموکاتدا هموی پرویاری فورات به ناراستی پرژ هه‌لاتمه بوو به‌لادانیکی گهره وه‌ک لموی که‌نمپر هه‌یه، نم پرپوه‌ش. هاوتاو یه‌کسانه‌له‌گه‌ل نموه‌یلتی که‌به‌ره‌و شاره‌کانی (تور و ئیریک و شوریاک و کیش) ده‌روات، وه‌له‌گه‌ل ته‌قین و ده‌رچونی کانی و چه‌مه‌کانی زوی و ناوی ناسماندا پرویاری فورایش هه‌لساو لاناوی به‌ریاکرد و ناوی پرویاره‌کش به‌رووی نو چوار شاره‌دا پښت که‌له‌سیر رنکه‌که‌یدا بوون و خاپورو کاولی کورن و تیکیدان.

نەوتائین و شارستانیانهی که باسی زیرانه کهیان کردووه

چیزکی تۆفانهکی نوح (سەلامی خۆی ئی بیّت) لای هەموو گەل و نەتەرەکانی جیهان ناسراوه، لەرێگی پێغمەبرانەوه (سەلامی خۆیان ئی بیّت) کەبەنایەتکی راست و دروستەوه هاتوون، لەگەڵ ئەوی که دەست کاری کراوه و گۆراوه بۆ داستان و چیزەکان کە لەنەویدەکەوه بۆ نەویدەکی تر گوازارەتەوه و زیادهیان خستەتەسەری و باسەکانی خراب کراون و شێتێزان، خۆی گەورە خەلکی لە چیزکی نوح و قەومەکی ناگادار کردووهتەوه ئەویش لەرێگی پێغمەبران و کتێبەکانیەوه که بۆ زۆرێک لە نەتەرە و هۆزەکانی ئارەوه تاوهکو ئاگاداریان بکاتەوه و بێتتە پەندوونامۆژگاری و ترسێنەر بۆیان، وەهەموو جارێک دەقەبە شێتێزانەوه و دەستکاری واتای راستی کراوه و چیزکی تۆفان گۆراوه بۆ داستان و چیزە خەیاڵیەکان. قورئانی پێژێر تاکە سەرچاوەیەکه کەبەت دەست کاری کردن ماوەتەوه، وەدەقەکانی هاوێران لەگەڵ ئەو پشکنین و لێکۆڵینەوه هەلگۆزراوانەو تێۆرە بەرھەم هێنەراندەا، تەنها قورئان ماوەتەوه بەپارێزراوی و بەتێ ئەوی هیچ دەستکاریەک بکریت ئەتەنها پیتیکیشیدا. ئەبەر ئەوی خۆی پەروردگار لە هەموو دەستکاری و گۆراوەکانی پاراستووەتی، وەک دەفرەمۆیت : ﴿ إِنَّا نَحْنُ
زَلْنَا الْأَرْضَ وَإِنَّا لَهُ لَنَظُّونَ ۝۹ ﴾ (العنجر ۹). واتە : ﴿بەرەستی نێمە قورئانمان داوەزاننەوه و بێگومان هەر نێمش پارێزگاری ئی دەکەین﴾. بەم شێوەیە خۆی پەروردگار قورئانی پاراستووه. ئەدواین بەرگی نەم بەشدەا چیزکی تۆفان پێشان دەدەین و دەقیقەینە پوو ئەویش لە زۆرێک لەو شارستانیەتەنە (عەھدی ئەدیم و عەھدی جەدید) که پێوایدت کراون، نەمە لەگەڵ ئەو هەموو دەستکاریە گەورەیی

کەلێی کراوه.

تۆفانی نوح له عه‌هدی قه‌دیمدا

تورات ئو کتێبه‌ پاستیه‌یه‌ که‌ دایه‌ زیوه‌ ته‌سه‌ر موسا پیغه‌مه‌به‌ر (سه‌لامی خ‌وای ئی بیت) له‌پاستیدا به‌تیپه‌ر بوونی کات له‌لایه‌ن رێبه‌رانی یه‌هوده‌وه‌ شیۆنراوه‌ و ده‌ستکاری کراوه‌. ئه‌مه‌سه‌باره‌ت به‌تورای ئو په‌یامانه‌ش که‌ د‌وای موسا پیغه‌مه‌به‌ر بۆ نه‌وه‌کانی ئیسرائیل نێ‌راون. هیچ شتیکی تیدا نه‌ماوه‌ ته‌وه‌ ده‌ستکاری نه‌کرایه‌ت و نه‌شیۆنرا بیت، له‌به‌رته‌وه‌ ئه‌مه‌ پالمان پێوه‌ ده‌نیته‌ ک‌وا دابنێن تورات په‌یوه‌ندی به‌توراتی سه‌ره‌کیه‌وه‌ پ‌چرێنراوه‌، ئه‌وه‌ندی زیاتر کتێبیکی میژویه‌ کتێبیکی پ‌وژێ ئاسمانی نیه‌، زۆر ئاسان نه‌توانین تییینی ئو پیته‌ج (ئه‌سفارانه‌) و شته‌ژیه‌یه‌که‌کان به‌ک‌ین که‌ له‌باسی تۆفاندا ر‌یوایه‌ت ک‌راون و شیۆنراون تیایدا، ئه‌مه‌ ج‌گه‌ له‌بوونی ه‌نده‌ی لێک چ‌وونیش له‌گه‌ڵ ر‌یوایه‌ته‌کانی قورئان له‌ه‌نده‌ی به‌ش و ئه‌سفارانه‌دا. به‌پیتی ر‌یوایه‌تی عه‌هدی قه‌دیم : خ‌وای گ‌م‌وره‌ ه‌مواتی دابه‌ نوح (سه‌لامی خ‌وای ئی بیت) که‌ ه‌ژۆ نه‌ته‌وه‌که‌ی له‌ناو ده‌بات ج‌گه‌ له‌به‌واداران، چونکه‌ زه‌وی پ‌ر‌پ‌وو بووله‌ خ‌راپه‌و سته‌مه‌کاری، له‌به‌رته‌مه‌ ف‌ه‌رمانی کرد به‌دروست کردنی که‌شتیه‌ک و به‌د‌ژێ ه‌مواتی پ‌یدا که‌چ‌ۆن به‌م کاره‌ ه‌سته‌یت، ه‌موه‌ها ف‌ه‌رمانی پ‌یدا که‌له‌گه‌ڵ خ‌ویدا خ‌یزانه‌که‌ی و ه‌م‌رسی منداڵ و ئاف‌ره‌ته‌کانی ه‌ه‌لب‌گریته‌، وه‌له‌ه‌مو گیاندارێکی‌ش د‌و‌دانه‌ له‌نێ‌و می‌ یان ه‌ه‌لب‌گریته‌ وه‌له‌گه‌ڵ ه‌نده‌ی خ‌ۆراکی‌شدا .

د‌وای ح‌وت پ‌ۆژ کاتێک واده‌ی تۆفانه‌که‌ ه‌ات، گانی و چه‌مه‌کانی زه‌وی ته‌ق‌ین و ده‌رگاگانی ئاسمانیش کرانه‌وه‌ به‌ لێزمه‌ باران، وه‌تۆفانیکی گ‌م‌وره‌ پ‌ویدا و ه‌م‌ووشتی‌ک نو‌قم و ژێر ئار ک‌م‌وت، ئه‌م تۆفانه‌ش چ‌ل شه‌و پ‌ۆژی خ‌یا‌ند، که‌شتیه‌که‌ له‌سه‌ر ئاودا گ‌وزه‌ری ده‌ کرد که‌ تینک‌رای شاخ و به‌رزاییه‌کانی دا پ‌ۆ شیبوو، به‌م شیوه‌یه‌ش ه‌م‌وو ئه‌وانه‌ی که‌ نوح له‌که‌شتیه‌که‌یدا ه‌ه‌لی گ‌رت‌بوون

پژگاریان بو، وهئوانمش مابوئموه بهناوی زریانه که خنکان و نوقمی تاوه که
 بوون، بارانه کش دوی زریانه که که چل شموو چل پژژی خایاند وهستایموه،
 وهزوش لمدوی (۱۵۰) پژژ تاوه کی همل لوشییموه و قوتی دا. لمدوی توش
 وهلپژژی همدی مانگی حموتدا، کشتیه که لمر شاخه کانی (تارارات) دا
 لنگری گرت و وهستایموه، نموسا نوح چمنده چارنک کوتریکی همدادو ناردی
 تاوه کو بیینی و بزانییت که تاوه که توارو بووه و ووشک بووه توارو یان نا،
 وهلکاتیکدا بز جاری کوتایی کوتره کی ناردو نه گمپایموه بزی دهرکوت که
 تاوه که نمواره و ووشکانی پیدایموه، خوی گوروش فرمائی پیکرد که خزیو
 نموانی له گهلیدان له کشتیه که دابزن و بلای ببنموه بمر زویدا. یه کیک لمر
 دژاره دیارانی که پیوهندی بهم چیزکوه هدیه لمر همدی قعدیدا نموده قهیه.
 که لمر نوسخمی (یاهووا) دا هاتوه، که دهلی: «خوی گوره فرمائی کرد به نوح
 که حموت گیانله بری نیرو می هلبگریت که پیی دهلین (الفطیفة) واته پاک و
 پوخت، وههروه ها لمر هاوسرانش که پیی دهلین (الوسخه) واته پیس نممش
 دژیمو ده قهیه که لمر هوه دا باسمان کرد، ههروه ها لمر زانیاریانشی که دهریاری
 مادی توفان و زریانه کشه جیاوازه، توهتا لمر پیوایتی (یهوید) دا هاتوه که
 بمرز بوئموه تاوه که چل پژژ بمرهوام بو، نممه له کاتیکدا لمر پیوایتی (لیمان)
 دا دهلی (۱۵۰) پژژ بمرهوام بو.

نممش بهشیکه لمر برگانی کتوفانی نوح مان بز ده گیریتوه له عهدهی قعدیدا
 به پیی پیوایتی لیمان: «فَقَالَ اللَّهُ لَنُوحٍ: نَهَایَةُ كُلِّ بَشَرٍ قَدْ أَتَتْ أَمَامِي، لَأَن
 الْأَرْضَ امْتَلَأْتُ ظُلْماً مِنْهُمْ، هَإِنَا أَنَا مَهْلِكُهُمْ مَعَ الْأَرْضِ، اصْنَعْ لِنَفْسِكَ غُشْبَةً مِنْ
 جُفْرٍ، هَإِنَا أَنَا آتٍ بِطُوفَانٍ الْمَاءِ عَلَى الْأَرْضِ لِأَهْلِكَ كُلِّ جَسَدٍ فِيهِ رُوحٌ حَيَاةٍ مِنْ
 تَحْتِ السَّمَاءِ، كُلُّ مَا فِي الْأَرْضِ يَمُوتُ، وَلَكِنْ أَقِيمْ عَهْدِي مَعَكَ فَتَدْخُلِ الْفُلْكَ أَنتَ
 وَبَنُوكَ وَامِرَأَتُكَ وَنِسَاءُ بَنِيكَ مَعَكَ، وَمَنْ كُلِّ جَسَدٍ مِنْ كُلِّ دَیْنٍ جَسَدٌ اِثْنَيْنِ مِنْ كُلِّ

تدخل إلى الفلك لاستبقائها معك، ففعل نوح حسب كل ما أمره به الله، هكذا فعل. ﴿التكوين ٦ : ١٢ - ٢٢﴾ واته: (خوای گموره بنوحی فرمود: لمرستیدا کوتایی تیکرای مرزفایمتی کموتوته ژرده سه لاقم، چونکمزوی پرپووه لستمم بهمزی ثوانموه، ثموه تانیش ثوان و زوی پیکوه لمار نمبم توش ثی نوح لمدخته کشتیک بؤخوت دروست بکه، ثوامن زریانیکی ثای گموره بهسمرزویداده نیمم بهمبستی لماربردن و نهیشتنی هممولاشدیک کدگیانی تیاییت لمرزاساندا، هرچی لمرزویداییت سرجمم دهریت جگه لمرزو شریکوتوانت، به لام من پدیانی خزم له گمل تزدهامزرتنم خوت و کوره کانت و نورنانت کباهریان پیت هیناوه و ژنی کوره کانت لمارپداران، وه لهمموزینویدکی گیانموری خاون لاشه نیر و می یک و همموریان له گمل خوت لمار کشتیکه کتاندا دابنی بؤنموه په گزبان بیتیتموه، نوح پیغمبریش داخوای و فرمانی خوایی به جیهینا بهوشیوازی کرد که خوای گموره فرمودوبوی). ﴿واستقر الفلك في الشهر السابع في اليوم السابع عشر من الشهر على جبال آارات﴾ (التكوين ٨ : ٤) واته: (کشتیکه کش لمرژی حوتی مانگی حهده لمرر شاخه کانی نارارات لنگری گرت و وهستا). ﴿من جميع البهائم الطاهرة تأخذ معك سبعة سبعة ذكراً وأنثى، ومن البهائم التي ليست بطاهرة إثنين ذكراً وأنثى، ومن الطيور السماء أيضاً سبعة سبعة ذكراً وأنثى، لاستبقاء نسل على وجه كل الأرض﴾ (التكوين ٢ : ٧ - ٣) واته: (لسرجمم ناژده پاکه کان حوت حوت نیرو می له گمل خوت هه لده گری وه و ناژدانی که پاک نین، دوو دور نیرو مییان ل هه لده گری، وهه مروه لمار لاند کانی تاسانیش حوت حوت هه لده گری بؤ نموی په گزنی هممولان لمرر زویدا بیتیتموه). ﴿اقیم میثاقی معکم فلا ینقض کل ذی جسد ایضاً بمیاه الطوفان، ولا یكون ایضاً طوفان لیغرب الأرض﴾ (التكوين ٩ : ١١) واته: (پدیانی خزم له گمل نیرو

دادەمەزرتەم بەم شتارە زەیانە کە هەموو خاوەن لاشەیک لێناو نایەت،
 و هەموو ها زەیانیکێ تر نایەت بەمەبەستی لێناو بردنی زوی). بە پێی پێواپەتیی
 عە هەدی قەدییم (هە رچی لەسەر زە وی دایە دەیتت بمریت) بەوتەفاندی
 کە هەموو جیهانی داپۆشی، یێگومان تێکرای مەژەکان ئوسزایە گرتنیو،
 جگە لەو کسانێ کە لە گەڵ نوح دا لێناو کەشتیە کەدا بوون.

تۆفانی نوح لە عەهەدی جەدیدا

عەهەدی جەدیدیشت باشتەر نەبوو لە عەهەدی قەدییم، لەبەر ئەوە ناکرێت بە کتێبیکی
 ئاسمانی دا بتریت، ئەمەش ئەوە دەرنایەت کە بریتی بیت لە زۆرتر لەوشە و
 کردووی (عیسا) پێغمەبەر (سەلامی خوا ی ئی بیت)، عەهەدی جەدید سەرەتا بە
 چوار ئینجیل دەست پێ دەکات کە یەک سەدە دوا ی (عیسا) (سەلامی خوا ی ئی
 بیت) نوسراون، کەسانێکی ش نویسیان ئە کە حەزەتی عیسیان بەچار نەبینو و
 هاوێلا یەتیشیان نە کردو و کە ئەمانەن (مەتا، مەرکس، لوقا، یوحنا)،
 جیاوازی لە نێوان ئەم چوار ئینجیلەدا زۆر بەرۆشنی دیارن، بەتایبەت ئینجیلی
 یوحنا کە زۆر جیاوازی لەمەر سێ ئینجیلەکی تر، کەوا ی دادەنێن کە هاوایە
 لە نێوان یە کتردا تائەندازە یەک ئەک بە شتو یەکی تەواو، کتێبەکانی تری عەهەدی
 جەدید لەو پەیامانە پێک دێن کە حەوارەکان و قەشە (بولس) نویسیان
 کە کرداری پێغمەبەران لە دوا ی عیسا (سەلامی خوا ی ئی بیت) وەسف دەکەن.
 لەبەر ئەوە ناتوانن لە ئەمەردا عەهەدی جەدید بە کتێبیکی ئاسمانی ئار بپەین،
 بە لێک زیا تر نزیکە ئە کتێبیکی مێژووییو، عەهەدی جەدیدیشت وەسفی تۆفانی
 نوح بە کورتی دەکات و ئە ئەمە ی لای خوارو و : نوح پێغمەبەر نێوا بۆ گەل و
 ئەتو یەکی یاخی و گومرا، وە گەل و ئەتو و کەشی شوێن پەیامەکی ئە کەوتن،

بهلكو سور بوون له سر سهره پزی و مل نمدان بۆی، بهویتییش شایینی ئهوه بوون
 ههواى گهروه سزایان بدات، جائهوكاتمش درژنهكان نوقى ژێر تاو كرد بههزی
 ئهوانه كهوه، وه نوح و ئهوانمشی بهوایان به نوح هیتا پزگاری كردن كه له سر
 كهشتیه كسواری كرد بوون، چهند برگه یهك له عهدهى جەدی دیش كهوه سفی
 چهركه كه دهكات دهخهینه پور : ﴿وكما كانت أيام نوح كذلك أيضاً يكون مجيء
 ابن الانسان لأنه كما كانوا في الأيام التي قبل الطوفان يأكلون ويشربون
 ويتزوجون ويتزوجون إلى اليوم الذي دخل فيه نوح الفُلك ولم يعلموا حتى جاء
 الطوفان وأخذ الجميع. كذلك يكون أيضاً مجيء ابن الانسان﴾ (متى ۳۷-
 ۳۹).

﴿ولم يشفق على العالم القديم، بل إنما حفظ نوحاً ثامناً كارراً للبر، إذ جلب
 طوفاناً على عالم الفجار﴾ (بطرس ۵) : ﴿وكما كان في أيام نوح كذلك يكون
 أيضاً في أيام ابن الانسان. كانوا يأكلون ويشربون ويتزوجون ويتزوجون إلى اليوم
 الذي فيه دخل نوح الفُلك وجاء الطوفان وأهلك الجميع﴾ (لوقا ۱۷ : ۲۶-
 ۲۷) . ﴿إذ عصت قديماً حين كانت أناة الله تنتظر مرة في أيام نوح، إذ كان
 الفُلك يبني الذي فيه خلص قليلون أي ثمانی أنفس بالماء﴾ (بطرس ۳ : ۲۰) .
 ﴿لأن هذا يغفى عليهم بإرادتهم أن السماوات كانت منذ القديم، والأرض
 بكلمة الله قائمة من الماء وبالماء اللواتي بهن العالم الكائن حينئذ فاض عليه
 الماء فهلك﴾ (بطرس ۳ : ۵-۶) .

ریوایتی شارستانیته کانی تر له باره‌ی تو فانه وه

سۆمیریەکان : (ئینلیل) ی خوا هوالتی بەخەلکی دا که خواگانی تر بنیازن مرۆڤەکان لەناوبەین، بەلام هەرڅۆشی دەیموێت پزگاریان بکات، پالتوانی چیژکەکش (زیو سودرا) یە که پادشای شاری (سیبورا) ، (ئینلیل) زیو سودرا ی ناگادار کردووە کەچ کارێک ئەنجام بدات هەتاوەکوو لەتۆفانەکە دەریاز بێت، ئێو دەقەق کەپەییۆستە بەدروست کردنی کەشتی لێردا بوونی نیە، بەلام بەشەگانی دیکەیی چیژکەکە کەباس لەدەریاز بوونی پالتوانەکە دەکەن ئێو تۆفانە، ئێوە درۆدەخەن که ئەم بڕگەییی تێدایە، وەبەشت بەستێ بپروایەتی بابلیەکان بۆ چیژکەکە دەگەینە ئێو ئەنجام و راستیە که پێدەچێت نوسخی تەواری سۆمیریەکان هەموو وردەکاری و ھۆکار و چۆنیەتی دروست کردنی کەشتیەکشێ بە درێژێ لەخۆ گرتست.

بابلیه‌کان : (نوت نابیشتم) پالتوانی بابلی بگرامبر به (زبو سودرا) ی پالتوانی سۆمیری، وه‌کسایمتی گرنکی سیته‌میش بریتیه له‌کسایمتی (گلگامش) به‌پیتی داستانه‌که، نه‌وسا گلگامش برپاری نه‌وی دا که که‌لانی شمشیره‌کی بدۆزیتنه‌وه تا‌بگات به نه‌پیتی مانه‌وی، گلگامش ترسینه‌را له‌و سه‌ختی و له‌م په‌وانی که‌له‌م گه‌شته‌یدا دینه‌ پێ یوو چاره‌پرسی ده‌گهن، پێشان روت : که خۆی به‌سر شاخه‌کانی ماشو و ناری مرده‌وا پاده‌پۆزی ، وه‌نم گه‌شتش کس پیتی هه‌لنه‌ستوه تا‌کو نه‌ستا جگه‌له‌ خوای خۆر (شامشا) ی خوا، له‌گه‌ن نه‌وه‌شدا گلگامش به‌ نازایه‌تی و لیته‌تویی هه‌موو نه‌و مه‌ترسیانه‌ی به‌ری و گه‌شته نوت نابیشتم. لیته‌دا ده‌قه‌که ده‌په‌چرێت، له‌کاتێکه‌دا گلگامش و نابیشتم به‌یه‌که ده‌گهن، وه‌کاتێک جارێکی ترده‌گه‌ریتنه‌وه به‌رده‌وام ده‌بیت له‌قه‌سه‌کردن بۆ گلگامش : خواکان نه‌پیتی مردن و ژانیان بۆ خۆیان یاراسته‌وه، واته (نابیت هه‌چ کسێک شارمه‌زی تێیاندا

همیت)، جالبه‌دا گلگامش پرسپاری ئی ده‌کات : چون ده‌توانین نم‌بردی و مانوه بعدهست بهینرت ؟ توریش له وه‌لامی پرسپاره‌کهیدا چیژکی توفانه‌کی بۆ باس کرد. وه‌همو‌ها پرپوایمی توفان له داستانی گلگامش له (الموائد الاثنا عشرة) دا ه‌دیه، سه‌ره‌تا نوت ناییشتم ده‌ستی کرد به وتوژ ک‌نم چیژکی بۆ گلگامش ده‌گیرت‌موه بریتیه له نه‌ینیه‌ک له نه‌ینیه‌کانی خواکان، ووتی له‌راستیدا نو له شاری (شوریاک) ده‌هاتوه که‌یه‌کینه‌که له کۆترین شاره‌کانی زه‌ی نه‌که‌یه‌کان، به‌ینی پرپوایمه‌که‌یان خوا که‌یان که‌ناوی (ئی) بوو بانگی ئی کردوه، له‌پشتی دیواری کوخه‌که‌وه که‌له قامیش دروست کرابوو ه‌موالی پیتا که خواکان پرپاریانداوه که‌هرچی زینده‌وه‌ره له‌ناو بیات، به‌توفانیک نوقمی ژیر ناوی کردن و خنکاندن، به‌لام ه‌زکاری نهم پرپاره‌شیان له چیژکی بابلیه‌کاندا نه‌هاتوه ده‌ک چون له‌پرپوایمی سۆمه‌ریه‌کانیشدا نه‌هاتبوو، (نوت ناییشتم) ووتی : خوا که‌یان که‌ناوی (ئی) یه ه‌موالی پیتاوه که‌که‌شتیه‌ک دروست بکات و بچنه نایه‌وه. (وه‌توخی ه‌مموو زینده‌وه‌ریک له‌گه‌ل خزیدا سه‌رخات) وه‌شاره‌زای نه‌ندازی که‌شتیه‌که‌شی کردن که‌ درژی و پانی و به‌ری یه‌کسان بیت، زیران و گیتاوه‌که ه‌مموو شتیکی سه‌ره‌و خوار کرد، وه‌نزیکی شمش پۆژ به‌رده‌وام بوو، پاشان له‌پۆژی حوت‌میندا گیتاوه‌که ه‌یور بوویه‌وه، وه‌ (نوت ناییشتم) بیانی که ه‌مموو شتی بووه به‌قوچ و که‌شتیه‌که‌ش له‌سه‌ر (مت نیصه‌) له‌نگه‌ری گرتوو وه‌ستایه‌وه. وه‌به‌ینی تو‌ماری بابلی و سۆمه‌ریه‌کانیش : (ئیکز و‌شروس) یاخود (خاسیساترا) خزی و خیتانه‌کی و ه‌ارپ‌کانی و ه‌ندی له‌ ناژه‌ل و بالنده‌کان له‌توفانه‌که‌ ده‌ریاز بوون که‌له‌ناو که‌شتیه‌که‌دا بوون، که‌به‌ری یه‌که‌ی ده‌گه‌یشه‌ نزیکی (۹۲۵) م‌تر، وه‌ده‌تین (تاره‌کان به‌ره‌و ناسمان به‌رز بوونه‌وه، زه‌ریاو که‌ناراوه‌کانی داپۆشیبوو وه‌ پرپوایه‌کانیش ه‌ه‌ل‌سان و لافاوایان دروست کرد)، وه‌له کۆتایشدا که‌شتیه‌که‌ له‌سه‌ر کیتی (کوریدیان) وه‌ستاو له‌نگه‌ری گرت.

و به پیتی ریوایمتی ناشوری و بابلیه کانیش : (توبرا توتر) یاخود (خاسیساترا) خوی و خیزانی و خرممت گارو ناژده مالتیه کانی که لمارو کهشتیه کدایبون پژگاریان بوو، و ددرتزی کهشتیه کش (۶۰۰) بال و بمرزیه کشی (۶۰) بال و همروها پانیه کشی (۶۰) بال دبوو، توفانه کش شمش پژو شمش شمو ی خایاند، و کاتیک کهشتیه که گدیشته کیتی (نزار) کوتره سپیده که گپرایموه که لمرز کهشتیه کبوو هه لپی بوو، بهلام قهله رده که نه گپرا یموه. و همروها به پیتی همدنی لمتوماری سزمیری و ناشوری و بابلیه کانیش : (توت ناییشتم) خوی و خیزانه کمی لمارو کهشتیه کدا لمتوفانه که پژگاریان بوو که شمش شمو شمش پژو برده وام بوو، (وله پژوی حومتهدا) (توت ناییشتم) تماشایه کی دروهی کرد، هیمنی بالی کیشابوو بمر شرتنه کدا، جازیکی تر مرژو گپرایموه بز لای قوب، و کاتیکش کهشتیه که لمرز کیتی (نزار) دا نیشتموه و لنگیری گرت، کوتریک و قهله پریشیک و چوله که یه کی نارد، دهینی قهله پرده که مایموه و دانویلی ده خوارد لمرز زهی بهلام کوترو چوله که که نه گپرانموه .

هیندییه کان: (شاتاباشا) ی براهیمییه کان و داستانی (ماهاباتای هیندی) دهلی : پیاولک بمانوی (مانوو) له گمل (پیشیتز) لمتوفانه که پژگاریان بوو، به پیتی ریوایمتی داستانده که : نو ماسییه که مانوو لمارو دبریا کدا کوتی گپور بوو و له لماندا هیتشیموه، لمرز کدا پیتی روت که کهشتیه که دروست بکات و بهی بهستیموه به مردوو شاخی ماسیه کموه. نم ماسیه دبرخسته یلک بوو له دبرخسته کانی خوی (فیشنز)، و ماسیه که له ناوه کدا کهشتیه کمی برده کرد تاوه کو ییگه ینیتته کیتی (هیسما فات).

ریلز : به پیتی داستانده کانی ریلز : هر یلک له (دوین رین و دوین فاک) له گزسانه گپوره که رایان کردوو خویان شاردوه و سواری کهشتیه که نبیون، و کاتیک توفانه گپوره که کوتایی پی هات که له گپژاو لافاوه کانی (لینلیون)

پویدا که پیتی ده‌لټن : (دەریاچە شەپۆلایەکان) ئوسا هەریک لە دوین وین و
دوین فاک جینگین بوون و سەرلەنوێ لەبەرتانیدا نیشتە جی بوون.

ئەسکەندەنافیا : داستانەکانی (ئیدا) دە‌لټن : بیرغالی و هاسەرەکی لەزریانە
گەورە و کەشتیە گەورە هەلەتەن و خۆیان شارەدە.

لیتوانیا : لێدانەکانی (لێتوانیە) ش بۆمان دە‌گێرێتەو کە کەمینەیک لە
خێزانەکانی مەژۆ و ئاژەلەکان لە کەشتیە کەدا پزگاریان بوو لە توێکلیکی گەورەدا
لەسەر لوتکی یەکیک لە کێو بەرزەکان، کاتیک گێژاو پەشەباکە هەلیکرد وە
ناوەکانیش هەتسان و بوونە لافاو کە دوانزە شەو پۆژی خایاند وەگەشتە
شاخەبەرزە کە بۆئەو هەریچەکی بەسەرەوێ هەمووی قوت بەدات، خۆی
بەدیپێنەر توێکلیکی گەورە بۆ ناردن، ئەوانی لەسەر شاخە کە بوون ئەم
توێکلییان کردە کەشتیە و خۆیانیان پێ پزگار کرد.

چین : سەرچاوە چینیەکان دە‌گێرێتەو کە پیاویک بەناری (یار) یان (فالی) لە گەل
خێزان و ماڵ و منداڵەکانی و حەوت کەسی تریش کە لە کەشتیە کەدا بوون کە لەو
زریانە گەورە و زەمین لەرزێ پزگاریان بوو، وەدە‌لټ : (لەواستیدا زەوی تەوار
رێران بوو، ناوەکانیش تەقی بوون و هەموو شتیکیان داپۆشی بوو).
و ئە کۆتایشدا ئاو چواردەوێ دابوون.

تۆفانی نوح : لێدانە ئیفریقیەکاندا : (زیوس) ی خوا هەموو پۆژیک بپاری
زریان و ژۆر ئاو خست و نوqm کردنی خەلکی دا لەبەر ئەوێ زەویان پێ کردبوو
لەخراپەکاری، ئوسا (دیوکالیون) و (پیری) هاسەری بەتەنها لەزریانە کە
پزگاریان بوو، ئەویش لەبەر ئەوێ برومیشیوسی باوکی دیوکالیون نامۆزگاری
ئەوێ کرد کە هەستێت بە دروست کردنی کەشتیە، پاشان هەردوو هاسەر دای
نۆ پۆژ لەسەر گەوتنی کەشتیە کە دابەزێنە سەر گێوی (پیرنا سوس). هەموو ئەم
داستانانە بەلگەکی راستی مێژوو یەکی دیارو پۆشن، تێکپاری نەتەوکان

پیغمبرزکیان بۆ پوهانه کراوه و سروشی خویان پښ گه یان دوون، جالبهرتموه
 ژماره یه کی زوری شارستانیمه کان چیرۆکی توفانیان ناسی، بهلام بدهاخموه کاتیک
 خه لکی دهستیان کرد به دهستیوردان و دهستکاری کردنی ناوه پۆکی سروش و
 نیگای راستی ناسمان، دهستکرایه تانمو تدمر لیدان و شیانندی نم پووداوه
 تاوه کوو گۆریان بۆ داستانه ههلبستراوه کان. قورنانی پیژژ تاکه سرچاویه که
 کده توانین چیرۆکی نوح و گه له کمی تیدا بدۆزینموه که به دۆزیان خستبوویموه
 چونکه تاکه سرچاویه کی سروشه کده دهستکاری نه کراوه. قورنانی پیژژ زانیاری
 تمواو و راستمان پینشکمش دهکات، نهک تمنها لهسر چیرۆکی نوح (سهلامی خوای
 ئی بیت) به لکو لهسر نهتموه کانی پیش و ترو همروه ها پووداوه میتوویمه کانیش،
 له بهشه کانی داهاتوو ماندا چیرۆکی راسته قینه یی نم هۆزو نهتموانه پیشان ده دین.

بهشی دروهم

ژبانی ئیبراهیم پیغمبر (سهلامی خوی لئ بیت)

﴿ مَا كَانَ إِِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾
 ﴿١٧﴾ إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لِلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٨﴾

آل عمران (٦٧-٦٨) واته .: ﴿ (ناشکرایه) که ئیبراهیم نه جووله که بووه و نه گاور، به لکو ملکهچ و فرمانبردار و موسلمان بووه و لدهستی موشریک و هاو لگهوان نه بووه. نزیکترین کس له ئیبراهیموه : نهو کسانه کله سهرده می خویدا شوینی کوتیبون، ههروه ها تم پیغمبرهش (سهلامی خوی لئ بیت) و نهوانی که باوهریان هیتاوه به (پیغمبرایهتی ئیبراهیم و موسا و عیسا و موحه مدد و ههموو پیغمبران به گشتی علیهم السلام)، بنگومان خوا یارو یاوهرو پشتگیری ئیماندارانه. چهند جارتک له قورئانی پیرزدا و له چهند بۆنه که داباسی ئیبراهیم پیغمبر (سهلامی خوی لئ بیت) کراوه، وه خوی گهروهش به پیشهنگی مؤفایهتی وه سفی کردوه، وه ئیبراهیم پیغمبر (سهلامی خوی لئ بیت) ههستا به گه یاندنی په یامی خوی گهروه بۆ ههزو نه تهوه کهی که دارو بهردیان ده پهرست وه له محهمان کاتیشدا ئاگاداری کردوه که دهست لهو کارانه هه لگهوان وه خوا به ترسن، به لام ههزو نه تهوه کهی گوتیان له خوی بانگهوازه کهشی نه ده گرت، به لکو بهردوام پیچوهانی ههزهتی ئیبراهیم

دهبونموه، وه کاتیکیش نه یارانی گه له کوی زږوون، نموکات ئیبراهیم پیغمبر (سلامی خوی لی بیت) نموی لسمر بوو که له گډل خپزانه کوی و (نوط) پیغمبرو هندی پرواداردا کڅج بکن بز شوین و جیگاهه کی دیکه.

قورانی پیغزیش ناماوه بهر ده کات که هنزه تی ئیبراهیم (سلامی خوی لی بیت) شوین بونامی (نوح پیغمبر کتوره). (سلامی خوی لی بیت) وه لنموه

و وچهی نو پیغمبره شه: ﴿سَلَّمَ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَمِينَ ۖ ﴿٧٩﴾ إِنَّا كَذَبْنَا

الْمُحْسِنِينَ ۖ ﴿٨٠﴾ إِنَّهُمْ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ۖ ﴿٨١﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ۖ ﴿٨٢﴾ وَذَكَرَ مِنْ

شَيْعِهِ لِبَنِي إِسْرَٰهِيْمَ ۖ ﴿٨٣﴾ الصَّٰفَّٰتِ (٧٩-٨٣) واته: ﴿سلاو لسمر نوح له لایم

سورجم نیماندارانموه لهه موو کات و شوتیکدا. بپراستی نیمه نابو شتویه

پاداشتی چاکه کاران دده یمنوه (یادیان ده یلینموه). بپراستی نو لمبنده

نیمانداره کانی نیمه یه. لهو و دوا نموانی ترمان نومی زریان کرد. نیمگومان له

شوین کومتو پیره وانی نوح - ئیبراهیم - ه (سلامی خویان لی بیت) ﴿. زلیری

نو که سانی که لسمردمی ئیبراهیم دا بوون (سلامی خوی لی بیت) نیشته

جیی دۆلی (دوو پروبار) و بانی (نمنا دۆل) بوون که خه لکه کوی ناسمان و

نستیره کانیان ده پیرست، وهه ناو بانگ ترینی خواکانیان (سن) ی نار بوو که

مانگ بوو، وهه روها وهک مژده شتویه یان بز کیتا بوو که پیشیکی درژ و

پزشاکینکی سپیان له بر کردبوو وه مانگیشی له دستیکدا له شتوی مانگی یدک

شوه داهه لگرتبوو، ئینجا نمانه هه لدهستان به وینه کیشان و پدیکر داتاشین بز

نم خویانه و ده یان پیرستن، نیت بت پرستی بوویه یاساو پرتسا به شتویه کی

به فراروانیش بلاو بوویه.

له پاستیدا خاکینکی به پیت و گوچار له ناچهی پڅه هه لاتدا دڅوایموه نموی

مسوگر کرد که بز ماویه کی درژ خه لکی به زده وام نم بتاندیان ده پیرست

همناره کړو سالی (۶۰۰) زاینی، لمنهغامی نم بیرو باورپه شدا جوړه ها بیناو
 طانور دهینران بدمرتزایی نمونوچمی که ده کموتته نیتوان دۆلی دوو پړویار و
 باندکانی ناوړی نمندول کمنای لیترا بوو (زقورات)، نم خانوانشی وهک
 پمرستگاو شوننی گمردوون زانه کان به کار دهینران وهنر لیردها خوی مانگ
 کمنای (سن) بوو ده پمرسترا^۱.

نم ناینی که لمپیش شوننهواره هملکه منراوه کانی نم سردهمه ناشکرا نه کرابوو،
 قورنانی پیروز بزمانی باسکردوه که نیبراهیم (سهلامی خوی لی بیت) پمرستن و
 بندايمتی بز کردنی نم بتانی پرت کردووه تنوه، پوی کردووه پمرستنی خوی
 تاکو تنها، نم نایه تانهی لای خواروه دا چونیتمی هدلس و کموتی هنزوتی
 نیبراهیم مان (سهلامی خوی لی بیت) بز درده خات که لمبرامبر نم بیرو
 باوردها هدلوتستی چون بووه ::

﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أَرَزْتُ أَنْتَ خِدُّ أَسَافًا ۖ إِلَهَٔ إِنِّي أَرَبُّكَ وَقَوْمُكَ فِي
 ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٧٦﴾ وَكَذَٰلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَلِيَكُوْنَ مِنَ
 الْمُتَوَقِّينَ ﴿٧٧﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ ٱلَّيْلُ رَأَىٰ كَوْكَبًا ۖ قَالَ هَٰذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ
 ٱلْأَفْلَٰكَ ﴿٧٨﴾ فَلَمَّا رَأَى ٱلْقَمَرَ بَازِعًا ۖ قَالَ هَٰذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِن لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي
 لَأَكُوْنَنَّ مِنَ ٱلْقَوْمِ الضَّالِّينَ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا رَأَى ٱلشَّمْسَ بَازِعَةً ۖ قَالَ هَٰذَا رَبِّي هَٰذَا
 أَكْبَرُ ۖ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يٰقَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٨٠﴾ إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلدِّينِ
 فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَٱلْأَرْضِ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٨١﴾ ﴾ (الانعام
 ۷۶-۷۹) واته : ﴿ (بسمهراتی سده کانی رابوردو بینموه یادیان) کاتیک نیبراهیم

^۱ ایغیرت بلاک ، انابدموندز ، المواقع الانجیلیة فی ترکیا ، استنبول : دار الاحمر للطباعة والنشر .

بەباوکی وت : ئایا راستە چەند بۆتەك بەكمەتە خوا ؟! بەراستی مەن دەبینم تۆش و قومەكەشت لەناو گومپراییدەکی ئاشكرادان. بەو شیوەیەش دەستەلاتی تۆكەممان لەناسمانەكان و زەویدا نیشانی ئیبراھیم دەدەین بۆ ئەوی بەلگە بەدەست بێت و لەپەرزى دۇنياكاندا بێت. ئینجا كاتێك شەوبالێ كێشا بەسەر ئیبراھیم دا ئەستێرەیدەکی (گەشی گەورە) بینی، بۆیە وتی : ئاگادارین، وادابنێن ئەمە پەرەردەگەرە، كاتێك ئەستێرەكەى ئى ئاوا بوو وتی : مەن شتی لەبەر چاوەن بووم خۆش ناوت و نایبەرستم. ئینجا كاتێك مانگی بینی هەلەتات، وتی : ئاگادارین، وادابنێن ئەمەیان پەرەردەگەرە، كاتێك ئەمەش ئاوا بوو وتی : سۆند بێت بەخوا ئەگەر پەرەردەگەرە هیدایەتی ئەدایا، ئەو بێگومان لەپەرزى دەستەى گومپراكاندا دەبوم. ئینجا كاتێك خۆرى بینی هەلەتات، وتی : ئاگادارین، وادابنێن ئەمەیان پەرەردەگەرە، ئەمەگەرە تەرشە كاتێك ئەمەش ئاوا بوو وتی : ئەى خەلكینە، ئەى خەمەینە، بەراستی مەن بەریم لەوشتانەى ئێوە. كەردوتانە بەھاوەڵ و شەریك بۆ (پەرەردەگار). بەراستی مەن پەوى خۆم و دڵم لەپەرستندا كەردۆتە ئەمزاتەى ئاسمانەكان و زەوى فەرھەم هێناوە، لەكاتێكدە پەوى لەھیچ شتیكى ترناكەم، بەدەتشارەى تەواویشەو (دەلێم كە) ھەرگیز مەن لەپەرزى موشەرىك و ھاوڵەكەرەندا نەم. خەوى گەرە لە قورئانى پەرزەدا بەدەرزێى باسى شوێن و لەدایك بوونی ھەزەرى ئیبراھیمی بۆ نەكەردەین ، بەلكو باسى ئەوى كەردووە كە ھەزەرى ئیبراھیم و ھەزەرى ئوھ (سەلامى خەوان ئى بێت) لەدوواوچەى نزىكدە بوون و لەمەك سەردەمیشدا پێغەمبەرایەتیان كەردووە، بەلگەش بۆ ئەم وەتەنە قورئانى پەرزە كەباس لەو دەكات كە چەند نیراویكى پەرەردەگار دەچوون بۆ سەزادانى ھۆز نەتەوى ئوھ پێغەمبەر (سەلامى خەوى ئى بێت) پێش ئەوى بەگەنە شارەكەى ئوھ لایەندایە لای ھەزەرى ئیبراھیم (سەلامى خەوى ئى بێت) لەوتەشدا مژدەیان دایە خێزانەكەى ئیبراھیم (سەلامى خەوى ئى بێت) كە

مندالینکی چارگمشى دهیئت.

لیږدا بابەتینکی زۆر گرنگ هدیە له چیرۆکی حمزەتی ئیبراهیم دا (سلامی خواى لى بیت) که عەهدى قەدىم باسى نه کردوه، ئه‌وىش دروست کردنى که عەبى پیرۆزه له‌قورئانى پیرۆزدا ئه‌وه ده‌بینن که که‌عەبى پیرۆز به‌ده‌ستى حمزەتی ئیبراهیم و حمزەتی ئیسماعیل بونیادنرا، تا که شتێك که میژوو نوسه‌کانى ئه‌مپۆ ده‌یزانن ده‌رباره‌ى پا‌بووردوى که‌عەبه ئه‌ویه که ئه‌م شوینه له‌دیزه‌مانه‌وه شوینینکی پیرۆز به‌وه، به‌لام ئه‌ویه‌که‌رو بتانه‌ى که‌له‌ناو که‌عەبى پیرۆزدا بوون له‌سهرده‌ى نه‌فامى و له‌پیش حمزەتی موحەممەد دا (درودى خواى لى بیت)، بۆ ئه‌و مه‌به‌سته هاتوه که‌تاینى حمزەتی ئیبراهیم (سلامی خواى لى بیت) بشیونینت که له‌لاین په‌روه‌ردگاره‌وه نیگای بۆهاتبوو که دوور که‌ونه‌وه‌یى و لا‌به‌دن لى.

نەو ئاينانەي گە لەسەر
شاوەن پەيداگرمەن نەو
خوا
لەسەردەمەي
حەزەتەي ئاينانەي
(سەلامەي خواي ئی)

باو بوو لەدۆلي دوو روپاردا. جاسان گە خواي مانگ بوو پەيگەت
بوو لەگەورەترين پەنگان لایان. خەلگي هەستان پەداشاينی
پەيگەر بۆ نەم خوايانەو دەیان پەرسان. پێدەچن پەيگەرمان
(سە) گە لەلای چە پەون هەروەك چۆن هەيەي مانگ گە لەسەر
سنگي پەيگەرمانە ژۆر پەروانی دەر دەكەوت.

خەلگي نەو سەردەمە بەتەكنيكي ژۆر پێشكەوتووی نەوسەردەم
نەم پێنایانەيان پەرسەردەم وەك پەرسەردەم روانگەي نەستیرە نا
لەپەك كاتدا بەكار دەهێنا. وە نەستیرەكان و خۆرو
لەپەرسەردەم نەزەكەكانیان بوو. لەبەر نەو ناسمان گە
تایبەتي خۆي هەبوو لەلایان.

ئىبراهيم (سەلامى خۋاى لى يىت) بەيىتى رىۋايەتى

عەھدى قەدىم

عەھدى قەدىم تەنھا سىرچاۋىدەكە كىزىرتىك ئىموردەكارىدەكانى ژيانى ئىبراهيم پىنغەمبەرى تىندايە (سەلامى خۋاى لى يىت) لەگەن ئۆمى كە زۆزىدى ئوسىرچاۋانەش بىرۋا پىتىكراۋ نىن، بەيىتى رىۋايەتەكانى تىمورات ھىزەتتى ئىبراهيم (سەلامى خۋاى لى يىت) لەشارى (ئوور) لەسالى (۱۹۰۰) پىش زاپىن لەدايك بوۋە كەيەكىك بوۋە لەگىرنگىزىن شارەكانى ئوسىرچەمە، كەدەكەۋىتە بەشى خواروۋى پۇژھەلاتى دەشتايەكانى دۆلى دوۋ پوۋبارەۋە، كاتىك ئىبراهيم لەدايك بوۋ ئىمناۋى نەبو، بەلكو ناۋى (ئىبراىم) بوۋ، بەلام دواجار خۋاكەيان (يەھۋە) ناۋەكى گۇرپە بى ئىبراهيم.

پۇژىك لەپۇژان خۋاكەى داۋاى لە ئىبراىم كىدوۋە كىشارو ھۆزو نەمەۋەكى بەجى بەيلى و بەرە شۆتىكى نادىار بىرات و لەكۆمەلگايەكى تازەدا نىشتەجى بىيىت، ئىبراىم كە گۈلى لەم بانگىۋازە بوۋەلەۋكەتەدا تەمەنى ھەفتاۋ پىنچ سال بوۋ، جاخۇى و ساراى خىزانى كەلەۋەك بوۋ - كەلەۋەدايدەئەۋ ناۋەدەيىت بە (ساۋە) كە بەماناى شائىن لىكەدەرىتەۋە - لەگەن لۇطى برازايدا دەرچوۋن، ۋەلەكانى پۇشتىيان بى ئى شۆتىكى كە بىزان ھەلپۇزىراۋە، لە (ھىران) لايدانداۋ وستان پاشان پىنگەيان گىرەۋەبىر، ۋەكاتىك گەيشتە زەۋى كەنەان كە خۋا پەيچانى پىتەابوۋن، ھىۋالىيان پىندرا كەنەم زەۋى ھەلپۇزىراۋە بەتايىبەتى پىشكەشى ئىمان كراۋە، ئىبراىم كاتىك تەمەنى گەيشتە نەۋەدو نۇسالى لەگەن خۋا پەيچانى بەست و ناۋى لە (ئىبراىم) ۋە گۇرپا بى ئىبراهيم).

ۋەلەتەمەنى سەۋىيەنجاۋ ھىۋت سالىدا كۆچى داۋىي كىرە، ۋەلەتەشكەۋىتىك لە

(ماتشیلله) له نريك شاری حمبرونی (ننگه لیل) نیژا له کمناری پڅژ ناوړه که
 جوله که داگړی کردووه، نم زهری که نیبراهیم لمبرامبر برتک پاردها کړی،
 یه کمین سروتهی خوی و خیزانه کی بو لمو زویده.

شوینی له دایک بوونی نیبراهیم (سهلامی خوی لی بیت)

به پیتی ریوایه تی عه هدی قه دیم

نم بابه ته بووه جینگای مشت و مړنکی برده رام و همراش ماوه توه، کاتیک
 گاوو جوله که کان ده لیتن : حمزتهی نیبراهیم (سهلامی خوی لی بیت) له خواروی
 دۆتی دوو پویار دا له دایک بووه، نهوی پاستی بیت یوو باوهی پاستی
 نیسلامیش پیتی وایه که حمزتهی نیبراهیم له ناوچه یه کی نريك له تۆرفاو حران دا
 له دایک بووه، وه شوینومار ناسه تازه کانیش نهویان بۆ ده رکوتوه که تیرپانینی
 گاوو جوله که پتچموانه ی پاستیه کان نیه. گاوو جوله که کان له ریوایه ته کانیا ندا
 پشتیان به عه هدی قدیم بستووه، کعباس له ده دکات که نیبراهیم له شاری نور
 له دایک بووه که ده کموتته خواروی نیوان همردو پویاره وه، دوی نهوی نیبراهیم
 (سهلامی خوی لی بیت) له وشاره دا پینگه یی، له گه شتیکی دورو درژدا بهرو
 میسر کزچی کرد، وه بناوچی حرانی تورکیاشدا تی پریوه.

وله پاستیدا هیلک بلم تازه یه دۆزراوه توه که گومان دروست ده کات له پاستیتی
 نم زانیارانه، لم هیله نیفریقیده که میژووه کی ده گپرتوه بۆ سده ی
 سیهمی پیش زاین وه به کۆنترین نوسخی عه هدی قدیمیش داده نریت که تاوه کو
 نیستا دۆزراویتوه، بهیچ شیوه یه ک باسی شاری نووی نه کردووه، وه نه مړش له
 هندیک له وتوژینموانه که له عه هدی قدیم ده کۆلتوه نهویان تینه ده ده کموت
 کوشمی نور پوون نیه یاخوه زیاده کی هینراوه، نه ممش نهوه ده گه یه نیت که

ئىبراهيم (سەلامى خۇاى لى يىت) لەشارى ئوردا لەدايك نىبوو و، وەرەنگە لەزىانىشىدا دۆلى دوو پووبارى نىيىنىيىت. وىراى ئەوى كىناوى ھەندى لەوناوچىر ماناكانيان بىيىتى كات دەگۆرپىن، وەلەرۆزگارى ئەمىر شامانداپرگى دەشتەكانى دۆلى دوو پووبارى ەشتەبەگى گىشتى ناماژە بە تەپۆلگەكانى خوارووى دىلەلوفورات دەكات لەخاكى عىراقدا، بەلام بەرلە دوو ھىزار سال دۆلى دوو پووبار زياتر بەرە باشور درتۆدەبويەو تاگەيشتە ھىران و لەوتى دەچوو ناوخابى تورگىارە، جانەگىرومان دانا كە دەشتايىبەگى دۆلى دوو پووبار كە لەمەھدى قەدىدا باس كراون راستن، ئەوكاتە ھەلەبە بلىين دۆلى دوو پووبار ھەمان ئەو دۆلى دوو پووبارىيە كەبەرلە دوو ھىزار سال ەبويەو. بەلام ئەگەر گومان لەودا ەبويەو كىشارى نور شولىنى لەدايك بويى ئىبراهيم بويىت (سەلامى خۇاى لى يىت) لەراستىدا بە گىشتى يەكەنگىك لەودا ەبويەو كەدەلئى كەھزەتى ئىبراهيم لەناوچى ھىران و دەرووبەرىدا نىشتە جى بوو.

لەسەر ئەمانەشەو چەند زانىارىيەكى بچوك لەمەھدى قەدىدا ەبويەو كە پالتىشى ئەو دەكات كە ھزەتى ئىبراهيم (سەلامى خۇاى لى يىت) لەھىران دا لەدايك بوو، بۆ نمونە : ەھدى قەدىم ناوچى ھىران بەناوچى (ئارامىيەكان) دادەنيت ﴿سفر التكوين ۱۱-۱۳ و ۲۸:۱۰﴾ ئەم دەقەتمەو دەردەخات كەنەوى ھزەتى ئىبراهيم ھەمان نەو ەبويەو چى ئارامىيەكان، وەلە راستىدا ديارىكردنى ناسنامى ئىبراهيم بويى كە (ئارامىيە) ئەو دەگەينىت كەزىانى لەوناوچەيدا بەسەر بردو، بەلگە ئىسلامىيەكان ئەو دەلئىن كە ھزەتى ئىبراهيم (سەلامى خۇاى لى يىت) لە ھىران و ئورفەدا لەدايك بوو، وەلە ئورفەدا كەبەشارى پىتەمبەران ئار دەبەرت زۆرەك لەو داستانانە كە ئە بارەى ھزەتى ئىبراهيمەو گىپراونەتمەو بونيان ەبويەو.

بۆچی عهدى قەدىم گۆرا

يېتە چىت عهدى قەدىم و قورئانى پەرز وەكو بلىنىى ئەم دووانە چىزىكتەك دەگىرنەمە ئەبارەى دور كەسى جىاوازەمە ئەوانىش برىتىن ئە ئەبراھام و ئىبراھىم (سەلامى خەلى ئى يىت)، جالەقورئانى پەرزەمە ئەمەزەتى ئىبراھىم (سەلامى خەلى ئى يىت) خەلى گەمە وەكو پىغەمبەرىك بەپەيامەتتىكى ئاسمانىيەمە ناردى بۆ سەر ھەزەمە ئەمەزەتىك كە ئاسمان و ئەستىرە و مانگ و بىتى جۆراو جۆريان دەپەرست، ئەمەزەتى ئىبراھىم ھەلى زۆرىدا لەگەن گەلەكەيدا تارەكو دورريان بەخاتەرە لەگەمەرىي و سەلى شىۋاى وەبەرە پىگەي پاست و دروست بىيانەت، بەلام بى تاكام بو لەئەمەمەشدا پى و تەرەبىيان لەبراھىمەمە ئەمەزەتى ئىبراھىم دا جولاو دۇايەتەيان دەگرد، وەپەكتەك لەبت پەرستە سەرەختەكانىشى باركى بو كەبەرەوام دۇايەتى دەگرد. لەپاستىدا شىتتىكى لەم شىۋەمان لەمەمەدى قەدىمە نە، وەبەرەمە چىزىكى فەردەنى ئىبراھىم بۆ ناولاگرەكە و پىش ئەوش شكانەنى ئىبراھىم بۆ بەتەكانى ھەزەكمە لە عهدى قەدىمە باس ئەگراو، وەمەدى قەدىم باس ئەمە دەكات كە ئىبراھىم باپەرى جولەكەكانە، بىتەگەمان ئەم بىرە بۆچونەش لەگەمە پىۋانى جولەكەمە وەرگىراو كەلەمەلى ئەمەدان پەگەز پەرستى و رەمەزەدىي بىمەلىتىن، چەنكە جولەكە پىۋاىيان واپە كەلەكتىكى تاپەتەن و خەلى گەمە لەناو ئەمەزەتىكە دىكەمە ھەلى بۆرەروەن، وەبەم كارەشيان ھەمەستان بەمەبەستى گۆرپىنى كىتەبە ئاسمانىيەكەيان، وەشتانەتتىكى زىيادەيان خەستەسەرى تارەكو لەگەن مانار نارەپەزىكى مەبەستەكەياندا ھارپايتە، لەبەر ئەم ھەپە وادەنەن كە ئەمەزەتى ئىبراھىم ئەمەزەتە دا باپەر گەمەريانە.

وئەم گەمەزەشە پىۋاىيان بەمەزەتە ھەپە دەتەن ئىبراھىم باپەرى جولەكەپە، لەگەن جىاوازەكى كەمەدا كە گەمەزەكان پىيان واپە ئىبراھىم گەمە بۆرە ئەك جولەكە،

گاوره‌كان كه بايخ نادهن بهمانار ناوهرۆكى وه چهزاده‌یی وهك چۆن جوله‌كه‌كان
 بايخه‌ی تنواری پینده‌دهن ده‌ست له‌ملائن له‌گه‌ڵ ئهم بۆچونده‌دا به‌شێوه‌یه‌كی به‌هێز
 كه بڕه‌ته‌هێ جیاوازی و ناكوکیه‌ك له‌نیوانیان و له‌نیوان جوله‌كه‌كاندا، وه
 قورئانی پیندیش ئهم باره‌وه ئهم ناكوکی و جیاوازی‌همان بۆ پوون ده‌كاتوه كه
 ده‌نهرمۆیت **يَتَأْهَلُ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا
 أُنزِلَتِ التَّوْرَةُ وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ ؕ أَفَلَا تَعْقِلُونَ** ﴿٦٥﴾
 هَتَانْتُمْ هَهُنَا ۖ حَاجَّجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ ؕ عَلِمَ فِيمَ تُحَاجُّونَ
 فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ ۖ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ مَا
 كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا
 وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾ إِنَّ أَوَّلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لِلَّذِينَ
 اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا ۗ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾

آل همران (٦٥-٦٨) واته: ﴿ئێه‌ی خاوه‌ن کتێبه‌كان، ئێوه بۆ له ئیبراهیم
 ده‌درێن و (هه‌ریه‌كه‌تان واده‌نێت كه‌له‌سه‌ر ئایینی ئه‌وه) خۆ تهورات و ئینجیل
 ده‌ی ئه‌و په‌وانه‌ گراون، ئه‌وه بۆ عه‌قل و ژیری‌تان ناخه‌نه‌کارو تا‌که‌ی ژیرنابن ؟! ئه‌وه
 ئێه‌ن موجه‌ده‌له‌و باس و خواست‌ان له‌سه‌ر ئه‌و شتانه‌ ده‌کرد که‌زانیا‌رتان ده‌یاره‌ی
 هه‌بوو... که‌وابه‌و بۆچی ده‌م له‌وشتانه‌شه‌وه‌ ده‌ده‌ن که‌هیچ زانیاری‌تان ده‌یاره‌ی نه‌یه ؟
 ده‌یاره‌ هه‌رخوا ئه‌وشتانه‌ ده‌زانیت، ئێه‌ نایزان. (ناشکرایه‌) که‌ ئیبراهیم نه‌جوله‌که
 بووه‌ و نه‌گاوه‌، به‌لکه‌و مل که‌چ و فره‌مانبه‌ردار و موسته‌مان بووه‌ و له‌ده‌سته‌ی

موشریکان و هاوہلگمران نمبووہ. نزیکتیرین کسی لہ ئیبراہیموہ : ئموکسانمن
 کہلسمردمی خزیذا شرنی کمتبون، همروہا ئم پیغممبیرہش (دروودی خوی
 لی بیت) و ئوانمی کہ باوہریان هیتاوه (بہ پیغممبیرایمتی ئیبراہیم و موسا و
 عیسا و محمد و هموو پیغممبران بہگشتی سہلامی خویان لی بیت)، یئگومان
 خوا یارو یاوہرو پشتگیری ئیماندارانہ. ﴿. رہنگہ جیواوژی نیوان قورئانی پیژدو
 تمورات تمواو پڑشن بیت، ئوہتا لہ قورئانی پیژدو باسی حمزرتی ئیبراہیم
 (سہلامی خوی لی بیت) دہکات کہ پیغممبری خویو خوی گمروہش
 ناردویمتی بڑ گہلہکمی تارہکر ئاگاداریان بکاتموہ و بانگوازیشیان بکات، لمبر
 ئممش لمبراممبراندا و ہستایموہ و دژایدیشی کردن، و ہبردوام ئاموژگاری
 هژو نمبوہکمی دہکرد ئواندیان کہ دارو ہمردیان دہپرست، و ہمیر لموکاتموہی کہ
 لاوگہنج بوو ئاموژگاری دہکردن کہ دور کونموہ و وازلہو بت پرستیہ بہینن،
 و ہ هژو نمبوہکمی لمبری نموی کہ گوپرایہلی ئاموژگاریہکانی بکمن و ہلامیان
 خزانمادہکردنیان بوو بڑ کوشتنی و لئناو بردنی، دوی نموی کہلدژایدتی و بق
 و کینمی گہلہکمی دہریاز بوو، کوتا پنگای گرتمبر نمیش کوچ کردنی بوو...

بهشی سیهههه

فهومی لوط و نهوشارهه که ژپرا و ژورکرا

﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالَّذِي ﴿٣١﴾ إِذَا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا هَال لُوطٍ لِّجَيْنتِهِمْ بِسَحْرِ ﴿٣٢﴾
يَعْمَهُ زَيْنٍ عِنْدَنَا كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالَّذِي

﴿٣١﴾ القمر (٣٢-٣٦) راته : ﴿هؤزی لوط یش پروایان بههیج بیتار کردنوهده که نه کرد. بیتگومان نیتنه نروانشمان بهردباران کرد (همروهها ژیره ژوریش کران)، جگه له لوط و خاووخیزانی نیمانداری که له بهر به یاندا رزگارمان کردن. نرویزگار کردنه نازو نیعمه تیکی تایبتهی بو له لایمن نیتموه، جاهر نواپاداشتی کمستک دده ینموه که سوپاس گوژاری کرد بیتت. بهراستی لوط پیشتر ناگاداری کرد بوون له تۆلتهی توندوبه هیژی نیتنه، کهچی گومانیان هه بوو له ناگاداریو پروایان پیتی نبوو. حمزه تهی لوط پیغمه مبر (سهلامی خوی لی بیتت) له مهمان سردهمی حمزه تهی نیبهاهیم دا ژیا که خوی گموره ناردی بۆ هه ندی هؤزو نتموهی دهووه پشتهی نیبهاهیم (سهلامی خوی لی بیتت)، تمم گه لهوکه خوی گموره له قورتانی پیژدها بۆمان باس ده کات جزوئک له کاری نارپوایان نه بجام ددها که له پیش نهواندا مرؤفایتهی تمم کاره یان نهناسیوه نرویش نیربازیه، جاله کاتیکدا حمزه تهی لوط نامزگاری نموهی ده کردن که دهست لهم کاره ناشیرینه یان هه لبگرن و دوور کمونموه لیتی نه گینا خوی گموره تۆلته یان لیته کاتموه و سزایان دهات، بهلام هؤزو نتموه کهی زیاتر بهر دهوام ده بوون له سمر نهوکاره یان و به درؤزیان داده نار نکولی نهروشیان ده کرد که پیغمه مبری خواجه، له کۆتایشدا نمو نتموهیه تیاجوون و له نار بران بهوهی که خوی گموره توشی کاره ساتیکتی زؤسهخت و دژواری

کردن.

لعمدہدی قدیمدا ناماڑہ بناناچہدیک دکات کہ حمزہتی (لوط) ی تیندا ژیاوہ
کمریتیه له ناوچی (سدرم)، ولعاستیدا ثم ناوچہیش دهکوتیه باکووری
دہرای سورہوہ، وشوتنوار ناسہکان ثمویان درخستوہ کہ ثم ناوچہیہ
بتمواوتی ویران بروہ وک چۆن قورثانی پیۆز بۆمانی باس کردوہ،
شوتنوارناسہکان ثمودہسملینن ثم شارہ لماناچی دہرای مردودا بوہ کعبہ
سنورہکانی توردون و فہلستین دا درژدہیتتوہ. پیش ثمودی هستین بپشکنی
شوتنوازی ثم پرووہ، دہتوانین وردهینموہ و بیرکینموہ لہؤکارہکانی پشت ثم
سزایہی کہ بسمر ثمودی لوط پیغمبردا هات. قورثانی پیۆز بۆمان دهگیریتتوہ
کہچۆن حمزہتی لوط (سہلامی خوی لی بیت) هژو نتموہکی ناگادار
کردوہتموہ و بدچیش ولامیان داوہتموہ : ﴿كَذَبَتْ قَوْمُ لُوطِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ
أَخُوهُمْ لَوْ أَنَّا نَفْقَهُ ﴿١٦١﴾ إِلَيْكُمْ رَسُولٌ آيِينَ ﴿١٦٢﴾ فَأَلْقَوْا اللَّهَ وَالْطَّيْعُونَ ﴿١٦٣﴾ وَمَا
أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٤﴾ أَتَأْتُونَ الذَّكَرَانَ مِنْ
الْعَالَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾ قَالُوا
لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَلُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾ قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَالِينَ ﴿١٦٨﴾ ﴿
الشعراء (١٦٠-١٦٨) واته (قومی لوط) یش بریایان بپیغمبرمان
نہکرہ...کاتیک (لوط) ی بریایان پیتی وتن : باشہ ثمودی ثمودیہ له خواناترسن.
براستی دلتیان کمن فرستادیہکی ثمین و دلسۆزم بۆتان...گوا بوہ لهخوا
بترسن و فرمائبرداری من بگمن... من داوای هیچ جزوہ پاداشتیکتان لی ناگمن
لسمری، من تمنها پاداشتی خۆم له پرموردگاری جیہانہکان دهخوام. نایا لمانا
نوہمموہ خەلکەدا ثمودی بپشکنی نیتتوہ دہگیرین و دہتوانیت نارەزوی جوت

بدون له گڼل نواندا چی به چی یکمن ؟ ... وازیش دهیتن لنهاوسبران و هاو
 جوتانی خوتان که پرموردگارتان بزی دروست کردون، به لکو ټیوه همقومینکی.
 نالهارو بدپروشت و نارسمن. تاوانباران وتیان : هی لوږ، نه گمر کزل ندهیت
 له دریدر کراوان دهیت. لوږ وتی : بپراستی من بیزارم له کارو کردهوتان و
 له فرته لی ده کم و بیدنگ نام. ۱. نمتوه کی لوږ (سهلامی خوی لی بیت)
 همپشه یان له مزرتی لوږ کرد کاتیک بانگی ده کردن بز سر پښگای راست،
 له راستیدا زږریان پښی بوو چونکه بانگی ده کردن بز سر پښگای راست و
 پاکداوینی. وهرپاریاندا که خوی و نوبیاوپردارانی که له گه ټیدا بوون دهریکمن،
 وهک چون نایمته کانی قورنای پیغذ پیشانمان ددهن : ﴿وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ
 أَكَاثُورُ الْفَحْشَاءِ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ﴾ (۸۰) إِنَّكُمْ تَأْتُونَ الرِّجَالَ
 شَهْوَةً مِنْ دُونِ الْبَنَاتِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿۸۱﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ
 إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَنْظَهُرُونَ ﴿۸۲﴾ ﴿الاعراف
 (۸۰-۸۲). واته : ﴿یادی (لوږ پیغمبرش) بکه کاتیک به قومده کی وت : چون
 ټیوه گوناو تاوانیکی واده کم کتا ټیستا هیچ کس پيش ټیوه له جیهاندا
 گوناو تاوانی وای نه کردهو ؟! چونکه بپراستی ټیوه نارزووی (جنسی) خوتان
 له گڼل پیاواندا نهچام ددهن لمباتی ژنانی هاوسوتان، نهخیر ټیوه قومینکی
 ناپوخت و سنور بفرین و زیاده پرون. وهلامی قومه نالهارو کی تمنا نوه بوو
 که وتیان : نهوانه شار بهدر کم چونکه نهوانه کسانیکن خویان پاک پاده کرن
 (داوین پاکن و وهک ټیمه ناگمن !!)

حمزرتی لوږ (سهلامی خوی لی بیت) همدووا پاستیدکانی پيشانی گه له کی داو
 به شیرازیکی راست و دروست ناگاداری کردنوه ترساندنې. به سزای خوی،

به‌لام نوان بایه‌خنیکیان به‌دایه‌هیج همره‌شیده‌کی حمزرتی لووط که به‌سزای سه‌ختی
 خوایی ده‌یت‌ساندن، نه‌مه‌له‌کاتیکدا هژو نه‌مویه‌کی به‌روه‌ام دژایعتی و
 همره‌شیدان لی ده‌کرد و به‌همو شیتو‌زیکش به‌درویان ده‌خستوه، خوی گموره
 ده‌فرمودت : ﴿ وَلَوْ كُنَّا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَأَتُونَ الْفَحِشَةَ مَا
 سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ ۖ إِنَّا كُنَّا نَقُصُّكُمْ ۚ ﴾ (۲۸) اَیْكُمْ لَأَتُونَ الْفَحِشَةَ
 وَمَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ ۖ إِنَّا كُنَّا نَقُصُّكُمْ ۚ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمْ الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَتْ جَوَابَ قَوْمِهِ
 إِلَّا أَنْ قَالُوا أَتَيْنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴿ ۲۹ ﴾ الْعَنْكَبُوتُ
 (۲۸-۲۹) واته : ﴿ دای (لووط) یش بکه کاتیک به‌قومه‌کی وت : نیه به‌راستی
 تارانیکی گموره ده‌کمن، نیه گونا‌هیکی ناشیرین نه‌جام ده‌دن، هیچ کس به‌ر
 له‌نیه به‌کاری واه‌نه‌ساره !!! نایا نیه به‌راستانه نیرازی ده‌کمن و رینگه
 به‌مه‌لکی ده‌گرن و له یانه که‌تندا کاری نابه‌جی و ناشیرین و نادرست نه‌جام
 ده‌دن ؟! که‌چی وه‌لامی قومی (به‌دخو) تنها نه‌بوو که وتیان : نادای کوا
 سزاو تو‌لئی خوا، نه‌گمر تو‌راست ده‌کیت ؟! بز مان به‌ینه ؟! دای نه‌وی
 حمزرتی لووط (سه‌لامی خوی لی بیت) نم وه‌لامی وهرگرت پوی کرده خوی
 گموره داوی کومه‌کی له‌پوره‌دگاری کرد : ﴿ قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ
 الْمُفْسِدِیْنَ ﴾ (۳۰) الْعَنْكَبُوتُ واته : ﴿ (لووط دوعای لی‌کردن) وتی :
 پوره‌دگارا، سرکه‌وتنم پی به‌خشه به‌سر نم قومی که تو‌زی خراپه ده‌چینن ؟!
 ﴿ رَبِّ يٰٓخَيُّ وَآهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴾ (۳۱) الشُّعَرَاءُ (۱۶۹) واته : ﴿ نه‌وسا که‌ناو‌مید
 بوو لی‌یان، نزی کرد وتی : پوره‌دگارا خرم و مال و خیزانم پژگاریکه له‌وکارو
 کرده‌وانی نه‌مانه ده‌یکمن ؟! بم شتویه خوی گموره وه‌لامی پی‌غمبره‌کی
 دایوه و دوو فریشتی له‌شیتو‌زی دوو پی‌ارده روانه کرد بزبان، یش نه‌وی نم

دو فرشته به بگندلای لوط پیغمبر (سلامی خوی لی بیت) لایان دایه لای
 حمزرتی نبیاهیم (سلامی خوی لی بیت)، وه لوتدا موژدهیان بدخیزانه کوی
 نبیاهیم دا (سلامی خوی لی بیت) که مندالتیکی ده بیت، پاشان دوو
 فرشته که هژکاری نهم پزشتنهیان بژ سر هژده کوی لوط بژ حمزرتی نبیاهیم
 پزاشن کرده وه چونکه ینگومان خوی گموره بریاری نموی داوه به سرنمو هژده
 نمودهیدا که له ناریان بیات... ﴿إِلَّا أَل لُّوطِ إِنَّا لَمَنَجُّوهُمْ أجمعين﴾ (۹) ﴿إِلَّا
 أَمْرَانَهُ قَدَرْنَا إِنَّمَا لِحَنِ الْفَرِيقِ﴾ (۱۰) ﴿العجور﴾ (۵۹-۶۰) واته : ﴿بهلام
 خانموادی لوط همسویان پژگار ده کین. جگه هاوسره کوی، بهراستی
 بریارمانداوه نموش له پزی تیاچوه کاندایمینیتنموه چونکه بی باورده﴾. دوی
 نموی دوو فرشته که له لای حمزرتی نبیاهیم ده چرون و گیشتنه لای حمزرتی
 لوط (سلامی خوا له مردوکیان بیت)، له سر پوخساری دوو پیغمبر حمزرتی
 لوط به هاتنی نمر دوو نیراوه له ناکاودا زژر خمبار بوو چونکه له پشتردا نمی
 دیبون، بهلام دواجار که دوو فرشته که وتوژیان له گمل حمزرتی لوط دا کرد
 ینجا حمزرتی لوط یش (سلامی خوی لی بیت) هیورپویه، وه ک خوی
 گمورهش له قورنای پیژزدا بزمانی گیراوه نموه : ﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِئًا
 بِهِمْ وَصَاقٍ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ﴾ (۷۷) هوه : ﴿کاتیکیش وافی
 فرشته کانی نیمه هاتنه لای لوط، ناپه حمت بوو پشیمان، زژر
 دلتنگ بوو (چونکه له شتوی چند لاریکی پیکوتورده هاتبون، له دلی
 خویدا) وتی : نهمه پژژنکی سخته (منی تیکوتورم)﴾ وه مردوها له شرتنیک
 ترده ده فرموت : ﴿قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مِّنْكَرُونَ﴾ (۱۲) ﴿قَالُوا بَلْ يَمُنُتُمْ بِمَا كَانُوا
 فِيهِ يَمْتَرُونَ﴾ (۱۳) ﴿وَأَنبَتْنَا بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ﴾ (۱۴) ﴿فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ

وَأَتَّعِ أَزْوَاجَهُمْ وَلَا يَلْتَمِسْ مِنْكُمْ أَحَدٌ وَأَمْعُوا حَيْثُ تَوْمَرُونَ ﴿٦٧﴾ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَتُولَاءِ مَقْطُوعٌ مُضْجِحِينَ ﴿٦٨﴾ ﴿الْحَجَر (٦٦-٦٧) واته : ﴿پیشی وتن : بپراستی نپوه کسانیکې نغاسراون... دواى نپوهى فرشته گان خوځيان پى ناساند وتيان : دلته هيچ نه کات به لکو نيمه هاتووين بولاى تو بز نپوهى نو هرېشانى تو ده کړدو نو پى پوه شانه گومانيان لى ده کړد، بيهينيندى... نيمړ نيت بز بپراکړدى نو پاستيه هاتووين و پى گومان پاستيش ده تين... بشيکى شو بپيت خوت و خانوادته ده چن و تو دوايان بکوه، باهيچ کامتان ناپر نمداتوه، پرېن بپرو نپوشوندى که فرماتان پى ده دريت. نيمه نيگامان نارد بولاى-لوپ - و بپارماندا کبه پاستى له کاتى بپره ياندا دواى نپوهانه بپاوه دياريان نپاوه﴾.

لهم کاتدا هزو نپوه کمى لوپ زانپان که لوپ ميوانى هاتوه، هستان بپرو مالى حمزرتى لوپ (سلا مى خواى لى بيت) کپوتن پى بپمبستى نپاوه گلاره کانپان، نينجا دايان لدمرگای مالى لوپ پينغمببر (سلا مى خواى لى بيت) وه چاوه پى هاتنه دپوهى ميوانه کانپان ده کړد، حمزرتى لوپ یش (سلا مى خواى لى بيت) ترسى ميوانه کانى هپرو که له لايډن که له کپوه تووشى نازارپن لمبر نپوه حمزرتى لوپ (سلا مى خواى لى بيت) پوى کړده که له کمى و پى وتن : ﴿قَالَ إِنَّ هَتُولَاءَ حَتِيبِي فَلَا تَقْضَحُونِ﴾ ﴿٦٩﴾ وَالْقُوا اللَّهَ وَلَا تَفْزُونِ ﴿٧٠﴾ ﴿الْحَجَر (٦٨-٦٩) واته : ﴿لوپ وتى : بپراستى نپوهانه ميوانى منن و هداى من مپبن، شمېر مزارم مکه کن و ناپېردم مپبن، له خوا بترسن و پيسوام مکه کن (لشمېروال پيسى کوډ بدن)﴾. که له کمى وه لامپان داپوه وتيان : ﴿قَالُوا أَرْلَمَ نَهْلَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ ﴿٧١﴾ ﴿الْحَجَر (٧٠) واته : ﴿(شمېروال پيس و ناپوخته گان)

وتیان : نایا پښگری نومره مان ئی نه کردیت کمه قی کست نبیت و بهرگری له کس له کدیت. حمزه تی لوط (سهلامی خوی ئی بیت) واگرمانی دهرد که خوی و میوانه کانی دوو چاری نو دست درژیده شیتانیسی گهله کی بینوه، لبر نوو حمزه تی لوط (سهلامی خوی ئی بیت) روتی : ﴿ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴾ هود (۸۰) واته : ﴿ لوط وتی : خوزگه بهراستی هیزیکم دهره له خوزتان (بز بهرامبری ناپاکه کانتان) یان پنهانیه کی به هیزیم دست ده کبوت و دهریشتیم بزی (تاتولمتان ئی بکه موه و تمیتان بکم) پاشان میوانه کان به لوط یان ووت ویدایان خسته وه : که نوان نیررای خوان بزلای لوط ویتیان روت : ﴿ قَالُوا يَلُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْفُوتْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ إِلَّا أَمْرًا نَّكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِغَرِيبٍ ﴾ هود (۸۱) واته : ﴿ میوانه کان وتیان : نی لوط بهراستی لپمه فریشتی نیررای پموردگاری تیزین، نوتوانبارانه هرگیز ناگهنلالت (تا بهوانن دست درژی بکنه سر نیمه) و جاتو خاورو خیزانت له بهشیک شموه وهریکه و کس له نیره لانه کاتموه و تاوړ نه داتموه، جگه له هواسره کت (که لاساره و به گویت ناکات) چونکه بهراستی نو سزایمی که تاوانبارانی گوتوتموه نموش ده گرتموه، بهراستی کاتی سزاگشیان لمبره به یاندایه، نایا بهر به یانی نم شو نریک نیه ؟! و ه کاتیک نیازو ناره زواته نارپواکانی گهله کی لوط (سهلامی خوی ئی بیت) گه یشته لوتکی تاوانباری، خوی گموره لوط پتلممبری دهر باز کرد، نموش به یارمندی و کومه کی نو دو فریشته یی گنارد بوی بزیان، وه بز به یانیه کی خوی گموره هژو نتموه کی لمانو بردن بهر کاره ساته ویرانکوهی که پیشتر له لایمن حمزه تی لوط وه (سهلامی خوی ئی

بیت) ناگادار کرابورنمه پیتی، وه کورنانی پیروز بزمان ده گیتنمه و ده فرموت
﴿ وَلَقَدْ رَاوُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَذُلِّي ۖ ﴾ (۳۷) وَلَقَدْ صَبَحَهُمْ
بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقَرٌّ ﴿ ۳۸ ﴾ القمر (۳۷-۳۸) واته : ﴿ نمو خه لکه بدرپوشته
چاویان بریبووه میوانه گانی و (دهیان ویست دست درژیان بکنه سر) نیمش
چاومان کویر کردن، بینایان لی سفندنمه، ده بیژن سزار سوره فامی
هوشیار کردنوه من. بینگومان سدرله بیانیه کی. زور سزای توند و به تیش چوار
دوری گرتن و دایگرتن.﴾

وه نایته گانی کورنانی پیروزیش وه سفی نمو تیاچوونی نم نعتوه مان بز ده کات و
ده فرموت : ﴿ فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿ ۷۳ ﴾ فَجَعَلْنَا عَلَيْهِمَا سَافِلَهٗمَا وَأَمَطَرْنَا عَلَيْهِمُ
حِبَارَةً مِّن سِجِّيلٍ ﴿ ۷۴ ﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّمَن يَّرْتَدُّ ﴿ ۷۵ ﴾ وَإِنَّا لَنَسِيبُ مَقْبِرٍ ﴿ ۷۶ ﴾
﴿ العجر (۷۳-۷۶) واته ﴿ جاهرله بره بیاندا دهنگه سامناکه که و
برومله رزیده که یه خمی پی گرتن. نینجا شارکه مان ژیره و ژور کردو به سنگل
بره بارانمان کردن. بینگومان نالو به سهراتدا به لکه و نیشانی زور هدیه بز
کسانیک که پندو ناموزگاری ویرگن. بینگومان نوشاره ویرانه ده کورته
سهرتیه کی بره وامی کاروان چیانمه

﴿. ﴿ فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَلَيْهِمَا سَافِلَهٗمَا وَأَمَطَرْنَا عَلَيْهِمَا حِبَارَةً مِّن
سِجِّيلٍ مَّنْضُورٍ ﴿ ۸۲ ﴾ مُسَوِّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الْأَلْقَامِ ۖ يَبْعِدُ ﴿ ۸۳ ﴾
هود (۸۲-۸۳) واته ﴿ جاکاتیک فرمانی نیمه بز تیاچوویان هات،
شاره چکه کیانمان ژیره و ژور کردو به قوی سوزوه کراوی وه بره، چین لیسر
چین بره بارانمان کرد. همدو نمو بره دانه دیاری کرابوون، له لاین پرورده گارتوه
(که بدات به سر تموقسری کیتدا) نم کاره سات و نم بریارانش وه بیت زور

دور بیت المستمکارانوه، ﴿ ثُمَّ دَمَرْنَا الْآخِرِينَ ﴾ (۱۷۳) وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذِرِينَ ﴿۱۷۴﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿۱۷۵﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۱۷۶﴾

﴿ الشعراء (۱۷۲-۱۷۵) واته : ﴿لنوه و دوا ثنواى ترمان پشه کمى کرد. بدسه ختیش بفر بارانمان کردن، نای که خراب و سخت و دژواره بارانى بیدار گراوه کان. بپراستى نالودها به لگه و نیشانى (بهیتر هديه لسمر دسه لاتی خواى پمروده گار) کهچى زلر بهیان باوه پردار نمبون. بپراستى هم پمروده گارى تز (نمى عمد (درودى خواى لى بیت)، نمى ثیماندارا) بالا دهسته (بسمر بى باوه پاندا) بدسوزو میهره بانیشه (به ثیمانداران) ﴿. وه کاتیک گه له کمى تیاچرون و لنوا بران جگه لمیغهمبر (لوط) (سهلامى خواى لى بیت) و نموکسانمى کمپوادار بون له گه لیدا هیچ کمسک پزگارى نمبو. وه نموکسانمى که له گمزن حمزرتى لوط دا (سهلامى خواى لى بیت) پزگاریان بوو لهژمارى یدک خیزان تیپمى نده کرد. تمنادت هاسره کمى خوشى تیانمبوو پروای پى نهیئا بوو، لبدرنوه خواى گموره نمیشى له گمزن بى پروایاندا له ناو برد. خواى گموره له زارى حمزرتى لوط وه (سهلامى خواى لى بیت) له قورنندا دهنرموت : ﴿ وَلَوْطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴾ (۸۰) إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ الْإِنْسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿۸۱﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَنْظَهُرُونَ ﴿۸۲﴾ فَأَجَبْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا أَمْرَانَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿۸۳﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَأَنْظَرُوا كَيْفَ كَانَ عَذَابَ الْمُجْرِمِينَ ﴿۸۴﴾ ﴿ الاعراف (۸۰-۸۴) واته : ﴿یادی (لوط پیغهمبر) یش بکه کاتیک به قوممه کمى وت : چون نینه گونا هو تاوانیکی

واده کمن کتا نیتستا هیچ کس پیش نیتوه لهجیهاندا گوناوو تاوانی وای نه کردروه
 ؟! چونکه بفراسستی نیتوه ناروزوی خزان له گمځن پیاواندا نه بڼام ددهن لمباتی ژنانی
 هاروسرتان، نه خیر نیتوه قومیکي نا پوخت وم سنور بفرین و زیاده پهن. وهلامی
 قومنه نالیماره کی تنها نموه بوو کموتیان : نمانه شار بدهرکمن چونکه نمانه
 کسانیکن خزان پاک واده گرن !! نیتمش لوڅ و خانمواده که پمان پژگار کرد، جکه
 له هوسره کی چونکه نبریش لمو کسانمبوو که تیاچوون (لبر نموی باوهری به
 لوڅ پیغمبر نه بوو). نموسا (بهرمان) بهسره باراندن، جاتماشاکه ر
 سرنج بدهو پمند وهرگره بزانه، سهرنجامی تاوانباران و بی پوشتان چوون بوو.
 بم شتویه حمزرتی لوڅ (سهلامی خوی لی بیت) پژگاری بوو له گمځن
 نموکسانمی که پروادار بوون له گه لیدا و هاورئ له گمځن خانمواده کشیدا نمه جکه
 له هوسره کی که له گمځن بی پرواکاندا تیاچوو. وه همره ها له متوراتیشدا هاتوه
 کده لئ : حمزرتی لوڅ. له گمځن حمزرتی تیبراهیم دا (سهلامی خوی گهره
 له همره وکیان بیت) کزچیان کرد دوی نموی که گله گومپاکه له ناو بران
 رشونماری ماله کانیشیان له سر زویدا سرايموه.

نایه ته پښنه کان له ده‌ریاچې لوط دا

نایه تی ۸۲ ی سوره تی هود چو نیه تی نو سزا سخته کی کدرا به سمر گه له کی
 حمزه تی لوط دا (سلامی خوی لی بیت) پښن ده کاتو: ﴿قَلَمًا جَاءَ أَمْرُنَا
 جَعَلْنَا عَلَيْهَا سَاقِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا جِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنْضُورٍ﴾ (۸۲)
 هود (۸۲) واته: ﴿جاکاتیک فرمانی نیمه بز تیاچونیان هات، شاروچکه کیانمان
 ژیره و ژود کردو به قوری سوره کرای وک بهرد، چین لیسر چین بهرد بارانمان
 کرد﴾. له نایه ته کدا پرستی (جَعَلْنَا عَلَيْهَا سَاقِلَهَا) ناماوه ده کات بز نوهی
 که نو شوینه توشی زمین لمرزیه کی بهیژ هاتووه، و لیره ده دبینین که
 ده‌ریاچې لوط نو شوینه به که سزا سخته کی تیدا پویدا، و چند به لگه به کی
 سلینروای پښن لیسر کاره ساتیک کی لم جزره هه لده گرت.

زانای شوینوارناسی نه لمانی (فیرن کیلر) ده لی: ژیر نار کوتنی دۆلی سدیم
 که پتکهاتنی (سدوم غومورا) به له گمل نوملته بونه گموره به کبه تلوای
 نومناوچه پیدا دهوات له تاکه پښیکدا چوه بمانخی زویدا، نم کاولکار به بهوی
 کاریگری زمین لمرزیه کی سخته موه بووه به هامرای هندی ته قینه موه، وچمند
 تیشکدانهویه که گازنکی سروشتی به هزیوه پیدا بوو له گمل ناگر
 کوتنوه به که نو ناوچه گرتوه^۱. له راستیدا شوینواری ده‌ریای مردو یا
 ده‌ریاچې لوط بماناوچه کی زمین لمرزیه یی چالاک داد نریت، واته: ناوچه به کی
 همدوم لمرزه، که ده کورته سر درزیکې ړهگ و پشای لمرزوه، و نم دۆلش
 به درزایی (۳۰۰) کم له باکوری ده‌ریاچې تبهریموه درژ ده پتته موه بز نارپاستی

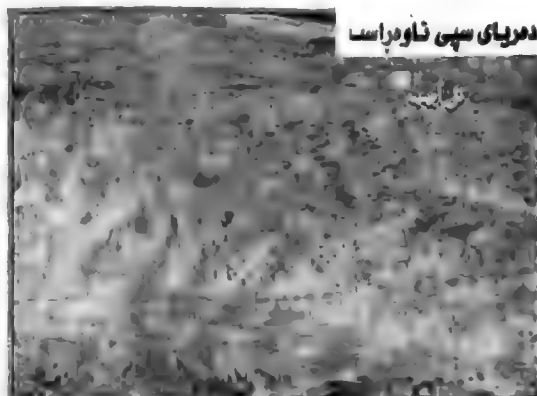
^۱ فیرن کیلر، الانجیل کتاریخ، إثبات کتاب الکتاب، نیویورک: ویلیام مورو، ۱۹۶۴ الصفحات
 ۷۶ - ۵۷

دۆلى (عربى) لىباشوردۇ^۱. وەبەشى كۆتايى ئايەتكە كىشى كەدە فەرموۋىت (وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا جِجَارَةً مِّن سَيْحِيلٍ مَّنْضُورٍ عَلَيْهَا رَهْنَةً مَّعْبُوسَتِي بَعْرِيَا بُونِي تەقەينمە يەككى بوركانى يىتە لىسەر تەپۈلكەكانى دەرياچى لوط دا، لىبەرتەمە ئەر بەردانى كە تەقەينمە (مِن سَيْحِيلٍ) لە سەنگە گلى وەك بەرد دەچوون، بەھمان شىراز لەنايمتى (۱۷۳) سورەتى (الشعراء) دا ھىمان وىنەمان پى پىشان دەدات و دەيفاتە پو كەدە فەرموۋىت : (وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا قَسَآءَ مَطَرِ الْمُنْذَرِينَ لَهُمْ وَاتِه : ﴿بەسەختىش بەرد بارانمان كۆر، ئاي كىخراپ و سەخت و دژوارە بارانى بى دار كراۋەكان﴾. لىم بارەيە (فەرنر كىلر) دەلەيت : ئو ھىزە بوركانىانى كەبەدەرتايى ئو چالانە لەقولا يەكاندا خەفە بوو بوون ھاتنە دەروە و تەقەينمە، و بەردەوام دەمى بوركانەكان بوو بوو يە ديارە يەككى ئاشكرا كەلەدۆلى سەروەى تەپۈلكەكانى خۆرناۋادا يىنەنگ و كەن. بەلام لەكاتىن كىدا ئىم بوركانە ئاگىرنە سوتاۋە دەنىشىت لىسەر پوۋىرىكى فراۋاندا چەند چىنىكى قول لە بەردى بازلىتى پەش دادەنىت، وەئىم بەردە سوتاۋانە لەگەل چىنەكانى بەردى پەشى (بازلت) دا ئو پىشان دەدەن كەئىم ئاۋچەيە لىسەردەمەك لىسەردەمەكاندا توشەتايى زەمىن لەرزە يەككى توند و بەھىز بوۋەتەۋ^۲. وەئىم شۇرەنوارانى كەلەك چىنىكى بەردىنى لىھاتەۋە ئو پىشان دەدەن كە لىم ئاۋچەيدە زەمىن لەرزە يەككى توند بوركانىكى بەھىز لىسەردەمەك لىسەردەمەكاندا پوۋىداۋە، وەرەنگە ئىم ئايەتمى كە دەفەرموۋىت : (وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا جِجَارَةً مِّن سَيْحِيلٍ مَّنْضُورٍ) مەبەستى لىمە يىت، چۈنكە قورئانى پەھز لەزۇر بى ئەگەرەكاندا ئامازە بىم تەقەينمە بوركانىە دەدات، خواش

^۱ عالم الانجىل ، علم الآثار والتاريخ تموز - آب ۱۹۹۳.

^۲ فەرنر كىلر ، الانجىل كىتارىخ ، اثبات كىتاب الكتب ، نيو يورك : وىليام مورو ، ۱۹۶۴ صفحه ۷۶

زانا تره، خوی گموره دهلمرویت : (فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَاقِلَهَا
عَلَيْهَا ثَامًا وَهِيَ بَرْيَرِيَابُونِي ثُمَّ زَمِين لِعَرَضِيهِ كِه بورگانه کئی ووروژاند تاوه کو
لسر زویدا بته قیتتوه، وچه ند شونتوارنکی کارلکاری و کورت بوو خوله میش
بدوای خویدا چی بهیلت، خواش زانا تره.

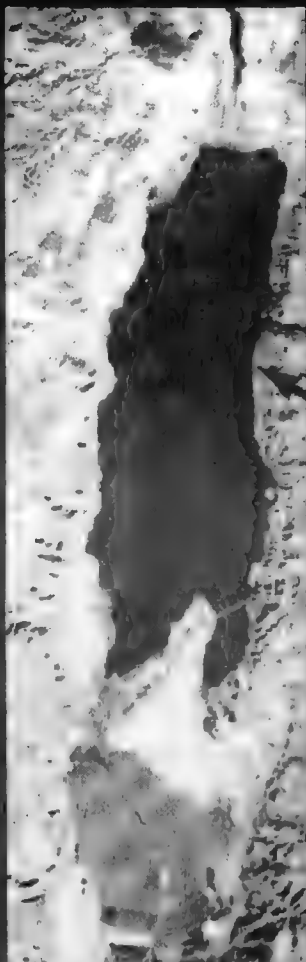

ناوچهی گه لی (لوط) که به بانگی دستگرد وینه کئی گیاروه

به لکه سملینراوه کان و نایمه پوون و تاشکراکان که لهدریاچی (لوط) ددره کمون
ورو ژنتری نامانده کانن، بشیوره کئی گشتی نو پوو داوانی که قورنای پیلز
باسیان ده کات ده کمونه پوژ هه لاتی ناوهراستوه، وورگی عمرهی و میسر
لهدریاچی تم شونتاندان بمتواویتی. وهوروها دریاچی لوط یش بمتواویتی
ده کوتته ناوهراستی تم ناوچانوه، وهوروها دریاچی لوط و ناوچه کانی وورو
هریشی بوونتمایهی گرنگی پیدانی زهری ناسه کان، چونکه تم دریاچه یش
(۴۰۰) متر لفاست دریای سپی ناوهراستوه نزم دهییتوه وهوروی که نزم ترین
طالی تم دریاچه هتا (۴۰۰) متر قول دهییتوه پوروی دریاکوه، کمواته
ناخی دریاچه که قولایه کئی (۸۰۰) متر نزم دهییتوه لسر پوی دریاوه،

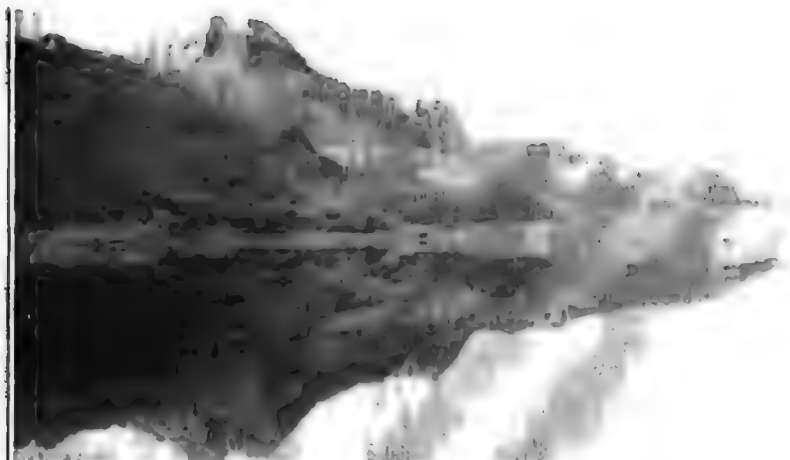
که نممیش نرم ترین خالی سمر پووی زوویه، چونکه نمو ناوچانهی لسمر پووی دریاگمون قولایه که بیان ناگاته (۱۰۰) متر زیاتر، تایبه تمندیکی تری نم دریاچه جیا لمدریاچه کانی تر بریتیه له چری پژوی خوی تیایدا، کده گاته پژوی (۳۰٪) وهبم پژویش هیچ جوره زینده ورنگی دریایی وه ماسی و قموزه و زینده وره کانی دیکه ناتوانن ژبانی تیدا بمرنسمر، وه لسمر نم هژیسه ناوی نم دریایه بدریای مره وو ناوده بریت که له نده بی پژو هه لایشدا پیتی دوتریت : (Dead Sea).

بم پیتی : چیرکی گله کفی لوط (سه لاسی خوی لی بیت) که له قورنانی پیژدا باس کراوه میژوه کفی ده گریتموه بژ (۱۸۰۰) سال پیش زاین، کیلر لمو ماوهیدا که لیکزلیتموه و بدوادا چوونی بژ شوینمواره کان کردوه نموی بژ دهر کموته که همدرو شاری (سدوم و غومورا) له دژلی (سدیم) دا بوون، که له بمشی خواروهی دریایهی لوط ه ویده له دریایهی لوط یش نرم تره. وه لپراستیدا نم ناوچه یه کیتک بووه لمدناوچانهی که زۆترین دانیشترانی همدوه لسمر زویدا، زۆترین تایبته ممدیه سروشتی یه کانی نم ناوچهیش نمو به لگانمن که پوداوه کاولکاریه کاغمان پیشان ددهن که قورنانی پیژ بزمانی گیراوتوه. وه به شیکمی نم ناوچهیش که له شتروی زماندایه نیوه دورگی پژوه لاتی دریایهی لوط پیکدیتیت. کمبره ناوهی دریایه که درژ دهیتمه، وه نم بمش لای عربه گان بمنای (اللسان) ناوذه کراوه چونکه له شتروی زماندایه، وه ناخی دریایه کش لمرناوذا دهکات به دووبه شوه.

وینه‌ی دهریاچه‌ی لوط لهرنگه‌ی
مانگی دستگردموده

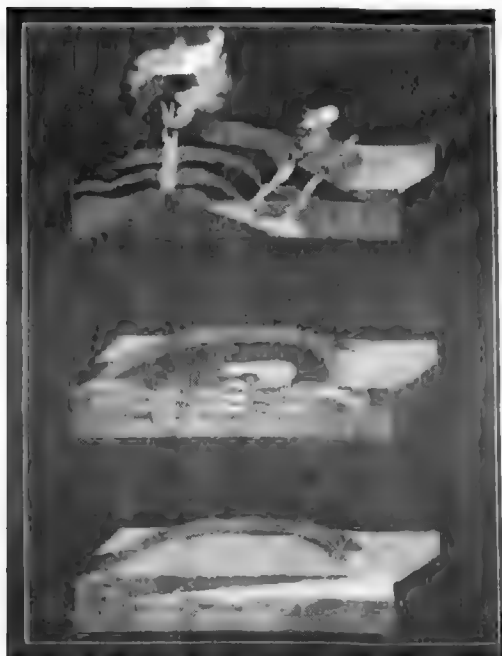

دهریاچه‌ی لوط، یان ده‌ریای مردوو

نموش بسمه وشکاییه له‌بهر چاوان دیار نیه و نابیرت، له‌گه‌ل نموده که‌ناخه‌کمی له‌لای پاستی نیوه دور گه‌کمه به قولایی (۴۰۰) م پو ده‌چیت، به‌لام که‌له‌لای چپی تانه‌ندازه‌یه‌کی سمرنج راکیش ته‌نکاوه، وه‌نمر تاقیکردنمویه‌ی پیش چند سالتیک کرا ده‌ری خستوه که قولایی نار لی‌رده زیاترله (۱۶-۱۵) متر ده‌بیت، نم ناوچه ته‌نکاوه لم دوا‌یانه‌دا دروست بووه و پتکه‌تووه له‌نه‌نجامی نمو زه‌مین لمرزانه‌دا، وه‌نموی که‌به‌دوا‌یانه‌دا هات له‌که‌له‌که بونی دارمانه گموره‌کان که‌له‌درا‌ی نموانموه به‌ریا بوو، وه‌نم ناوچه‌یه بریتیه له‌ناوچه‌ی (سدوم و غامورا) که گه‌لی لوط تیایدا ژباون، ورنه کیلر نم بمشه‌ته‌نکاوه‌ی تی‌بینی کرد، که لم دوا‌ییموه دوزراوه‌تموه و دروست بووه، که‌له‌نه‌نجامی زه‌مین لمرزه‌که و دارمانه گموره‌که که‌زه‌مین لمرزه‌که هیتایه کایموه پیدایا بووه، نم ناوچه‌یه نوشوته‌یه‌که (سدوم و غومورا) ی تیدا ده‌ژبا واته نیشیمانی گه‌لی لوط. له‌سدرمه‌مه کونه‌کاندا ده‌کرا به‌پیا‌ده ره‌وی به‌رو گرده‌کانی به‌رام‌بهر به‌پیا‌ده ره‌وی پرژیت به‌لام تیتا به‌شی خواره‌وه‌ی ده‌ریای مردوو. شاره‌کانی (سدوم و غومورا) ی

دایو شیوه، کده کونه دۆلی (سډیم) ه وه، وچههزی دایمانی بڼه کوه کښههزی
 کارساتی سروشتی ترسناکوه لههزارهی دووهی پتش زاینده پروویدا، ناری سوز
 لهباکوره بهرو نم بز شایه هاتوه هارکات نو وشکاییه که پروویدا هامرای
 برو، وه نم بهشی بهتواوتی گرتوه^۱.

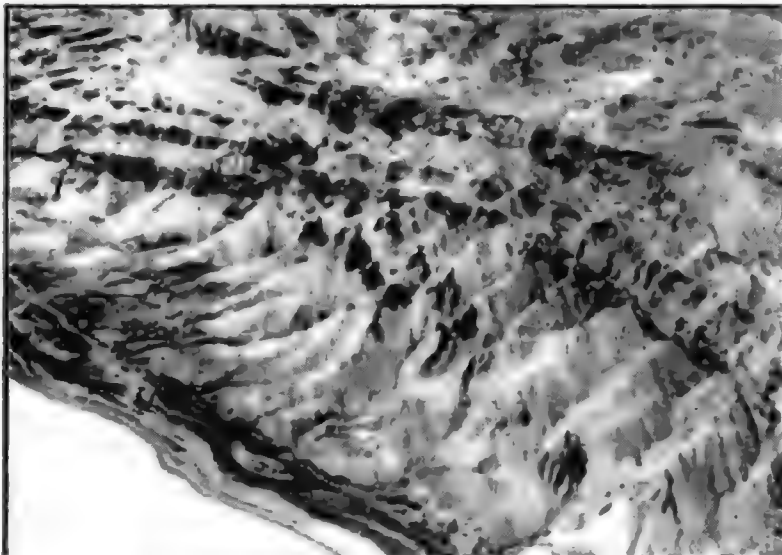

وینهی لای چهپ نهوه دهر
 ده خات شۆرشیکی گرکانی
 بهدواینا هاتوه، هۆکه شی
 نهوه بوو که پشتیان
 نه راستی کردبوو.
 نه لای په رهی دواتردا،
 دیمه نیکه دووری دهریا چهی
 (لوط ه)

^۱ المرجع السابق الصفحات ۷۳ - ۷۴

وئەنەيەك لەبەرزايەوه، ئەوه دەردەخاڤ كەلە چواردەمەري دەرياچەي (لوڤ ۱۲) چەند شاخنيك هەبوه.

پەنگە شوئەنمەاره كانی گەلی لوڤ زلەر پۆشن و دیارین... ئەكاتیكدا بتموت
بەبەلەمەك بەناو دەریاچەي لوڤ دا گۆزەر بکەي هەتا دواين خالی باکووری،
وەكاتیكیش تیشکی خۆر دەدات بەلای راستی ئەو دەریاچەیدا ئەوسادیمەنیکی
سەرئەچ پاكیش دەبینیت، لەدووری كەنار پەریارە كەوه و لەژێر ئاوی پەونی
دەریاكەشەوه بەشتیوازنیکی زلەر پۆشن سنووری دارستانەكان دەردەكەون كە سوێری
دەریای مەروود پاراستوونی : لق و پۆیی زلەر كۆن و پەگ و پەشە تێكەراوه كانی
كەلەكۆنەوه لەژێر ئاوه سەوزە درەشەوه كەدا هەن. دۆلی سەدیم جوانترین ئاوەچەي ئەو
شوئەنمەاره بۆن ئەوسەردەسەدا، پەژگاریك بووه كەئەم لق و پۆیی درەختانە سەوزە
پێگەیشتوو بۆن وە گۆپەکی گۆل و گۆلزارە كانیك كراوەنەوه... ئێكۆلینەوه زەوی
ناسەكان ئەبەواری دینا میکی دا بۆ كارساتی گەلەكەي لوڤ دەتێت : ئەو زەمین
لەزەي كە ئەو گەلەي ئەناوێرد ئەنەفامی شەق بونیکی درێژی زەویدا هات (هێتلی

شفق بوون) که لندوری (۱۹۰) کم برو بز نموی حموی پووباری (شمیرعه) پتک
 بهیتیت، پوچونی پووباری شمیرعش بره خواری نریکمی (۱۸۰) کم دهیت، لمپان
 نرم بونموی دریای مردو بهمندازی (۴۰۰) م لمروی زویوده بوی که
 پوداویکی جیز لوجی بایه خدار پوگمی خوی بینی له یه کتک له گاته گاندا.
 پتکهای وروژنمر بز پووباری شمیرعه و دریاجی لوط تنها بشینکی کم
 پتکدهیتیت له کورت بوون دا کیم ناوچهیدا تی پم دهیت، وهلمراستیدا شوین
 و درژی تم درزو کورت بونانه تنها لم کاتی ئیستاماندا ناشکرا گراوه
 دوزراوتموه. تم درزانش لوناوچه شاخاریه گانی تۆرؤسموه دست پی دهکات
 بره ریاشور هتا دریاجی لوط، ودرژیده کمی بردهوام دهیت بسمر بیابانی
 عمرهیدا هتاگو دهگاته دورگی عقبه، وهردهوام دپوات بنار دریای
 سووردا هتا له ئه فرقا تموار دهیت، وهلمسر درژیونموی تم درزه چند
 کاردانمویه کمی بورکانی پوریان داوه، که دهکری تیینی نموده (بازلتهیه)
 بورکانیه رهشانه بکرت که له شاخی جلیل له فلهستین وئوناوچه پان و
 برینانو و برزاییه گانی ولای نمردن و دورگی عقبه و ناوچه گانی دهورو
 بریناندهمن.

پاشماوی شاره که ترازوه بۇ دریاچه دی لوگ، و دله که تارگانی دریاچه که دا دوزرا و تهوه نهم پاشماوانه
بدلگن نهمی که نهم که له له تارگانی بزیوی به رزدا بون

چېرۇكى كاولكارى گەلى لوپ ئاي زۇرىك لەۋىنە كېشان بولەن خەپان، وەك لەۋىنە كەلى سەرمودا دەردەكەۋىت
 ئەم شوتەنوارو زاتىيارىيە زەۋى ناسانە تىنكرا بەلگەن لەسر ئەۋى كە دەرياچى
 لوپ توشەتەنى كارەساتى جىۋلۇجى ترەنك بروتەۋە، زور كىلر نوسىرىيەتى : ژىر
 ئار كوتىنى دۆلى سەدىم كە يىنكەتەنى (سەدوم غومورا) يە ئونناۋچىيە دەگرتەۋە
 كەبىم ناۋچەيىدا دەۋرات ۋە لەتاكە پۇژىكدا چوۋبە ناخى زەۋىدا، ئەم كاولكارىش
 بەھزى كارىگەرى زەمىن لەرزەيەكى سەختەۋە بولە بەھامراي ھەندى تەقەنەۋە،
 ۋەچەند تىشكەنەۋەيەك كەگازىكى سۈۋىشى بەھزىۋە پەيدا بول لەگەل ئاگر
 كوتەنەۋەيەك كە ئەم ناۋچەي گرتەۋە، ۋەئەم ھىزە بوركانىيەنى كەبە دىرئايى ئەم
 چالانە لەقولاىيە كاندا خەفە بۇز بورن ھاتتە دەۋرە ۋ تەقەنەۋە، ۋەبەردەۋام دەمى
 بوركانەكپ بولكان لەبەرچاۋەبۇرەن كەدەكەۋە دۆلى سەرمودى ئەرەدەن ۋ نىزىك
 (باشان)، بەلەم لەكاتىنكدا ئەم بوركانە ئاگرىنە سوتارە دەنەشەت لەسر
 پەيىرىكى فراۋان چەند چىنەنكى قول لەبەردى بازلى پەش دادەنەت لەسر پەۋى
 كەسەكەۋە، ۋەئەم بەردە سوتارەنە لەگەل چىنەكەنى بەردى بازلىت كە دا ئەۋە پىشان
 دەدەن كەتەم ناۋچەيە لەسەردەمەيەك لەسەردەمەكاندا توشەتەنى زەمىن لەرزەيەكى

تونلو بەھيژ بوو تەمە^۱

ئەم وئەندە ژيانى بەرەو پىشچوون و خوشگوزەرانى شارى بۇمباي پىشان ئەدات پىش ويران بوونى

^۱ المرجع السابق الصفحات ۷۵ - ۷۶

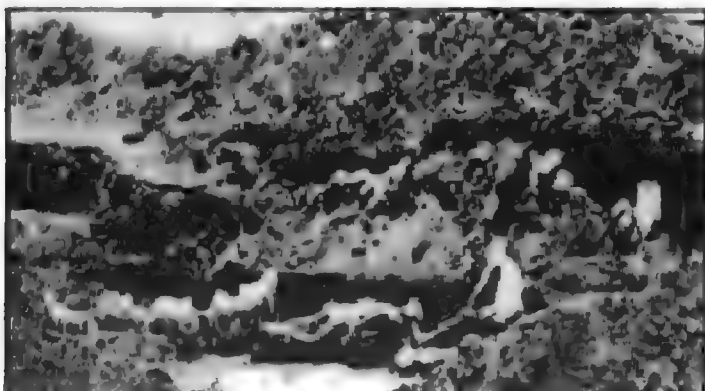
تەكلىك لەو لاشە بەبەردىوانەى

كەلەنە نچامى پشگنەندا

لەبۇمبايدا دەرگە وتوون

نمونه‌ی یکی تر له لاشه‌ی به‌بره‌دبوه‌گان که له کاتی پشکنیندا له‌بۆمبایدا درکه‌وتن

نمونه‌ی یکی تری لاشه‌ی مروغه به‌بره‌دبوه‌گان که له‌بۆمبایدا درکه‌وتن. وینه‌ی لای چه‌پ نمونه‌ی یکی زیندوه
باس له‌و تیاچونه ده‌کات که دوو چاری دانیش‌توانی نهم شاره هاتوه

به‌لام گۆناری (ناشیونال جوگرافی National Geogra

phic) له‌كانونی یه‌كهمی سالی (١٩٥٧) دا ئهم زانیاریانی، بلازكرده‌وه

لوتكهی شاختك به‌ناپاستهی ده‌ریای مرده‌ودا به‌رز ده‌یتتوه و تانیستاش هیچ كه‌سێك شاره‌ وێران بووه‌كانی (سدم و غومورا) ی نه‌دزیوه‌توه، ئهمه‌له‌كاتێكدا كه‌لێكۆلهران واده‌بینن كه‌ئهم دوشاره‌ له‌دۆلی (سدم) دایه و له‌بهرامبهر ناوچه‌یه‌كی پهردی نه‌ویه، په‌نگه‌ دوا به‌دوای ئه‌و زه‌مین له‌رز و وێرانكاریه‌ ناوی ده‌ریای مرده‌و ئهم دوشاره‌ی داپۆشییته‌^١.

شاری بۆمبای توشه‌هاتی هه‌مان چاره‌نوس هاتوون

خوای پهره‌رده‌گار ئهم ئایه‌تانه‌ی خواره‌وه‌دا ئاگادارمان ده‌كاته‌وه كه‌پێساو یاساكانی خوا ناگۆڕیت و كه‌ ده‌فهرموت : وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَنِهِمْ إِنِ جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿١٢﴾ اسْتَكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ۚ وَلَا تَحِيقُ الْآلَمُكُرَ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ۚ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ ۚ فَلَن نَّجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۖ وَلَن نَّجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا ﴿١٣﴾ (هاطر ٤٢-٤٣) واته :

ئهو كافر و هاوه‌لگه‌رانێ قوربه‌ش زۆر به‌گه‌رمی به‌خوا سوژندیان ده‌خوارد و ده‌یان وت : نه‌گه‌ر پێغه‌مبه‌ریكی بێدار كهره‌و بۆیان بیته‌، بێگومان له‌ هه‌موو گه‌لانی تریاوه‌دا و تهرده‌بن، كه‌چی كاتێ كه‌ پێغه‌مبه‌ریكیان بۆهات له‌سهر كه‌شی و دهره‌په‌ری زیاتره‌یچی تریان لێ نه‌وه‌شایه‌وه... چونكه‌ خۆیان به‌زل و گه‌وره‌

^١ ایرنست رابته‌، احیاء العهد القديم ، المجله‌ الجغرافیه‌ الوطنیه‌ مجلد ١٢ كانون الاول ١٩٥٧ صفحه‌ ٨٣٣

دهزانی لمزهویدا و پیلانی شپرو تاوانیان کیتشا، بممجرجیک پیلانی شپرو تاوان
 تنها بمسر نمواندا دهشکیتموه کمنهخشی یژ دهکیشن، مهگور نمناه به دژایمتی
 نیسلام تنها چاوهرتی نو کارساتانه بکن کهبمسر گهلانی پیش نمساندا
 هاتوو، تیر تو نابینیت هرگیز لهیاساو برنامهکانی خواا گژوانکاری پیش
 بیت، هرگیز نابینیت یاساو برنامهکانی خوا لهمنهخشی خزیان لابدهن). بهائی
 (فَلَنْ يَجِدَ اسْتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا قَنْ، جاهمزکس نهیاری یاساکانی پروهردگار بیت و
 یاخی بوون و سمرینچی خزی لهبرامبیر خوی گموردا ناشکرا بکات همان
 یاسای ناسمانی بمسرده جی بهجی دهبیت. بزمبای (Pompei) نموشاری که
 نیشانمهیتمای ههلوهندننوی نیمپرا تۆریمتی پۆمانی بوو، همان پیشه و
 کرداری گهلهکی لوھ یان نهجام ددها... لهبر نموه کۆتایهکشی هاوشیتوی
 کۆتایی گهلهکی لوھ بوو (سهلامی خوی لی بیت). بورکانی فیزوف کهبهنای
 نیتالیایوه ویمتایهتی نابولی نم بورکانه بۆماوی دووهزار سال هیتورییوه، وه
 بهنای (جبل الفلذیر) ههوانراوه واته: شاخی همرشه یان وریاکروه وهنم ناوهش
 ههروانانمبراوه لهپاستیدا نموکارساتهی کهبمسر (سدوم و غومورا) دا هات و
 ویرانی کرد زۆر هاو شیتوی نم کارساتیه که بۆمبای ویران کرد.

شاری نابولی دهکویتهلای پاستی فیزوف، وهشاری بۆمبایش دهکویتهلای
 پۆلهلاتیموه بهرنه دووهزارسال بورکانیکی گموره بهیژ دانیشتونانی نم شارهی
 گرتموه بلم و بهردهناگرینهکانیموه، وهنم کارساتمش زۆر کت و پربوو بهشیواژیک
 گرفتاری بوون کهخهلکی لهناوهپاستی پۆله خمریکی سرفاللی کاری پۆزانهیان
 بوون... وهنم شارهش ماوهی دوو هزار ساله بهوخالته ماوهتموه همتاوهکو
 نمپریش، وهک بلیت کات و ماوه لهشاردها وهستاره. ههروا بهیژ هز شاری
 بۆمبای لمسر زهویدا نسپرایوه و ویران نمبوو، بیتگومان دهبیت نم لهناوچوون و

سرپنډويه چمنډ پندو نامزگاريه کی تيدا بيت، ترماره ميژوو بيه کان نامازه بوه
 دهکن گنم شاره مهلبندی جوړه نارو بازي نارازه بوون، ونم شاره به
 پاخی بوون بنوايانگ بوو به شتوازيک کنده توانرا نو مالانه بژميژريت که داوین
 پیسی و بعدپوهشتیان تيدا نجام ددرا، تمنانت پنا بهخوا نندامه کانی نیرینه
 بهسر دهراگاندا هلدواسران، ودهپتی نم نمریت و دهستوه ږگ و ریشه کی
 بز ثانی میژویه دهگړتسوه (کمه بهست پتی میژرای خواي فارسه گانه).
 ونندامه کانی سیکسی و تمنانت کردهاره سیکسیه کایش پییست بوو لیسر
 گوره کانیان به نجامیان بگه یمنیت... وه لپراستیشدا نو بورکانه ناگرینه فیزوفانی
 کدورچاریان هات شاره کی به توارتی لیسرزهویدا سرپوه و لمانوی بړه، لوهش
 سیرتر لم بابتمدا نویه که هیچ کس دهریازی نه بولوبکاره سته لپال نوده
 تهقینویه کی گوره بربابوو که بورکانی فیزوف هتیا په کایوه، واش دهرده کمویت
 که نموان چاوهری کاره ساتی بوو شتویه نه بوون به لکو کاره ساته کتوپره که وړی
 کردن، وه لوساته دا خیزانیک که له کاتی نان خوارندا بوون هرهموویان بوون
 به ببرد، وه هروره ژماره کی گورهی هاوسرانش له کاتی هاوسریندا بوون
 به ببرد... هرورک بوونی چمنډ هاوسرینکی لاری کوږ و کچی تازه پینگیشتوش
 دهینی !! هندی لپروالتمانی که لمرژر زویدا دهریتراون هیچیان لی نه هاتوه و
 به توارتی ماونه توه، به لام نو دهرپرنانی که لیسر پواتمه گاندا دهرده کمویت و
 برچار ده کموتن، لپراستیداته نها سرسام کردنی پووت بوو. نهمه نو لاینه سدرنج
 پاکتشیه له کاره ساته کهدا ! چون من چاوهری نوده کم که په هزاران خه لک
 توشهاتی مرگی کتوپرین بی نوهی شتیک بیستن یاخود بیینن ؟ لپراستیدا
 رافدی نهمه نمان و سرپنډوی شاری بزمبای بوو که هاوشیوهی نو کاولکاربانیه
 که له قورنانی پیژده باس کراوه، چونکه قورنانی پیژز باسی ((لنواچوونی
 پاخی بووه گان)) ی لپروایهتی شتوازی نم پوداواندا کردوه، نوهتا له سورهتی

(یس) دا نایه‌ت‌کان د‌ریاره‌ی خه‌ل‌کی تموشاره و‌باس ده‌کن که تی‌ک‌پ‌ا‌ه‌م‌و‌ی‌ان له‌ی‌ک چ‌ر‌ک‌دا مرد‌ون : ﴿إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خُمُودٌ﴾ (۲۹) یس (۲۹) واته ﴿بَدَلَكُوتِنَاهَا يَهْكَ دَهْكَی گ‌م‌و‌ه‌و‌ش‌ر‌ه‌ی‌ه‌کی به‌ی‌ز‌ن‌ه‌ی‌ت هی‌چی تر‌ن‌ب‌و‌و‌ج‌ائ‌م‌وان ده‌س‌ب‌ه‌ج‌ی مرد‌ن و‌خ‌ام‌و‌ش بو‌ن﴾ و‌له‌ن‌ای‌تی (۳۱) سو‌ره‌تی (الق‌م‌ر) ی‌ش‌دا جا‌ز‌ن‌کی تر نه‌و ده‌ی‌ن‌ن ک‌م‌باس له‌ت‌یا‌چ‌و‌نی (ل‌ه‌ مو‌د) ده‌ک‌ات ک‌له‌(چ‌او‌ت‌رو‌ک‌ان‌ی‌ک‌دا ت‌یا‌چ‌و‌ن) و‌ه‌ک ده‌ف‌م‌و‌ی‌ت : ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيرِ الْحَشِيرِ﴾ (الق‌م‌ر ۳۱) واته : ﴿ن‌م‌و‌س‌ائ‌ی‌م‌ش ب‌ه‌ی‌ک ده‌ن‌کی به‌ی‌زی سام‌نا‌ک(د‌لی ه‌م‌و‌ی‌ا‌ت‌مان پ‌چ‌ر‌اند) و و‌ه‌ک گ‌ز‌و‌گ‌ی‌ای و‌ش‌ک (که‌ک‌ز‌ده‌ک‌ر‌ت‌م‌و‌و‌ ژ‌ی‌ر‌ی‌ی ده‌ک‌و‌ی‌ت) له‌نا‌و‌مان بر‌د﴾. و‌ه‌به‌ت‌م‌و‌او‌ه‌تی مرد‌ن با‌لی ک‌ی‌شا به‌س‌رد‌ان‌ی‌ش‌ت‌وان‌ی ب‌ز‌م‌ب‌ای‌دا و‌ه‌ک له‌ن‌ای‌ه‌ت‌ه‌کان‌ی پ‌ی‌ش‌و‌ود‌ا ه‌ات‌و‌ه‌.

س‌م‌ر‌پ‌ای تم ه‌م‌و‌ش‌ت‌م‌ش که‌له‌شا‌ری ب‌ز‌م‌ب‌ای‌دا پ‌و‌و‌دا هی‌چ گ‌ز‌و‌ان‌ی‌ک به‌س‌ر‌نا‌و‌چ‌ی ب‌ز‌م‌ب‌ای ت‌م‌پ‌ز‌دا پ‌و‌ی ن‌م‌دا‌و‌ه‌، و‌نا‌و‌چ‌ه‌ خ‌را‌پ و تا‌وان‌کا‌ری‌ه‌کان‌ی نا‌ب‌و‌لی‌ش هی‌چی ک‌م‌تر ن‌یه له‌خ‌را‌په‌ کار‌یه‌کان‌ی ب‌ز‌م‌ب‌ای، و‌ه‌د‌و‌ر‌گ‌ی‌ی ک‌اب‌ر‌ی‌ش نو ب‌ن‌ک‌ه‌ی‌ه‌به‌ ک‌م‌ب‌د‌پ‌و‌ش‌ته نا‌وا‌زه‌کان ت‌یا‌ی‌دا ن‌ی‌ش‌ته‌ج‌ی د‌ه‌بن له‌گ‌ه‌ل پ‌و‌وت و ب‌ی نا‌ب‌و‌و‌ه‌کان‌دا، له‌پ‌ا‌گ‌ه‌ی‌ان‌ده‌ باز‌و‌گ‌ان‌یه‌کان‌دا ک‌اب‌ری و‌ه‌ک (به‌ه‌ش‌تی نا‌وا‌زه‌کان) پ‌ی‌شان ده‌د‌ر‌ت، و‌ه‌ک‌اب‌ری ئ‌ی‌تا‌لی‌اش ت‌م‌نا ش‌و‌ی‌ن‌ی‌ک ن‌یه له‌ج‌ی‌ه‌ان‌دا، چ‌ون‌که ه‌ه‌ل‌و‌ا‌ش‌ان‌د‌ن‌و‌ی پ‌و‌ش‌تی ز‌ل‌ر به‌پ‌ه‌له‌ ت‌م‌ش‌نه‌ ده‌ک‌ات، و‌ه‌خ‌ه‌ل‌ک‌ان‌ی‌ش بر‌ده‌وام‌ن له‌س‌ر گ‌و‌ی ن‌دان به‌ف‌ز‌م‌و‌نی تر‌س‌نا‌کی پ‌ی‌ش‌ی‌ن‌ای‌ان. و‌ه‌ک‌و‌ت‌ای‌ی ه‌ات‌ن‌ی‌ان به‌به‌لا‌و‌کار‌سات‌ی ت‌م‌س‌تم و‌نا‌به‌ج‌ی و‌ج‌م‌ر‌گ ب‌پ‌و‌س‌و‌ی‌دا‌ره‌و‌ه‌.

بهشی چوارهم گهلی عاد و ثوبار ((دوورگهی لماوی))

﴿وَأَمَّا عَادُ فَأَهْلِكُوهَا بِرِيحٍ مَّرْكُمٍ عَلَيْهِ ﴿٦﴾ سَخَّرَمَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَنِيَةً أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا مَرْعًى كَانْتُمْ أَعْجَازُ تَخِلْ خَاوِيَةً ﴿٧﴾ فَهَلْ رَأَى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾﴾ **الحاقه (٦-٨) واته :** ﴿گهلی عادیش بمرشمبایه کی ساردی بهیتری ویرانکمرلنناویران. حموت شموو هشت پلاژهدتی کرده سمریان، بمردهوام و بهیترده تبینی (نگمر لموی بورتایه) نوخلکه همدو لال و پال لینی ده کموتن همدو ک قعدی دارخورمای لمرشه همدکنراو، چۆن بهناسانی ده کموت و شق ده بات. جانا یا ده بینیت کسمیان مابیت و کسمیان رزگاری بویتت؟!﴾. گهلی عادیش گهلینکن لوگمل و نتموانی تر که خوی گموره لنای بردن و له مزوریک له نایته کانی قورنانی پیژدا باس کراون، له دای هۆزو نتموه کی حمزرتی نوح (سهلامی خوی لی بیت) باسیان هاتوه، خوی پوره دگار (هود) پیغه مبری نارد بز سمر هۆزو نتموه کی تاوه کو بانگ هیشتیان بکات بز بندا یمتی کردنی خوی تاقانو گوپرایه لی کردنی، و له گمل خوی تا کو تنهاشدا هاوه و هاربهشی بز پیرانندن، هۆزو نتموه کی نیاریان کرد بمویری توانایانوه دژایه تیان ده کرد و تۆمعتی نموهشیان ده خسته پال که درۆزنو بی ثوبله، ده یوت دینی بارپیرانتان بگوریت. قورنانی پیژد لسمویتی (هود) بدرژی باسی نموه مان بز ده کات که له نیتوان (هود) و گهله کیدا چی پوریداوه :. وَاللّٰی عَادُ اَخَاهُمْ هُوْدًا قَالَ يَنْقُومِ اَعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ ۚ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٩﴾ يَنْقُومِ لَا اَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا ۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي ۚ

أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ وَيَقَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ
عَلَيْكُمْ مِذْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مَحْرَمِينَ ﴿٦١﴾
قَالُوا يَهُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ
لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾ إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ
إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾ مِنْ دُونِهِ فَيَكِيدُونِي
جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُونِ ﴿٦٤﴾ إِنْ تَوَلَّيْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ
إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنْ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٦٥﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ
أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ وَسَخِيفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمُ وَلَا تَصْرُوهُ
شَيْفًا إِنْ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيفٌ ﴿٦٦﴾ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا
وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٦٧﴾ وَتِلْكَ
عَادٌ جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ
﴿٦٨﴾ وَاتَّبِعُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ أَلَا إِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ
أَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٩﴾ هود (٥٠-٦٠) واته : ﴿بِزَلَّي هُودِي عَادِيش،

هودی برایانمان نارد وتی : هدی خزمه کاتم خوا بهیروستن و فدرمانبهرداری نمو بن،
هیچ خوابه کی ترتان نیه جگه لهو، نیوه هیچ راستیه کتان نیه جگه له درد
ههلبستن. هود. وتی : هدی خزمه کاتم من لیسو نم کارو بانگوازه خوابیه کیبه
نیوهی پاده گدینتم هیچ کری و پاداشتی کتان لی داواناکم، کی و پاداشتم تمنها

لەسەر ئەر زاتە ئیە کەمەدی هێناوم، باشە ئەرە بێناکەنەرە و ژیرنابن ؟! ئەر
 خەزمە کام داوی ئی خۆش بوون لەپەرەدگارتان بکەن، پاشان بگەرێنەرە بۆلای
 ئەر، ئەرەلە ئاسمانەرە بارانی زۆری پر بەرە کەشتان بۆ دەبارێنێت، هێز دەسلەلتان
 بۆ زیاد دەکات زیاد لەهێز دەسلەلتی ئاسایی خۆتان، پەرە وەرە گێژن ئەر باس و
 نامۆزگاریانە لەکاتێکدا کە هەمیشە تاوانبارن. وتیان ئەر هەر: بەلگە ئیەکی زۆر
 ڕۆشت بۆنە هێناوین تەبەتەرە ئیە قەناعەت بکەین (کەتێفەمبەری خوات)
 و ئیەش وازلەخواکانی خۆمان ناھێتین بەقسە ئەر، ئیە ئیمان و پەرمان ئیە
 بەرپاستی ئەر. ئیە هیچ نالێن ئەر نەیت: وادیارە هەندێ لەخواکافان بەخراب
 دەستیان ئی وەشاندووت !! هەر و ئی: دە ئی من بەرپاستی خواوە کەم بەشاید
 و ئەر بەشاید بن کەبێگومان من بەریم ئەرە دەیکەنە شەریک و هەر
 بۆخوا... جگە لەخوا خۆتان بە پەرە رستارە کانتانەرە فیل و پیلانم ئی بکەن
 هەرەموتان، کەوابو وەرە هەموتان کۆبێنەرە وەشە بکێشن بۆلەناوێرەم،
 پاشان مۆلە تیشم مەدەن !!...چونکە بەرپاستی من پشتم بەخواوەستووە،
 کەبەرەدگاری من و پەرەدگاری ئەرەشە، هیچ گیانلەبەرێک ئیە جەلە ئی بەدەست
 خەوی گەرە نەیت، بێگومان پەرەدگاریم لەسەرەنەرە پێبازێکی راست
 و دروستە. جەگەر ئەر گۆم بۆنە گرن و پشتم بکەنە ئەر بەرنامە ئیە، ئەر بێگومان
 من پشتم ڕاگەیانەن ئەر بەرنامە ئیەمە خەوی ئی بەمەندانیەرە و بۆتان و
 پەرەدگاریم (ئەر گەرملە کە نەب) ئەرەلەناو دەبات و هۆزێکی تر دەخاتە شوێنی
 ئەر، ئەرە ناتوانن هیچ زیانی بکەن بەرپاستی پەرەدگاری من بەسەر
 هەموو شتێکدا چارە ئەر بەتوانایە. کاتێکیش فەرمانی ئیە هات (کەبەرپاری
 ئیە چوونی هۆزی عەد بوو) و ئەر هەرە ئەرەیان هێنا بۆلە گەل ئەرە بوون
 ڕزگاریشان کردن بەهۆی بە زایی و ئی پەرە ئی خۆمانەرە لەسەرێکی زۆر تۆرس
 و گران. بە ئی! ئەر هۆزی عەد بوو، بێ باوەر بوون و ئیمانێان نە هێنا

بهمرمانه کانی پرموردگاریان، لاشیاندا لمبرنامه پیغمبرانی خوا و شون
 نومانی همسو زور دارو سرسخت و خوانناسیک کبوتن. جاهرلم جیهاندا
 نفرین لی کراو بوون و دور بوون له بزویی خوا، له پژی قیامتیشدا
 (همرمنفرین لی کراو دجن) و ناگادارین که بیگومان هژی عاد بی باور بوون و
 بیوه فایان دیری برامبر پرموردگار یان، ناگادارین که دوری و بی نرخی بز
 هژی عاد قومی هود.

والمسورته (الشعراء) یشدا هندی لوتایبه تمندیانه هن که لمر هندی لمر
 تایبه تمندیانه که نو نمویه نالوده یان بو بوون، لیری وتوژی پیغمبره کیان
 دهخینه بو وک دهفرمیت: ﴿أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ ءَايَةً قَبْتُونَ﴾ (۱۱۸) وَتَخِذُوا
 مَصَاجِعَ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ (۱۱۹). واته ﴿تایانیه لمرهمو شونتیک
 بلند سازگاردا کوشک و ته لاردوست دهکن و خوتان سرگرمی کیف و شادی
 دهکن؟! (تایابز نوره دوست کراون؟) ... هرخریکی دوست کردنی کارگو
 کارخانن و به نومیدی نمون همیشه بژین و نمرون... و ههلس و کبوتی نو گل
 و نمویه زور توند بو و نازاری خه لکیشیان دها، به لام کاتیک پیغمبره کیان
 ناگاداری کردنوه کبیم کارانه یان ناینده یان باش ناییت و تیان: ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا
 خُلُقُ الْآلَافِينَ﴾ (۱۲۷) واته: ﴿نم بیه و باور پی نیمه همانه پوشتی پتشیانمانه و هیچی
 تر. زور لمره دتیا بوون که تووشی هیچ ناره حتمیک نابن: نموتا قورانی پیروز
 به دورژی لم نایتماندا باسی نو روداره دهکات: ﴿كَذَّبَتْ حَادُ الْمُرْسَلِينَ﴾ (۱۲۳) إِذْ
 قَالَ لَهُمُ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ (۱۲۴) إِنِّي لَكُرْسُولٌ آمِينَ (۱۲۵) فَالْقَوْمَ اللَّهُ وَأَطِيعُوا (۱۲۶) وَمَا
 أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنِّي أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ (۱۲۷) أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ ءَايَةً

نَقُتُّونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَجِدُونَ مَصَافِحَ لَكُمْ تَقْلُمُونَ ﴿١٢٩﴾ وَإِذَا بَطِشْتُمْ بَطِشْتُمْ جَبَابِينَ ﴿١٣٠﴾
 فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَقْلُمُونَ ﴿١٣٢﴾ أَمَدَّكُمْ بِاتِّعَافٍ وَبَيْنَ
 ﴿١٣٣﴾ وَخَنَبٍ وَغُيُوبٍ ﴿١٣٤﴾ إِنَّ أَخَافَ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣٥﴾ قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا
 أَوَعَطَلْتَ أَمْ لَمْ تُكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ﴿١٣٦﴾ إِنَّ هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذِّبِينَ
 ﴿١٣٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَمَوْ
 الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾ الشُّعْرَاءُ (١٢٢-١٤٠). واته : «قبومی عبادیش بدرنامی
 همدردی پیغمبرانیان بدر زانی. کاتیک هودی پیغمبر برایان پیی وتن :
 باشه نموه نیوه لهخوا ناترسن، پاریزکار نابن. برآستی دلتیان کمن
 فرستاده کی نمین و دتسوزم بۆتان. لهخوا بترسن و فرمانبردارم بن... من
 دارای هیچ جزوه پاداشتیکتان نی ناکم لیسری، من تنها پاداشتی خوم له
 پیرورداری جیهانه کان دهخازم. نایا نیوه لههممو شوتنیکی بلند سازگارا
 کوشک و تهلار دروست ده کمن و خوتان سرگرمی کیف و شادی ده کمن ؟! (نایا
 بز نموه دروست کراون ؟) ... همدردیکی دروست کردنی کارگو کارخانمن و به
 لومیدی نمون همیشه بڑین و نمین... کاتیک پلامار ددهن به شیویه کی زدر
 دلرق و دپندانه پلامار ددهن و دست دوهشینن !... کواته لهخوا بترسن و
 فرمانبردارم بن... لموزاته بترسن کهخوتان دوزان چی پی یدخشیون... مالاتی
 زدر نموه زدری پی یدخشیون... همروها باخچه و باغات و کانی و سرچاوی
 زدر... برآستی من دهرسم لپوژنیکی زدر سهختا به لایه کی گموره یدختان پی
 بگرت... (ستمکاران) و تیان : چون یدکه به لای نیتموه ناموژگاریت کردیت
 یان نعت کردیت ؟! تم بیرو باورپی نیتمه همنانه روشنی پیشینان مانه و هیچی
 تر. (نیتمه پرواناکمی کول تو ده لیتیت) لیسزادراوان و نازادراوان بین. نموان بر

وايان پي نه کړد ټيمش لمناومان بردن، بېرستي لمبېسمرهاتياندا بدلگيو نيشانمو
 عيرت هديه، هرچمنده زړېميشيان باوېردار نمبون. بېرستي پمروډگاري تو
 (نمي غمد، نمي ټيماندار) بالا دسه (بسر پي باوېراند) و بسوزو ميهربانه
 (به ټيمانداران). ۴. لمړاستيدا هزو گهله کمي عاد تياچون... نو هزو گهله کمي که
 پيغمبره کهيان بعدو خستوه و وېراشيان گهياند که گوپرايه لي بدی
 هينره کهيان ناکمن و سړينچي لي ده کم، موسا خواي گوروش لمبر شو سمر
 پينچي کړه نيان گوره لولنکي لموي بهيږي بژ نارون و لسر زويدا بيه کجاري
 لمنوي بردن ﴿كَانَ لَمْ يَفْتَوَا فِيهَا﴾ (۶۸). واته : ﴿وَهُكَ نُهُوِي﴾
 که هر نه وشوينه دانه بووېن و تيايدانه ژيانې

شوينه واره دوزراوه کاني شاري نيرهم

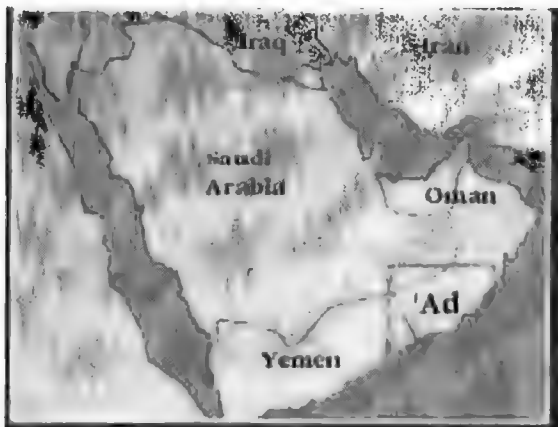
لسمرهتاکاني سالي (۱۹۹۰) دا چمند ناوېشانيک لمړوژنامه بېناوېانگه
 جيهانيه کاند د مرکون و نوېان ناشکرا کړد که (شارنکي داستاني عربي
 دوزراوتموه)، وددزينموي شاريکي عربي که داستانه کاني (نوبار، دورگي
 لموي) باسيان ليوه کړدوه، نموي جينگي گرنگي پيدانه نمويه که شو شونمار
 ناسانه پهيان پي بردون، بمرله (۱۴) ده سده زياتره قورناني پيوژ باسي ليوه
 کړدوون، نوکسانه هيچيان پي نده کړا کړا گومانيان دېرډ چيوکي عاد که له
 قورناني پيوژدا باسي کړاوه جگه لداستاننک که له ناو خه لکيدا ده گيږتموه و
 شونماري لسېر زوي همگيز دونا کړي، له شاردنموي سرسام بوون و واق
 وېرمانيان بژ نم دوزينوانه پيدا بو، نم چيوکه که ده کړا بزانوايه له رنکي
 گيږانموي خه لکيوه نېي زورنک گرنگي پيدان و بايخداری بژ دانده ترا، ټيسته
 دوزراوتموه و پي پي براوه و زورنک برهوي بدهست هيتاوه. نيکولاس

کلاب Nicholas Clapp نو گنجه شونتووار ناسه بوو کهشاری داستانه‌کی دوزیموه که قورنانی پیلد. گتپاویتمپوه^۱. بو سیفتمی که حنز بمیژوو عرب دهکات و برهمد هینری فیلمه بدلگه نامیه‌کانیشه، کلاب له‌کاتی گهران و پشکنیندا لو ناوچه‌یدا کتیپیکی نایابی دهریاری میژوی عرب دوزیموه، وه‌نم کتیپمش Arabia Felix له‌نوسینی لیکۆلرو توژره‌ی ئینگلیزی (بیرتام توماس Bertran Thomas، که‌لسالی (۱۹۳۲) ی زاینی دا دایناوه، (Arabia Felix) نو نازناویه که‌بزشی باشوری دورگمی عربی ده‌گرتیموه که‌نمیرا یمن و عمان له‌خو ده‌گرت، یزانیه‌کان بزم ناوچه‌یه ده‌لین (Arabia Eudaimon) به‌لام توژره‌ی عرب‌ه‌کان له‌سده‌ی ناره‌استدا، بزم ناوچه‌یه‌یان ده‌ووت (الیمن السعید)^۲ واته : یمنی به‌ختموره. تیکرای نم ناوانه به‌مانای (ناوچی عربی به‌ختمور) دیت، چونکه خه‌لکی نو ناوچه‌یه له‌سوده‌میک له‌سوده‌مکانی رابردودا خیریکی پمور کردن بوون، به‌ختمور تیرینی خه‌لکی نو سردهمی خزیان بوون، نم‌باشه، به‌لام بز چی ؟ له‌راستیدا به‌شیک لو به‌ختمورو شادرومانه‌یان لو پینگه ستراتیژیه یه که‌له‌سر هیللی بازرگانی (به‌هاراته) که‌ده‌کویتته ناو‌راستی هیندو ناوچه‌کانی باکوری دورگمی عمره‌ییموه، جگه له‌میش دانیشتوانی نم ناوچه‌یه بازرگانیان به‌خوردوه ده‌کرد که‌له داری بوخوردی ناوازه به‌رهمیان ده‌ینا، وه‌نم پروه‌کش لو سرده‌مدا پلمو پاییده‌کی گوروی هببو له‌لای نتموه‌کانی عرب، که‌له گمش و بژنه ناینیه‌کاندا به‌کار ده‌ینران، که‌له‌راستیدا هاوشانی نرخ و به‌های زپری هه‌لگرتیمو،

^۱ توماس ماوف ، اوبار ، المینة الأسطورية المفقودة ، مجلة لوس أنجلس تایم ، ۵ شباط ۱۹۹۲

^۲ کمال صلیبی تاریخ الجزيرة العربية ، کتب کارافان ۱۹۸۰

گهلی عاد - باونیشانی لهسره نه خشه

پاشامووی شاری ئوبار دۆزرایه وه، که گهلی عاد له یه کیلک

له ناوچه کانی که نارەکانی عوماندا ژیاون

توتۆروو لیکۆلۆری ئینگلیزی (تۆماس) لهوسفیکی دورو درێژدا وهسفی ئهم هۆزانه به (بهختمور) دهکات وهبانگهشی ئهوه دهکات کهشۆنمواری شارێکی کۆنی یه کیلک لهم هۆزانهی دۆزیوتوه که نهوان دروستیان کردوه^۱، وه ئهم شارهم له زمانی دهشته کیه کاندایه بنواری (ئوبار) ناوه بێرا وه له یه کیلک له گهشته کانییدا ههمنێ له دهشته کیه کان که له ناوچه ییدا ده ژیاون ههستان به پیشاندانی ئهو شوینواره دیاران وه پێیان ووت : ئهم شوینواره نه بهرو شاری ئوبارت ده بن، بهلام تۆماس که ههسو ههولێکی خهستبویه گهڕ بۆ ئهم بابته کۆچی دواهی کرد بهرلهووی توتۆنموه کانی توواری بکات^۲، کلاب هیچ کاتیکی به لێژ نه دا پاش ئهو که کتێبه کی تۆماسی خوینده وه، دتیا بۆ لهو که شارێکی وێن بود

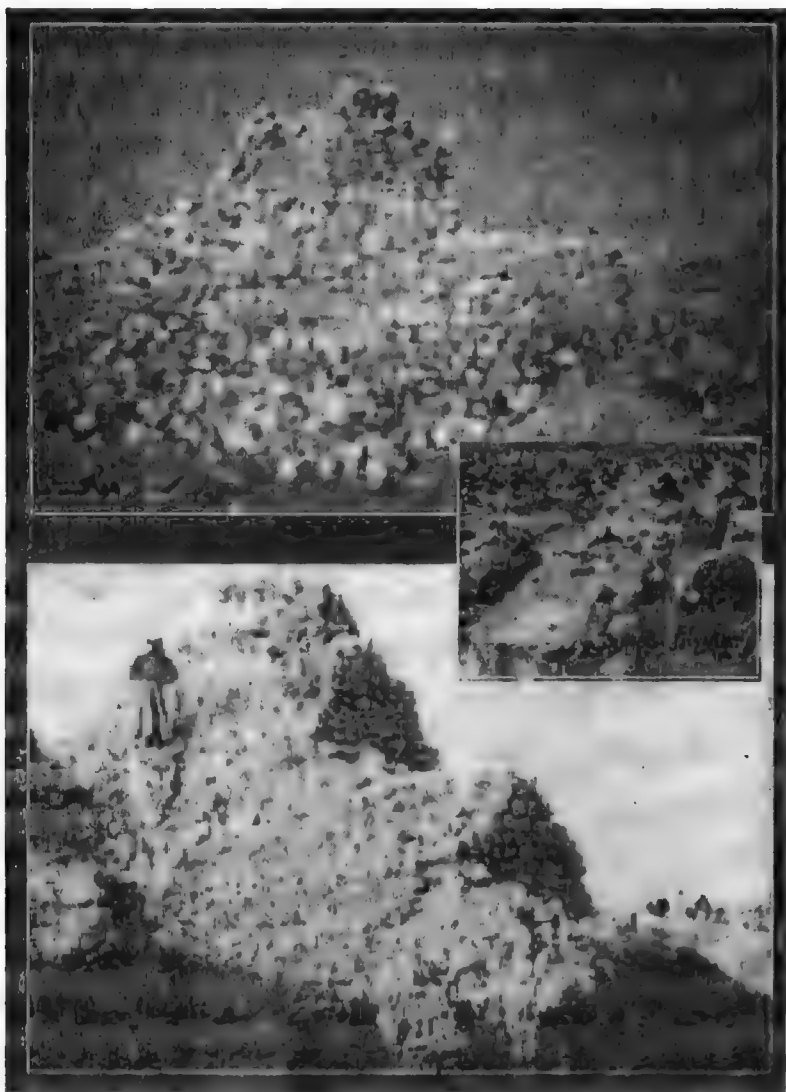
^۱ بیوترام تۆماس Arabia Felix : عبر (الربع الخالي) في الجزيرة العربية ، نيويورك : ابناه شرییر ۱۹۳۲ ، صفحه ۱۶۱

^۲ تشارلین کراب (البخور) ، اکتشاف ، کانون الثاني ۱۹۹۳ .

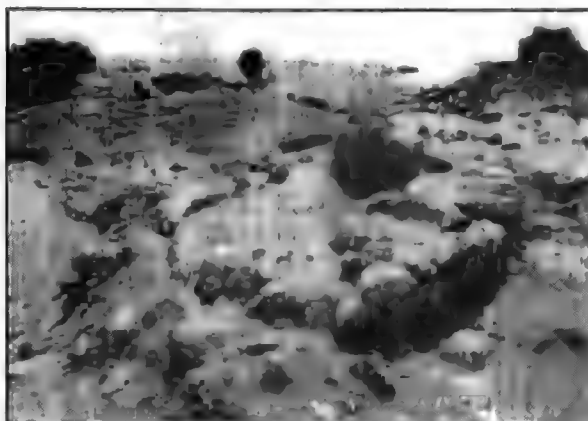
که‌لو کتیب‌دا وه‌سفی کراره ه‌دیه، وه‌سر له‌نوی ده‌ستی کرده‌وه به به‌دوادا چوونی له‌سر توژینه‌وه‌کی.

کلاب به‌دوو ڕینگادا ڕزیشته تاوه‌کو شاری ئویاری بۆ به‌سه‌لیته، سه‌ره‌تاش شوینه‌واری ئه‌و شاره‌ی تاوتوژیکرد که ه‌ۆزه ده‌شته‌کیه‌کان ه‌ه‌واییان له‌باره‌ی داوه، پاشان داوای پێشک‌ش به‌ بریکاری ناسا کرد له‌پێناو گ‌ه‌یشته‌ن به‌وێنه‌ی ئه‌و ناوچه‌یه له‌وێش له‌ڕێگه‌ی ناسمانیه‌وه، وه‌داوای جه‌نگینه‌کی دوورو درێژ سه‌رکه‌وت له‌ده‌سته ته‌ستنی ئه‌وه‌دا که بواری بۆ به‌ه‌خسیت چهند وێنه‌یه‌کی ئه‌م ناوچه‌یه به‌ده‌سته به‌خات^۱، کلاب ه‌ه‌موو ه‌ه‌وله‌کانی خسته‌گه‌ڕ وه‌ه‌ه‌موو ئه‌و نه‌خشه‌و ه‌یله‌ ک‌ۆنه‌نشی تاوتوژیکرد که له‌زانک‌ۆی ه‌انتینه‌فتونی کالیف‌ۆرنیا ه‌یتا بوونی. مه‌به‌ستی کلاب لێره‌دا ئه‌وه بوو به‌گات به‌نه‌خشه‌ ک‌ۆنه‌کانی ئه‌م ناوچه‌یه، وه‌داوای لێک‌ۆلینه‌وه و توژینه‌وه‌یه‌کی ک‌ۆرت توانی نه‌خشه‌یه‌ک په‌یدا به‌گات ئه‌وێش نه‌خشه‌یه‌ک بوو که (ه‌تلیم‌وس) جو‌گرافیا‌ناسی می‌سری تیغ‌ریقی کێش‌اب‌ووی له‌ساتی (۲۰۰) زاینیدا، که‌له‌سه‌ر نه‌خشه‌که‌دا جێگه و شوێنی شارێک ده‌رده‌که‌وت له‌وناوچه‌یه‌دا وه ه‌ه‌روه‌ها له‌و ڕینگایانه‌شی که‌ده‌چینه‌وه سه‌ر ئه‌م شاره، له‌م کاته‌شدا ه‌ه‌واییه‌کی پێگه‌یشت که له‌و ی‌نانه‌ی که کلاب له‌ناسای داوا کرد‌بوو وێنه‌کانیان گ‌ه‌راون، وه‌له وێنه‌که‌شدا چهند پ‌ۆرپ‌ۆریکی داخوا ده‌رده‌که‌وتن که ته‌ست‌م بوو به‌چاوو له‌سه‌ر زه‌ویدا دیاری به‌ک‌ۆرن، وه‌نده‌توانرا به‌شێوه‌یه‌کی ته‌واو به‌ی‌نه‌زیت ه‌ه‌گ‌ه‌ر له ناسمانه‌وه.

^۱ له‌یغل غ‌روم، (البخ‌ور واله‌مر) ل‌ون‌ف‌مان، ۱۹۸۱، صفحه ۸۱

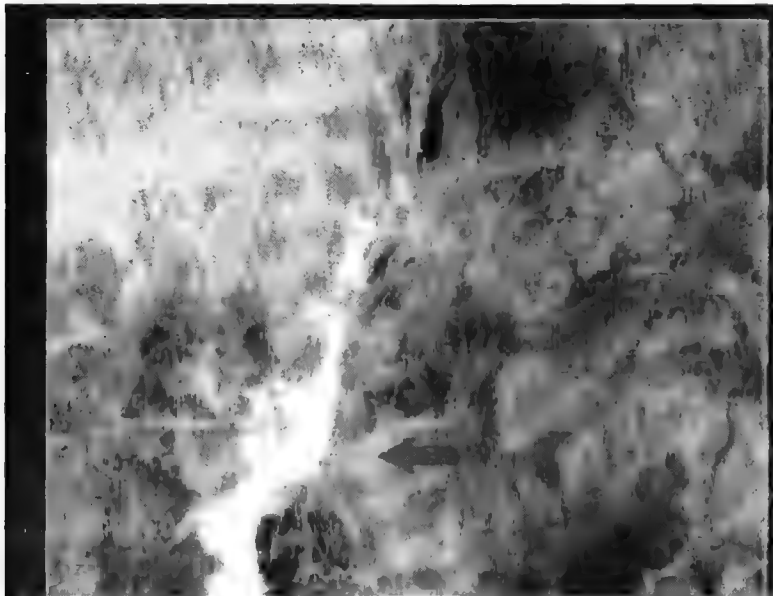

زۆرۈك ئەكارە ھۈنەرپەرۋەرلىك ۋە شارسىتايىيە بالاكىن ئەنئەنىۋىيە بە يېڭى رىۋايەتلىك قورغاق
پىرۈز ئەسەر زىمىدا سىراۋىيەتەۋە، جگە ئەشۈنەۋارمىكەن يېڭى تىر ئەسەر

هه لکه نندنه کان له ناوچهی نۆباردا

وه نهم ویتانه به بهراورد له گهڵ نهخشه کۆنه که که کلاب پهیدای کردبوو، ده گه یشت بهو نه بامهی که بهدوایدا ده گهراو لیتکۆ لینهوی لهسر ده کرد. له راستیدا نهو پترهوه پسادانهی که لهسر وینه ناسمانیه کاندای ده ده کموتن هاپرابوون له گهڵ وینهی سر نهخشه کۆنه که وه کۆتا ویتگی نهم پترهوانهش ناوچهیهکی هراوان بوو، وه ده ییت نهومان له لا پۆشن بیت که پۆژتک له پۆژان نهوه شارێکی کۆن بوو. له کۆتاییدا ناوچه که به تهاوتهی دۆژایهوه که پۆژتک له پۆژان شانۆی نهو چیرۆکانه بووه که ده شته کیهکان دهیان گیتراپهوه. دواي نهوش بهماوهیهکی کهم هه لکۆلهوه شوتنهوارهکان ده ستیان کرد به کارهکانیان لهسر وخۆ کهم کهم شوتنهواری شارێکی کۆنیان لهوتر زهویدا بۆ ده رکموت، بهم شیهویش نهم شاره کۆنهیان ناونا ((تویار، دوورگی لهاری)). بهلام کی نهوه دهسلیمیت که نهم شاره ههمان شاری (عاد) ه که قورئانی پیروزی باسی کردوه ؟.

جیگه و شونیی گه لی عاد وهك نهو وینهی كه له رینگه ی مانگی دهسكردوه ناشكرا كراون، رهنگه وینه كه شونیی دوو ریانی قافلهكان بی كه نامازه بهنوبار دهگات.

۱-نوبار، پێش پشکنین و
هه لکه ندیان نهده توانرا به بی
مانگی دهسكرد ببینریت.
۲- دهركه و قتی شارێك
له قوڵایی ۱۲ مهتر دوا ی چی
به چی كردنی هه لکه نندن و
پشکنینهكان.

لەر كاتىمى كەشتىنەۋارى شارەكە دەركىتۈۋە ئىۋە پۇشن بۈۋەتۈۋە كەنەم شارە شارى (عاد و ئىرىمى خاۋەن پايدىيە) كەلە قورئانى پىۋۇزدا باسى لىۋە كراۋە، چۈنكى لىۋى ئىۋىشۋىۋانەمى كەلەۋىز زەۋىدا دەركىتۈۋەن ھىمان (پايمۇكۆلەكە) كەلە قورئانى پىۋۇزدا باسكراۋە ئىم جىگايەشدا ھىدە، ۋىيەكىك لىۋىتىۋى شۈنەۋارناسەكان بىناۋى (دكتور زاینز، Dr, Zarins) دەلئىت : لىۋىتىۋا گەۋرە تىرىن بەلگەلىسەر ئىم ناۋچەدە كە ھەلىيانكەندۈ ناۋچەى (ئىرەم) ، واتە شارى عاد كەلە قورئانى پىۋۇزدا باسكراۋە، كەنەم كۆلەكۈ پايدىيە ناۋچەى ئوبارى پىۋ جىيادەبىتتەۋە ۋەك قورئانى پىۋۇز دەۋىرۋىت : ﴿ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِمَادِ ۖ اِزْمَ ذَاتِ الْاِمْدَادِ ۖ ﴿٧﴾ اَلَّذِى لَمْ يَخْلُقْ يَشْلُهَا فِي الْاِلْدَادِ ۖ ﴿٨﴾ الْفُجُورِ ﴿٦-٨﴾ واتە : ﴿تايانەتزانىۋە پىرۋەردگارى تۈچى كىرەبەھۋى عاد. كەنەۋىش ھۋى (ئىرەم) و خاۋەنى پايدى پىۋۇز كۆلەكۈنەۋىرگەى درۋىۋىون (گەلى عاد لىۋى شارى ئىرەم كەبالاۋىرۋىون، خانۋىرۋىرۋىكۆشك و تەلارى گەۋرەۋىرۋىان درۋىست ۋەكرد). لىۋىسەۋەمى ئىۋانەلەھىچ شارۋىۋىنەكدا، كۆشك و تەلارى ۋەك ئىۋى لىۋان درۋىست نەكراۋە.﴾

گەلى عاد

تاكۋىۋىستە ئىۋە سەلىتەۋە كەشارى ئوبار شارى ئىرەمە كەلەقورئانى پىۋۇزدا باس كراۋە، ۋەبىۋىۋى چىۋەكە قورئانىيەكە : دانىشتۋانى ئىم شارە ھۋە پىنەمبىرىان (سەلامى خۋى لىۋىت) بەدۋەۋىستەۋەتۈۋە كەنەم پىنەمبىرە بەپەيامى خۋايسەۋە ھەۋانە كراۋە بۋىان، ۋەھەۋەھا لە خەشم و قىنى خۋى گەۋرەش بەناگای ۋەھىتانەۋە، جالەبىر ئىۋ ھەمۋە سەۋىۋىۋى كىرەنەيان كە نەھامەيان دەۋا خۋى گەۋرە لىۋى بىرەن. لىۋىتىۋا ئىۋى كە جىگەى سىر سۋىمانە تاكۋىۋى ۋىستە

ناسنامی نم شاره جیځگی مشت و مړې کړدنه، تۆماره میټروویه کان هیچ باس و
 خواستګی نم هژو نمتووی تیندا نیه، که خاوهی شارستانیمتیګی هیجګار
 ګوره بوون، نووی که جیځگی تیرامانه تناننت ناویشیان لمتۆماره میټرو
 ییه کاندأ نهاتووه، له لایه کی دیکمشموه پڼګه شتیګی سروشتی بوو بیت کنای
 نم ګڼل و نمتوویه لمتۆماره میټروویه کۆنه کاندأ نهاتیت، هوکشی نوو بوو. :
 نم ګڼل و نمتوویه له خواروی دورګی عمره ییوه ژباون کنواچه ده کی دوریشه
 لمتواچهی دۆلی دوو پوویار و پۆژ هه لاتی ناوړاستوه، تنها چمند په یوه نډیه کی
 دیاری کړاو نمیت په یوه نډیان پیوه نه کړاوه، کواته ناسایه ناوی ناوچه ده
 لمبیکریت له کاتیکدا لمتۆماره میټروویه کاندأ خبریکه نه ناسریتته، وه ګڼل
 نوو شدا ګڼل و نمتووه کانی پۆژ هه لاتی ناوړاست یه له دواي یه له هواله کانی
 (عاد) یان ګیټراوتموه. له ګرنګترین هوکاره کانی نه بوونی ناوی نم شاره لمتۆماره
 میټرو ییمنوسراوه کاندأ نوویه. : که نمر سرده مه لم ناوچه ییدا نوسین زور بلاو
 نه بووه، له راستیدا نتوانین نوو بلین که هژو نمتووی عاد دهوتیان پیکرنا
 به لām نم دهولته دیان لمتۆماره میټرو ییه کاندأ تۆمار نه کړا له ګڼل نووی که نم
 دهولته بۆماو یه کی درژ بردهوام بووه، لمبر نوو ده کړی له پۆژګاری
 نم پړماندا زیاتر لمباری نم نمتووه بزاین. کواته. : هیچ تۆمار کی نوسرا و
 لمباری ګڼل عاد وه نیه، به لām دهوتانین زانیاری ګرنګ له نمتووه کانی نمتووه
 لمتواچوه کانه پیدایه بکین، کوا بوو دهوتانین هر له نمتووه کانی عاد بیو پایه کمان
 دهست بکویت.

حه ضرهموت، نهوه کانی عاد

په کمین ناوچه که پتړسته لسمری بوستین له کاتی لیکوژلینوه لمباری شارستانیعتی عاد و نمر شارستانیعتی که لمناوچرون، نمریش بریتیه له ناوچی باشوری یمن، که (نویارو دورگی لماوی) لمری دوزرایوه کمیتی دهورا (یمنی بهختوره) لمباشوری یمنندا چوار نمتوه و هوزیان دوزیوه پیش نم سردهمی نیمه پیتان دهورا (عربیه بهختوره کان یاخود عربیه شادومانه کان)، نم نمتوانش بریتی بوون لدانیشتوانی حه ضرهموت، دانیشتوانی سبا، دانیشتوانی میناع، دانیشتوانی قتیاع. نم گل و نمتوانه لیدک کاتدا فرمان پړواییان کردوه لمناوچه نزیکه کانی دهورو بری خزاندا. (ماره لیک لمزانیانی هاوچمرخ ده لنین: لمراستیدا عاد بز قوناغیکی گزبان هات پاشان سمرلمری لسمر شانزی میژوو دا دمرکومتوه، دکتور میخائیل رحمان ترژور لمزانکی (نوهاو) پروای وایه که گلی عاد لمباپانی حه ضره مه وچه گانن که یه گیتکن لمر گل و نمتوانی که لمباشوری یمنندا ژباون، وحه ضرهموته کان لسمالی (۵۰۰) پیش زایندا دمرکوتن، کمترینی نمو هوزانه بوون که به (عربیه بهختوره کان) ناسرا بوون، نم هوزو نمتویه بز ماویه کی کورت لیدیکتک لسمرده مه گاندا فرمانپړه وایی باشوری یمنیان کردوه ناداچار لسمالی (۲۶۰) زاینیدا دواي ماویه کی کورت هه لوه شانوه و کوتاییان پی هات.

وشی حه ضرهموتی نموه پیشان ده دات پښه نم گل و نمتوانه لمتوه و پوله کانی (عاد) بن، نوسری یفریقی که ناوی (بلینی) یو لسمدهی سییمی پیش زایندا ژباوه ناسره بوه ده کات که وشمی (نمدرامیتای) بواتای

۱. حضرت مهدیّت کُتایى ناوه ئیفریقیه کَش که زیادهى ناوه کیه، وه بنچینهى ناوه که (ئەدرامه) کهله ئیستادا بههۆش و بیرماندا دیتسه که رهنگه ناوی (عاد، نیرم) کهله قورئانی پیژده هاتوه ههمن ناز بیّت و ئهوان دهستکاریان کردیت. بتلیموس جوگرافی ناسی ئیفریقی لسانى (۱۰۰ - ۱۵۰) زایندا ئاشکرای دهکات ئه شوئنهى که حضرت مهديه کانی تیندا ژیاوه بهشی باشوری دورگی عهریه، وه ئهم ناوچهیهش ئهمڕ به حضرت مهوت ناسراوه، وه دهکوتیه پایتهختی (شبهه) وه، کهله پۆژئاوی دۆلی حضرت مهوتیه، وه به پیتی ئه چیرۆک و داستانیهی که دهگێڕنهوه گۆپی ههزیهی هوه. (سهلامی خوی لئ بیّت) کهپهروهردگار ناردی بۆ سهڕ کهله کهی عاد له حضرت مهوتیاده. وه بهلکه کانی تیش که ناماژه بهوه کهن که حضرت مهوت درۆژکرای کهله کهی (عاد) ه، ئهوسامانی کهله دامینی ئه گهلهدا بو، وه ئیفریقیه کان دهیان زانی که (حضرت مهوتیه کان) دوتمهترین و سهرمایه دارترین گهلانی جیهان، تۆماره میژویه کان دهلێن. حضرت مهیه کان له کشتوکالی بوخورد دا زۆر پیشکوتوبوون، که به بههاترین پروه که کانی ئه سهرده مه بو، کهله زۆر شتدا به کاریان هیناوه، له راستیشدا کشتوکالی ئهم پروه که که له سهرده صدا زیاتر بهوه پیش چون و گهشه سندن بهخۆیه بینیه لهوی له ئهمڕدا ههیه. جی میسته که ئه چاله شوئنهاریانی کهله شاری (شبهه) ی پایتهختی حضرت مهوت دا ده رکوتوه زۆر نستم بو که ئه زوی ناسانه هستن بهم هه لکه ننانه یان بۆ ئهوی بهگن به شوئنهاری شاره که، ئهویش له بهر قوتی ئه گردوو تپۆلکه لهاریانه بو، وه سه رتا له ساتی (۱۹۷۵) دا دهستیان بهم کاره کرد، له گه ل ئه وه دا دوا جار دۆزینه کان که په ییان پی بران له کُتایى کاری هه لکه نندا سه رنج پاکیش بوون، چونکه له راستیدا ده رکوتنی

۱ المرجع السابق ، صفحه ۷۲

شارتکی کۆن که لۆژر زهیدا داپۆز شاربوو له گهواره ترين نو شوینواره سونج
 راکيشانه بوو که تاكو ئیستا دۆزرا بویتوه، وهنو شاره پوژین کراوی
 که لیکۆلتران و شوینوار ناسان فاشکرایان کرد یه کیکته له گهواره ترين و فراوانترین
 شاره کانی یهمن گهتو ناوچهیه بهخۆیه بیهیستی. له راستیدا کۆشکه کانیسی
 بهلگن له سهرنووی که خانووی گهروی تیدا بوو. گومانی تیدا نه که
 بهرکردنوی لۆژیکی نوو ده لیت : کههلکی حهزوه موت هونری بیناسازیان
 له بابا پیرانیانووه بۆ ماوه نوو که گهلی (عاد) بوو، حهزوهی هوه (سهلامی خوای
 لاییت) نامۆژگاری گهلهکی کردو پیتی ووتن : ﴿ أَتَبْنُونَ بِنَاءَ آيَةٍ تَقْبَلُونَ
 (١٢٨) وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴾ ﴿ الشعراء (١٢٨-١٢٩) واته :
 « نایاتیوه له ههموو شوینتیکي باندوسازگارد کۆشک وتلار دروست ده کهن و خۆتان
 سرگرمی کهیف وشادی ده کهن ؟! (نایا بۆ نوو دروست کراون ؟) ... ههرو خهریکی
 دروست کردنی کارگو کارخانن و به نو میندی نوون هه میسه بۆین و نه من ... »
 سیفیه تیکي سونج راکیشی جیا کهرووی تر نو کۆشک و بینایانه کهله (شبهوه)
 ها دۆزرایوه که چهند کۆله که یهکی نهخشیترا و بوون، که نه که نو کۆله کانی
 کهله (شبهوه) ها دۆزرایوه به تنواری جیا بن له شوینه کانی تر نویش بو پیتی
 که شتواری بانهیی و پێک و پێکی هیه له چوار چێوی هه یوانتیکي کۆله که یی
 بانه ییدا، وه پنه که کۆله که ی ناوچه کانی تری یهمن چوار گۆشهی گهروه بووین و
 له سر شتواری که لووی قوچ دا، وه ییگرمان دانیشتوانی (شبهوه) نم میراته یان
 له بارو پیرانیانووه بۆ ماوه نوو که گهلی (عاد) بوون، فۆتیوس (Photius)
 قهشو گهروه ییاری ئیفریقی بیتهنی و قهشو گهروه ییاری ئهستهنبول له سهده
 لایمی زاینیدا ههستا به ترۆژینهوه یهکی به فراروان سهبارت به عهربه کانی
 باهور و چالاکیه بازو رگانه کانیان، چونکه توانای گه یشتنی نووی هه بوو بگات

به هیله کۆنه‌کانی ئیغریقێ کله ئیستادا نهماون، به‌تایبەت کتیبی (Agatharacides) که‌لسالی (١٣٢) پیش زایندا بوو، که‌پیه‌سته به‌دیریای سوروه. فۆتیوس لیه‌کێک له‌بابه‌ته‌کانیدا ده‌لێت (ده‌لێن : ئه‌وان له‌مهره‌به‌کانی باشوون) که کۆله‌که و ستوونی زۆریان دروست ده‌کرد که‌دا‌پۆشرا‌بوون به‌ئالتون یاخود له‌زیو دروست کرابوون. له‌راستیدا سه‌لاندنی ئهم کۆله‌که‌و ستوونانه شایسته‌ی تی‌پامان^١. سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی و ته‌که‌ی فۆتیوس Photius راسته‌وخ‌ژ ئاماژه ناکات به‌حه‌ضره‌مه‌وت، به‌لام له‌همان کاتدا به‌درا‌په‌که‌ت پێ ده‌دات که‌ئهم گه‌له‌ خاوه‌نی سه‌رمایه‌و ده‌وله‌مه‌ندی و لی‌ها‌توویی بی‌وتنه‌ بوو که ئه‌و نه‌توویه پێیان ناسرا‌بوون و ئه‌و ناوچه‌یه‌شدا ژیا‌نیان ده‌گوزه‌راند، وه‌مه‌روه‌ها هه‌ردوو نوسه‌ری کلاسیکی ئیغریقێ بلینی Pliny وه‌ سه‌ره‌پای Strebo به‌م شێویه وه‌سفێ ئهم شاره ده‌که‌ن که (ئهم شاره به‌په‌رسته‌گای گه‌وره و کۆشکی جوان و قه‌شه‌نگ پا‌زێنه‌را‌بوویه). کاتێک به‌ ئه‌وه ده‌که‌ینه‌وه که‌دانیشتوانی ئهم شاره ئه‌وه‌چه‌و نه‌ژادی (عه‌اد) ن به‌ته‌واوه‌تی هه‌ست به‌وه ده‌که‌ین که : بۆچی قورئانی په‌رز نیه‌ستیمان و نه‌شینه‌گی (عه‌اد) ی به‌وه‌ناساندوه که ﴿رَمَّ ذَاتَ الْاِمْلَکِ﴾ (الفجر ٧) واته : ﴿خاوه‌نی پایه‌ی به‌رزو کۆله‌که‌و نه‌ی‌رگی درێژ‌بوون. (گه‌لی عه‌اد له‌شاری ئه‌دم که‌بالا‌به‌رز‌بوون، خا‌نو به‌ره‌و کۆشک و ته‌لاری گه‌وره به‌رزیا‌ن دروست ده‌کرد)﴾.

^١ جوشیم شفازا، الزین، مطابع A٤، ١٩٩٢

کانیاوو باخچه کانی عاد

کاتیک گشتیارک بعباشوری دورگهی عمرهیدا تی پرده بیت هرچوارلای نم دورگه بیابانی وشکه، ووزری نم ناوچمش بلم داپوشراوه، جگه لوشارو ناوچانی کعباسان لیوه کردن، ونم بیابانانش نم ناوچهیدا سمدان سال بگره هزاران ساله بویان هیه. لراستیدا قورثانی پیژز لرا تایتانهیدا کعباسی عاد دهکات زانیاری بسوودمان تبارت بم ناوچهیه پیشکمش دهکات وه ده فرموت :: ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا﴾ (۱۳۱) ﴿وَاتَّقُوا إِلَهَ الَّذِي أَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ﴾ (۱۳۲) ﴿أَمَدَّكُمْ بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ﴾ (۱۳۳) ﴿وَحَبْلَتٍ وَغُلُوبٍ﴾ (۱۳۴) ﴿إِنَّ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ (۱۳۵) الشهور (۱۳۱-۱۳۵) واته :: ﴿کواته لهخوا بترسن و فرمانبردارم بن... لهوزاته بترسن کهخزان دوزان چی پی بهخشیون... مالاتی زور نووی زوری پی بهخشیون... هردها باخچه و باخت و کانی و سرچاوی زور... برآستی من دترسم لراژژکی زور سختدا بهلایهکی گوره یخمتان پی بگریت...﴾. بهلام لمرژ نهگور سرنجی نمودهین (توبار) کهوه نیشتمانی عاد پستی پی بهبسترت برتیه له شاری (نرم) وه هردها ناوچهکانی تریش کهرنگه بههمان شیوه نیشتمانی (عاد) بن، بهتراوهی بلم داپوشراون، کواتمبچی هود لهکاتی نامژگاری گلهکهیدا نم دستواژانی بهکار هیئاوه ؟ وهلامیک لمار توماری گورانکاریهکانی ژنگدا خوی حشارداوه، که توماره میژو بیهکان حقیقت و راستی نم ناوچهیه ناشکرا دهکات : نمیش نمویه کهژژک لمرژان نم بیابانه فراوانه باخچهیدهکی بهیت ویرهکت بووه، ووزریهکمش زور بهیت و برهکت بووه، وباخ و بیستانه سمزهکان و کانیاوه شیرینهکانیشی بهدبرنکی برنراوانی نم ناوچهیان داگیردبووه، هردهک چون قورثانی

په پوزنمه مهان بډه گيرتتهوه کيپيش کمتر له چندهزار سالتک بووه، وده انيشتوانی
 نم ناوچه پيش له ناور نازو نيعمه تی خواييدا ده ژيان، وده ارستانه کانيش دلته قی و
 بڼ بزمی کش وهوايان کم کرد بويوه، له راستيدا له ناوچه پيشدا بيا بان
 هېووه به لږم بم شتوبه برافراونه نېووه، باشوری دورگه کش به لگنی گرنګمان
 سبارت به گه له کوی (عاد) له ناوچه پيدا پيش کش دکات وهنوی که
 ده توانيت هندئ تيشک بخاتمه سر نم بابته نيوه که نم به لگانه نيوه مان پي
 ده تين :ده انيشتوانی نم ناوچه هندئ نامیري ناو ديريان به کارهيتاوه که زږ
 پيش کموتو بوون، وده نم ناميرانش تنها پي مېستیک به کاريان هيتاوه نويش
 کشتوکال کردن بووه، وده انيشتوانی نم ناوچه له کاتيکدا به کاريان هيتاوه که
 له ژيانی نم پرماند بډيه کارهيتان ناشين. هروها مانګه ده ست کرده کان
 ياسايه کی ناو ديريان له شاره کونه گدا دوزيوه کيپيش هاتبو له بزي و به نداوی
 کون کېم مېمېستی ناو ديري کردن به کارهيتراوه که له توانيدا هېووه زياتر له
 (۲۰۰۰۰) هزار مړی نم ناوچه بگرتته خو^۱، په کيک له توژده کانی نم
 ناوچه په کناری (دو) Doe وه ده لیت:نم ناوچه په شونیکي زږ به پيت
 بوو په چاردهوری (مأرب) دا، به نندازه يک که ده توانی پروا بوو به کيت کيتيکړای
 نم ناوچه کدريژده پيتتهوه له نيوانی (مأرب) وحده مروتدا که له پراېرودا
 نشينګی شارستانيميتيکی گمشاوه بروه^۲، نوسری تيغريقی وه سی نم ناوچه
 دکات که به پيت و به ده کته زږی و نويشاخ و کيوه پر لدارو درخت و تم و
 مژانمی، وېو پروبارو دارستانانمی که په يوستن به يه کوه، هندئ هيل که له
 هندئ پرستګا کونه کاند دوزراونه تتهوه له نزيک (شېره) ی پایتهختی
 حده مروتتهوه زامنی توه ده کن که چمن کيتيک ناماژه بپراوی ناو له ان دکات

^۱ المرجع السابق

^۲ بريان دو، جنوب الجزيرة العربية، تيمس وهسون ۱۹۷۱، صفحه ۲۱

لەم ناوچەیدا وەهەندیکیشیان وەك قوریانی پیشکەش دەکران، لەکۆی باسەکەشدا
 ناماژە بۆ دەکات کە ئەم ناوچەیە بریتی بوو لە زووی بەمیت و بمرەگەت لەپاڵ
 ئەو داکیبەلی بیابانیش داپۆشراوە. دەتوانین شارەزابیین لەو خێرایییە کەکشانی
 بیابانەکان بەخۆیانەو دەبینن بەهۆی هەندێ توژینەنەووە کەپەیمانگای
 سیمتسونیان (Smithsonian) لەپاکستاندا پیتی هەستایە بە شێوازیك
 کەناوچەیەکی بەمیت و بمرەگەتی بەناویانگ بوو لە سەدەکانی ناوەراستدا گۆرا بۆ
 بیابانێکی لماوی ئێمیش بەهۆی گۆردە لماویەکانەو بوو کە بەرزاییەکی دەگەیشتە
 نزیکەی (٦) مەتر، وەلەپاستیدا ئەو دۆزراوەنەو کە بیابانەکان پۆژانە (١٥) سم
 درێژدەبنەو، بەتیکرای ئەم خێرایییەش لە خانووە بلندو بەرزەکانی
 هەلەوشیوە بەشیوازیك هەروەك چۆن لەبەرپەتدانەبووین، نموێ ئەو
 هەلکۆلیانە کە (تیمە) ی ولاتی یەمەندا لەسالی (١٩٥٠) دا ئەنجام درا
 ئەوماڵ و خانوانە دەرکۆتن کە بەتەواوەتی بڕوویان بۆ بۆنەو، هەروەها
 ئەمرامەکانی میسریش زۆزێك لە پۆژان بەتەواوەتی ئەزێر لێدا داپۆشرا بوون،
 وەنەکۆتێوونە بمر پووناکی تا دواي ئەوی کەهەلکەندران و پشکنینیان بۆ کرا،
 کەنەمش کاتیکی زۆری خایاند. بەکورتی : ئەوی دیاروئاشکرایە زوویەکانی ئەم
 بیابانە سەردەمێك بمر لەتێستا دەمەنێکی جیاوازیان هەبوو وەك ئەوی ئێستا
 هەیە.

چون گهله که ی عاد تیاچوو

تورنانی پیژد بزمان باس دهکات که هژوو نمتوه که ی عاد بهبایه کی توندو سخت و سارده لئناوچوون که محوت شمو هشت پژد بمردهوام بو. خوی گموره له

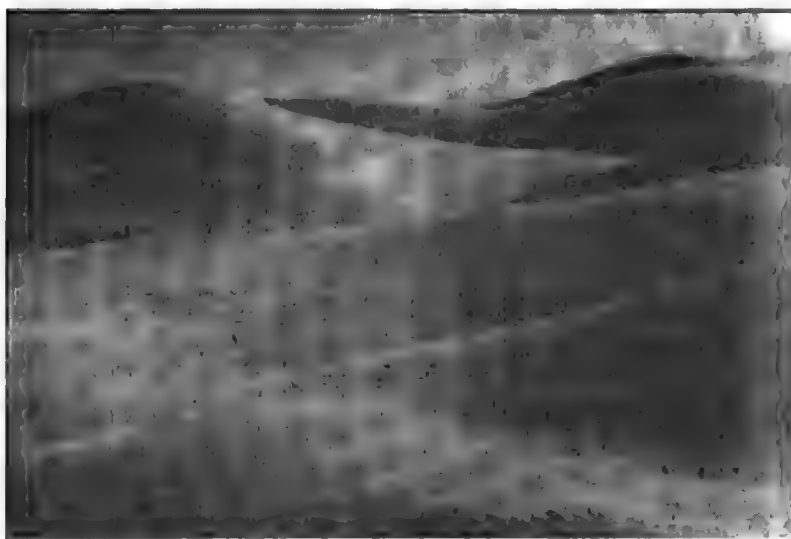
تورنانی پیژده دهفرمویت: ﴿كَذَبْتَ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَدَالِي وَنَذِرٌ ۝۱۸﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمٍ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ۝۱۹ النَّاسُ كَانَتْهُمْ أَعْجَازٌ نَّحُلٌ مُّثْقَلُونَ ۝۲۰

﴿ القمر (۱۸-۲۰) واته : ﴿قومی عادیش پروایان به پیغمبره که یان نه کرد، جاسرنج بدبوژانه سزاتوژلی نیمه لئو یاخیبووانه. چون بوو؟ ینگومان نیمه بایه کی بمردهوامی توندو سخت و ساردهمان هه لک کرده سریان لئوژگاریکی شومدا (یه که هفتمی خایاند). خه لکی ههمووی لمبئخ دهرهینا و له پیستی خست و دانی بهزویدا، همره کووقدی دارخورمای کلور و هه لک نراو. ﴿ له نایه تیکی تریشدا

دهفرمویت ﴿وَأَمَّا عَادُ فَافْتَلَحُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَالِيَةٍ ۝۱ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَنِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَانَتْهُمْ أَعْجَازٌ تَقَلُّ خَاوِيَةً ۝۷﴾

الحاقة (۶-۷) واته ﴿گهلی عادیش بهر شه بایه کی ساردی بههیزی ویرانکمر له لئو ویران، محوت شمو هشت پژده هلی کرده سریان، بمردهوام و بههیز ده بیستی (نه گمر لئو بیستایه) ئمو خه لکه ههمو لال و پال لئی ده کمرتن همره کووقدی دارخورمای لئو شه هه لک نراو، چون به ناسانی ده کمرتن و شق ده بات. ﴿ سهرپای ئو ههمو ناگادار کرد نه و ترساندانه، ئم گهله گویان نه گرت و بمردهوام نکولیان له پیغمبرایه تی پیغمبره که یان ده کرد و بهر دوزیان ده خستوه، و له ناو گر مپایدا تئو و پوچوو بوون، تمنانت هستیان بهو نه ده کرد چی روو ده دات له کاتیکدا سزا که یان ده بیستی که لئیانموه نزیک ده بیستوه و

بمرد و امیش بوون لبد در خستندوی پیغمبره که یاندا نمرها خوی گموره
 ده فرمودت : ﴿ فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَّتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُّطْرًا بَلْ هُوَ مَا
 اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٤﴾ ﴾ الاعقاف (٢٤) واته : ﴿ جاگاتیک پهله
 همورکیان بینی پری کرده و ته دقل و ناوچه که یان دلیان خوش بوو و بیان : نعه
 بارانی پینه بزمان، نخبیر و انیه بدلکو نموه نمر کاره ساته یه پهلمتانه پیش بیت،
 ره شبایه کی تونده، که سزایه کی به نازارو بدنیشی پی یه.﴾

نمو ناوچه دی که گه لی هادی قیندا زیاوه نه مرقو پرپوه نه گوردی لئوی

کاتیک نم گه له پهله هموری سزایان بینی که لییانده نریک ده بیتموه ، نموان تی
 نه ده گدیشتن که نعه چی پینه بدلکو گومانیان و ابو کتبارانی پینه بزبان، نهمش
 به لگیده کی تمواره که چون نم کاره ساته نریک بوو و تموه لم قعومه، چونکه ره شباو
 گیتزه لور که لماوید که لول و پیچی ده خوارد به شیره یلک هرچی لی بیابانه که همبو

له گهڻ خريدا لڙولي ڏندا و له دوروه وادهزاترا ڪمهورنڪي باراناويه، ڪمواته
 ڀرنگه گهڻهڪي عاد بدمعني ندم پڌه هموانه خدته تابين و له حقيقت و راستي
 ندم ڪارساته سمرغيان ندا بيت و بي ناگا بوون. يه ڪيٽڪ لمتوڙڙره ڪان بنداوي
 (دو، Doe) بدم شيويه وسفي ندم ڀرشمبا لماويمان بڙ دهڪات (ڪپڙنگه وڪ
 ندمووني ڪمسيٽي خڙي وسفي ڪردييت) : دهٽيت : (يه ڪم نيشاني ندم گيڙه
 لٽوڪه لماويه ندمويه نزيڪ بوريووه له ديواي هوايي ڪملي له گهڻ هه لگرتبو،
 ڪمپوزايد ڪمي ده گيشته همزار پي، بمرز ده بوريووه و ده جولا بههڙي تموڙسي نذر
 بههڙوه^۱. له (نوبار) دا ڪموا گومان ده برت پاشماوي (دورگهي لماوي) بيت
 چمند مديرتڪ لم له دواي قول بوونموي دوزرايووه، ڀرنگه نمر ڀرشمباو گيڙه لٽو ڪه
 سهختي ڪه حوت شمو هشت ڀڙي خاياند چندين تن لمي بسمر نمر شاره دا
 هه لدا بيتموه و خه لڪيشي به زيندوري لٽر لدا شارد بيتموه، وهنو هه لڪوڙ لينانش
 ڪه لشاري نوباردا نه ڄام درا ناماڙه بههمان نه گمر ده ڪن، همروه ها له ڪوڙاري
 فپرئسي (CamInteresse) دا هاتوه شاري نوبار بههڙي ڀرشمبا
 لماويه ڪموا برو بهڙر (۱۲) ممر لموه^۲. نلرهي به لگه گرنگه ڪانيش پتيان وايه
 ڪه گه له عاد بووه بهڙر لموه، وشي (الاحقاف) يش ڪه له قورناني پيڙزدا
 باسڪراوه سهارهت به دياري ڪردي شوين و جيڳاي گه له (عاد) و وهيه وڪ
 ده نوموت : ﴿وَأَذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَّتِ الْوُحُوشُ مِنْ بَيْنِ
 يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَتَّبِعُوا إِلَّا اللَّهَ إِنَِّّي لَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ (١١)
 (الاحقاف) (۲۱) واته : ﴿نمى يتغممير (دروى خواي لي بيت) يادي براكي
 قومي عاد - هو يتغممير - بکه، ڪاتيٽڪ قومه ڪمي بيدار ڪرندوه له دول و

^۱ Ca M, Interesse ، ڪانون الثاني ۱۹۹۳

^۲ هينڪر ، الموسوعة الإسلامية : العالم الإسلامي ، تاريخ ، جغرافية ، إنشوغرافيا ، وقلموس
 ببيلوغرافيا ، المجلد ۵/۱ ، صفحة ۷۵

بیابانه‌کاندا (مېبه‌ست ناوچې حه‌ضرمه‌موته) پيښگومان پيښدارخبروې زړ لپيښ
 نو دواي تمويش تې پريان کرد، هرهموويان تمويان به‌خه‌لکي راگهيانندوه که
 جگه له‌خوا کسی تر نيمپوستن.. بپراستی من دهرسم سزايه‌کي زړ گورو
 پيسنورتان له پژژکي سامناکدا بز پيش ييت). ووشي (الأحقاف) لمعه‌ريدا
 بهماناي (الکثبان الرملية) ديت واته : گردی لماوی، نيمش نموه ده‌گيتيت که
 گدل و نتموه‌کي عاد له‌ناوچه‌کدا نيسته جي بوون که پريوه له‌گردی لماوی،
 نيمش نو به‌لکه ژيريمان پيشکشي ده‌کات که به پتي هندی ته‌فسر گه‌له‌کي
 عاد بوون به ژر لموه به‌وي نو گيژه لوکه لماويوه لپراستيدا ووشي
 (الأحقاف) نوماني که‌دوترا به (گردی لماوی) له‌دست دا، نيستا به‌ناوچه‌ک
 دهرتيت که‌لمباشوري يه‌مندیاه و گه‌له‌کي (عاد) ي تيدا ژياوه، وه‌نيمش پراستی
 نو مانايه ناگزييت که نو وشيه هه‌ليگرتوه، به‌لام پينده‌چيت نم مانايه
 (الکثبان الرملية) گردی لماوی تايييت ييت به‌گه‌له‌کي که نم ناوچه‌ک له‌وکاتدا
 پريو ييت له خه‌لک. په‌نگه نم په‌شباو گرده لووله که ﴿تَزِعُ النَّاسَ عَنْهُمْ أَجْبَازُ
 نَزَلِ مُنْقَرٍ﴾ القمر (۲۰) واته : ﴿خه‌لکي همروي لميخ دهره‌يناوله‌پتي
 خستن ودانی به‌زویدا، هره‌کووقه‌دي دارخورمای کلور وه‌لکه‌نراو.﴾ نم نتموي
 (عاد) ه ي له‌ماويه‌کي زړ کورتدا له‌ناو برديت، نو گه‌له‌کي که‌تاگوو نوساتمش
 له‌ناو نازو نيممندا دژيان به‌زيانتيکي خوش گوزهرانامي چيژدار، کوشک و خانو
 وه‌مروه‌ها به‌نداو بزريان پيکوه دنار وه‌زويشيان ده‌کيتلا بز کشتو کال،
 سرجم نمانه هموي بوون به‌ژر لموه وه‌ل چن شاره‌که و دانيشترانه‌کي
 به‌زندیمتي کران به‌ژر لموه، دوابه‌دواي تياچووني گه‌له‌کي عاد ترواي
 شوتنه‌واره‌کانيان داپوشران و بيابانیش دريژ بويوه وه‌همو شويتيت که
 شوتنه‌واره‌کانيان داپوشرا، له‌نه‌غامدا زوي ناس و ميژو نوسه‌کان تاماژه به‌وه

ده‌گمن که گه‌لی عاد و نیمه‌م برونیان هدیو خوی گموره له‌ناوی بردوون وه‌ک چۆن قورئانی پی‌دژ باسی لیتوه کردووه، وه‌دوای گمپان و به‌دوادا چوونیک‌کی زۆر توانرا شوینمواری نهم شاره له‌زۆرله کاندای بگیتیتوه. پی‌توسته له‌سمر ئاده‌میزاد کاتیک نهم شوینموارانه ده‌یینیت پهنو نامۆ‌گاریان ئی وهر بگرت که قورئانی پی‌دژیش جه‌خت له‌سمر نهمه ده‌کاتوه، جاقومه‌کی عاد نه‌ه‌نده گومرا برون ده‌یان روت:

﴿مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً عَادُ وَابِهَ : (کی هدی به‌ئندازی نیمه هیت و ده‌سلاتی هیتیت

۱۶. به‌لام ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَحْحَدُونَ﴾ ﴿۱۵﴾ فصلت (۱۵) راته : ﴿به‌لام نایانموه نه‌یانزانی به‌ پاستی نمر

خوایی که دروستی کردوون، نولموان هیتی زۆر زیاتره و نه‌وانه همر ئینکاری نایدت و موعجیزه‌کانی نیمه‌یان ده‌کرد. پی‌توسته له‌سمر ئاده‌میزاد نهم پاستیه نه‌گۆرانه له‌هۆش و بیدایا ههمیشه پارزراو بیت، وه‌همیشه هست به‌ه بکات که خوی گموره به‌هیت‌ترین و به‌تواناترینه، وه‌هرگیز ئاده‌میزاد ناتوانی بکات به‌هیچ مه‌رام و سمرکومتیک نه‌گمر به‌ندایه‌تی و خواپهرستی له‌گه‌لدا نه‌بیت.

به‌شی پنجم نه موود

﴿ كَذَبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ۝۳۳ فَقَالُوا أَبَشَرًا مِثَّا وَجَدَا نَقَعُوعُنَا إِذَا لَفَى ضَلَالٍ وَشَرٍّ ۝۳۴﴾

أَلَفَى الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌّ ۝۳۵ سَيَعْلَمُونَ عَذَابَ مِنَ الْكَذَّابِ الْأَشِرِّ

﴿ القمر ۲۲-۲۶ ﴾ واته : ﴿ نه مویش هموریدار کرده‌مود اچله کاندنیکیان

بدرزانی و پروایان پی نیبوو. جارتیان: باشه پروایه، نیمه شرنی تاکه کسینک

بکمرین له‌خومان ؟! نیمه نه‌گمر برپابه‌کسینکی و ابکهرین، نه‌وکاته‌نیمه برپاستی

له‌گومرایی و شیتیداین ؟! نایا راسته له‌نیوان نیمدا وهی

ونیکابز نه‌وپه‌وانه‌کراییت، نه‌خیرشتی و انابیت، به‌لکونه‌وه‌رکاربرایه‌کی زلردرزن

و خوپرسته و حمزیه‌گموره‌یی ده‌کات!! سببی ده‌زان و بزبان دهرده‌کویت که‌کی

درزن و خوپرست و خوپه‌گموره‌زانه. قورنانی پیرز باسی گه‌لی نه‌مودمان بز

ده‌گیرتسه‌وه که‌هوزده‌کی چۆن بدرزبان خسته‌تسه‌وه و گالتیه‌یان به‌بانگ‌وازه‌کی

کردوه، که‌خوای گموره وه‌ک عاد پروانه‌ی کرد‌بزبان. که‌چی نه‌وانیش هاشیوه‌ی

عاد دوچاره‌ی ههمان چاره‌ نووس بوونه‌وه، وه‌نم‌پزش له‌سایه‌ی نه‌وتوژینه‌وه و

به‌دوادا چونه‌ میژویی و زه‌وی ناسانه‌وه شتاینک به‌رچاو که‌وتوون که‌ پیشت نه‌زانرا

بوون، وه‌ک نه‌و ناوچه‌یی که‌گه‌له‌کی نه‌مودی تیدا نیشته‌جین، وه‌نه‌و مال و

خانوانی که‌ دروستیان کرد‌بوو. وه‌هم‌ره‌ها شتوازی نه‌و ژانمی که‌ تیایدا ژیاون،

له‌راستیدا گه‌له‌کی نه‌مود که‌له‌ قورنانی پیرزدا باس کراره‌ حدیق‌ه‌تیکی

میژویه‌ که‌مژونک له‌ شرتنه‌وار ناسه‌کان نه‌ویان سه‌مانده‌وه. پیش نه‌وی سه‌رنج

له‌شرتنه‌واره‌کانی ناوچه‌ی نه‌مود به‌دین که‌ناشکرا‌بوون، پیوسته‌ بگم‌رته‌وه بز

چیژکی ههمان نه‌و گه‌لانی که‌له‌قورنانی پیرزدا هاتوون و نه‌و

پرو‌پرو‌بوونه‌وانش بخو‌نینه‌وه که‌له‌گه‌ل پیغم‌بیره‌که‌یاندان نه‌نجامیان داوه، چونکه‌

قورئانی پیلۆز کتیبیکه باسی هه‌موو سهرده‌مه‌کان ده‌کات، ئه‌به‌رنه‌وه
 به‌درۆ‌خستنیه‌وه‌ی شه‌مۆد له‌لایه‌ن گه‌له‌که‌یه‌وه‌ یه‌کێکه‌ له‌و پرۆده‌وانه‌ی که‌قورئانی
 پیلۆز باسی کردووه‌ تاره‌کوو بیه‌ته‌ پهن‌و نامۆژگاری بۆ تێکه‌ڕای خه‌لکی به‌درۆژایی
 سه‌ده‌کان.

حذر هتی سالح (سهلامی خوی لی بیت) و گه یاندنی

په یامه کهی

خوای پمروږد کار حذر هتی سالح (سهلامی خوی لی بیت) ی نارد بز سره وړو
 نعتوی شه مورو، کهله همدان کاتدا سالح یه کتیک بوو لور گهله، وه لور استیدا
 گهله کهی چاوپړتی نهویان نده گرد کبه تاینیکی راستموه بزبان بیت لمبرنوه
 که گوتیان لمبانگوازه کهی بوو سرسام بوون کاتیک نو وازی لولادان
 وگومرایمی توان هیناروپشتی لیان کردوه، یه کمین کردارک
 که لمبرامبریدا وهستانموه قسه پیی ووتن بوو، خوی گوره له قورنای پیوژدا
 نهم پروو او همان بز ده گیتنموه و ده فرموت : ﴿ وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدِّينَ وَالْآيَاتِ الْمُنَىٰ وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدِّينَ وَالْآيَاتِ الْمُنَىٰ وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدِّينَ وَالْآيَاتِ الْمُنَىٰ ﴾
 يَنْفَرُوا أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ هُوَ أَنشَأَكُمْ مِّنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ
 ثُمَّ تَوَبُّوا إِلَيْهِ إِنَّ رَحْمَتَ رَبٍِّ حُبِّيبٌ ﴿٦١﴾ قَالُوا يَصْلِحْ فَلَمَّ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا
 أَنَّهُمْ إِنَّا كُنَّا نَعْبُدُ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾ هُوَ
 (٦١-٦٢) واته : ﴿ بز هزی شه مودیش سالحی برایمان پروانه کرد وتی : می
 خزمه کام گوتراپه تی خوی گوره بکن جگه لموزاته هیچ خوییه کی تر تان یه، نو
 برپای کردون لمزویدا و داوی لی کردون که لودهانی بکنموه، جاکو ابوو داوی
 لی خوش بوونی لی بکن پاشان بگمپنموه بز لای و فرمانه کانی بهجی بهینن،
 چونکه برپاستی پمروږد گاری من زور نزیکو نزا وورگره (لو کسانمی لی ی
 دبپارتنموه و داوی لی خوش بوونی لی ده کمن) خه لکه که وتیان : می سالح
 برپاستی پیش نهم باسانت تو لمارو نیتمودا شوینی هیوامان پرویت، نایا بدرگری

نموده‌مان لی ده‌کیت که شوین شتیک بکومین کما وو باپمانان شونی کمتون و
 پیرستوریانه ؟! نیمه بپراستی له گومانداین لهوی کمتو بانگی نیمه ده‌کمی بزای
 و بعد بینین لی !! ۴. کمینه‌یک له‌گه‌له‌کمی وه‌لامی بانگوازه‌کمی ساتح یان
 دایمو و زورینه‌شیان تم بانگوازه‌یان وه‌رنه‌گرت، وه‌مروه‌ها گموره سردارانی
 گه‌له‌کمی و خزمانیشی دژایمتیان ده‌کردو توره بون لساتح پیغمبر (سه‌لامی
 خوی لی بیت) لبرئوی بانگی ده‌کردن بز بندایمتی کردنی خوی تالک و
 تنهاوپرستی، نموسا دستیان کرد ببه دروختنوی و هوئی نموشیان دا که
 نازاری نو پروادارانه‌بدن و بیان چوسینموه کمشونی کمتوبون، وه‌تم جزوه
 په‌فتارانی هژو نتموه‌کمی شه موود یه‌کم په‌فتار نمبووه کرا بیت، به‌لکو همان
 هه‌له‌یان دووباره ده‌کرده که همدک له‌گمل و نتموه‌کانی نوح و عاد
 که‌لپیشیاندا ژیاون کمتونمه‌تم هه‌لنموه، لبرئومه ده‌بینین که قورانی پیروز
 هه‌لرستی تم سئ گه‌له به‌یکوه ده‌بستیموه : ﴿الَّذِي كَفَرْنَا بِهِ قَدْرُ ثَمَرِهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾
 ﴿لَكُمْ قَوْمٌ نَبُوءٌ فَرَدُّوا أَعْيُنَهُمْ فِي آفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا
 أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾﴾ ابراهیم (۹) واته :
 ﴿باشه نایا هوئی قومیت‌شده‌کانتان پئ نه‌گمیشتموه، قومی (نوح و عاد و شه
 موود)، نموانش که‌له دوی نموانموه هاتون، تنها خوا نبیت کس نازانیت
 چنده بون و چیان به‌سره‌اتوه، نموانه فرستاده‌کانیان به‌لگمی زردوه هاتن
 دوپاتیان ده‌کرده که پیغمبری پروردگارن، کمچی خوانناسان یان
 به‌دستیان ناما‌زه‌یان ده‌کرد بز پیغمبران که بئ ده‌نگ بن، یاخود دستیان
 ده‌برد بز دمی خویان و (ده‌یان کرده فیکه و هوس و گالت‌جاری) و ده‌یان رت :

بنگومان نیمه باوهرمان بم پدیم و برنامدییه نیه که بنیوه دا پروانه کراوه،
 برآستی نیمهش لودو دلییه کداین که خه لکیش ده خاته گومانوه لودی که نیوه
 بانگوازی نیمه بژ ده کن. سردای ناگدار کردنوی حضرتی سالت (سهلامی
 خوی لی بیت) بژگه له کی برده وام نوگه له گومانیان دبرد بو پدیامی که بزی
 هینا بون، و باوهرشیان پی نه هینا جگه له که سانیکی کمیان نییت،
 نوکسانمش نو پروادارانه بون که خوی گوره له گمل حضرتی سالت دا
 (سهلامی خوی لی بیت) پژگاری کردن لو تیاچوونی که گمل و نتموه
 بعد از خبروه کی گرتموه ده گوره پیوانی گه له کی برده وام بون له چوساندنوی
 نم کومه له پرواداره وه که خوی گوره له باره یانوه ده فرمودیت : ﴿ قَالَ الْمَلَأُ
 الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضِعُوا لِمَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ أَنْقَلَبُوا
 بَعْدَ مَا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴾ (۷۵) قَالَ
 الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي ءَامَنُمْ بِهِ كَفِرُونَ ﴿ ۷۶ ﴾ (الأعراف ۷۵-۷۶)
 (۷۶) واته : ﴿ (دوی نو یاد خستنموانی سالت پیغمبر) دهستی ده سلات
 داران، نموانی لوت برزیان کرد له قومو که کی وتیان بموانی که چوسینراونه تموه،
 لموانیان که باوهریان هیناوه : باشه نیوه ده زانن که سالت له لایمن پروردگار یوه
 پروانه کراوه ؟ ایمانداران وتیان : به دلیاییوه نیمه باره دارین بو پدیامی که
 برودا پروانه کراوه. (بهلام) نموانی که خویان بمل و گوره ده زانی وتیان :
 برآستی نیمه بی پرواین بوی نیوه پرواتان پی هیناوه. و گه له کی حضرتی
 سالت سوور بون لیسر مل ندان و برهه تستکاری و گومان برامبر به
 پیغمبرایمی حضرتی سالت (سهلامی خوی لی بیت)، لیسرو نه مانه شوه
 کومه لیکیان هبوو کفکولی حضرتی سالت یان ده کرد (سهلامی خوی لی بیت)

و فرزند بزرگ شومانه راستیه کانیان داده پویشی، که بزگ سالتح پیغمبر هاتبوو،
 نوگو مولهشی نموانه بوون که پیلانی کوشتنی حذرتهی سالتح یان دهر کردبوو.

خوای گموزه له قورنانی پیوزدا ده فرمویت : ﴿ قَالُوا أَطَرَبْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ قَالَ

طَرَبْنَاكُمْ عِنْدَ اللَّهِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٥٧﴾ وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ بَشْعَةٌ رَهْطٌ يُفْسِدُونَ

فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٥٨﴾ قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ

مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَكْرُؤًا مَكَرًا ﴿٦٠﴾ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦١﴾

﴿ الفعل (٥٧-٥٩) واته : ﴿خدا که که و تیان : نیمه توشی

شوم و نه گیمتی بووین بهمزی تیزو نموانی له گمل تودان، سالتح وتی : نه خیروانیه

نه گیمتی و شومتان له لایمن خواوه بز دیت (نه گمر بوردوام بن لسمر یاخی

بوونتان)، بلکهو نپوه قومیتکن که تاقی ده کرتنبوه. لهوشارده نژ دهسته هببوو

که گوناوهو تارانیا ننه جام ددهاو تزوی خراپه یان له ولاتدا ده چاندو به لای چاکه و

چاکه کاریدا نده چوون. هموویان سویندیان به خوا بزیه کتر خوارد که له شعودا

بدن بسمر سالتح و مال و منالیدا و له ناریان برن، پاشان (نه گمرگومانیا ن

لینکردین) سویند ده خزین و به که سوکاری ده لپین : نیمه ناگامان له تیا چوونی

نموان نیمو دلتیا بن نیمه راست گوشتن. (نمو تاوانبارانه) پیلان و ته له که یان گیترا

(بز له ناو بردنی سالتح و شوین کمو تانی) نیمه ش. نه خشیده کی ترمان کیتشا (بز

پزگار کردنی نیمه انداران و له ناو بردنی خوانمسان) نموان ناگایان لی نبوو،

همستیان پی نده کرد. حذرتهی سالتح (سهلامی خوای لی بیت) نیشانمو

مورعجیزه کی پیشاندان که و شتریک بوو بز نموی بزانی نایا بزچوینان برامبردی

ده گزپی و شوینی ده کون یان نا ؟ حذرتهی سالتح (سهلامی خوای لی بیت)

به گه له کی ووت نم ووشتره ده بیت به شداریت له خواردنموی ناره که یاندا،

و به هیچ شیوه یکیش نازاری ندرت، به لام گهله کی گویان ندایه
ناموزگار به کانی صالح و حوشه که یان کوشت... سورته (الشعراء) نم
چیز کسان بهم شیوه به ده گیتسه : ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ
أَخُوهُمْ صَلِّحُوا وَلَا تَنْفُكُوا ﴿١٤٢﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٤٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٤٤﴾ وَمَا
أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٤٥﴾ أَتُكْفَرُونَ فِي مَا هُنَّاءٌ أَمِينٌ
﴿١٤٦﴾ فِي جَنَّتٍ وَعِشْوَرٍ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَغُلٍّ طَلَمُهَا هَبِشٌ ﴿١٤٨﴾ وَتَنْجُثُونَ مِنْ
الْجِبَالِ يَبُوءًا قَرِيبِينَ ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿١٥٠﴾ وَلَا تَطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٥١﴾ الَّذِينَ
يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يَصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٣﴾ مَا أَنْتَ إِلَّا
بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ بِآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٤﴾ قَالَ هَذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ
شِرْبٌ يَوْمَ مَعْلُومٍ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَسْهَوْا بِسُوءِ فِعْلِكُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوهَا
فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ ﴿١٥٧﴾ ﴿ سورته الشعراء (١٤١-١٥٧) واته : ﴿ قومی
شه مودیش بر وایان به پیغمبر وایان نه کرد. کاتیک سالتی برایان پی و تن :
باشه نه ویتوه له خوا ناترسن، پاریزکارنابن ؟ براستی دلتیابن کمن فرستاده کی
نمین و دلتسوزم بزان... کوابو له خوا بتسن و فرمانبرداری من بکن... من
داوای هیچ جزو پاداشیکتان لی ناکم لمسری، من تنها پاداشی خوم له
پرووردگاری جیهانگان دهوازم. نایا واده زان هروا نالیردها به خوشی و
ناسوده بی دهیترنسه (زیانتان کوتایی نایه) ؟ لنداو باخ و باغات و کانیاری
سازگارا ؟!! لنداو بیستان و دارخورمادا که خورمای نرم و ناسک و بهتام ده گریت
!! (هروها بزان ده لوت) مال و شونی خوش له چیاکان دبتاشن و بهجوانی
دروستی بکن و به خوشی تیایدا که شخبکن ؟! له خوا بتسن و فرمانبرداری

من بکن به فرمانی موسی و لسنور دهرچووه کان هه تسوکوت مه کن...
 توانی کمزوی فساد و تاوان لهزویدا دهچین و هریگز چاکسازی ناکن.
 خواندناسان وتیان : وادیاره تۆ بهراستی لهوانی که فیل و جادوت لی کراره !! تۆ
 جگه لهوی کههر به شرتکی وهک و نیمه، هیچی تر نیت، به لگه یه کمان نیشان بده
 نه گهر لهراست گزیانیت ؟! (جاخوای به توانا و شرتکی بۆ بهدی هینان، تادهم
 کوتیان بکات و بیانویان بپیت)، ئینجا سالت پیغمبر پیتی وتن
 نهموشرتیکو موعجیزه که دهیت نار تنها بۆ نهم بیت، پلۆژنکیش بۆ ئیوه
 دیاری کراو بیت. نه کن دست درژی بکنه سهر نازاری بدن، بههزی نهوه
 سزایه کی سهخت له پلۆژنکی سامناکدا یه خمتان نه گرت. (بهلام گوتیان نهدا به
 نامۆزگاریه کانی سالت)، جاسریان بری و دهست بهجی له به یانیدا پەشیمان
 بوونه... ۴. بهلام ململانیی حمزهدی سالت له گه گه له کیدا خوی گوره
 له سهرتی (القمر) دا پیشانمان دهدا وهک دهفرمویت : ﴿كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ۝۳۷﴾
 فَقَالُوا أَبَشْرًا مَنَّا وَحِدًا نَّتَّبِعُهُ إِنَّا إِذَا لَفِيَ ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿۳۸﴾ أَلَمَلَى الذُّكُرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ
 هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿۳۹﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ ﴿۴۰﴾ إِنَّا مُرْسِلُوا النَّافَةِ فَنَنفُثُ
 لَهُمْ فَارْتَفِجَهُمْ وَاصْطَلِمْ ﴿۴۱﴾ وَنَبِّئُهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ ﴿۴۲﴾ فَادَّوَا صَالِحُهُمْ
 فَنَمَلْنِ فَمَقَرَّ ﴿۴۳﴾ القمر (۲۳-۲۹) واته ﴿ثُمَّ هُوَ يَدِشُ﴾
 ههمو بیتدار کرد نهوه و اچه کاندنیکیان به درلۆزانی و بهوایان پیتی نهبو. جوتیان:
 باشه رهوایه، نیمه شونی تاکه کسیتک بکوین لهخومان ؟!، نیمه نه گهر
 بهوایه کسیتی و ابکین، نهو کاته نیمه بهراستی له گومپایی و شیتیداین ؟! نایا راسته
 له نیران نیمه دا وهی و نیگا بۆ نهوه وانه گراییت، نهخیرشتی و انایت،
 به لکو نهوه ههرا براهی کی زلدر دۆزن و خۆ بهرسته و خۆ بهریدی دهکات! السببی

ده‌زانی و بزبان دوده‌کموتیت که‌کی درۆزن و خۆپیرست و خۆبه‌گموره‌زانه‌بینگومان
 نیمه نو و شتره‌ی که‌میان‌نویان گرت، له‌بهره‌په‌یدامان کرد، به‌وه‌ش تاتیان
 کردنوه، جا نه‌ی سالتح چاودیریان بکه، بزانه چی ده‌کهن، خۆگروئارامگریش به
 (له‌برامبهرکاروکرده‌وه‌ی ناشرینیانوه). هه‌واتیشیان به‌وه‌ی : که‌ئاوه‌که به‌شکراوه
 (پۆژتیک بز ئه‌وان و ماله‌که‌میان، پۆژنکیش بز و شتره‌که) ئیتر له‌پۆژی نۆبه‌ی
 و شتره‌که‌دا هه‌ممو به‌کاره‌یتانیکه‌ی ئاوه‌که قه‌ده‌غه‌یه له‌وان. (قه‌ومی ئاله‌بار له‌تاقی
 کردنوه‌که‌دا سه‌رنه‌کموتن و خۆیان بز نه‌گیا له‌بهر ئه‌وه) بانگی زه‌لامیکه‌ی ده‌ریان
 کردو هانیاندا بز سه‌ر به‌رینی، ئه‌وه‌ش به‌ی باگانه په‌لاماری شمشیری داو سه‌ری
 به‌ی. ئه‌م گه‌له راسته‌مخۆ پوویه‌پووی نه‌وه‌ستانوه به‌سزادانی له‌دوای ئه‌وه‌ی
 نه‌جامیان دا، کاتیک سه‌رکه‌شیان کردو خۆیان به‌ گموره دانا هه‌ستان به‌ هه‌رش
 کردنه سه‌ر هه‌زهره‌ی سالتح (سه‌لامی خوای ئی بیت) ئه‌وه‌ش به‌ به‌ر په‌رج دانوه‌ی
 بانگه‌وازه‌که‌ی و توهمتبار کردنی به‌وه‌ی که درۆزنو درۆ ده‌کات ﴿فَقَرُّوا النَّاقَةَ
 وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يُصْلِحُ أَثْقَنَّا بِمَا تَوَدَّأْنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ
 ﴿٧٧﴾﴾ (الأعراف (٧٧) واته ﴿یه‌کسه‌ر (چوون) و شتره‌که‌میان سه‌ر به‌ی و
 له‌فرمانی په‌روهره‌گاریان یاخی بوون و وتیان ئه‌ی سالتح نه‌گه‌ر تر له
 پیغمبه‌روانیت ئاده‌ی نو هه‌ره‌شانه‌ی که لی‌مان ده‌که‌یت بزمان پیتش به‌ینه‌ه. خوای
 گه‌ره‌ش هه‌ممو نه‌خشمو پی‌لانکه‌کانی بی‌باوه‌پانی پوچله‌ کردوه، هه‌زهره‌ی سالتح
 یشی پزگار کرد که‌به‌نیاز بوون خراپه‌ی به‌رامبهر بکه‌ن...

دوای ئه‌وه‌ی هه‌زهره‌ی سالتح (سه‌لامی خوای ئی بیت) هه‌ممو هۆکارو به‌ی و
 شۆینه‌کانی گه‌یانده‌نی په‌یامه‌که‌ی جی به‌جی کرد، وه‌گه‌له‌که‌شی له‌برامبهریدا
 وه‌لامیان نه‌دایه‌وو پوویه‌پووی ده‌ بونه‌وو مله‌جه‌په‌ریان ده‌کرد، هه‌زهره‌ی سالتح
 (سه‌لامی خوای ئی بیت) هه‌واتی ئه‌وه‌ی پیتان که‌دوای سی پۆژی تر تووشی سزای

خوایی دهن و تیاده چن، ﴿فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ذَٰلِكَ وَعَذَابُ كَذُوبٍ﴾ (٦٥) هود واته : ﴿یه کسرچوون سهریان بری، جا (سالح) یش پیتی وتن: رابورین لهمال و منزلتی خوتاندا بزماوهی سی پۆژ، (دوای نمو ماوه دیاری کراوه تیاده چن) و نمویش پهیمانیکه ههرگیز بهدرژناغریتموه. و ههرواش بوو دوای سی پۆژ خوای گموره سزاکی نارد بز سهوئم هۆزو نهتمویمو لهناوی بردن وهک خوای گمورهش لهقورتاندا بزمان باس دهکات و دهفرمویت : ﴿وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْبَحُوا فِي دِيارِهِمْ جِثِيمٍ﴾ (٦٧) گان لَم یَغْتَوَافِها اَلَا اِنَّ نَمُودا کَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِّئَمُود ﴿٦٨﴾ هود (٦٧-٦٨) واته : ﴿جانمور دهنگهسامناکی بووه هۆی تیا چوونیان ههموو ئهوانی گرت که تاوان و ستمیان کردوو فرمان بهرداری پهروه دگاریان نهبوون، سهروهجام ههموویان له شوینهکانی خزیاندا کهوتن بهرووی زویدا و تیاچوون له بهره بهیاندا... وهک نمویش کههر لهو شوینهدا نهبووین و تیایدا نهژیابن، ئاگادارین بهراستی هۆزی شهمود بی پروا بوون به پهروه دگاریان و بی وهفا بوون بهرامبهری، ئاگادارین بهیری دووری لهبهزیی خوا، درا بههۆزی شهمودیش.﴾

پاشماوه دۆزراوهکانی گهلی شهمود

لهینو ئهوهگه لانی که قورتانی پیۆژ باسی لێوه کردوون ئهوهگه ل و نهتوانن که نهسێ زانیاری زۆریان لهبارده دزانن، تۆماره میترویهکان ئهویان سهملاندوه که گهلی شهمود لهیهکیک لهسهردهمهکاندا بزونیان ههبووه. پێیان وایه که (أصحاب الحجر) که له قورتاندا باس کراوه گهلی شهمود بیت، وهلهراستیدا قورتانی پیۆژ بهو ناوی تریهوه ناری هێنان: که (أصحاب الحجر) ده چونکه ئهم

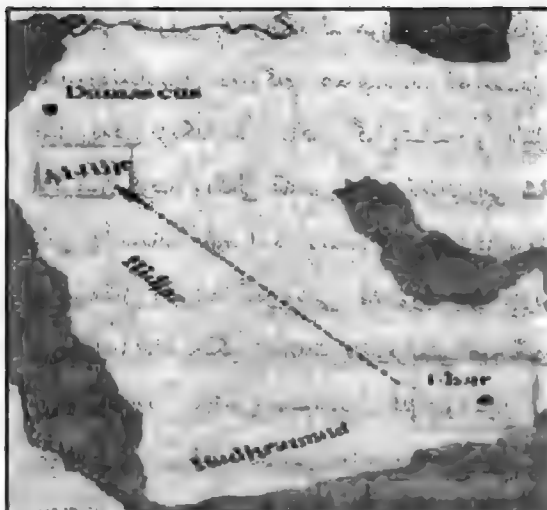
شاره يه کيټکه لږ شاراندی که شو گډله دژبړيښتيدوه، وهډوړه ها شو ولسفه
 جوغرافيه ئيفريقيهی که بلينی بز نم شوښمی کردوه هاوپايه له گډلیدا، بلينی
 نوسيوپهتی که (دوماشا) وه (هجر) شو دور ناوچه پښ که گډلی شه موودی تیدا
 نيشته چی بوون، وه نم دواينش شوپايه کمشاری (هجر)ی دروست کردوه که
 نمېرډه ناسريت^۱. وه کونترینی سرچاوه کونه کان که ناماژه به شه موود ده کن
 تواماره ميټوړيپه کانی (نسر) ه لسره ده می سرچيونی دوه می پاشای بابلی له
 (سدهی هشتمی پيش زاینده) که شوگډله له يه کيټک لهشالاره کانیدا بوسر
 باکوړی دورگي عربي پوخوا، هروک ئيفريقيه کانیش ناماژي پی ده کن که
 نوانه ((تامودی)) ين واته : شه موودن که له کتيپه کانی نرستو و بتولی و
 بلينی دا هاتون^۲. شوې راستی بيت نم گډله برله هاتنی پيغمبري ئيسلام
 موحه محمد (دودی خوی لي بيت) به تموواتی نمان نويش لسلانی (۴۰۰ -
 ۶۰۰) زاینده. خوی گموره له قوراندان باسی عاد و شه موود بنده کوره
 ده بستيتوه، به لکو تنانت عاد بپري شه موودا ده هيتتوه و فرمانيشيان پی
 ده کات که پندوناموژگاريان لي وريگرن، نمه شو ده گيښت که گډلی شه
 موود زانیاری تموای هډوره ده پارهی گډلی عاد. خوی گموره ده فرموت : ﴿
 وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَنْفَعُوكَ أَتَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ
 جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ
 فِي الْأَرْضِ وَلَا تَمْسُوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذْكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٧﴾ وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ
 خُلَفَاءَ مِنْ بَنِي عَادَ وَبَوَّاءَكُمْ فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ مُّوَلِّئِهَا قُصُورًا

^۱فيليب هيتي، تاريخ العرب، لندن: ماكميلان، ۱۹۷۹ صفحه ۳۷

^۲(ثمود) دائرة المعارف البريطانية الصغيرة

وَنَنْجُوْنَ الْجِبَالَ يُّوْتًا فَاَذْكُرُوْا ؕ اِلَّا ءَالَهٗ اَللّٰهُ وَلَا تَعْمَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ

﴿٧٦﴾ (الأعراف ٧٢-٧٤) واته : ﴿بزرگتر قومی که مودیش سالتی بر ایمان نارد (نوریش پیتی و تن : نی گه له کم خوا بپوستن چونکه جگه له و خواجه کی تر تان نیه، ثو هتا بد پرستی موعجیزه ی ناشکراتان له لایدن پروردگار تانوه بز هاتوه، نهمه و شتریکه له لایدن خواره به تایبیت بز نیوی بدی هیناوه (لسمردا خوازی خوتان) که موعجیزه کی ناشکرایه، وازی ئی بهینن بابلور پرت لمزوی خوادا و دست دروژی مه کنه سبز نازاری مدهن (چونکه همرازار تاندا) سزاو به لایه کی به نیش و نازار داوین گرتان ده بیت. یادی ثوکاتمش بکنه وه که خوا نیوی کرده جی نشین لمدوای قومی عاد، ژبانی لسمرز هیدا بز ناسان کردن، لده شته کاندای کوشک و تهلار دروست ده کن، له شاخ و کیوه کانی شدا ژور داد هاشن، کمواته یادی نازو نیعمته کانی خوا بکن و تووی خراپه و فساد و گوناوه لسمرز هیدا مه چینن. لم نایمندا نوره فیرده بین که گه لی (که مود) پدیوه ندی هه بووه به گه لی (عاد) ه وه پنده چیت گه لی عاد به شیک بوو بیت لمیژووی شارستانیته ی گه لی که مود، وه مزه تهی سالت (سلامی خوا ی ئی بیت) همیشه ناموزگاری گه له کی به وه ده کرد که پندو ناموزگاری له گه لی عاد وه بگرن.

نموده و هکذا
لیکن ایندهوای که نهوایدا
له نجاسدراون، پاشموی
شارمکی پیشاندا که
نهوایی چند مهترین
نموده و مرکهوتوه، نهوی
راستی بیست نه کارخانه
نموده ده توانست بیسته
هوکاری که له که بهوی بریکی
که هوی نه له ماوهینه کی زور
کورتدا، و نه هوش دمکرت
به شینوازیکی چاومروان نه کراو
له پرتکدا رویدایی

عاد هوالی که له که ی (نوح) ی دا به قومه کمی که لمیش خزاندا زیان، هروک
چون په یونده کی میژوی گزنگ له نیوان (عاد) و (شه موود) دا هه بووه،
بهوشیویش په یونده میژوی له نیوان گه لی نوح و گه لی عاد یشا هه بووه، تم
گه لی و نه توانه ناشا بوون به یه کتری و په نگزغیه یان له یه و چه و نه زایش
بویت، له گه لی نهوی له یوی جوگرافیوه عاد و شه موود له یه کهوه دورن، له بهر
نموده په نگه له یه کهمین بینینیاندا په یونده راستوخو له نیوانیاندا نه بویت،
کهواته نه یی یوچی تایته کانی قورتانی پیژر باسی شه موود و عاد به یه کهوه گری
دهدات ؟ به که میتک بیر کردنموده و له میتکی تاشکراو پرومان بز دهره که میت

ماوهی دوری نیوان تم دوو گه له له یوی جوگرافیوه خدیالیه، له یوی
میژویسه سرچاوه میژویسه کان نهویان درخستوه که په یونده کی زور به هیز
له نیوان (شه موود) و (عاد) دا هه بووه، گه لی شه موود گه لی عادی ناسینه چونکه
تم دوو گه له زورترین گومان وایه که له یه سرچاوه و بهر نه نموده هاتن له زور
ناویشانی (شه موود) دا تینسکلزییدیای بهر تانی نرسیویمتی : هیزه کزنه کانی

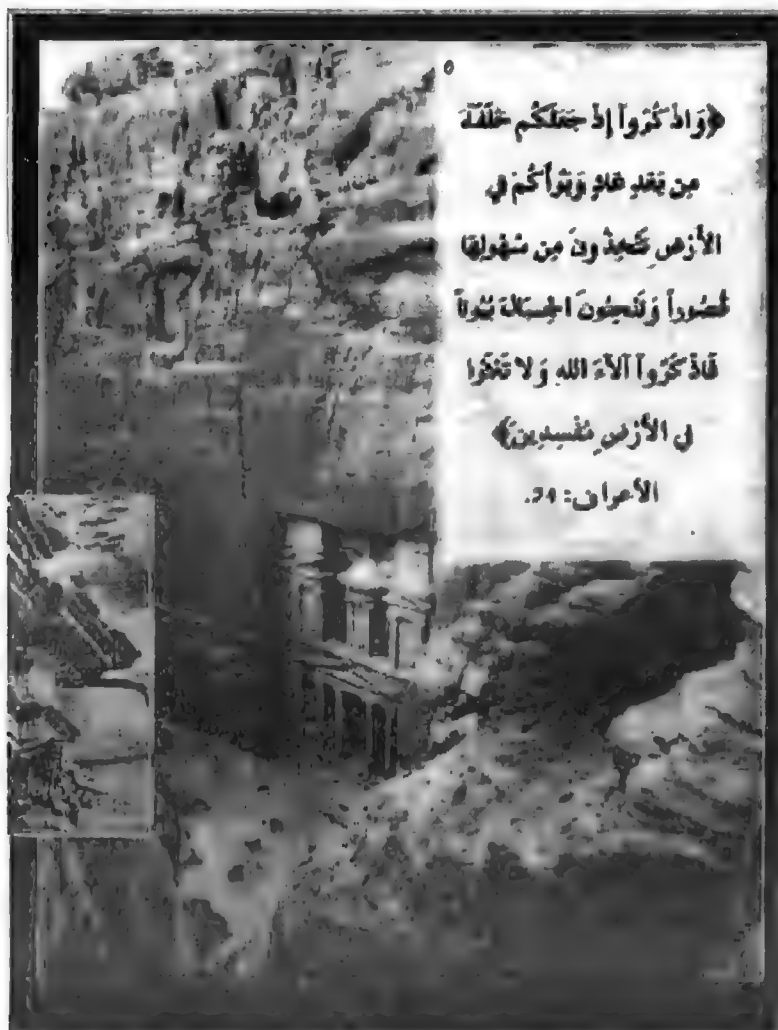
دوورگي عربي که پهنگه له هوزه بڼاوبانگهکان بن، له گڼل: نموي بڼه پرتي
 شه موود له باشوري دوورگي عربيديده، له راستيدا کومه لیک له هوزانه له
 ميژويه کی نريکدا بڼو باکور گواستيانمو و له ليژيه کاني کيوي (له شهلب) دا
 نوزره يان گرت، وه گه لي شه موود يش که له نيواني شام و حيجاز دا ژيان له ژور
 ناوي (أصحاب الحجر) دا ده ناسران، وهه لکولره شوتنه وار ناسه کاني نوسينه
 بڼه پڼه کان و رينه گموره کاني شه موود يان دوزيوته وهه نلک تنها له کيوي
 (له شهلب) دا، به لکرو تنانعت له ناوهراسي دوورگي عربي شد بڼه نمان شتوه
 دوزيوته وهه^۱، وهه ده سنوساني که هاو شتوي پسته کاني شه پڼه لي شه موودن
 له باشوري دوورگي عربي دوززانوه هڼوه ها له باکور شتوه پڼوه و حيجاز
 بڼه نمان شتوه دوززانوه^۲، له سهرتاره له باکوري ناوهراسي پڼه نماندا چمن
 ده سنوسني که دیکه دوززانوه که شه موود ناسرار بون و په پيوست بون بڼه پڼه
 لای باکور يوه، وهه لای باشور شتوه پيوست بون بڼه پڼه هڼو ته وهه، وهه لای
 پڼه ناواشيوه پيوست بون به (شېوه) وه. پيش نموي سيري شوتنه واري گه لي
 عاد بکين له باکوري دوورگه کوه، نه وه نذر بون بو که گه لي شه موود له ناوچي
 عاد دا نيشته جي بون، وهه تا پڼه پيش له ناوچي هڼو ته هڼو دا که پاي ته ختي
 نه وه کاني عاده، نم په پيوست پڼه که له نيوان عاد و شه موود هڼو ته واري پڼه
 نذر به جواني بزمان پڼه ده کاتوه که له ماوه دا سالت (سه لامي خوي لي بيت)
 له گڼل گه که کيدا ده دوا که نمان جينگي نوانيان گرتوه وهه: **وَالْيَوْمَ أَخَاهُمْ**
صَلِحًا قَالَ يَنْقُومِ آعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنَ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ

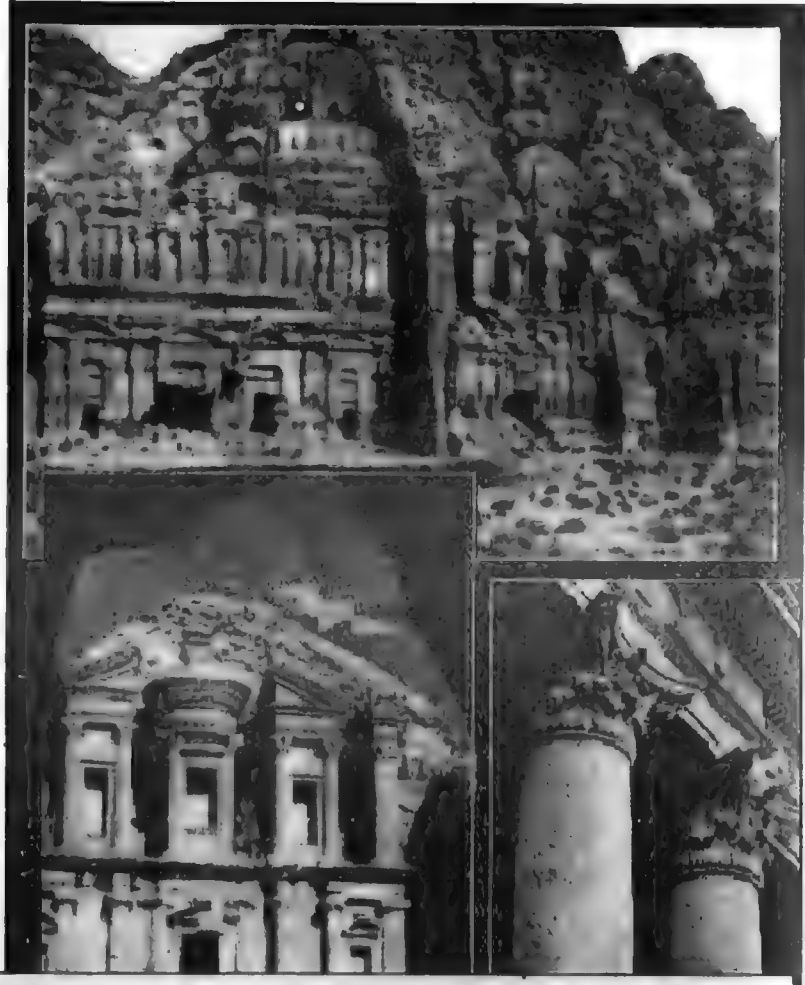
^۱ بريان دو، جنوب الجزيرة العربية، تيمس وهسون ۱۹۷۱، الصفحات ۲۱، ۲۲.
^۲ بيرنست غومبريتش، عن الاصل الالمانی (اساطير الشعوب للياقین) ۱۹۹۷، صفحة ۲۵

بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أََرْضِ
 اللَّهِ وَلَا تَمْسُوهَا إِسْوَارَ فَإِذَا خُذْتُم مِّنْهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٢﴾ وَأَذْكُرُوا إِذْ
 جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَنَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ تَبْتَخِثُونَ مِنَ
 سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْجِثُونَ الْجِبَالَ بَيُّوتًا فَادْكُرُوا ءَالَاءَ اللَّهِ وَلَا تَعْتُوا
 فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٧٣﴾ الْأَعْرَافُ (٧٢-٧٤) واته: بؤسر قومى

شه موديش سالتى برايمان نارد (نوريش پيتى وتن : نوى گدله كم خوا بپيرستق
 چونكه جگله و خوايه كى ترتان نيد، نموتا برآستى موعجيزه ناشكراتان
 له لايمن پمرورد گارتانموز بؤ هاتوره، نميه وشترىكه له لايمن خواوه بمتايبست بؤ
 نيتوى بدى هيتاوه (نمسر داخوازى خوتان) كه موعجيزه كى ناشكرايه، وازى
 لى بهيتن بابلموهرت لزموى خواوا و دهست دريژى مكمه سمر نازارى مدهن
 (چونكه همرنازارتانا) سزاو به لايه كى به نيش و نازار داوين گيرتان دهيت. يادى
 نموكاتمش بگمنمزه كه خوا نيتوى كرده جى نشين لمدواى قومى عاد، ژيانى
 نمسر زويدا بؤ ناسان كردن، لمده شته كاندا كوشك و تهلار دروست ده كمن، لمشاخ
 و كيته گانيشدا ژور داد هاشن، كمواته يادى نازو نيعمته كانى خوا بگمن و توى
 خراپه و فسادو گوناوه نمسر زويدا مديتن. لمرآستيدا گه لى شه موود باجى
 نمسر كمشيه يان دا كه دواجار چاره نووسيان تياچون و لماناچون بو، و تلووى
 كارگو باله خانه كانيان ويران بوون و هيچ لمو شارستانيه تانه يان نيمان توانى ريگه
 لمزاي خوايى بگرن كدله نه لجامى نمورنگه ييدا بوو كه گرتبوويانه بمر دودچارى
 نمو چاره نووسه ره شه هاتن كه خواى گموره بؤى ناردن، بم شيتوهديش گمل و
 نمتوهدى شه موود بمزاي خوايى تياچون وه دودچارى توتمى خوايى هاتن و لك

چون دورچاری نمتوده یاخی بووه کانی پیش خوی و دوی خوی هاتیوو کدله
 بفرنامی پوره ردگار لایان دابووسرکش وگومراویاخی بوون له خواپه یامه کمی

ئەلباتتە ھۆزىكى سەرىيى كۆن بولۇپ، مىرئىنىيىكىيان ئەدۋىلى (م.دا) ئەلۋەردىن دروستكرد، ئەم شۇنىڭدا كە
 ئەھمەن كاتتا يېنى دەوترا دۆلى (بىترا) ئەتۋالى باشتىن ئىمۋەنى ھەلگۈلىنى پەيكەرى بەردىن
 بىدۈزىتمەۋە كە ئەۋگەلە يېنى ھەستەۋە، پەۋ شىۋەيە ھۆزى ئىمۋە ئەھۋەلەرى بىناسازىدا باسكراۋن، ئەگەن
 ئەۋەشدا ئەمۋ ئەگەن ئەۋ ھەمۋ ھۈنەرماندا كە ھەيانبۈۋ جگە ئەۋ پاشماۋانە ھېچى تىريان ئى
 ئەۋەتەۋە. ۋىنەكە ژمارىيەك پەيكەرى بەردىنى ئەدۋىلى (بەترا) دا پىشان دەدات

به‌شی شه‌شهم فیرعه‌ونی نو قم بوو

خوای گموره ده‌فمرمیت : ﴿كَذَابِ ۖ آلِ فِرْعَوْنَ ۖ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَبُوا
بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَعْرَفْنَا ۖ آلِ فِرْعَوْنَ ۖ وَكُلُّ كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٥٥﴾﴾
الأنفال (۵۴) واتنه : ﴿پره‌وشتی نهمانه همره‌ك و داب و نمریتی دارو ده‌ستی
فیرعه‌ون و نهمانی پشیمان وایه، كه‌به‌لگو فرمانه‌كانی پیره‌ردگاریان به‌دره
ده‌زانی و باوه‌ریان پیتی نه‌بوو، له‌نه‌جامدا ئیمش به‌هوی گونا‌ه و تاوانیانوه
لنماومان بردن و دارو ده‌ستی فیرعه‌ونیشمان نو قمی ده‌ریا كرد، همره‌وشیان
ستمكار بوون﴾. شارستانیمتی میسری كۆنیش وهك شارستانیمتی دۆلی دوو
پروبار بنماوبانگ بووه، به‌هوی به‌كۆترین شارستانیمتیک دادنه‌ریت
كه‌میژویه‌خزیمه بینیبیتی، وه‌لپراستیدا پژیتمیکی كۆمه‌لایمیتی پیشكوتوریان
هه‌بووه كه‌وای كردوه پیشكوتورترین ولات بیت له‌و سهرده‌مه‌دا، وه‌چهند هۆكارو
پاتنه‌رتك هه‌بوون بۆ به‌ره‌و پیش بردنی ئهم شارستانیمته، وهك دۆزینمهی نوسین و
به‌كار هینانی له‌مه‌زاری سېهمی پیش زایندا و له‌گه‌ل وه‌به‌ره‌ینانی ناوی نیل دا،
وه‌هه‌ره‌ها پروه جوگرافیه‌كه‌شی زامنی سنوره‌ سروشتیه‌كه‌ی كردبوو له‌ مه‌ترسی
شالاره‌ دهره‌كه‌كان. ئهم كۆمه‌لگا پیشكوتروه وه‌چو نه‌ژاده‌ی فیرعه‌ونیه‌كان
به‌ره‌واریان دهره‌، وه‌له‌و ده‌مه‌دا پژیتمیکی بی باوه‌ریان پیاده ده‌كرد كه
به‌فهرمانبه‌رداری فیرعه‌ونیه‌كان ناسرابوو، وهك چۆن قورئانی پیژد بۆمان
ده‌گێژتموه، وه‌فیرعه‌ونیه‌كان له‌خزبان بایی بوو بوون، نكولی خوای گموره‌یان
ده‌كرد و پشیمان كردبووه خوای گموره‌، به‌لام دواچار هیچ له‌و هیزو شارستانیمته
گموره‌یان و هاوكات له‌گه‌ل هیزو سهریازیشیاندا سودی نه‌بوو له‌به‌وامبه‌ر ئه‌و
تی‌اچورونه‌یاندا،

دهسه لاتی فیرعه ونیه کان

شارستانی متهی فیرعه ونیه کان لاسر پیت و بیره کتهی روواری نیل نیشته چی بون، وه لاسر استیدا هژکاری نموی که میسریه کان لاسر دۆلی نیل دا دامعزرا بون زلری ئوی نم روویاره بروه که ده یانتوانی کشتوکال فراهم بهینن نموش بههزی نو ئوی نیلموه بو که فراهم هاتبوو بزیان بمی نموی پشت به ویزی بارانی سالانه ببستن. میژوو نوس (ئو نست کومبرج، Ernest Gombrich) سبارت بم بامته ده لی: کش و هوای نفیرقا ووشک و گهرمو، تمنانمت چند مانگ بدوای یه کدا لم ناوچه ییدا باران ناباریت، لمبر نهمشه که چند ناوچه یه ک لم کیشوره گموره ییدا ووشک ده بیتتوه، وه نم ناوچانمش کبه بیابانی فراوان داپوشراون، هیره ها دوو تمپۆلکه کی نیل زیاتر کشی بیابانی بوسره ویهو باران بارانیش لومناوچه یه دا کمه، له گه ل نموی که لم ناوچه ییدا باران گرنگیه کی نو تو ی نیه، چونکه روواری نیل به ناوهر استیدا تیپیر ده بیت هومل سهره تاوه تا کو تاییه کی^۱. وه بم شتوازه هرکس بتوانی دهسلات لملیل دا بگریته دهست ده توانی دهست بوسر سهرچاوه سهره کیه کاندای بگریته که میسر ده بات بپرتوه، وه گرنگترینیان بازرگانی و کشتوکالیه، وه بم ریگه یهش فیرعه ونیه کان دهسلاتیان بوسر میسره فراوان کرد.

پینکه هاتی تنک و ناسۆی دۆلی نیل پتی ندهدا به نیشته چی بونی کۆمه لگای گموره، لمبر نموه کۆمه لگای میسری لمبری نموی لشاره گموره کاندای نیشته چی بین لمارا گوندوو شاره بچو که کاندای ده زیان، وه نهمش لمار استیدا توانا دهسلاتی فیرعه ونیه کانی زیاتر کرد بوسر میسره خه لکه کیدای. (منسا) ی پاشا که یه کهمین

^۱ ایرنست غومبریتش، قصة الأدب، لندن، MCML، مطابع فایدون، صفحه ۴۲

فرعونی میسری بوو بز یه کمین جار لمیژودا توانی میسری کزن یه کجخت، و بیگانه یهک دهولت توش لهرزوی ستهمی پیش زاینده بو، و لهر استیدا ووشی (فرعون) بهلگه لهر نر شونمی کپاشای میسری تینده دژیا، و به تیپربونی کات ثم ووشه بهویه نازناوی پاشای میسر، و نوبی پاشاگانیش یهک له دوی یهک ثم ووشه یان لهگن خزانده هیناوه و بو شویه به فرعونیه کان ناسران. وهر بو پیتی که خاوهی ولات و دهسله تارویون بهسره اولاتیانیده، قایل بوون بهوی که پهنگدانهوی خویه کی گوریه له ناریانده که نرو بیروا و پرهش میسریه موشریک و لادهوکان نویندایه تی ده کرد، و هره وها تروای ولاتیش هرله زویه کشتوکالیه کان و داهات و دهستکوت به زرگانه کان و بهرهمه ناوخویه کانیش له چوار چتوی بهرژوندیه کانی فرعون دا دهسرایده، ده توانین به کورتی نهو بلین که تیکرای ولات لهر چنگی فرعونه کانداه بو، لهر استیدا پژی زرداری پژیگی بز فرعون خوش کردبو تاره کوو دهسلات له ولات دا بهیژ بهرقرار بکات، به شویه یهک هرچیه کی بوستایه جی به جی ده کرد. لهسره تای دامه زانندی یه کمین و هره نوژادی فرعونیه کانداه هستان به دابهش کردنی ناوی روپاری نیل بهسر تروای نهو خه لکدها، و کاتیک (منسا) ی پاشا هستا به دبه کشتنی هره و میسری باشور و باکور، لهبرامبر نهو ده هرچی بهرهمیان همره بز بهرژوندیه کانی فرعون کزه گرانهو، و تیکرای بهرهمه کان که هدیانه بو ده درایه دهستی فرعون، نهو سا فرعونیش هله دهستا به دابهش کردنی ثم بهر و به بهسر که له کیده بهی پی پیروسته کانیان، نهوی راستی بیت ثم پاشایانه که تم همره هیزه یان له ولاتده دروست کرده هریگز نهویان له لانه رحمت نهو که خه لکی بهکنه بنده، نهگر سدیژیکی پاشای میسر بهکین یاخود فرعونیه کان که لهم دوا سانه دانه و یان لئرا، نهو هان بز ده ده کورت که خزان بهیژ دانه و

گوایا توانای تمواربان هدیهو پتو رسته کانی خه لکیش ناماده ده کهن، وه لگه گن
تتیر پوونی کاتدا ناوی فیر عمو نه کان... لمیرو بز چوونی خه لکه کدا گزرا بز خوای
راسته قینه بیان، وه هندی وشمش که فیر عمو نه به کاری ده هیئا کاتیک و توریزی له گن
همزه تی موسا (سهلامی خوای لی بیت) ده رکرد، نهوی سملاند که نهم بیرو باور پی
همبووه، نهوتا خوای گموره له قورنانی پیژدا بزمانی ده گیتسه وه : ﴿ قَالَ لَیْنِ
اَتَّخَذْتَ اِلَیْهَا غَیْرَی لَجَعَلْتَنَکَ مِنَ الْمَسْجُوْرَیْنَ ۝۲۹ ﴾ الشعراء (۲۹) واته
﴿ فیر عمو نه سوئندی خواردوو تی : نه گمور جگه لعمن که سیکی تریکه یته خوای خوت
و فرمانبرداری بیت، ده ت خبمه پیزی بوند کراوه کانهوه و زینم انیت ده کم. ﴿
وه فیر عمو نه کاتیک له گن گه له که یدا ده دوا پیی دهوتن : ﴿ وَقَالَ فِرْعَوْنُ یَتَّخِذُ الْمَلَاُ
مَا عَلِمْتُ لَکُمْ مِّنْ اِلٰهِ غَیْرِیْ فَاَوْقِدْ لِّیْ یَنْهَمْنُ عَلَی الْطَلِیْنِ فَاَجْعَلْ لِّیْ صَرْحًا
لِّمَلِکِیْ اَطْلُعْ اِلَیَّ اِلٰهَیْ مُوسٰی وَاِیَّیْ لَا اُظَنُّهُ مِنْ الْکٰذِبِیْنَ ۝۳۸ ﴾ القصص (۳۸)
واته : ﴿ فیر عمو نه سوکه شانه وتی : نهی خه لکینه من کسی تر شک نابهم که شایسته
بیت بهوی که خواتان بیت جگه له خزم، نهی هامان تو له گل خشتی سوروه کراوم
بز دروست بکمو قه لایه کی بهرزو پتوم بزینا بکه به لکو پیایدا سمریکوم، تا خوای
موسا بیینم، هر چنده من به راستی بروم وایه له پیزی دروزه کاندایه... !! ﴿.

بیرو باوهره ناینیه کان

میژوونوسی نیفریتی هیرو دوتس ده لی میسریه کزنه کان لهوسرده مهدا
پارتر گارترین خه لکاتیک بوون له جیهانی نهو کاتدا، له گن نهوی که ناینیه که بیان
ناینیکی راست و دروست نهبو، به لکو هاربهشیان بز خوای تاقانه بریار دابوو،
وه بهزی ده مارگری خوشیانوه پابند بوون به ناینیه لاده که یانهوه وابسته ی

بوویون پیتهوه. وه میسریه کونه کان زږد کاریگر بوون بهو ژینگه سروشتیهوه
 کتیایاد دژیان، وه له همان کاتیښدا سروشتی جوگرافی ولاخه کشیان بهی
 له همدرو هیرشیکې دزه کی گرتیو بوسریان، وه له همدرو لایه کیښوده میسریه
 بیابان و شاخ و دهریا دهوره درابوو، هیچ هیرشیکې نه یار نهیده توانی هیرشیان
 بکاته سر جگه له دوو پرتگاهو نه میت که خویان دیانتوانی بهتاسانی دهستان
 بهسردا بگرن، وه له بهرتم سروشته جوگرافی کی که هدیوو میسر به پوی جیهانی
 دهروده داپراوېوو، وه تم داپرانمش بدتیپې بوونی کات گژپا بډ دمار گپیده کی
 کویرانه.

وه بهم شیوه یش ورنایه کی تایبته پاریزهر بهسره هرگز پانکاریه کدا دروست بوو
 بوو داخراله هر پونا کړد نه ویلک، چونکه توان گه لیک بوون بزیاسای ژیانیان
 تنها ناینه که یان بهرته بهرېوو، وه بهو شیوه کی که قورقانی پیوژ باسان بډ دهکات
 ناینی باوو پایپانیان بهر خترین شت بوو له لایان. له بهرتمه فرعون و
 شونکېموتوانی بهم شیوه به پشتمان کرده موسار هارون و بانگوازه که یان (سهلامی
 خویان لی بیت) کاتیک بانگه پشتمان کردن بوسر ناینی راست و دروست :

﴿ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَلْفِنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونُ لَكُمُ الْكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ وَمَا
 نَحْنُ لَكُمُ بِمُؤْمِنِينَ ﴾

﴿ یونس (۷۸) واته : ﴿ (فرعون و دارو دهستمی)
 وتیان : باشه تږ بډ نوره هاتویت گوتلمان بگهیت لور یوو پاوه و بهرنامه یی
 که باوو پایپانمان لهسری بوون و لهوانده بډ نیمه ماوه توه ؟ (نایا بهم پریازه)
 ده تانویت دهسلات داری و گمرویی بډ خوتان لهسر زویدا به دست بهتین ؟
 نیمه بهواتان پیناکهین !!﴾

شونتکوتو تاینهکان له میسردا
به شتیهیکی سرهکی خویان بۆ
خزمهتی خواکانیان تهرخان
کردبوو، له نۆوان شونتکوتوان
خواکاندا چادووگهران و
گاهینهکان هه بوون، که رنیمه
کۆمه لگا بوون، لهم چادووگهرو
گاهینه هه چینیکی کۆمه لایمی
گرتگیان دروست دکرد بهو پینهی
که چادوو دکهان، وه
هرهوه و نهکافیش بهکاریان
دههینان بۆ نهوهی خه لکی له ژێر
سایه یاندا به مینتیهوه.

تاینی میسر به کۆنهکان دابش دهکرا به دوو بهشوه : بهشتیکی سرهکی تایبەت
بوو به دولتهوه، بهشکهکی تریشیان به دوای یهروباوهی خه لکیدا دهگهرا سبارەت
به ژیان له دوای مردنهوه، نوو یهروباوه تاینیهی که تایبەت به دولتهوه پێشان وایه
که هر ههمن به توانایه پێژوه، وه ههروهها پهنگدانوهی خواکانه له سر زهیردا بۆ
نهوهی دادپهروهری و پارێزگاری بۆ خه لکی بهرپا بکات تیایدا، له راستیدا نوو یهرو
باره پانهی که له ناو خه لکیدا به لاره یان کرد بوو لهو بهرپا ئالۆزیدا بوون، وه نوو بهرگه
تاینیهی که نه یار بهوون له گهڵ تاینی سرهکی دولتهدا به چهند دادیکی بهر ههمنی
پهت دهکرانهوه، به شتیهیکی سرهکی تاینه که یان له سر بهروا بهوون بهر ههمنی
دامه زابوو، وه زۆر جار واده ییت لهم بهر ههمنی له سر شتیهی که یهروباوهی
مروا ییت و سهری ئاوهلی پتهو ییت. به لام به ههمن شتیه دهوانه ییت بهر ههمن و
نه یته ناو خه یانهی که له ناو چهیه کهوه بۆ ناو چهیه کی تر جیاوازن ناشنایین.

به‌شیکى گموره له بیروباوړې میسریه‌کان لسه‌شوویه که زیندویونووه ژبان
 لمدوای مردنوه هیده، ثوانه پروایان وایه که له دواى نموی لاشده‌مریت پڅ
 سولمنوئې بډیاندا ده‌چیتنوه، و به‌پیتی تمم بیروباوړهش فریشته‌کان پڅی
 مردووه‌کان ه‌لنده‌گرن به‌رو لای خوای دادگر، و له‌لای تمیشتی شو خوا به‌شوه
 چل و دوو دادوهر همن‌بوه ترازویک له‌ناوړاست دا داد‌نریت و دلی پڅه‌کش لم
 ترازوودا ده‌کیشرت، جانو کاته شو پڅانه‌ی که چاکه‌کاری زوړیان ه‌لنگرتوه
 دهرنه‌شونیکى جوان و قه‌شنگ و له‌ژبانیکى به‌ختمویریدا به‌ناسوده‌ی ژبان
 ده‌گوزهرنن، و له‌ثوانی که‌خوایو ناپه‌سندیان له‌چاکه‌زیاتره دهرین به‌رو
 جینگایک که سزای جزاو جزوی تیدا ده‌چیتن‌بوه شو جینگایه‌شدا له‌لایم
 دپنده‌یه‌کموه به‌ناوای (خوړی مردووه‌کان) بڅ هم‌میشه‌ی له‌ژیر شو‌سزایه‌دا
 ده‌میننوه. بیروباوړه کونه‌کانی میسر دهریارى پڅی دواى له‌گدل ناینى
 یه‌کتاپه‌رستیدا یه‌کده‌گرنوه، و له‌پراستیدا تمم بیروباوړهش به‌سه بڅ نموی بیته
 به‌لکه که‌ناینى یه‌کتاپه‌رستی که‌یشتوه به‌شارستانیه‌تى میسریه کونه‌کان، به‌لام
 دواچار تم ناینه‌ خراپ کراو یه‌کتا په‌رستی گوزا بڅ فره‌ خوایى، و به‌م تازه‌یه‌ نموه
 ناشکرا بووه که چند پتغم‌مبه‌رک به‌دواى یه‌کدا بڅ میسر له‌لایم خوای گموره
 په‌وانه‌کراوه که‌بانگی دانیش‌توانی میسریان کردووه بڅ سر یه‌کتاپه‌رستی خوای
 گموره و به‌ندایه‌تى بڅ کردنى. هرودک چۆن بڅ تی‌کپای خه‌لکى سروزویش
 پتغم‌مبه‌ر په‌وانه‌ کراوه له‌کاتیک‌موه بڅ کاتیکى تر. نمونى شو پتغم‌مبه‌ران‌ش
 حذر‌تې (یوسف) ه (سه‌لامى خوای لی بیت) که قورئانى پیوژ به‌دریژى شو
 چه‌رکه‌مان بڅ ده‌گیتنوه، و چه‌رکى یوسف یش (سه‌لامى خوای لی بیت) خوی
 بڅ خوی گرنه‌گه، له‌ودا که‌گه‌یشتنى نموی ئیسرائیل بڅ میسر و جینگه‌بونیان شو
 ناوچه‌یدا له‌خو ده‌گرت. له‌لایه‌کى تریشوه ه‌مندى لسه‌رچاوه میژوویه‌کان باس
 له‌وه ده‌کمن که ه‌مندى له‌میسریه‌کان ه‌مستاون به‌بانگه‌شه‌کردن بڅ سمرنایینى

یه کتاپهرستی تمنانت بمرله حمزرتی موسا (سهلامی خوی لی بیت)، یه کتیک
لوانمش که بانگشی بۆ یه کتاپهرستی کردوه... (ئهمین حوتیبی چوارهم) ه که
به یه کتیک لهو فیرعمونانه دادنریت که زرتتر گرنگی هه بووه له میژووی میسردا.

ئهمین حوتیبی چوارهم فیرعه و نی یه کتاپهرست

به شیویه کی گشتی فیرعمونه کانی میسر زۆرد لۆق و ستم کارو شههنگیزو درنده
بوون، وهتاییه تمندیه کی هاریهشی ئهم فیرعمونانش ئهوه بوو که له سهر تاینی
میسریه کان بوون که به تاینی هاریهش دانان بۆ خواوخۆ کردن به خوا به ناو بانگ بوو
وه دهروونیشیان پیتی ئاسوده بوو. به لām تاکه فیرعمونیک له میژووی میسردا هه بوو
که جیاوازیوو له فیرعمونه کانی دیکه ئهویش ئهم فیرعمونه بوو که بهرگری لهو بهرو
باوه ده کرد که دهیروت تنها یه که به دیهینهر پهرستن، وهبم شیوهی بهوه
مایه ئهوی که له لایم ناموونی خویانهوه پوهیرووی هیرشیک توند بیتموه
که سوودیان له بیروباوهی هاریهش بۆ خوادانان دهینی، له گهژ هندی
لهوسریازانش که یارمهتیان دهه، تاد و اجار ئهم فیرعمونه کوشرا... وه ئهم
فیرعمونمش (ئهمین حوتیبی چوارهم بوو) که له سهدهی چوارهیمه پیت زاینده
دهسهلاتی گرت دهست، وه له سالی ۱۳۷۵ پیت زاینده ئهمین حوتیبی پاشا
تاجی پاشایهتی خرایه سهر، وه پوهیرووی ئهواب و نهرتانه پوهیوه که یاریزراو
بۆ ماوه بوون بهر له سهده ها سا، هتا ئه کاتش پشکهاتهی کۆمه لگار په یوه ندیه
گهشیه کانی له گهژ کۆشکه دهی هیچ گۆزانه که دهیشت، بهم شیویه
کۆمه لگا ده رگای بهرووی ههموو پوهاده دهه کی و تازه گهره تاینه کاند
به داخراوی مایهوه، گهشتیاره ئیغریقیه کان سهری ئهم پۆچوونانهیان دا که پشتر
باسمان لیره کرد سهرت به پاراستنی داب و نهرته تاینه کان، فیرعمون پشت
نستوو به تاینی سهره کی ئهوی به سهر خه لکیدا سهپاندبوو که دهیت ههرچی

شتى كۆنمۇ باۋە بىمىن ھىچ كۆسپ و تەگمەيەك ۋەرىگىرىت، ئەمەلپراي ئەۋى كە
 ئەمىن ھوتەب ئەم ئاينە سەرەكىيە پەسەند نە كەردبوو **Ernst H. Gombrich**
 ئەنست غومبرىتشى مېتروئوس نوسىيۈمىتى : لەراستىدا (ئەمىن ھوتەب) زۆرۈك
 لەۋدەب و ئەرتانمى شكاند كەلەلەيەن داب و ئەرتە كۆنەكانمە پىلەزكرايوو،
 ۋەھەرۋەھا ھىچ جۆرە پالەشتىك ياخود سۆزىكى لەمىرا مەمىرەملەكەچ كەردن بۆ
 زۆرۈك لەۋ خوا نامۇزىانەپىشكەش نە كەرد كەگەلەكەي دەيانەپەست، ۋەتەنھا
 خۋايەكى تەمىيائى گمۋرە سەبارەت بىۋىرىتى بۈۋلە (ئاتون) كەلەسەر شىۋازى خۆر
 ۋىنا كرايوو ۋەناۋىشى لەخۆى نابو (ئاخناون)، ۋەكۆشكەكەشى لەقەشۋ خۋاكانى

تەر دورە دەخستەۋ ۋە بىردىيە ناۋچەيەكەۋە كە ئىستە پىتى دەلەتەن
 (ئەمەلنە) ^۱ ئەمىن ھوتەبى چۈرەم لەۋاى مەردنى باۋكى
 خۋايە ژىر فشارىكى گمۋرەۋ، ۋەھىكارى ئەم فشارەش كە
 خرابۋىيە سەرى ئەۋەبوو كەبەرەۋتائىنى تازە مىلى نا كەپشت
 بىدەكتاپەرسى دەبەستەت

ۋەلەھۋەلەشدايە بۆ گۆرۈنى ئائىنى مەيسىرى كەتائىنى باۋ بوو
 لەۋسەردەمەدا ۋە ۋەاۋەشيان دادەنا بۆ خۋاى تاك ۋە تەنھا، ۋە
 ئەمىن ھوتەب ھەتلى زلەيدا گۆرۈنى رەشەيى لە ھەمەۋ

بۈۋەكاندا جى بەجى بىكات، بەلام دەسلەتدارانى تەيىبە رەتيان ئەدا كە ئەۋ پەيامەدى
 كە ھەلىگەرتەبوو بىگۆرۈتتەۋە بۆخەلەكى تەر، ئەمەلنەۋ ئەمىن ھوتەب ۋە
 شۈنەكەۋتوانى شارى تەيىبەيان جى ھىشت ۋە بىرەۋ تەپۈلەكى (ئەمەلنە)

^۱ اپلى برناتى، الأطلس التاريخ لليهود، لندن: هوتشinson، ۱۹۹۲، صفحة ۱ (مصر) ،
 موسوعة جويديا، المجلد: ۵، صفحة ۴۸۱ (النزوح والتية في سيناء)، المجلد: ۸، صفحة ۵۷۵، عالم
 الانجيل رقم ۸۳، تموز، آب ۱۹۸۳، صفحة ۵۰ ، المعهد الشرقي للأخبار رقم ۱۴۴، شتاء ۱۹۹۵، جاك
 ليغرافند، تاريخ العالم، باريس: تاريخ لونغمان: SA، المطابع الدولية ، ۱۹۸۹، الصفحة ۶۸ دافيد بن
 غوريون ، الأطلس التاريخ لليهود، نيويورك، ۱۹۷۴، صفحة ۳۲.

بمړتکوتن، وهلمتېز لکمی (عمارنه) دا شاریکی نوی و هارچرخیان بز خزیان
 دروست کرد، ناریشان لینا (نخ - آن - آتون) جگه لوی که نمین حوتی
 چوارم نای خوی گزوی کوی ده گایاند (نامون دلتیا بکات) بز نه خناتون
 کمبواتای (ملکچ بوون بز ناتون) دیت، چونکه نای نامون لوکاتدا
 به گارده هیترا بز گوره ترین پت لپیو باوه ری میسریدا که هاربه شیان بز خوا پریار
 ددا، به لام سبارت به نمین حوتی ناتون (بعی هیترا ناسمانه کان و زویه)
 که هار شیتی نای خوی، نم بارو دۆخه قمشه کانی نامونی شلمژان لمبوتوه
 هوتی نمویان دا که ده سلات له ناخناتون پسمنده نویش بده کارهیتانی
 قهرانی نابوری له ناچه که دا، نموبو له کزایدنا نه خناتون بدهستی پلان
 گتیه کان ژهرخوارد کراو کوژا، بم شتوش فیرعمونه کان یه که له دوی یه که له ژیر
 کاریگری قمشه کاندان مانوه. دوا به دوی نه خناتونیش فیرعمونه کان کورسی
 ده سلاتیان لمیسردا به پاشینه کی سربازی گرتنه دهست، وه جاریکی تر بیو
 باوه ری کونی فره خوی لمیسردا ده سلاتی پیدا کرده، بز نموی دوی
 ماندو بوونیکي زور که له پیتاوی گورانده بز رابردودا درا ده سلاتداری بگرتنه
 دهست، دوی نموش به نریکی یه که سده پامیسی دووم گه شسته ده سلات،
 وه کورسی ده سلاتی لمیسردا گرتنه دهست وه نمو ده سلاتش بده ریژترین ماوی
 ده سلات دادنه ریژت لمیژوی خویدا، به پیتی ووتی هندی له میژوونوسان :
 په میس نمو فیرعمونه که نموی نیسرائیلی کرده بده دی خوی و له گن
 موساشدا (سهلامی خوی لی بیت) ده چنگی^۱

هاتنی حەزرەتی موسا (سەلامی خوای لی بیّت)

بەهۆی ئەر دەمارگیریه کۆترانهیی کمیسریه‌کان هەیان بوو نامادەییان تێدا
 نەبوو کە دەستبەرداری بیهو باوەڕی بت پرستیان بێن، وەچەندجارێک پەیامبەر
 پەوانە کراوە بۆ یان بۆ ئەوی پەیامی یەکتا پرستیان پێی پابگە یەنیت، بەلام ئەوان
 هەمیشە وابەستە بوون بە ئاینە لادراوە کەیانەوه، دواجار ئەوه بوو خوای گەوره
 حەزرەتی موسای وەک پێغەمبەرێک و نێرواوی بۆی پەوانە کردن ئەویش لەبەر دوو
 هۆکاری سەرەکی : یەکمەیان : ئەم گەله لە ئاینی راست لایان دا بوو لە گەڵ
 ئەمەشدا هاوڕەشیان بۆ خوای گەوره بڕیار دەدا، دووهمیان : ئەبەر ئەوی ئەوی
 ئیسرائیل یان کۆردبوو بەندو کۆیلە، بەم شێوەیه خوای گەوره حەزرەتی موسای
 پەوانە کرد بۆ ئەم گەله کەله گەڵ خۆیدا دوو فەرمانی پەروردگاری پێی بوو ئەویش
 بانگهێشت کردنی خەلکی میسر بوو بۆ سەر ئاینی یەکتا پرستی و پزگەر
 کردنی ئەوێکانی ئیسرائیل وەک خوای گەوره لە قورئانی پێدۆز دا بۆمانی
 دەگێڕێتەوه : ﴿ نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَأِ مُوسَى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴾ (٢)
 ﴿ إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضِعُّ طَائِفَةً مِنْهُمْ يَتَّبِعُ
 أَبْنَاءَهُمْ وَنَسَتْنِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴾ (١) وَتَرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِي
 اسْتَضِعُّوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَيْمَةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ (٥) وَنُكِنَ لَهُمْ فِي
 الْأَرْضِ وَتَرَى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَهُنُودَهُمْ مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ (٦) ﴿
 القصص (٦-٢) واتە : (١) ئەمە هەندێک لەهەواڵ و بەسرەهاتی گەڕنگی راست و
 نەگۆڕی موسا و فیرعون دەخوێنێتەوه بەسەرنا، بۆ ئەوی سود بەگەێنێن بەگەێنێک
 کە بپروا دەهێنن (تابییتە پەندەر نامۆژگاری). بێگومان فیرعون زāl و درپەندە بوو

له ولاحه كهيدا، خه لكه كوى پارچه پارچه كرد (جياوازی خسته نيوانيانموه) دهسته يه كياني ده چوساندوه و لاوازی ده كردن، مندا له نيرينه كانی سر دهرين، كچان و نافرمانی (بهزلیلی دهيشتهوه)، برآستی نو ستمكاره يه كيك بو لوانمی تزوی خراپی ده چاند. ئيمش ده مانویت دهر و بکه ينموه له چوساوه كان و منعی خیر بکه ين بمر لاواز كراوه كاندا له ولات دا و ده مانویت بيانكه ينه پيشواو بيانكه ينه ميرات گری سامان و ده سلاخی ستم كاران. ههروهه ده مانویت پايداريان بکه ين و ده سلاخیان بچه سپتين له ولاتدا و، نوو پيش بهيتين بز فرعون و هامان و سريازانيان كه ليی ده ترسان. فرعون و يستی وابو كزماره كوپه كانی نموی ئيسرائيل زياد نه كات، نوو بریاری دا به كوشتنی نو كوپه كانی كه له دايك ده بن، ئمبر تهمه دايكى موسا به نيگايك له لايين پهروه دگاريوه موسا پيغمبهری له سه به ته يه كدا دانار خستيه ناو ده راي نیلوه، وه نم ريگايش موسا پيغمبهری گهيانده كوشكى فرعون: ﴿وَأَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَمْرًا مُّوسَىٰ أَنْ أَرِضْ بِهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا نَأْتِيهِ بِرِزْقٍ لِّكَ وَجِئِلُهُ مِنَ الْبَحْرِ ۚ فَأَلْقَيْتُهُ إِلَى الْفَوْجِ فَأُلْقَاهُ الْيَمُّ لَيَالٍ فَزَعَوْا لِيَكونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَمُّنَ وَحُودَهُمَا كَانُوا خٰطِئِينَ ﴿٨﴾ وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرْتُ عَيْنِي لِي وَلَكِ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾﴾ القصص (٧-٩) واته: ﴿ئيمه دايكى موسامان ناگادار كرد، كهشیری بداتی و (پيمان وت) جاكاتيک ممرسيت پيدا كرد نموی كه پيش بزانيوت فري بدوه رويازی (نيلوه)، نمترسه (نموی توشی بهلا بيت) نهغه فتيشی بز بخز، چونكه ئيمه برآستی ده يگيرنموه بزلات و له ناينده شدا ده يكه ين به يه كيك له پيغمبهره پديام داره كان. نوو ئيت دارو ده ستمی فرعون

هەلیان گرتووه، تاسەرەنجام بێیتە دووژمن و خەفەت بۆیان، بەراستی فیرەمون و
هامان و سەریازەکانیان گرواھکارو تاوئبارو هەلە بوون. (کاتیک فیرەمون موسای
ساوای بینی فەرمانی کوشتنی دەرکرد) خێزانەکی نەبەیتشت و وتی : هیوادارم
بێیتە مایمی خۆشحاتی و چارپوونی بۆ منیش و بۆ تۆش، مەیکوژن، بەلکو
لەئایندەدا سودمان پێبگەیەنێت، یان دەیکەینە کوپی خۆمان، لەکاتیکدا ئێوان
هەر پیتی نازانن و هەستی پێناکەن. خێزانی فیرەمون موسا پێشەمبەری لەکوشتن
پۆگار کرد و کردیە کوپی خۆی، بەم شێوەیە حەزەتی موسا (سەلامی خۆی ئی
بیت) تەمەنی منداتی لەکوژشکی فیرەموندا بەسەر برد، وەبە پشتیوانی و کۆمەکی
خوای گەورەش دایکی موسا (سەلامی خۆی ئی. بیت) وەک دایەنی هاتە کۆشکی
فیرەمونە. جاکاتیک حەزەتی موسا (سەلامی خۆی ئی بیت) وورده وورده
پێگەشت و بوو گەنجیک، جازیکیان موسا (سەلامی خۆی ئی بیت) یەکیک لە
میسریەکانی بینی کە نازاری یەکیکی دەدا لەلارەکانی ئەوی ئیسرائیل، حەزەتی
موسا (سەلامی خۆی ئی بیت) توپە بوو بۆکۆشکی دا لە میسریەکە وەلەم کاتەدا
میسریەکە دەست بەجێ مرد، وەسەرەپای ئەوی کە موسا (سەلامی خۆی ئی
بیت) لەکوژشکی فیرەمون دا پەرودە دەکراو کردبووانە کوپی خۆیان، گەورە
پیاوانی ئەم گەلە کۆبوونەو و برباری سزادانیان بۆ موسا (سەلامی خۆی ئی
بیت) دەرکرد کە تاکە سزایەکی بریتیه لە کوشتنی، جاکاتیک موسا (سەلامی
خۆی ئی بیت) ئەو هەواڵی بیست دەست بەجێ میسری بەجێ هێشت و بەرو
مەدین بەرێکەوت، وەلە کۆتایی ئەو مارهەدا کە حەزەتی موسا (سەلامی خۆی
ئی بیت) لەمەدین مایەو لە گەڕانەیدا بۆ میسر خۆی پەرودەگار قسە
لەگەڵدا کردو پەیمای خۆی پێدا، وەفەرمانیشی پێی کرد کە بگەڕێتەوە بۆ لای
فیرەمون و پەیمای خۆی پێی پابگەینێت.

کۆشکی فیرعون

حزرتی موسار هارون (سهلامی خویان لی بیت) وهك دوو پیغمبیری خوا
هستان به جی بجی کردنی فرمانهکانی خوی گهروه، وهپیمایی راستی
پهروردگاریان گهیانده لای فیرعون، وهداویان له فیرعون کرد که دست
ههگیریت له نازارو'نشکه'فهدانی نهوهکانی ئیسرائیل و لیثیان گهریت بالهگهل
موسا و هارون دا بچه دهرهوه، جائهم داوایش لهلای فیرعون پسند نهبو که
موسا یهك لهکۆشکه'کهیدا پهرورده گراوه بهرامبیری بووهستیتوه، که موسا
کسیکه واباوه کهئو بیته میراتگری کۆشک و جیگی فیرعون، لهبر نهوه
فیرعون دهستی دایه تۆمعت بار کردنی بهوی کهچاکی لهبر چار نیه و پیزان

نیه : ﴿ قَالَ أَلَمْ نُنَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ۖ وَقَعَلْتَ فَعَلًا كَ
أَلَّنِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ۝ ۱۸ ﴾ الشعراء (۱۸-۱۹) واته : ﴿ کاتینک
موسا و هارون پیمایی خویان گهیانده، فیرعون بهموسای وت : (ئهمه پاداشتی
پیاهوتیه) نایا ئیمه بهمنداتی بهخێومان نهکردیت ؟ چندهها سالی تممعت
لهناوماندا نهبردهسهر ؟... نهوهشت کرد که کردت (مههستی کوشتنی قیبتیه'کهیده)
دیاره گهتق لهپیزی نهوکسانهدایت کهناشوگرن و پاداشتی پیاهوتی نازانن. ﴿
لهراستیدا فیرعون ههوتی دهه که ههست و سۆزی موسا رابکیشی و کاری تی
بکات، بهوی که لهباوهشیدا پهروردهی کردوه و وهلهکۆشکه'کهشیدا گهروه بووه و
نمش و نهی کردوه. لهبر نهوه پیوسته لهسهر موسا که گوێراپهاتی بیت، بهم
شپوه سۆزهاریانه فیرعون لهههوتی نهوهه بوو که کاریگری لهسهر موسا
(سهلامی خوی لی بیت) دروست بکات، بههممان شپوه نهوهشی چهسپاند بهسهر
دارو دهسته'کهیدا کهههراپین لهبرامبهر موسادا بوهستنهوه. لهلایهکی تریشهوه

فیرعون لمو ناینه راستی که موسا و هارون (سهلامی خویان لئ بیت) هیتا بویان نموی بۆ دهرکوت که پینکهاشی دهسته لاته کمی نامیتنی و پله و پایمی لدهست ددها و دهیتنوه کسیتی ساده، جالو کاتداشدا خویامتی خوی لدهست ددهات، تمنانمت دهیت گوزپایه لئی موساش بکات، نمعه له لایمن لمو زیانه گمورهی کده بکات نه گمراهاتو بپرستی نموی نیسرائیلی له گهل موسادا بنیرت، چونکه نوان بریتین له هیتزکی گمورهی بهیتزی مرزی بۆ فیرعون. وه فیرعون لهبر نارهزوی دهسلات و فرمانپرواییه کمی گویی بۆ موسا (سهلامی خوی لئ بیت) نه گرت، بهلکو هملی نموشی ندا که گالتهی پی بکات و بهلگه بۆ هیتز دهسلاتی بچسپیتنی، لهبر نموه پروای به موسا و په یامه کمی نه هیتا، تمنانمت هملیتی دا که موسا و هارون تۆممت بار بکات بهوی کده اوای بهری و دهسلات دهکن و له هملدان بۆ نموی پشتوی و خراپه کاری له سهرزهدا بهربابکن، دواچار نه فیرعون و نه شونکمر توانی برویان نه هیتا به په یامی موسا و هارون (سهلامی خویان لئ بیت) جگه له جادوو گهران نمیت، شونیی ناینی راست نه کموتن و بهرپرچیشیان دایمه، ئینجا خوی گمورهش چمندکاره ساتیکی یهک لدهوای یهکی بۆ ناردن.

ئهوکاره سات و مهینه تیانهی دوو چاری فیرعهون و دارو

دهسته که ی بونهوه

فیرعون و دارو دهسته کمی پابند بوون به بیرو بارهپی فره خوایی و بت پرستی، که (ناینی باروباپهانیان) بووه وازیشیان لئ نده هیتا، تمنانمت نمو دوو معجزیهش که حهزرتی موسا (سهلامی خوی لئ بیت) پیشانی دان : وهک نموی کدهستی خسته بن بالی و دهی هیتا خیرا بوو به کافوری سپی و

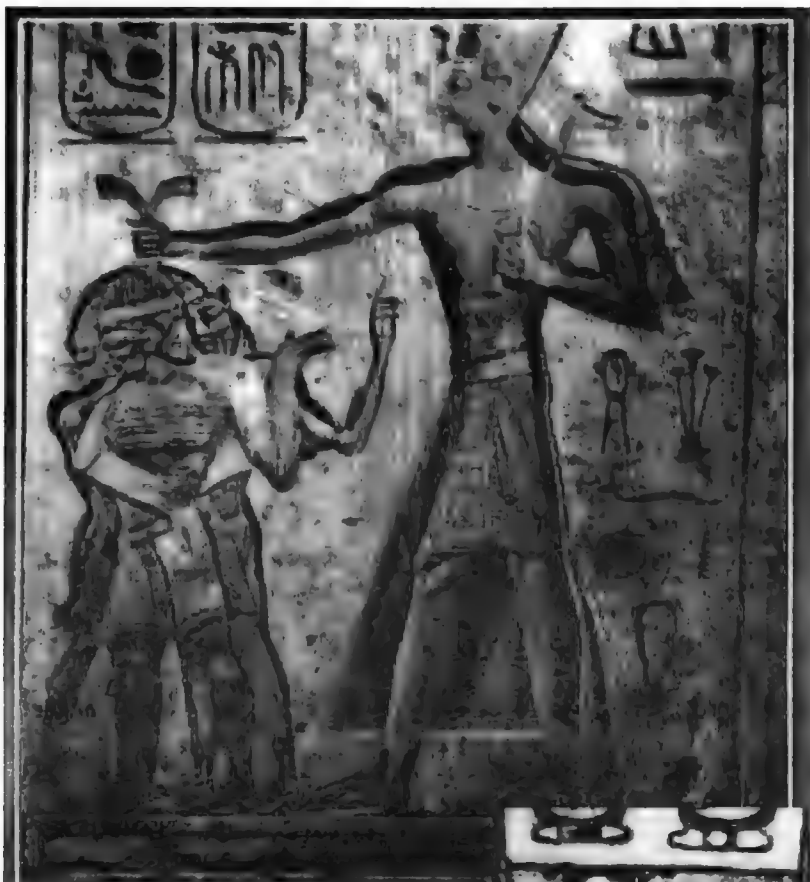
وهمروها ئىو گۆچانەشى كە بوو ئىژدىھايەكى گىمورە، ئىم دوانە بىس نەبۇن بۆ
 نەبى وایان لىبىكەن پشت لە ئاینەلادراوەكەیان هەلگەن، وەبەئاشكرا نەویان
 راگیاند و وتیان : ﴿ وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتَانَا بِهِ مِنْ ءَايَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ
 بِمُؤْمِنِينَ ﴾ (١٣٣) ﴿ الأعراف (١٣٢) واتە : ﴿ (فیرعمون و دارو دەستى) وتیان :
 ھەر چیمان بۆ بەینى لەبەلگىو موعجیزە تاچاوبەستمان لىبىكى پىتى، ئىمە ئىمە
 ھەر پروادارنەن بەتق !! 〉. وەبەھىزى ئىم ھەتسوكوتەیانمە خوای پىروەرد گارگۆمەتە
 کارساتىكى بۆ ناردن ەك (موعجیزەى پىچرپىچر) تاوەكو ئىم ژيانەیاندا سزا
 بچىژن بەرلە سزای ھەمیشەى لىدوا پۆژدا، يەكەم کارەساتىش بى بارانى و
 نەھامەتى و كەم بوونەبى پۆق و پۆزى بوو، خوای گىمورە لە قورئانى پىوژدا
 دەفەرموئەت : ﴿ وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ
 يَذَّكَّرُونَ ﴾ (١٣٠) ﴿ الأعراف (١٣٠) واتە : ﴿ سۆتەند بىت بەخوا بەپراستى ئىمە
 شوئەن كوتووەكان و گەلى فیرعموفان گىژدەى چەند ساتىكى گرانى و نەھامەتى و
 كەم بوونەبى پۆق و پۆزى و بەرو بوومەكان كرد، بۆ نەبى ئىمان دابچەكەئەن و
 پەند وەربگەن و بىر بگەنمە. بەرھەمە كشتوكالىەكانى مىسر لەسەر پووبارى نىل
 بوون، لەبەر ئىمە كارىگەرى ئىتوتزىان نەبوو لەسەر كەش و ھەوای سەروشتى. بەلام
 کارساتىكى چاوپروان نەكراو دووچارىان ھات بەھىزى ئىو لە خۆبایى بوونەى
 فیرعمون و دارو دەستەكەيمە بوو كەخۆیان لەخوا و پىتەمبەرەكەى بەگىمورەتر
 دادەنا، وەلەبەر چەند ھۆكارىكى جىاوازىش ئاستى پووبارى نىل دابەزى،
 وەئەوندەى نەمایەو كە زەوبە كشتوكالىەكانى پى ئاوبەردەت، وەبەھىزى پەلى
 گەرمى ژۆرەو بەروبوومەكانىش ووشك بوون، بەم شىوہە كارەساتەكان بەرو
 پووبان ھاتن بە شىوازەك كەئەممان چاوپروانىان نەبوون، ئىو نىلەى كە پشتیان پى

ده بست، ثم کارساته فیرعمونی ترساند کپراهاتبوو له گمل گهله کیدا بهم
 شیوازه بدوی : ﴿وَأَدَّٰی فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَنْتَوِي إِلَيْكَ يٰ مُلْكُ مِصْرَ وَهَٰؤُلَاءِ
 آلَآئِهٖنَّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِیْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾﴾ الزخرف (٥١) واته : ﴿فیرعمون
 جاریدا بهتاو قوم و گهله کیدا و ووی : نئی قدم و گمل، من پاشای میسرم و
 فرمانپروای نم ولاتم، ثم پرویارانش بعبیر کوشکه کاامدا دپروات، ثایا ثم
 دهسته لاتی من نایین ؟﴾.

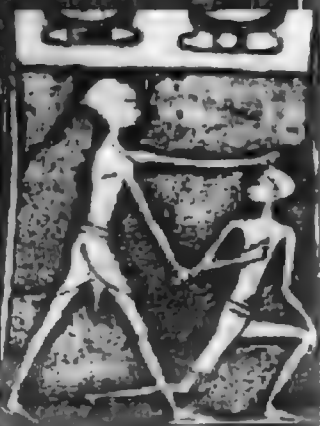

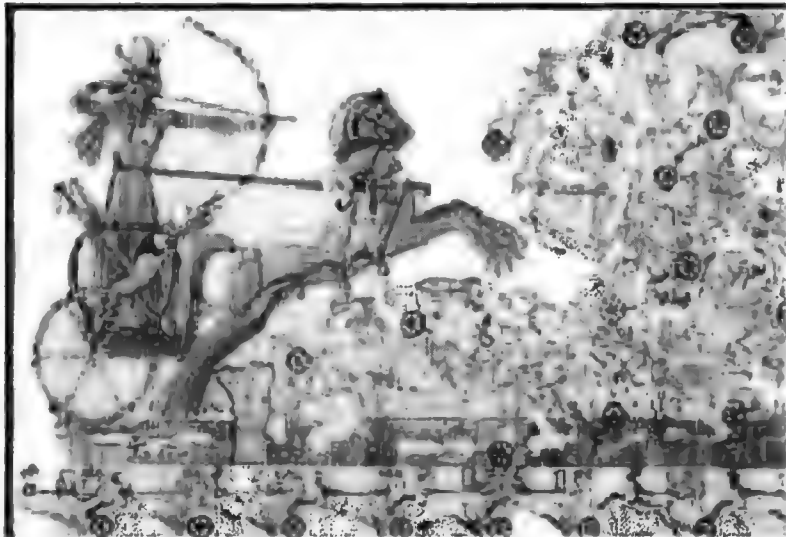
شو هوزو نموده کویلانی
 که فیرعمون له سرده می
 میرنشینی نویدا ستمی
 لیده کردن وه
 کمینه یک لهو ولاته که
 هله دستان به کاری
 ناره حوت و بنای
 گهره یان هروست ده کرده،
 نهوی ئیسرائیل به کیگ
 بوو لهو کمینه،
 ینده چیت شو کویلانی
 که لهو ته کی یشانراوه
 هله دستن به دوست
 گردنی به کیگ
 له پرستگانی نهوی
 ئیسرائیل بیت که زورینه
 یشان وایه، لهو ولته می
 که له لای چهپه ده کویله

که نهوانش نهوی ئیسرائیلن، که ینش دهستگردن به کاره گانیان هندی گاری هونری جی به جی ده گن، که
 کویله گان هله دست به دوست گردنی خشت.

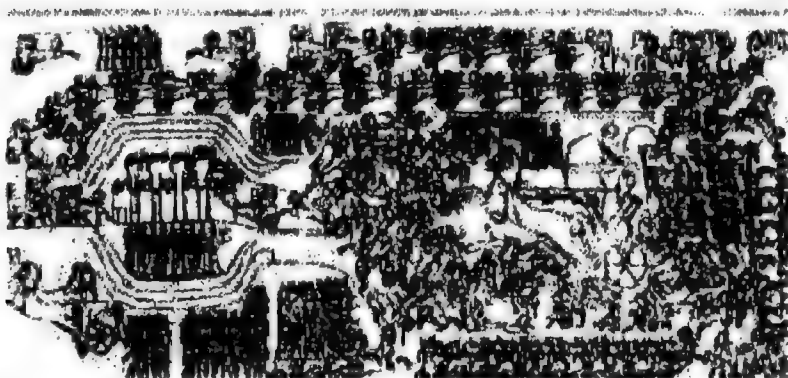

وايان داناوه كه نهم وئنهيه رهميسى دوومه كه قورئانى
 بپوژ باسى ليوه كردوهو بهراى زؤريك لهيژوو نووسايش
 وهك لهوتنه كهدا دياره رهنكه رهميسى دووم ههئدق لهو
 كؤيلانى كه دهستگير كردوه بكوژيت نهم وئانه نهوه
 دهردهخهئ كه فبرعهوينهكان شههنگيزو بكوژ بن، ههميشه
 وهك نهبهرد خؤيان دهرخستهو كه بهشانى بان و لاش و لارى
 بههيزموه خؤيان دهرخستهو. كه توانيويانه لهيك كاتدا
 ژمارهيك كهس بروختين.

رهمیسی هوروم لاسر کالیسکیده کی جنگی دمرده کنوت، که کۆمهله پکی گهره ی نوژمانی
دمروختیت وک تیکرای ویتانی تر نم ویتیه خه پاییه که ویتگیشان دروستان کردوه به همرمانی
فیرمین.

جنگی نامیش، نم جنگه لوتیان رهمیس و حسیه کالدا رویدا، میژو نووسه میسریه کان
به شیره پکی ساخته کاروانه گوستوانه کنوه بهو مانایه کی سرکوتکی گهره بۆ میسریه گانه، لهراسیدا
نم جنگه کالدا لهراسان کالدا فیرمین لهرمن دهران بۆ، ناچار بۆ بهوهی پهیمانی ناشتوانی بهستی.

یەنەم کارساتە بەرپوانترین زمان فەرەمۆن بەدرۆدەخاتەو، وەلمبری ئەوی گەلەکی
 پەندو ئامۆژگاری وەرگیرن - هەرەك ئایەتەکانی قورئانی پێژز باسی لێو
 ەكەن، ئەوان وتیان : بێگومان ئەو نەدەبوو، بەلكو بەهۆی بەدبەختی و چارەڕەشی
 بەك بوو كە موساو ئەوی ئیسرائیل پیتی هاتبوون، لەپراستیدا ئەم بیانەیان
 ەهێناوە بەهۆی بێو باوەری پوچەك و بەتاڵ و ئەویاخی بوونە سڕوشتی یەیانەو
 بەتەنجامی كارۆكردەوی خۆیان گەشتن و چەندە هاساڵ و بەژیانیکی كۆژووەری
 رەنگەلان و ترش وتاڵ و بەهۆی پاپەندبوونیان بەئایینی باوباپیریانەو. وەكارەتەها
 لەوکارەساتەدا نەوێستا، بەلكو تەنها ئەو سەرەتایەك بوو پاشان كارەساتی تری
 بەك لەدوای بەك هات بەشوتنیداو بێداركردنەو ترساندنێ گەلی
 ميسروھۆشیار كەردنەویان، وەقورئانی پێژز ئەم كارەساتانە باس كەردووە :

فَارَسَلْنَا عَلَيْهِمُ الْطُوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالْدَّمَ ؕ إِنِّي مَفْصَلَتٌ فَاسْتَكْبَرُوا
 وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾ ﴿الاعراف (١٣٣)﴾ واتە : ﴿جانیتمەش بەلای لا فەو
 كۆلەو ئەسپێ و بۆقی جۆراو جۆرو خۆنمان ناردە سەریان لەكاتێكدا ئەوانە
 چەندەها بەلگی پوون بوون (لەسەر تاوانباریان)، كەچی ئەوان هەركوت بەرزیان
 كەردو خۆیان بەزڵ و گەورە زانی، بەپراستی قەومیکی تاوانبار و تاوانكار بوون﴾.
 یەنەم كارەساتانە كەلەقورئانی پێژزدا وەسف كراون لەگەڵ عەھدی قەدیم دا
 ھاوێان : ﴿ومات السمك الذي في النهر، وأنتن النهر فلم يقدر المصريون أن
 يشربوا ماء من النهر، وكان الدم في كل أرض مصر﴾ (الخروج ٧ : ٢١) واتە : ﴿و
 ئەو ماسیی كە لەپووبارەكەدا بوو مردوو پووبارەكەش بۆگەنی كەردو نیت
 ميسريەكان نەیانتوانی ئاری ئی بۆنەو. بەم پێی یە خۆین لەھەموو خاکی ميسردا
 پەیدا بوو﴾. ﴿وان كنت أن تطلقهم فما أناضرب جميع تغوكم بالضفادع،
 فيفيض النهر ضفادع فتصعد وتدخل الى بيتك والى معدع فراشك وعلى سريرك

والی بیوت عبیدک وعلی شعبک والی تنانیرک والی مهاجنک﴾ (الخروج ۸ : ۲-۳) واته : ﴿وہنگر تو ناتوی نازادیان بکھیت، نوا من بہ بڑکھان بہلاڑ کارہساتیک دہدم ہسہر کینگو کشتوکالہکندا، ٹوکاتہ پویارہ کہ لاناویکی بڑقاری ہلدہسیئیت و دہگاتہ ماں وحاں وجینگای خوتن و پیخہفہکانت و مائی ہندہو گویٰ لمہستہکانت و ہسہر گہلہکندا و ہ بڑناو فرنی نان کردن وتمشت و نانی ہیرت﴾ ﴿ثم قال الرب لموسى : قل لهارون : مد عصاك واضرب اقراب الارض لیصیر بعوضا فی جمیع ارض مصر﴾ (الخروج ۸ : ۱۶) واته : ﴿پاشان پرموردگار ہموسای وت : بلی بہارون : گزچاندکمت ہدلپہ و بیکیشہ بہ خولی زہریدا تاهمور خاک و خولی میسر بیئتہ میثولہ﴾ ﴿فقال العرافون لفرعون : هذا اصبح الله، ولكن اشتد قلب فرعون فلم یسمع لهما کما تکلم الرب﴾ (الخروج ۸ : ۱۹) واته : ﴿پاشان فالگرو جادوگرہکان و تیان بہ فرعون : نمہ پدغہی خودایہ، بہلام فرعون دلی گہرم ہو گویٰ پی ندان ہرودک و پرموردگار وتی﴾ کارہساتہ ترسانہکان درڑہیان کینشا لہسہر فرعون و دام و دہزگار دہست و پتوندہکانی، و ہلہ گرنکترین تاییہ تمندی نم کارہساتاہہ نمہو ہو کہ ہلہلولوی نمو شتانہ ہو کہ بت پمرستہکان دہیانپمرستن و ہلہ خودا گہلٹیک، بڑ نمونہ : نموان پویاری نیل و بڑکھانیان ہرزو پیڈز پادہگرت، بہلام قومہ کہ چاوپروانی کڑمہک و یارمہتیان لم خودا گہلہ دہکرد، خوی پرموردگاریش سزای دہدان لہنیتوان نم خودا گہلاندہا، بہلکو ہست ہمدہلہکانیان بکمن و باجی تاوانہکانیشیان بدن و ہوش بکمنہو تی بگن کہ نم خودا گہلہ ہیچ ہتزو ترانایہکیان نیہ وہ تمنانت ناشتوان ہیچ سووڈیکیان پی بگہیمنن. وہ بہیتی روتی پوونکمرہوانی (عہدی قدیم) واته : سہرہمی پیش ہاتنی حمزرتی مسیح (سہلامی خوی لی بیت) پوودانی کارہساتی خوزن، کہ پویاری (نیل) ی گزپوہ بہ خوتن ہمدہست سورپوونی پدنگی ثاری نیلہ، وہ بہیتی ہمدنی لہتہفسیرہکانیش : نم پوودا وہ

بھڙي جڙو به ڪٽريايه ڪيو، پوءِ وڏو، پوءِ باري نيل سرچاوهي سرهه کي ڏيئي
ميسريه کان پوءِ، وهه جڙو زهرورو زبانيڪ توشي ثم سرچاوهيه بيٽ واتاي
مردن ولناوچوئي هممو ميسره، وهه کاتيڪدا ثم به ڪٽريايه ٿاوي نيلي
داڳو ڪرو بم پڙويهه ڀنگي سور هه لگپواند، نممه واتاي ٿوه دهگهيني ڪه
هه زندهه وريڪ ٿي بجواتمه ٿوه توشي ثم به ڪٽريايه دهبيٽ. ڏڙينمو وڏا هينانه
نوڙيه کان دريان خستوه ڪهڙي سورپوئي ڀنگي ٿاوه سورپو سازگار هه کان
دهگه پٽوهه بڙهه ٿوڙيني جڙو به ٽخ وملهه ياقموزيه کي سموز يان قارچڪ و
دومه لانيڪ، ڪه نم هممو دومه لان وقارچڪ هه ٿوڙيوانه ٽوڪسجين له ٿاوه ڪه
دورهه هينن و ڙهه ريڪي زبان به خش دهڙينن ڪه زبان دهگهيني به هممو
زندهه وريڪ. خاتو باتريشا ٽمستمر - Patricia Atester - شارمزيه ڪه
له يه ڪي ماسيه نيشتمانيه ڪاني ولاته يه ڪگرتوه ڪاني ٽمريڪا له سالنامه
ٽه ڪاڊميه زانستيه ڪاني نيويورڪ دهنو سيٽ، سرغي ٿوهي داوه ڪواهرچمنده
ٽه ڪرچي ڪمترله (٥٠) پهچا جڙوله نڙاوه ڀهگزي (٥٠٠) پيٽنج سد لهم جڙو
هه ٿواسراوه دهريايانه به ڪوشنده دهڙميترين، بهلام ٿوه جڙانهي ڪه هه لگري ڙهه
تايه ٽه ڪن ڪاريگري سامناڪتو مهترسيدارتن له سر ڙياني ٿاوي، همروڪ
(ٽيوي ٽوڊ، Ewen c. D.Todd ڪه يه ڪي ٽه لهه زارهي ٽمندروستي
ڪمندي ٿا ماڙي پي دهڪات له هه مان سالنامه دا بڙيلابوونموه پهرهه سندندي
ڙمارهيه ڪ لهم جڙو هه ٿواسراوه ٿاويانه ٽيڪي بيست وچوار جڙيان هديه
لهناوچه جڙواو جڙو ڪاني جيهان، بهلام (ڪارميشيل) و. (فالڪورن) ليستيڪيان
داناوه تايه ٽي ٻو نهڙشيانهي ڪه قموزي سموز و شين هه ڪاريهتي
لهناو سازگار هه ڪاندا، همروڪ (جوان بور ڪهولر - Joan M.

^١ البحر الأحمر، موسوعة جودا يكا المجلد ١٤، الصفحات ١٤، ١٥

Burkholder) که پسر پوره له زانستی ژینگه نارینه کانددا - له زانکوی کارولاینای باکور چند جزیرکی دیاری و دهستیشان کردوه که کوشندو لهناو بیری ماسین. وهلمسوده می فرعونیشدا دهگوئی ولوانه یه ثم جزره کارساتانمپویدا بیت و به پتی بهشوند چوونی پووداره کان ماسیه کان مردوون کاتیک ناوی نیل پیس بووینت. بهو پییش میسریه کان سرچاویه کی خوراکی گونگیان لدهست چوه، وهلهناوچوون و نعمانی ثم ماسیانمی کبهشیک زور له گمراي بزه کانیان دهخوارد، بزه کان پهریان سندن ژماره یان زور زیادی کرد، پاشان خزان دهریاز کرد لهناوه پیس بووه کمو بهرو وشکانی کزچیان کرد بهلام نعمانیش ژهراوی بوون و مردن و بزگنیاں کردو شی و شیتال بوونوه، هروک ماسیه کان، وهیت بهو پییه نیل و دهروو بیری بزگن و پیس هه لگمراو بز خواردنوه ندهشیوا دهستی ندهدا. بههزی مردن و لهناو چوونی بزه کانیشوه ژماره میرووه کان و کیچ و نسی پی بهشیویه کی بهر فراوان لهزیاد بووندا بو. گومانی تیدا نیه نهوی که لهلمسروه ناماژمان پیدا تنها بز لیکو لینموه و پوونکردنوه بو، وهروو لهو تیروانینه یه لهو شیوازهی بهسریاندا هات له کارسات و شوینموا که جییاں هیشتوه، فرعون و دارو دهسته کشی پندیان لی ورنه گرت و پووشیاں نه کرده خوی گموره، بهلکو زیاتر گومراو یاخی بوون وهلمراستیدا فرعون و دارودهسته کی گومانیاں وابو که توانایان هیه که فیل له موسا خوی گموره بکمن (حاشالله)، بهلام کاتیک سزا کعات بهسریاندا داوی بزگاریوینان له موسا ده کرد تاوه که لهو سزایه بزگاریان بکات : ﴿ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَمْشُوايْ اَدْعُ لَنَا رَبَّكَ يَمَاعِهْدَ عِنْدَكَ لِيْن كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرِيْلَنَّ مَعْلَكَ بَنِي اِسْرَءِيْل ﴿١٣٦﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمْ الرِّجْزَ

إِلَّا لَجَلٍ هُمْ بَلِغُهُ إِذَا هُمْ يَنْكُتُونَ ﴿٣٧﴾ ﴿الاحراف (١٣٤-١٣٥) واته :

﴿جاکاتیکیش همره لایله که مو به لایانه بمسیراندا هات (پنایان دهره بز موسا) و دهیان روت : نمی موسا (فریامان بکوه) لهپرو مردگارت پیاړزوه بزمان، بهر پهمانی کهخوا لای داناروت، سوږند بهخوا نهگمر نم به لایانمان لهسر هه لگری نموسا بی گومان باوړت پی دهکین و نموی نیسرائیل یش نازاد دهکین و لهگه لئا دهینیرین. جاکاتیکیش به لاکامان لهسر لاده بردن بز کاتیکشی دیاری کرار که نموان پیی دهگیشتن، نموه خیرا پهماندگانیان دهشکاندو لهسور دهرازان و (دهچوړنوه دڅخی جاران)﴾.

چوړونه ده زوه له میسر

خوای پهره دگار له پریگمی موساوه (سهلامی خوای لی بیت) پدیامی خزی بز فیرعون و دارو دهمته کمی پښن کرده وه وهیروها له سزاگمی ناگاداری کرده وه، هیچ وه لامیتکیان نه بو جگه له یاخی بوون و تزمه تبار کردنی موسا پیغمبر (سهلامی خوای لی بیت) به درزنی و شیتی، خوای گورهش له کوتاییه کی دارزنی و رسواکمر بهرو پرویان چو و ههوالیشیدایه موسا (سهلامی خوای لی بیت) کهچی بمسر فیرعون و شونکورتوانی دینی: ﴿

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعَادِي إِبْرَاهِيمَ ۖ فَرَعُونَ فِي الْمَلَأَيْنِ خَيْرِينَ ﴿٣٨﴾ إِنَّ هَؤُلَاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٣٩﴾ وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِطُونَ ﴿٤٠﴾ وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَائِذُونَ ﴿٤١﴾ فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٢﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَارٍ كَرِيمٍ ﴿٤٣﴾ كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِي إِسْرَءِيلَ ﴿٤٤﴾ فَاتَّبَعُوهُمْ شَرْقِيًّا ﴿٤٥﴾ فَلَمَّا تَرَاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمَذْكُورُونَ ﴿٤٦﴾ الشُّعْرَاءُ (٥٢-٦١) واته : ﴿(دوای ساهما) وهی مان نارد بز موسا (نیر

ولایت بجهی بهیتیت) شوپروی بکه بمبندکام و دلتیاش بن که (دوژمنان) شوین تان دهکون... فرعون (کهحوالی زانی) ناردی بژ شارهکان که هیز کزیکنموه و (نهیلتن نموی نیسرائیل کوچ بکمن)... (جاری داو روتی) بی گومان نموانه دستیهکی کمن و زووبالتبستیان دهکین... بپراستی نموانه سرکشیان کردوه و نیمهیان توپه کردوه... (خمتان نییت) بی گومان نیمه همرومان ییدارو ناگادارین (لنخشیان)... نینجا نیمه (بو شیویه فرعون و دارو دستیمان) دهریتنا لنار باخ باغات و کانیاوهکان... لنیر گهینمی جزوار جزو جیگو رینگوی خوش و رازاودا... نموی نیسرائیل مان کرد بهخاوهنی (زوری) مال و سامانیان... نموسا (فرعون و دارو دستمی) شوتیان کموتن، لهگل خور هلاتن دا پتیا گیشتن... کاتیک هردولا یهکتریان بدی کرد، یارانی موسا و تیان بپراستی پیمان گیشتن و نیمه تیا چورین... وهله بارودخینگی ناوادا یارانی موسا (سهلامی خوی لی بیت) وایان گومان دهرد کهنمان لهدست دهرچون و گیران و تیاچون، وهلمبرامبریشدا فرعون و دارو دستهکی وایان گومان دهرد که پتیا دهکمن، بهلام حمزرتی موسا (سهلامی خوی لی بیت) بهیارانی وت کهنانونمید نمین له رهم و سوزی خوی گموره لمبرنموه پتی وتن : ﴿ قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴾ ﴿الشعراء (۶۲) واته : ﴿موسا رتی : نخیر، وانیه، من بپراستی پرموردگارم لهگهتدایم پرنمونیم دهکات (پرزگاری و سرفرازی)﴾. وهلمو کاتمدا خوی گموره نموهکانی نیسرائیلی پرگار کرد، دهریاکی کرد به دور کمرنموه، دواي نموی کمنوی نیسرائیل لهدریاکمدا پرنموه فرعون و گهلهکی لهدریاکمدا نوقم بوون و ژیر نار کموتن. خوی گمورهش نم پروهادهمان له تورقاند بژ دهگیرنموه و دهفرموت : ﴿ فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَضْرِبْ يَمَصَّاكَ الْيَحْرُ فَأَنْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ

الْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾ وَآزَلْنَا نَمَّ الْأَخْرَيْنَ ﴿٦٤﴾ وَأَفْجَيْنَا مُوسَى وَمَنْ مَعَهُ أَجْمِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ أَضْرَقْنَا
 الْأَخْرَيْنَ ﴿٦٦﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَمَوْ أَعْيِزُّ
 الرَّجِيمِ ﴿٦٨﴾ ﴿ الشعراء (٦٢-٦٨) واته : ﴿نوسائیمه وهیمان نارد بزموساکه :
 به عساکمی بماله بددیریا کهدا، (همرکه نوساکاری کرد) ددیریا شفق بوو
 وهنر پرتگوشه قامی کی دوره درابمشه پزی گمورهی ناو، که واک کیتو کی گموره
 مدزن و ابو... پاشان ثنوانی ترمان لهوشونه نزیک کرده وه... موسا و هممو
 نوانش له گهلیدا بوون پزگارمان کردن... پاشان ثنوانی ترمان نوقمی ددیریا کرد.
 بدراستی نالموده! بدلگمو نیشانهی (بهیژ هدیه لسمو دسه لاتی خوی
 پیرو دگار) که چی زور بدیان باو ددار نه بوون. بدراستی همر پیرو دگاری توئی
 محمد (دردی خوی لی بیت)، (ئی نیماندار) بالا دسه (بسمو بی باو پراندا)
 بسمو میهره بانیشه (بد نیمانداران) ﴿. گزچانه کی حمزرتی موسا (سه لاسی
 خوی لی بیت) موعجیزه کی تاییدی بوو، کاتیک خوی پیرو دگار نیگی بزو
 نارد گزچانه که بوو بهمژدیهایی کی گموره، وه کاتیکیش جادوگران بدلگه یان
 هینایموه دیسانموه گزچانه که بوو به همژدیهار سرجم همژدیهاکانی جادوگران
 و گزچانزچکه کانایانی هنر لوشی، وه همان گزچانیش نیستاده ریاکی کرد بدو
 بشموه ﴿وَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَاظِمٌ الْعَظِيمِ لَمَوْ واته : ﴿همر پرتگوشه قامی کی
 دوره درابمشه پزی گمورهی ناو، که واک کیتو کی گموره و مدزن و ابو، ناو که
 همدلرایموه دوانزه کولانی بزو دوانزه تایفه کی نموی نیسرائیل دوست کرد و
 به نیوانیاندا پیرنموده ﴿. وه همدش بدگموره ترین موعجیزه ی حمزرتی موسا
 (سه لاسی خوی لی بیت) داده نریت.

نایا نهم کاره‌ساته‌ی که پرویدا له ده‌ریای ناوه‌پراستدا

بوو یان له ده‌ریای سووردا ؟

تاکوو ئیستا هیچ کۆده‌نگیک له ئیسه‌ر ئهو شوئنه‌ی که حه‌زهرتی موسا (سه‌لامی خوی ئی بیت) ده‌ریاکه‌ی تیدا کرد به‌دوو به‌شوه، وه‌له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا قورئانی پێژ نهم باسه‌ی به‌ درێژی بۆ نه‌گێڕاوه‌به‌شوه، له‌به‌رئوه‌ ناتوانین دلتیا بین له‌پراستی ئهو پێشنیارانه‌ی که‌بۆ نهم باسه‌ کراوه، هه‌ندیکیان ده‌لێن : که‌ناره‌کانی میسه‌ر له‌سه‌ر ده‌ریای ناوه‌پراست له‌به‌رئوه‌ پرووده‌وه‌ که‌ له‌و شوئنه‌دا بووه، نهمه‌ش له‌موسوعه‌ی جودایکا‌دا هاتوه : **Judaica**. زۆری زۆری ئهو پاره‌چه‌وانه‌ ئه‌وه‌یان دیاری کردوه که نهم کاره‌ساته‌ له‌یه‌کێک له‌ ده‌ریا ته‌نکاوه‌کاندا پرویداوه که ده‌که‌وته‌ سه‌رکه‌ناره‌کانی ده‌ریای سه‌پی ناوه‌پراسته‌وه^١. وه‌نهم پرووده‌وش پێده‌چیت له‌ماوه‌ی ده‌سلاتی په‌مسیسه‌ی دووه‌مه‌دا پوه‌یداویت، وه‌ده‌که‌رت دوا‌ی پوه‌خانی سوپای قادیس پوه‌یداویت، چونکه‌له‌ کتێبی (الخروج) ی عه‌مه‌دی قه‌مه‌دا هاتوه : که‌نهم پرووده‌وانه‌ له‌ (میغدول و به‌ل ی زیفون) دا بووه که ده‌که‌ونه‌ باکووری ده‌لتاوه^٢. وه‌نهم بۆچه‌ونه‌ش پشت به‌ عه‌مه‌دی قه‌مه‌ی ده‌به‌ستیت، که‌له‌ ته‌فسیره‌کانی کتێبی (الخروج) ی عه‌مه‌دی قه‌مه‌دا هاتوه : فیرعه‌ون و داوه‌ ده‌سته‌که‌ی له‌ده‌ریای سووردا (نوقی ژیر ئاو بوون (Red Sea))، وه‌ئهو که‌سه‌نه‌شی که‌ ئهو پاره‌یه‌ پشت پراست ده‌که‌نوه‌ ده‌لێن : ئهو ووشه‌ی که‌ وه‌رگێتێزه‌ که‌ ده‌ریای سووره‌ (Thered Sea) له‌پراستی‌دا ئه‌وه‌ (The Sea of Reeds) ، که‌به‌ مانای ده‌ریای

^١ دافید بن غوریون ، اليهود فی بلادهم ، نیویورک ، ١٩٧٤ ، الصفحات ٣٢ ، ٣٣
^٢ سبا ، الموسوعة الإسلامية : العالم الإسلامي ، تاریخ ، جغرافیه ، إنثوغرافیا ، وقاموس
ببیلوغرافیا ، المجلد ١٠ ، صفحه ٢٦٨

قامیش دیت، وەنەم ووشەش لە زۆرتەك لەوسەرچاوانە بە (RedSea) بەکار
 ھێنراوە، لەگەڵ ئەوەی کە ئەمە نیشانەیە بۆ ئەو جێگاى بەمەرحاڵ ؛
 (TheSeaof Reeds) ناماژبە کەنارەکانى میسر دەکات لەسەر دەریای
 سەى ناوەراست دا، وە لەپراستیشدا ناوچەکانى مەغدول و بەعل و زیفون لەمەھدی
 قەدەمدا باس کراوە ئەو پزنگەییى کە فیرەمەن و دارودەستەکەى گرتەبەریانە بێر.
 وەنەم دوو جێگاى بەمەرحاڵى (دەلتا) دان کەدەگەونە کەنارەکانى دەریای سەى
 ناوەراستەو، وە مەبەست لە (دەریای قامیش) یش دەیتە پالتەشت بۆ ئەو گومانەى
 کە ئەم پروداوە لەسەر کەنارەکانى دەریای سەى ناوەراستدا پرۆیداو، چونکە ئەم
 ناوچەى قامیشى زۆر تێدا گەشە دەکات ئەمەش بەھۆى خلتەى دەلتاوە، ئەمەش
 لەگەڵ ئەو ناوانەدا ھاوپایە.

ژێرناو کەوتنى فیرەمەن و دارودەستەکەى لە دەریادا

قورئانى پێیژ گەرنەگەرتین لایەنەکانى شەق بوونى دەریاکەمان بۆ باس دەکات،
 وە بەپێى گێڕانەو قورئانیکە: ھەزەرتى موسا (سەلامى خواى ئى بێت) لەگەڵ
 ئەو ئیسرائیل دا ئەوانەى کە شوێنى کەوتبەون لە میسر چوونە دەروە
 لەپراستیدا فیرەمەن قایل نەبوو کە بەبێ پرەزامەندى ئەو ھەستان بەم
 کارەیان، خۆى و سەریازانى بۆ سەتم و دەست درێژى شوێنیان کەوتن (بَعَثْنَا وَعَدَّوْا
 سَکِیْلَ یونس (٩٠) ئەو ئیسرائیل لەگەڵ ھەزەرتى موسادا (سەلامى خواى ئى
 بێت) گەشتە سەرکەنارەکانى دەریا و فیرەمەن و دارو دەستەگەشى بە
 شوێنیانەو بوون، ھەندێ ئەو ئیسرائیلی کەتەبێنى ئەمەیان کرد ئەم کاتەدا
 کەوتنە گەلەیی و گەزەندە لەسەر ھەزەرتى موسا (سەلامى خواى ئى بێت)، بە پێى
 باسەکانى عەھدى قەدىم : ئەو ئیسرائیل بە موسا یان وت : ((بۆچى ئەسەرمان؟

و مولکمان دمرت هیتاین، نیمه لمویدا ببنده بووین، بهلام لیسروژیانی خویمان
 بووین و بزخومان دژیاین، بهلام ثلوتا نیستاکه دهرین)). قورئانی پیلدیش
 باسی لازای نم کزملهئی نموی نیسرائیلیمان بز دهکات : ﴿ قَلَمًا تَرَكَا الْجَمْعَانِ
 قَالَ أَصْحَبُ مُوسَى إِنَّا لَمَذْكُورُونَ ﴿٦٦﴾ الشعراء (٦٦) واته : ﴿ کاتیک همدوولا
 یدکریان بعدی کرد، یارانی موسا و تیان بپراستی پیمان گهیشق و نیمه
 تیاچووین. لپراستیدا نممهیهکم جارو دواين جاریان نمبووه گمنوی نیسرائیلی
 سرپیچی له پیغمبره کیان بکن، لمبر ثلوه سهرتا دهستیان کرد به سکالا
 کردن نینجا و تیان : ﴿ قَالُوا أُرْزِقْنَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ
 عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَذُّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرَ
 كَيْفَ تَمَكُّونَ ﴿٦٧﴾ الأعراف (٦٧) واته : ﴿ قوموکی موسا دیاره زور
 لمانخوشیدا بوون بزیه و تیان : پیش نموی تو بیسته ناومان و دوی ثلوهش
 کههاتریت (بارو دزخی نیمه نهگوراده) همرتا زار دراو بووین، موسا ووتی : نومید
 وایه پرموره گارتان درؤمنه کهتان لهناو بیات و بتانکاته جی نشین لمزهریدا، ثلوسا
 سهرتان دهکات که نپوه چون کارده کمن !!. و به پیچهنوی گهله کیی که پشت
 نستور نمبوون به خوی گموره حمزوهی موسا (سهلامی خوی لی بیت) تلواو
 دلتیا بوو لموی که خوی گموره سریان دهخات چونکه متمانوی تمواری بهخوی
 گموره همبوو، همرله سهرتای جنگه کهیموه خوی گموره همواتی دایه کهخوی
 کزملهک کاروسرخدریشیان ده بیت. ﴿ قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمِعُ وَأَرِیْ
 ﴿٦٨﴾ طه (٦٨) واته : ﴿ خوی گموره فرموی : مترسن من بپراستی
 له که لتاندام، دهیستم و دهیینم (ناهیتم دست درژی بکاته سرتان). ﴿

فَالْتَوَمَّ نُنْجِيكَ بِبَدَنِكَ لَتَكُونُ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ
عَنِ آيَاتِنَا لَغَفْلُونَ ﴿٥٠﴾

کاتیک هنزرتی موسا (سهلامی خوی لی بیت) بز یه کمین جار جادو گمره کانی
 بینی ﴿ فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى ﴾ ﴿٦٧﴾ واته : ﴿ثموسا موسا
 هستی کرد به ترسیک له دل و دهونیدا﴾. نینجالویدا خوی پروورد گاریش
 نیگای بز نارد که پیترسته لیسری هرگیز نترسیت، چونکه بیگومان له کوتاییدا
 هرتق سرکوتوویت و براویت، خوی پروورد گار هنزرتی موسای فیر کرد و
 لیسر ریگی راسب و دوست دایمزاند، لیسر یوه کاتیک هندلی له که له کی
 ترسان لهوی که فرعون لئاویان بیات هنزرتی موسا (سهلامی خوی لی بیت)
 پتی وتن : ﴿ قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴾ ﴿٦٨﴾ الشّعراء (٦٢) واته : ﴿موسا
 وتی نه خیروانیده من بریاستی پروورد گارم له که لدا یورینموویم دهکات
 (بوزگاری و سرفرازی)﴾. خوی گمره نیگای نارد بز موسا پتغمبر (سهلامی
 خوی لی بیت) که گزچانه کی بکیشی بدریا کهدا : ﴿ فَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ
 اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴾ ﴿٦٩﴾ الشّعراء
 (٦٣) واته : ﴿ثموسا نیمه وهیمان نارد بز موسا که: به عساکه بیاته به
 دریا کهدا، (هرکه نوکاری کرد) دریا شق بوو و هر پتگوشه قامیتی دوره
 دریا به پزی گموره تاو، کهول کیتیکی گموره مزن و ابوو﴾. لم کاتیدا
 فرعون لم موعیزه یی بینی هستی بوه کرد که یوه شتیکی نااسایه و
 هستی به پیننی هتیزی خوی کرد لم بارو دؤخدا، دریا کش لبرامبر
 نو که لدا کرایره که فرعون نیازی و ابو لئاویان بیات، و فرعون و سربازانی
 لهو پروایدا نمبون که نم دریا به داده خریتوره دای موسا و شرتکوتوانی
 پتایدا پرنیوه، له کاتیدا فرعون و سربازانی به یوی دزایمتی و ستمکاریانوه
 بیرکد نویمان له دستداو سور بون لهسرتوهی که له گمل سربازانیدا

بعدد ریاکدا بیپونموه و شونینان بکمون، ﴿قَالِیَوْمَ نُنَجِّیْكَ بِیَدِنَا لِنُکَوِّبَ لِمَنْ
 خَلَقْنَا آدَمَ ۖ وَإِنْ کَیْرًا مِّنَ النَّاسِ عَنِ مَا یَکْفُرُوْنَ﴾ ﴿۹۲﴾ یونس (۹۲) واته :
 ﴿نَمِیْرًا نِّیْرًا لَّشَمٰی تَزْ پَزْگَار ده کین تا بیته موعجیزه پندو ناموزگاری
 بزئوانمی دوی تز دین، بهلام برپاستی زلرمی خه لکی له نایمت و موعجیزه کانی
 نیمه بی ناگان﴾. بی توانا برون نموی که تیپگن له موعجیزه کانی خوی گموره
 لمو پرواده دا، وه قورئانی پیل زیش و سفی دواين سانه کانی فیرعومغان بز ده کات
 لیسورته یونس دا : ﴿وَجَوَزْنَا بِبَنِي إِسْرٰهٖلَ الْبَحْرَ فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ
 وَجُنُودُهُ بَغْیًا وَعَدُوًّا حَتّٰی اِذَا اَدْرٰکَهُ الْغَرَقُ قَالَ ءَاْمَنْتُ اَنْمَ لَا اِلٰهَ اِلَّا الَّذِیْ ءَاْمَنْتُ
 بِهٖ بَنُوْا لِیْ سَرٰحٰتٍ ۚ وَاَنَا مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ﴾ ﴿۹۰﴾ یونس (۹۰) واته : ﴿نموسا نموی نیسرائیل
 مان بعدد ریادا پیرانده ده، فیرعون و سربازانی بز ستم و دست دروژی شونینان
 کموتن، تاتمر کاتمی (که ناره که چوده باری ناسایی خوی) فیرعون خمریک بو
 ده خنکا نالو کاتدا ووتی : وَا نیت باوریم هینا بموی که هیچ خویه کی تر نیه
 جگه لمو خویه کی کنه می نیسرائیل باورپان پتی هیناوه و من نیت لموسلمان و
 ملکه چانم﴾. با موعجیزه کی تربیین له موعجیزه کانی حمزوه می موسا
 (سهلامی خوی لی بیت) دوی چاوخشان بم دو نایتمدا : ﴿وَقَالَکَ مُوسٰی رَبَّنَا
 اِنَّکَ ءَاْتِیْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلٰٓئِکَ رَبِّنَا وَءَاْمَرٰکَ فِی الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا رَبَّنَا لِیُضِلَّوْا عَنْ سَبِیْلِکَ
 رَبَّنَا اَطِیْسْ عَلٰی اَمْرِ لِّهٖمْ وَاَشْدُدْ عَلٰی قُلُوْبِهِمْ فَلَا یُؤْمِنُوْا حَتّٰی یَرُوْا الْعَذَابَ الْاَلِیْمَ﴾ ﴿۸۸﴾
 قَالَ قَدْ اُجِیْبْتَ دَعْوَتُکُمْ مَّا فَاسْتَقِیْمَا وَلَا تَتَّبِعَا سَبِیْلَ الَّذِیْنَ لَا یَعْلَمُوْنَ﴾ ﴿۸۹﴾
 یونس (۸۸-۸۹) واته : ﴿جا کاتیک ستمی فیرعون لسنور درچووا موسا
 نزای کردو وتی : پیروده گارا برپاستی تز لمزانی دویادا نازو نیعمهت و مال و

حالت و جنگجو پیکمی خوش و پازاوت بهخشیوه به فرعون و دارو دهستی،
 پرمردگارا نموشته بوته هژی نموی که (خه لکی) لریبازو برنامی تو ویتل
 و گومراین، پرمردگارا : مال و سامانیان تهره ترنا بکه و کوری بکرمودو
 دلیان بگوشه (تاهست بهخوشی نه کم) نه مانه باره ناهیتن هدا سزاو نازاری
 به نیش نه بینن. پرمردگار فرموی : ییگومان دوعای همدو وکتان ودرگیا،
 بهلام نیه همدو دوا م بن لهر پریازی راست و دروستی هیدایت و شوین
 پریازی نموانه مکهون که حق نازان و نافامن. لم نایمتانه دا نموپوشن
 دهیتته وه که خوی گموره هوالی دابه موسا (سهلامی خوی لی بیت) که
 پارانه کوی ودرگرتو ولامی نمولکه چیمی ده داته: لراستیدا فرعون
 که گیشته بسزای خوی باوهری هیتابه خوی گموره، وه کاتیک فرعون ناوه که
 دایده پوشتی باوهری هیتا، بهلام دیاره نم هه تسو کو تمش لراستی و تسوزیه
 دوره، فرعون بزیهوی دهوت که لمردن بزگاری بیت، لراستیدا خوی گموره
 لمدو این ساته کانی ژیاندا نیمان و باوهر و درنا گرت... وه فرعون و سربازانی
 لمدو قم بون دهریاز نمبون. ﴿الَّذِينَ وَقَدَّ عَصَيْتَ قَبْلَ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾^(۹۱)
 قَالُوا نَنْجِيكَ يَدُنَا لَنْكُونَ لِمَنْ خَلَفَكَ آيَةٌ وَإِنَّ كَيْدَ الْإِنْسَانِ عَنَّا لَشَدِيدٌ
 ﴿لَا يَخْلُفُوكَ﴾^(۹۲) ﴿يُونُسَ﴾ (۹۱-۹۲) واته : ﴿نموسا پیی و ترا) نایا نیسته، (باوهر
 دهیتت ۱) له کاتیکدا بریاستی پیشتر یاخی بویت و له ریزی نمواندا بویت که
 تزوی خراپه یان دهچاند ۱. نمهرژ نیت لاشمی تو بزگار ده کین تا بیسته
 موعجیزو پندو نامزگاری بزنموانی دوی تو دین، بهلام بریاستی زوری
 خه لکی له نایت و موعجیزه کانی نیمه بی ناگان. همدو همدو ها قورانی پیوزیاسی
 سربازانی فرعونان بزده کات که همدان چارهنوسیان هیده که چارهنوسی

فی‌عمون بوده چونکه بزمستم و دستدرآئی شونیان کومتبون (بَغْيًا وَعَدَوًا)
 (یونس ۹۰) ﴿كَانُوا خَاطِئِينَ﴾ (۸) القصص (۸) واته : ﴿سدریازمکانیشی
 گوناها بارو تاواتکارو ده له بوون﴾. ﴿الظَّالِمِينَ﴾ (۱۰) القصص (۴۰) واته :
 ﴿ستم کار بوون﴾. ﴿وَوَظَنُوا أَنَّهُم إِلَٰهَاتُنَا لَا يَرْجِعُونَ﴾. (۳۶) القصص (۳۹) واته :
 ﴿گومانیان و ابوو بولای نیمه ناهینرنده وه﴾. بهو شیوه‌یه سزای خوایی وهك
 گه‌وره‌كه‌یان درا به‌سدریاندا و خوای گه‌وره پیکه‌وه نه‌ناوی بردن وهك
 ده‌فرمویت : ﴿فَأَخَذَتْهُ وَخُوْدُهُ فَنَبَذْنَهُمْ فِي الْيَمِّ فَأَنْظَرَ كَيْفَ
 كَانَتْ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ﴾ (۱۰) القصص (۴۰) واته : ﴿سدره‌نجام نیمه خوی و
 سدریازان و دست و پیوندیمان پیچایوه و فرمان دانه ناو دهریا‌کوه، سرنج بدو
 تماشا بکمو بزانه : چون بوو سدره‌نجامی ستمکاران﴾. وه‌مروه‌ها لم نایه‌تشد
 ده‌فرمویت : ﴿فَأَنْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا
 عَنْهَا غَافِلِينَ﴾ (۱۳۶) الاعراف (۱۳۶) واته : ﴿جانیتمش تو‌لتمان لی سندن و
 نوقمی دهریامان کردن، چونکه توان پروایان به به‌لگمو موعجیزه‌کانی نیمه نه‌بوو
 به درایان داده‌ناو توان لیتی بی ناگا بوون﴾. وه‌خوای پروه‌دگار له‌یهك رستدا
 وه‌سفی دوی مردنی فی‌عمون مان بزم ده‌کات و ده‌فرمویت : ﴿وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ
 الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضَعُونَ مَشْرِقَ الْأَرْضِ وَمَغْرِبَهَا أَلَىٰ بَرْكًا فِيهَا
 وَكَمَتَ كِمَتْ رَبِّكَ الْحُسْقَىٰ عَلَىٰ بَقِيَّةِ إِسْرَءِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَرْنَا مَا كَانُوا
 يَصْنَعُونَ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ﴾ (۱۳۷) الاعراف (۱۳۷) واته :
 ﴿نوسا نو قوم و گه‌لمی لاواز ده‌کران و ده‌چوسینرانوه له‌مموو خور هلات و

خۆرئاوای ئەر و لاتمى كەنەرپەر بەرەكەتمەن بەسەردا پڑاندېو كرده جى نەشەن و بەلەتتى
 پاست و جوانى پەرورەگارت (ئەى موحەممەد) (درودى خۇاى لى يىت) جى بە جى
 بوو بۆنەرەى ئىسرائىل بەھۆى ئەرەى كە ئارامىيان لىسەر گرت (كەواتە ئەگەر
 ئومەتى تۆش ئاوا خۆگىرەن بىنگومان ھەمان ئەنجام بەدەست دەھىتەن) ھەرچىش
 فەرەمەن و قەومەكەى دروستىيان دەكردو ئەر كۆشك و تەلار سەزىمى كەدەيانكرد،
 ھەرھەمروەمان كاول و وىزان كرد.

بهشی حدودهم گه لی سبهده (لافای ویترانکه)

﴿لَقَدْ كَانَ لِسِ بٍ فِي مَسْكِنِهِمْ ءَايَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ
وَأَشْكُرُوا لَهُ. بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبِّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ
وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْنِ ذَوَاتِ أَكْ لٍ حَمَطٍ وَّاقِلٍ وَشَقِوْا مِن سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾﴾
سبأ (١٥-١٦) واته : ﴿سوند بهخوا بهراستی بز خه لکی سبهده له ولاتی خویندا
بدلگه و نیشانی دسه لاتی خوا ناشکرایه، که نهویش دوو باخی زور گموره بوو
له لای راست و چپیی ناوچه کدها، نهرمانیان پی درابوو که : بخون له یزق و بوزو
پهروود گارتان و سوپاس گوزاری بن، ولاتیکی خوش و ناره دان، پهروود گارتکی
لی خوش بوو لی بوورده... جائنوان له باتی شوکرانه بژیوی و خوا بهرستی پشتیان
هه لکردو بددهم بانگووازی خواوه نه چوون، بههوی نهووه نیمش لافاویکی ویزان
کرممان بهسوردا بهوولا کردن، (که باخ و بیستانی کول کردن) نهوسا له جیاتی نهو
دوو باخه گموره یه دوو باخی دپرکاری بهرو بوم تال و درهختی بیبیری وه دار
گنزا کمیتک درهختی (سدر) یش که بهروو بومینکی کمی هه یه پیمان
بهخشین. ﴿کومه لگای سبهده بهیه کیټک لهو چوار شارستانیته گموره یه داده نریت
که له باشووری دورگمی عمره پیدا ژیاون، وای بز دهچن که نم گه لانه له نیران
سالانی (٧٥٠-١٠٠٠) پیش زاین کومه لگایان بونیاد ناپیت
وه شارستانیته کشیان له نزیکمی (٥٥٠) ی دوی زایندا پروخواه، نهویش بههوی
نهو هیرشانی له لایمن فارس و عمره به کانهوه دوو چاریان دهووه که دوسه ده
دریژی کیشا. میژووی دروست بوونی شارستانیته سبهده تاکو نیتا جیگهو
مشت و مپو جیاوازیه و همروا ماوه توه، سبهده نیه کان پاپورته حکومیه کانیا
هتا سالی (٦٠٠) ی پیش زاین نه نویه توه لهبر نهو هچ تومارتکی

پاڤردوويان بهدى ناکړيت لىم ميژووه ياندا. کونترين سرچاوو کان که ناماژه به گهلى
سبده دهکات دهگپرتموه بژ تو مار جهنگيه کانى سرچونى دوهمى پاشاي
ناشورى لىسالانى (۷۰۵-۷۲۲) ى پيش زاین، وه پاشاي ناشورى
لىتو مارو کانيدا ناماژه دهکات به پاشاي سبده لىتو مارانيدا که لىم نىمى
تيايدا تو مار کړدوه که باچيان بژدهيتنا. (نيت عمارا) کونترين سرچاوويه که
ناماژه به شارستانيمتى سبده دهکات، لىم سره راي لىمى راست نيه گهر بلين
لىم شارستانيمته له نريکى (۷۰۰) ى پيش زایندا دروست بروه و تمنا پشت بهم
سرچاوش بېستين، چونکه رهنکه لىم شارستانيمته زژر له پيشتردا دروست بو
بيت، لىمى لىمى دهگيه نيت که ميژوى سبده زژر له پيش لىم ميژووه و يده،
وله نه خشه کانى (ناراد ناناردا) که يه کيکه لىم دواين پاشا کانى شارى نور لىم
هاتوه که ووشى (سابوم) (شارى سبده) دهگيه نيت^۱. وه نه گهر ته فسرى

^۱ هوپل، المكتشفات في أرض الأنجيل، فيلادلفيا ۱۹۰۳، صفحة ۷۳۹

نخشی نوسراو به زمانی گلی سهیم

نم وشیه پاست بیت گمشاری سبه نه، کمواته میژووی سبه ده گپرتتهوه بز
 سالی (۲۵۰۰) پیش زاین. سرچاوه میژوویه کان کمباس لم شارستانیه ده کن
 ده لئین : نم شارستانیه هاوشیوهی شارستانیهی فینیقیه کانه، زژییهی چالاکی
 نم شارستانیه تمش بازرگانی بووه، له راستیشدا نو گه لانه ده سلاخیان گرتبوو
 بسمه ریگا بازرگانیه کاندایا کمبیاکوری دورگه کمدای تیپه ده بوو، وه بازرگانه
 سبه تییه کان ده بویه مؤلت له سیر جونی دووهی ده سلاخیان ناشووری
 وه ریگن که فرمانپه وای نو ناوچه بوو که ده گپرتته باکوری دورگه کمدو، نه گپرت
 بیان ویستایه کالای بازرگانیه کان بیان بگه یه نه غمزه ده ریای ناوه راست یان لسمه
 بازرگانیه کان بیان باجیکیان بدایه به پاشای ناشووری سیرجونی دووه، وه کاتیک نم
 بازرگانانده ستیان کرد به هینانی باجه کان بیان بز پاشای ناشووری ناوه کان بیان
 له تواری سالانیه نو ناوچه دا تو مارکرا. سبه تییه کان له ناو میژوودا به گه لیکی
 پیشکوتوو ناسراون، چمند وشیه ک وه (گپرتتهوه) — ترخان کردن — دروست
 کردن) به شیویه کی دووباره له نه خشی فرمانپه واکانیاندا ده رکوتوو، وه بندای
 (مارب) کیده کی که له گرتگرتنی به رد نیشانه کانی نم شارستانیه،
 وه به به لگه یه کی پلشن داد نه ریت له سمرناستی هونری پیشکوتوو که نم گه له پیتی
 گیشتبون، تممش نووه ناگه یه نیت که نووان له بوری سمریازیدا لاز بووین،
 چونکه له راستیدا سوپای سبه تییه کان یه کی که له گرتگرتن نو به رد نیشانه ی
 کمبوته هژی به رد هومی نم شارستانیه که بز ماویه کی دووو درژ دامزار
 جینگیر بووه. سوپای سبه تییه کان به هیژترین سوپای نوکاته بوو، وه وویویریکی
 فراوانی بز ده سلاخیان خوی زامن کردبوو، وه سبه توانی ناوچه قوتیه کان
 ویران بکات، وه همدروها توانیشی ده سلاخی له چمند ناوچه یه کی کیشووری
 نه فریقادا بگرتته ده ست، وه له سالی (۲۴) پیش زاینیشدا له کاتی هه لمتی
 شالوده کانی بز سمر مه غریب، سوپای سبه تییه کان سوپای مارکوس نیلوس

خالوسی پښتانيان که له میسردا وک به شیک له فرمانپوای پښتانی که
 گوره ترین و بهیترترین هیږو ده سلاتی نو سدرده مه بوون بهی پکا بر تیک
 شکاند، نه توانین سبه به بولاتیکسی سیاسی مامانوند وینا بکهین هرچند هم
 ولاته وانمبوو که دوا بکویت له به کارهیتانی هیږ له کاتی پتو سدا، سبه به
 به سوپاو شارستانیه ته پت شکو توه که یوه یه کیک بو له هیږه گوره کانی نو کاته.
 وه قورناتی پیو زیش باسی به هیږی سوپای سبه بی بز گپراوینه توه، وه ممانه به خو
 بوونی هم سوپا بهش لوه دا درده کویت کاتیک سرکزه کانی سوپای سبه به
 له گمل شازنه که یاندا له پراوژگردندا بوون، وک له سوره تی (النمل) دا ناما وې
 پیکراوه : ﴿ قَالُوا نَحْنُ أَزْهَرُ نَفْسًا وَأَزْهَرُ قُوَّةً وَأَزْهَرُ بَأْسًا شَدِيدًا وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ
 ﴿۳۳﴾ الفمل (۳۳) واته : ﴿ نه خوو مهنده کی و تیان : خوت ده زانیت که نیمه
 خاوهی هیږو تواناو ده سلاتی توندو تیژین، فرمانیش فرمانی تویه، بیر بکروه
 و تی فکره چ فرمانیک ده دیت (نیمه نامادهین) ۳۳. (مأرب) پایته ختی سبه به بو
 له گمل نهوش زږو ده ولتمند و سرما یمدار بوو، وه هم شکو مهنده بهش ده گپرا یوه
 بز پینگه جوگرافیه کی، که هم پایته خته زږو نریک بووه له پوویاری (دهنا)
 که خالی به یه که گه یشتنی بووه له گمل کیتی (بلق) دا که زږو شیاو بوو بز بونیاد نانی
 بهنداو له ناوچه یمداد، سبه تیه کان هم تاییه تمهنده ییان قو سته وه له ناوچه یمداد
 بهنداو یکیان دروست کرد نیر شارستانیه تیان پتکهات، سهره ها ده ستیان کرد
 به کشتوکال و ناو دیری وه بهر شتوازش گه یشته ناستیکسی زږو بهرزه له
 گه شمهندا، بهم شتویه (مأرب) ی پایته خت بووه یه کیک له ناوچه یمداد
 که له موکاتدا زږو له گشه گردندا بوو، نوسری نیغریقی بلینی - که سدرانی
 ناوچه کی کردوه زږو پیایدا هله داوه - وتویمه تی که ناوچه یمدکی فراوان و

همیشه سوزده^۱. ببنداوی (مأرب) بمرزیه‌کی گه‌یشته (۱۶) ممترو پانیه‌کشی (۶۰) ممترو درزیه‌کشی (۶۲۰) ممترو، نهمش ثموه ده‌گه‌ینیت بتم پیته ده‌کریت (۹۶۰۰) هیکتار زوی و زاری پی ناودیری بکریته، لموانش (۵۳۰۰) بز دهشتایی باشوورو، ثموشی ده‌مینیترو بز دهشتاییه‌کانی باکوور، لهنه‌خشه‌کانی سبه‌ئیدا ناماژه بتم دوده‌شته‌کراوه (مأرب و دوو دهشتایه‌که)^۲. وه‌له قورنانی پی‌وزیشدا زور به رودی ناماژه‌ی پینکراوه ده‌فرموت : ﴿جَنَّاتٍ عَنْ يَمِینٍ وَشِمَالٍ﴾ نهمش ثموه ده‌گه‌ینیت که‌لم دوو دژله یاخود دهشتاییدا باخچه و میوه‌هات هم‌بوو، وه‌لم‌استیدا تم ناوچه‌یه بوو یه‌کیک لم‌زورترین ناوچه‌کانی یممن که‌سرمایه‌دارو برهم دار بوو نهمش به‌هوی ببنداوو ناوه‌کانیوه بوو، همدوو توژر (ج هوفلی فرهنسی و غلاسری نهمسای) نمودیان سلماندوه : که‌ببنداوی (مأرب) له دیزه‌مانوه دوزراوه‌نموه، وه‌له‌گننامه نوسراوه‌کانیش که‌بزمانی (حیمیر) نوسراون ده‌گیترومه که‌تم ببنداوه بووته مایه‌ی پیت و بده‌کمت و به‌خشش لم ناوچه‌یدا، وه‌چاککردنی تم ببنداوه‌ش لم‌ماوه‌ی دوو سده‌ی پینجده و شهمه‌می زاینی تمواو بوو، له‌گن ثموه‌شدا تم چاکسازیش ریگرنه‌بوو له‌برده‌م داپووخانی تم ببنداوه لم‌سالی (۵۴۲) ی زاینیدا ببنداوه‌کشی به‌هوی (لافاوتکی ویران که‌روه) داپووخا که قورنانی پی‌وزیش باسی لیه‌ کردوه، که‌روه هوی زه‌رو زیانیکی گمروه، سرجه‌م باخ و بیستان و میوه و باخچه‌کانی ثمنواه تیاچون - که‌چمند سده‌ بوو. سبه‌ئیه‌کان چاودیریان کردبوو، چونکه لم‌سره‌همان ریچکی باووپاییریان مابونموه، دوی ویران بوونی ببنداوه‌که سبه‌ئیه‌کان بۆ‌ماوه‌یه‌کی زورده‌ماوو گرفتار بوون و هیچیان پی نده‌کرا...

^۱ مأرب ، الموسوعة الإسلامية : العالم الإسلامي ، تاریخ «جغرافیه ، إنثوغرافیا ، وقامون بیلوغرافیا ، المجلد ۷ ، الصفحات ۳۲۳ ، ۳۳۹

^۲ الموندی ، تفهیم القرآن ، سلیت ۴ ، استنبول : إنسان ری‌نیلاری ، صفحه ۵۱۷

و نه‌ممش کوتایی نم گه‌له بوو کسره‌تا بده‌اروخانی بده‌اره که ده‌ستی پت‌کرد.

دوای نهمی سه‌به‌نیه‌گان بده‌اروی (مارب) پان دروست کرد بوونه خاوه‌نی گه‌وره‌ترین شارستانی له‌اوه‌لریدا که‌به‌لزه‌ترین نامیری نه‌کینگی هروستیان کردبوو، له‌راستیدا زه‌ویه به‌یته‌گان بواری بۆ وه‌خساندبوون که ده‌ست بگون به‌سر بۆرموه بازگانه‌گاندا، وه به‌و هۆبه‌شوه له‌زانیگی پت‌که‌موتودا زیانیان به‌سهره‌رن، به‌لام له‌گه‌ل نه‌وشدا پشیمان له‌خوای گه‌وره کرد که ده‌بوو سوپاسگوزار بو‌ناپه له‌سر نه‌و هه‌موو تازو نه‌مسه‌لی که ده‌بووی بینان، له‌به‌ر نه‌مده بده‌اره‌کیان روخاو هه‌رچی‌یان بو‌ناپه تازو به‌لاوه‌که وێران بوو.

هه‌موو زه‌وی ناس و شوێن‌ه‌وار ناسه‌گان نه‌وه‌یان سه‌لاندوه که‌له قورنانی پیل‌زدا هاتوه‌هه‌روه‌کو چۆن قورنانی پیل‌ز باسی کردوه — که‌نهم گه‌له شایسته‌ی نه‌وه‌بون کاتیک گوێیان بۆ نامۆژگاری پت‌هه‌مبه‌ره‌کیان نه‌گرت و نه‌و پ‌ه‌وایه‌یان به‌دره‌ خسته‌وه که پت‌هه‌مبه‌ره‌کیان بۆی هه‌ینا بوون به‌سزای لافاری وێران‌که‌ر، قورنانی پیل‌ز له‌سهره‌تی (سبأ) داوه‌سفی نهم لافاوه‌مان بۆ ده‌کات و ده‌فرموت

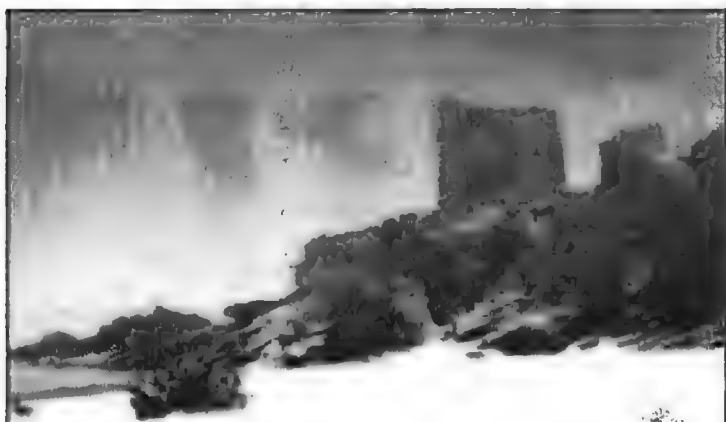
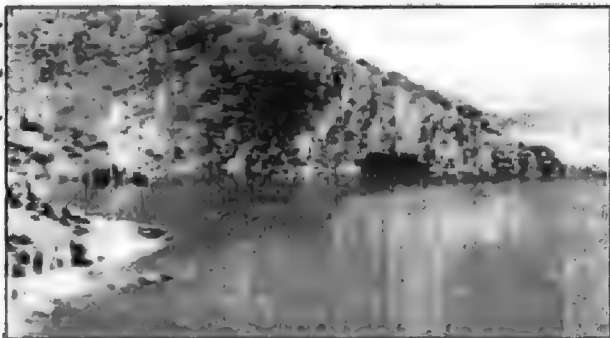
﴿لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُّوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ
 وَاشْكُرُوا لَهُ، بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبُّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ
 وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتِ أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِنْدٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾ ذَلِكَ
 جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ يُجْزَى إِلَّا الْكَفُورُ ﴿١٧﴾﴾ سبا (١٥-١٧) واته : ﴿سوتند
 به خوا به راستی بز خدای سببه له ولای خویاندا به لکه و نیشاندی ده سلائی
 خوا ناشکرایه، که نهوش دور باخی زدر گموره بو له لای راست و چپیی
 ناوچه کدها، فرمانیان پی درابو که : بخون لمرزق و پژی پموره گارتان سوپاس
 گوزاری بن، ولایتیکی خوش و ناودان، پموره گارتیکی لی خوش بو لی پورده...
 جائهوان له باتی شوکرانه بژیری و خوا پمستی پشتیان هه لکردو بهدم بانگوازی
 خواوه نه چون، بهزی نموده نیش لافارتیکی ویران کمران بهسردا بهولا
 کردن، (که باخ و نیستانی کول کردن) نوسا له جیاتی نموده دو باخه گموره به دو
 باخی درکای بمره بوم تال و درهختی بیبیری وه دار گمز که میک درهختی
 (سدر) یش که بمره بومیکی کمی هیده پیمان بهخشین. نابو جوژه سهخته
 توژلهمان لی سندن بهزی نموده که بی بازو سپله بوون، نایا نیمه توژله
 همره کافرو سپله ناستین ؟﴾. سبه نیه کان وه نایمته پیوژده کان ناماژدیان پی
 دهکات له ناوچه به کدها ده ژیان که بهناوبانگ بو به جوانی و رازاوهیی، و امیوهاتی
 کوتوبویه سر پنگای بازو گانش، که له ناستیکی زدر پیشکوتوده بو سبارت
 بهشاره کانی نموسرده مه. و بهاروده خی بژیری نم شاره له ناستیکی زدر باشدا بو،
 و نم گله هیچ هوتیکیان له سر شان نمبو وه نایمته کش ده فرموت ﴿كُلُوا
 مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ، قُرَى واته : ﴿بخون لمرزق و پژی پموره گارتان و
 سوپاس گوزاری بن﴾، بهلام خدای نم شاره ستایشی پموره گاریان نه کرد له سر

ئەو نازو نىعمەتتىكى كە خۇاى گەمورە پۇئەندەبۇي بەسەرياندا، بەلكو ھەممو ئەو بۇتۇيە باشى كە ھەيان بو دەيان خستە پال خۇيان و پشتيان ئە پەرورەدگار دەکردو و اشيان گومان دەبرد كە خۇيان خاوتى ئەم ولائەن، و ھەمروەھا ھەرخۇشان ئەم ھەممو بەرور پىشچوون و گەشەسەندەنيان بۇ خۇيان پەيدا كەردو، ئەبىر ئەوئى شوكرانە بۇتۇي و خوا پەرستى بگەن پشتيان ھەلكرەو ئە خۇيان بايى بوون و خۇيان بەگەمورە دادەنا وەك ئايەتەكە دەفەرەموت

﴿فَاعْرِضْهُ...﴾ واتە : ﴿پشتيان ھەلكرە...﴾ چونكە ھەرچى نازو نىعمەتتىكى خۇاى گەمورە بو بەسەريانەو دەياندايە پال خۇيان و خۇاى گەمورەيان ئە بىركرە، و ھەسور بوون لەسەر ئەوئى كەئەمە بەرھەمى دەستى خۇيانەو خۇيان بەرھەميان ھەتارە، بەلام بەھۇئى ئەو لەخۇبايى بوونەيانەو ھەموشىيەكيان لەدەست چو زيانىكى گەمورەيان ئى كەوت... لەپراستيدا ھەرچيان دروست كەردبو بە دەستەگانيان لافاۋە ويرانكەرەكە لەناۋى بىردن و تيا چوون. قورئانى پەيۇز باسى تۆلەئى خۇاى گەمورەمان بۇ دەكات كەبە ناردەنى لافاۋىكى ويران كەرەو بو ﴿سَيَلَّ الْعَرِمُ قُرَى وَنَهْم دەرپرەنە قورئانىيەش چۆنيەتى پەودانى كارەساتەكەمان پى دەئەت، ووشەئى (الْعَرِمُ) بەماناى پاگريان بەست دەت (سَيَلَّ الْعَرِمُ) وادەسەف دەكرەت كەلافاۋەك ھاتوۋە تاۋەكو ئەم بەست و پاگرانە ويران بگات، و لەپراستيدا پافەكەرە مەسلمانەكان بابەتەكەنى كات و شەنەكەنيان لەسەر تەشكى زاراۋە قورئانىيەكان داپشتوۋە كەلەسەسە لافاۋە ويرانكارەكەدا ھاتوۋە، مەرودى لەتەفسەكەيدا دەئەئى : وەك چۆن (سَيَلَّ الْعَرِمُ) لەدەرپرەندا بەكار ھاتوۋە، ووشەئى (هَرِمَ) لەووشەئى (عَرِمَينَ) وەرگەياۋە كە دانىشتوانى باشورى دەرگە ئەم زاراۋەيان بەكار ھەتارە، كەبەماناى (بەست، پاگر) دەت، و ئەم ووشەيەشمان لەكەنى گەران و

بەدواداچوونەکاندا دەستمان گەوتن کەلە باشووری یەمەندا جی بە جی کرا
 کەبەچەند واتایەکی بەکاریان هێناوە کە ئەم واتایە دەبەخشیت، بۆ نمونە : ئەم
 روشیدە

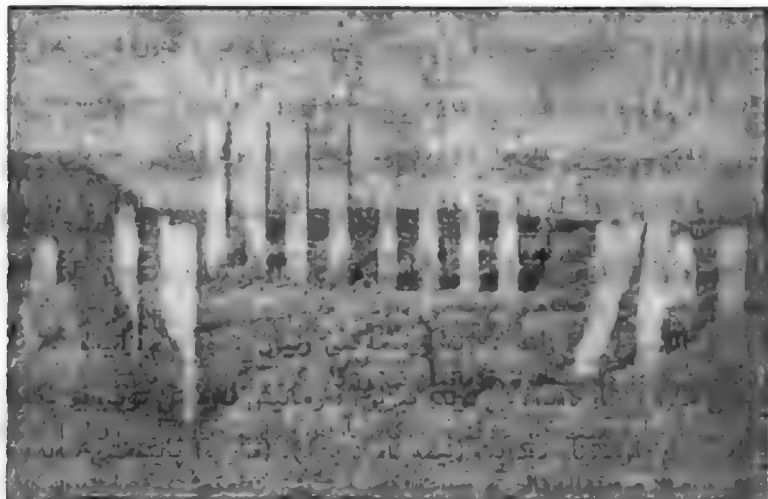
چارێکی تۆ بەنداری
 سەبە ، گەراپەوه وەك
 چۆن لەپێشدا هەبووی

شوێنەواری بەنداری مارب کە لەوێنەگەڕی سەرەوه دا دەرەگەوێت، یەکیکە لەبەناوبانگترین جی
 دەستی سەبەنێکان. ئەم بەنداوه بەهۆی لاوازیکی وێرانکەرەوه وێران بوو کە لەقورئانی
 پێرۆزیشدا ئاهازی پێکراوه، وەسەرچەم ناوچە گشتوکالێهەکانیش بوون بەزۆر ئاوهوه. لەپراستیدا
 شارەگەش بەهۆی داروخانی بەنداوه گەوه نیاچوو، لەماوهێکی زۆر گەورەدا واتای سەبە ، داهااتی
 ئابووری لەدەستدا.

بۆ ئەبەرەهەیی پاشای حەبەشی دادەنرا بەکار هێنراوه، درای چاککردنەوهی بەنداری

(مأرب) لمسالتي (۵۴۲-۵۴۳) زاینیدا جارتکی تر بهمانی بمت یان راگر
هاتووه، کمواته (سَلَّ الْعَرِم) واته { پرووداونکی لافاو بووه کهله دوی ویران
بوونی بهنداره کموه پرویداده }.

وهك له قورئاندا باسی ئیره گراوه دهفرمویت : ﴿ فَأَعْرِضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ
الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُمْ حَنِينٍ ذَوَاقٍ أَحْكَلٍ خَمَلٍ وَأَقْلَرٍ وَخَوَّيْنَاهُمْ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾
﴿ سبأ (۱۶) واته { جائموان لمبانی شوکرانه بژیری و خواپهرستی پشتیان
هه لکردوو بدهم بانگوازی خواوه نه چوون، بههزی نموره نیشمن لافاونکی ویران
کرممان بسموردا بهه لا کردن، (کهباخ و بیستانی کاول کردن) نموسا لمجیاتی نمو
دوو باخه گموره به دوو باحی دپکاوی بهرو بووم تاز و درهختی بیتیری وهك دار
گمزه کمیک درهختی (سدر) یش که بهرو بوهیککی کمی هدیه پیمان بهخشین. {
نم شاره بهتمووهتی نوقمی ژئوتار بوو درای نموده، بهسوی لافاونکی ویران کاروه
بهنداره کممان دارپووخاند، وهتمووه باح بیتستانی سبههیه کانی کاول کرد

که مهلتیان کنند بوی، و همروها نو دیواره پاگرانی که له نیتوانی شاخه کاندانا دروستیان کرد بوو وک پاگرنک هیچیان بز نه مایوه بم شتویه له بیاتی نو دوو باخه گموره یه دوویاخی درکای بمر بووم تال و درختی بی بمری وک دارگمزد کمیتک درختی (سدر) که بمر بوومیکمی کمی هدیه، پیمان به خشین^۱ نو سروسوینوارناسی گاور وخواونی کتیبی. (الکتاب المقدس کان صحیحاً) دانی بوه داناوه که لافاوه ویرانکاریه که پویداو، هروک چون له قورنانی پیژیشداوه سقی ثم ویرانکاریه هاتوه هارکات هر لموناوچه یه شدا پویداو، و هتیا چوونی دانیش توانه کشی بهزی ثم دارووخانو بوه، نه مهش به لگه یه لسه نووی که نوغونوی له قورنانی پیژدا هاتوه سبارت به گلی دوویاخه که نه ده سملیتیت که تم پویداو له راستیدا پویداو^۲. دوا به دوی کاره ساتی بهنداوه که، زویه کانی ثم ناوچه یه بوته بیابان وشک ههلتان، و هگرتین نو سرچاوانی که گلی سبه هیدانبوو له گم زویه کشتو کالیه کانیاندا تیا چون و ورن بوون، نه مهش سره خجاسی ثم گله بوو که بهزی پشت هه لکردن و سوپاسگوزاری نه کردنیان بز پمرو دگاریان دوو چاری ثم کاره ساته هاتن، و دوا به دوی ثم کاره ساته گلی سبه بلا بوونوه و زوی و زاره کانیان جی ده هشت و پوه و باکووری دوو رگه که گزچیان ده کرد، واته بمر مه ککو سوریا^۳. دوی نو سرده می ثم کاره ساتانه تیا یدا پویداو تو ماری عه دی قدیم و عه دی جدید دهستی پی کرده و، لمر نه یه تم باسه تنها له قورنانی پیژدا هاتوه. شوینواری (مأرب) بویران بووی مایوه که پژنک له پژان نیشیمانی سبه یه کان بوو، خوی گموره وک نیشانه یه له نیشانه کانی سزار توله ناگاداری

^۱ فیرنر کیلر، الانجیل کتاریخ، اثبات کتاب الکتب، نیویورک: ویلیام مورو، ۱۹۶۴، صفحه ۲۰۷

^۲ الدلیل الحدیث للمسافرین إلى البین، صفحه ۴۳

^۳ موسی باران، ایفس الصفحة ۲۳، ۲۴

نورکسانه ده کاتوره کمه‌لئی نیم گمل و نه‌توره‌یه دووباره ده‌گمنوره، وه‌نوره‌شمان
 له‌یاد نه‌چیت تمنا سببه‌نیه‌کان نبیون کبه‌لافار تیاچون، نه‌وتا قورنایی پی‌دز
 باسی چیرکی خاوه‌نی دووباخه‌کمان له‌سورته‌ی (الکھف) دا بز ده‌گیریتوره،
 که‌نم پی‌اوه دووباخه‌ی به‌ پی‌ت و جوانی هه‌بوو هاوشی‌توی باخه‌کانی گه‌لی
 سببه‌وبه‌لام هه‌مان هه‌لئی نور گه‌لئی دووباره کرده‌و و نه‌جامدا : وه‌پشتی
 له‌خوای گموره هه‌لک‌ده‌و، وای گومان برده که‌نم نازو نیعمته به‌ره‌می ده‌ستی
 خزیته‌ی وه هه‌ری‌وخوشی ده‌گیریتوره هی کسی ترنیه، قورنایی پی‌دز به‌م
 شیوه‌یه‌ی‌ومان ده‌گیریتوره : ﴿ وَأَضْرِبْ لَهُم مِّثْلًا مِّنَ رِّجَالِنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ
 أَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زُرْعًا ۝۳۲ كُنَّا الْجَنَّتَيْنِ ءَاتَيْنَا أَكْلَهُمَا وَلَمْ نَظْمِرْهُنَّ
 شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلْفَهُمَا نَهْرًا ۝۳۳ وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ
 مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا ۝۳۴ وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَن يُبَدَّ
 هَذِهِ أَبَدًا ۝۳۵ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّودْتُ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا
 مُنْقَلَبًا ۝۳۶ قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ
 نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاهُ رَجُلًا ۝۳۷ لَنُكَفِّرَنَّ هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا ۝۳۸ وَلَوْلَا إِذْ
 دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِن تَرَنِ أَنَا أَقَلُّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا
 ۝۳۹ فَعَسَىٰ رَبِّي أَن يُؤْتِيَنِي خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ
 فَيُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ۝۴۰ أَوْ يُصْبِحَ مَاءً هَٰوًيًا فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا ۝۴۱ وَأُحِيطَ
 بِشَرِّهِمْ فَاصْبِرْ يَقْلِبْ كُفْيَهُ عَلَىٰ مَا انْفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَيَقُولُ بَلِّغْنِي لِمَ أَشْرِكُ
 بِرَبِّي أَحَدًا ۝۴۲ وَلَمْ تَكُن لَّهُ فِتْنَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنْصَرًّا ۝۴۳ هُنَالِكَ

الْوَلِيَّةُ لِلَّهِ الْخَلْقِ هُوَ خَيْرُ ثَوَابٍ وَخَيْرُ عُقْبَا ۝۱۱﴾ (الكهف ۳۲-۴۴) راته : ﴿ (دەريارى
 دۆڭەخيان و بەهەشتيان) ئەى موحەممەد (دەرودى خواى ئى بىت) ئۆنەيان بۆ
 بەيئەنمەى بە دوو پىار كەيە كىيەكمان كەردو بەخاوەنى دوو باخى پەرزو دەوى
 ھەردو باخە كەمان بەدارخورما تەنيو و لە نىوانياندا باخ و يىستانمان ھەرامم
 ھىناو... ھەردو باخە كەش مەيوى چاكيان بەرھەم ھىناو و ھىچيان ئى خەسار
 نەبوو و لە نىوان ھەردو باخە كەشدا پەريار كەمان ھەلقولاندو... جانو خاوەن
 باخە زۆر سەرۆت و سامانى تەرى ھەبوو، بۆيە بە ھارەلە ھەزارە نىماندارە كەى روت
 كاتىك گەفت و گۆى لەگەلدا دەكرد : من سامانى زۆر زياترم ھەيە لەتۆ ماڵ و
 مەنايشم بەھيترە لەوانى تۆ. پۆژىك چوو، بۆ سەردانى يەكەك لەباخەكانى
 (لەگەل ھارەلە كەيدا) لە كاتىكدا كە سەم گار بوو لەخۆى (بەھۆى لەخۆ بايى
 بوونىبوو) بۆيە لەبەر خۆيەوتى : گومان نابەم كەنەم باخ و باخاتە ھەرگىز لەناو
 بەھيتر... واش نازەم قىامەت بەرپا دەيىت، سۆيىند بەخوا ئەگەر بىم گەيترەو بۆلاى
 پەروەردگارم دواى مردەم، ئەو دەنيام كەلاى نەويش جىگەر پەنگەر چەندەھا باخى
 پازاوى لەمە باشترم بۆ نامادە كراو. ھارەلە نىماندارە كەى لەكاتىكدا كە گەفتوگۆى
 لەگەلدا دەكرد پىتى وت : ئايا باوەرەت نەماو، بەو زاتەى كەسەرەتا تۆى لەخاك
 دەوست كەردو ؟! ئەو و دوا نۆتفەيەك بوو پاشان كەردىتى بەپىيار ؟! بەلام من
 دەلەيم : - اللہ - (بەدى ھىنەرى ھەموو بونەو). ھەرئەو پەروەردگارمە، ھىچ جۆرە
 ھارەل و شەرىكىك بۆ ئەو پەروەردگارە بپارنا دەم. دەبا كاتىك چووتە نار
 باخە كەتو بەتوتايە : ماشاء اللہ، ھەرچى خوا ويستى لەسەر يىت ھەرئەو پىش
 دەيت ئەم ھەموو نازو نىعمەتە بەخششى خوايەو بەھەر كەس بىيەيت دەى بەخشىت،
 ھىچ ھيترەو توانايەك بۆ ھىچ كەس نە تەنھا، بەھۆى خواو نەيىت، ئەگەر تۆ من
 دەيىنەت ماڵ و سامان و ئەو لەتۆ كەمترە... ئەو نەزىكەر ئومىدەوارم

پەروەردگارم لەو باخەى تۆ چاکترم پێ بێدەخشیته بەلایە کیش لەئاسمانەوه بۆ باخەت
 بنێرت و بیکاتە زەویەکی ڕووت و خلیسک و وشک... یاخود (دووڕ نیە) ئاری
 باخەکه ڕۆ بچیت و هەرگیز نەتوانیت بەدەستی بهێنیت. (سەرەڤام پێش بینی
 هاوەڵی خواناسی هاتەدی) سەرۆت و سامانی بەبادرا و لەناو برا، ئیتجا (بەدەم
 ناخ و داخ و هەناسەى ساردەوه) دەستی دەدا بەیدەکدا و لەسەر ئەو مەسڕەفەى
 کەتێیدا کردبوو، لەکاتیئێکدا باخەکه بەسەر یەکدا تەپى بوو ن لە جیتی خۆیدا کاول
 بوو ئەوسا دەیوت : خۆزگە من هیچ جۆره هاوەڵتیکم بۆ خوا بپارێندەایا (باوەڕی
 دامەزراوم تەنها بۆ هەبڕایا) ئێتر هیچ دەستە و تاقمێک نەبوو جگە لەخوا فریای
 بەکووت و لە خەشەى خوا دەریازی بکات، سەرکووتوش نەبوو. ئالەو کاتاندا و
 لەو جۆره حالاندا یارمەتى و کۆمەك تەنها لەخواى پەروەردگارى حق و راست و
 دروست وەردەگیریت، هەرڤەى چاکترین پاداشتی ئامادە کردووه، چاکترین
 سەرەڤامیش چاوەڕێی بەختەوانە. ئەوى لە ئایەتەکاندا بۆمان ڕوون دەبێتەوه:
 خاوەنى باخەکه نەكۆلى بوونی خواى نەکرد، بەلكو بە پێچەوانەوه پێتى وابوو نەگەر
 هاوو بگەریتەوه بۆلای خواى گەورەش ئەم باخ و بێستانەى چاکتر دەست
 دەکووت، وەهەموو ئەو نازو نێعمەتانەشى کە هەیبوو هەمووى داوێه پال
 کارەکانى خۆى. تەواوى ئەم بڕگەردنەوانەش دەژێتە خانەى هاوێش بپارەدان بۆ
 خواى گەورە، وەگەڕانەوى هەرچى تاییبەت بەخواى گەورەیه بۆ غەیری خوا،
 وەلەدەستدانى ترس و بیم بەرامبەرەخواڵەگەڵ باوەڕپوون بەوى کە ئەم هاوێشه
 خاوەنى جیاگەرەویەکی تاییبەتە هاوکات ئەم پلەوپایەخواى گەورە ئەوى پێ ئەهێل
 دارکردووه. ئەمەش ئەو ڕەفتارانە بوو کە گەلى سەبەو دەیانکرد، وەدەرەڤامە کەشیان
 ئەوه بوو. گەولات و باخ و بێستانیان ژێرتاوکەوت و نوقم بوو تاوەکو تێ بگەن
 کە ئەوانە خاوەنى هیچ هێزێک نین، بەلكو ئەنها ئەمە نازو نێعمەتێکە خواى گەورە
 پێتى بەخش بوون...

بهشی هه‌شته‌م

حه‌زهره‌تی سوله‌یمان (سه‌لامی خوای لی بیّت) و شاژنی

سه‌به‌ه

﴿قِيلَ لَمَّا أَدْخِلَ الصَّحَّاءُ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقِهَا قَالَتْ إِنَّهُ صَاحِبُ مُرَدٍّ
مِّن قَوَارِيرٍ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

﴿النمل ٤٤﴾ واته : ﴿ئوسا پینی وئرا بېخۆره کۆشکه‌که‌وه، (کاتیک به‌رو
کۆشک که‌وتیږی ئاریک له‌به‌رده‌م کۆشکه‌که‌دا بو. به‌شووشه‌ سه‌ری گه‌یا بو) جا‌که
به‌لقیس بی‌نی وای زانی ئاریکی زږه و قاچی خزی هه‌لکرد تاته‌ی نه‌ییت،
سوله‌یمان وتی ئو پانتاییه به‌شووشه‌ سه‌ری گه‌یاوه (به‌لقیس سه‌رسام بو
له‌ده‌سه‌لات و کۆشک و ته‌لارو نازو نیعمه‌تی مادی و مه‌عنوی که‌ خوای گه‌وره به
سوله‌یمانی به‌خشیه) بۆیه وتی : په‌روه‌رگا‌را من به‌پراستی تائیستا ستمم له‌خۆم
کردوه، ئیتر واله‌گه‌ل سوله‌یماندا ته‌سلیمی خوای په‌روه‌رگا‌ری جیهانیان بووم﴾.

ئوتۆ‌ما‌ره می‌ژویه‌انه ده‌رکه‌وتن که‌به‌یه‌ک گه‌یشتنی هه‌زهره‌تی سوله‌یمان (سه‌لامی
خوای لی بیّت) و شاژنی سه‌به‌ئمان بۆ ده‌گه‌یشتنه‌وه هه‌روه‌ها له‌گه‌ل ئو شو‌ئنه‌واره
دۆ‌ژرا‌وه‌شدا که‌له باشووری یه‌مه‌ندا نه‌هه‌امدرا، واته له‌سه‌به‌نی کۆ‌ندا.
وه‌له‌پراستیدا ئو په‌شکین و به‌دوادا چو‌نانه‌ی که‌له شو‌ئنه‌واره‌کانی ئو ناوچه‌ییدا
نه‌هه‌امدرا ئه‌وه‌ی ده‌رخست که‌ شاژنیک له‌و ناوچه‌ییدا له‌نیوانی سالا‌نی (٩٥٠) بۆ
(١٠٠٠) پێش زاین‌دا ژیاوه، که‌گه‌شتی به‌رو باکو‌ر کردوه به‌ئا‌راستی قودس.
وه‌سوره‌تی (النمل) ورده‌کا‌ری ئو په‌ودا‌وه‌نی که‌له‌نیوان ئه‌م دور سه‌رکرده‌دا

پوریانداوه پیشان ددهات، هاوکات له گڼل پيشاندانی هیزی نابودی و سوبازی هودرو ولات و پژمی فرمانپروایی تیایدا، چیرکه که که گورترین بشی سوزتی (النمل) ی داگیر کرده دست پی دهکات، چیرکه که ناماژ دهکات به شازنی سه به و نهوهوالانمی که (پهپو) گواستیموه بز حمزرتی سوله یمان (سهلامی خوی لی بیت) که به کیتک بوو له ننداسانی سوپاکمی، قورنایی پیوژ نهم باسمان بز ده گیر تيموه و ده فرمویت : ﴿فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ نَحْصِيهِمْ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ﴾ (۲۲) ﴿إِنِّي وَجَدْتُ أُمَّرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ﴾ (۲۳) وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّيْءِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿۲۴﴾ أَلَا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿۲۵﴾ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿۲۶﴾ ﴿قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ﴾ (۲۷) ﴿الْفُجَل (۲۷-۲۶) واته : ﴿سوله یمان زدر چاوردی نه کرد (پهپو) پیدا بوو به کسر هات و نیشته و) وتی : نهوی من پیم زانیوه تو بیت نمانیوه، من له ولاتی سبه نهوه هوالتیکی راست و دروستم بز هیتاوی !! بپراستی من بوم دهرکوت نافرینک فرمانپرواییان دهکات و له هممو جوړه دهسلات و ناژو نیعمه تیکی پی به خشراوه، تهختیکی پاشایتی گورشی هدیه، بینیم خوی و قومهمگی سوژده بز خور دبهن له جیاتی خوا، شهیتان کارو کردهوی چموتیانی بز پازاندو نه تيموه، بوو هزیوه ریبازی راست و دروستی لیگرتون، بزیه نهوان پرتمونوی ورنناگرن (شهیتان پتی لیگرتن) بز نهوی سوژده نهبن بز نهو خویایه که نهیئی دهره گیشیت له ناسمانه کان و زویدا و ده زانیت نیهو چی دهشارنموه و چیش ناشکرا ده کم...خوا نهو زانیده که جگه لهو خویایه کی تر نیه، خاوهنی تهختی

و معزن و گسورهیه. سوله یمان وتی به پپیو : یتیمه لیمه و دوا لمو گرفتاری تو
ده کوتلینوه تابزاین راست ده کیت یان له ریزی دروزنانیت. دای ثروی
کسوله یمان (سهلامی خوی لی بیت) ثم هوالانمی یتیمه یشت لبپیو ده کوه
فرمانی پیدا : ﴿ اَذْهَبْ بِكِتَابِي هَذَا قَالِقَةَ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَأَنْظِرْ مَاذَا يَرْجُونَ

﴿ ٢٨ ﴾ الفصل (٢٨) واته : ﴿ ثلوسا سوله یمان نامه کی نوسی و دای بپیو
فرمانی پیدا که : بریز ثم نامه ببو (المشونیککی بر چاروا) بزبان فری بدو
پاشان. (لبمنایه کدا خوت حشار بدو بزانه ده لاین چی و چ باس و خواستیک
ده کمن. دوا جار قورقانی پیوز ثرو پرودا وانه باس ده کات که له سه به ندا پروی اندا
دای ثروی نامه کی سوله یمان (سهلامی خوی لی بیت) گه یشته لای شازی سبهو

: ﴿ قَالَتْ يَتَايَأُ آلُ الْمُلُوكِ إِلَيَّ أَلَيْسَ لِيَ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾ إِنَّهُمْ مِنْ سُلَيْمَانَ وَلَئِنَّ رُسُلَ اللَّهِ
الْيَحْيَى الرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ أَلَا تَتْلُوا عَلَيَّ وَأَتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَتْ يَتَايَأُ آلُ الْمُلُوكِ أَتُتُونِي فِي
أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرَ حَتَّى تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ قَالُوا نَحْنُ أَوْلُوا قُوَّةً وَأُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ
إِلَيْكَ فَأَنْظِرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعْرَافَ
أَهْلِهَا آذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ
الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا جَاءَ سُلَيْمَانَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا آتَانِيَ اللَّهُ خَيْرٌ مِمَّا آتَاكُمْ بَلْ
أَنْتُمْ بِهَدْيِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ ارْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِخَبَرٍ لَّا يَدْرِئُونَ لَّهُمْ يَأْتِيَهُمْ غَنِيمَتُهُمْ مِنْهَا
أَذِلَّةً وَمِنْ مَغِيرَةٍ ﴿٣٧﴾ قَالَ يَتَايَأُ آلُ الْمُلُوكِ إِلَيْكُمْ يَخْبَوْنَ بِأَنِّي بَارِئٌ بِعَرَشِي قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾
قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ أَنَا إِلَيْكَ بِهٍ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾ قَالَ
الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ أَنَا إِلَيْكَ بِهٍ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ

قَالَ هَذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَكُمْ أَأَشْكُرُكُمْ أَمْ أَكْفَرُ وَمَنْ شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ
 فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾ قَالَ تَزَكُّرُوا لِمَا عَرَفْتُمْ أَنْظُرْ أَنْتَدِعُ أَنْ تَكُونُوا مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ
 ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَزَّيْشُ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ وَأَوْفَيْنَا الْعِلْمَ مِنَ قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾
 وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾ قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ
 فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقِهَا قَالَتْ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ
 رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾ ﴿الفصل (٢٩) -

٤٤) واته ﴿شازن هاتو نامی بینی و خویندیوه، پاشان وزیران و نهجومنه کی خوی کز کرده و) وتی : نهی ریزداران، برپاستی من نامیده کی پیرازو بدریزم بز دانراوه. نامه که لیسوله یمانویه و بناری خوی به خشنده و میهربانوه (دهست پی دهکات و دهلیت) : خوتان به گموره معزان و لیم یاخی مبین و ورن موسلمان بن (واز له خور پرستی بهین و بدیهینمیری خور مانگ و نهستیره و زوی و... هتد، بیرستق). نینجا به لقیس به ناماده بوانی وت : نهی ریزداران پاتان چیه، چی بکم باشد، خومن هیچ برپارتکم ندادوه هتا نیوه لیی ناگادار نبوو بن و پاتان لیسری ندا بیت. نهجومنه کی وتیان : خوت دهزانیته که نینه خاوهنی هیزو تواناو دهسلاتی توندو تیژین، فرماینش فرمائی تویه، بیر بکروه و تیفکوه چ فرماینیک ددهیت (نینه نامادهین). به لقیس وتی

برپاستی لشکری پاشاگان کاتیک چوپنه شارو دیهاته گانوه، ویران و گاولیان کردوه و تزوی خراپه یان چاندوه، کسانا خاوهن دهسلات و پیای ناوداری نهو شرتنه یان زلیل و پسوا کردوه و همیشه نهو پیشه یانه و بهر جزوه دهکن و هرواش دهن (ینگومان من حمزه کارساتی و اناکم)... ینگومان لهبر نهو من برپارم داوه که : دیارسه کیان بز بنیرم، جا چاره پی دهکم بزائم نونمره کان چ

هواڤتيك بۇ دەيتنمە و (هەلوتى سولەيمان چۆن دەيتت). جاكاتيك
(نوتىمى) نىرەدراوكان گەيشە لاي سولەيمان، (هەوالى ديارەكەى گەياند،
سولەيمان بەتورەيىو) پىتى وت ئىو دەتەنوت بەمال و سامان و ديارى
كۆمەكىم بىكەن؟! مەن دىننام كە نەشتەنى خوا پىتى بەخشىوم ئەو چاكتو
بەنرختە كە بەئىو بەخشىو، نەختىر مەن بو ديارە دىشاد نام، بەلكو ئىو
بەديارەكەتان شاد دەن. (ئەى نوتىمى بەلگىس) بگەپرەو بۇلايان بە خوت و
ديارەكەتەو، سۆتەد بەخوا دەيتت بەسەريازانىكەو بچىنەسەريان كەنەيان دىيىت
و نەتوان بەرگى بىكەن، دەيتت دەريان بىكەن لەولتايان لەكاتىكدا ئەوان زەليل و
پىسواو شكارن. (سولەيمان زانى ھەشەكەى كارىگەردەيتت بۇرە پو بەندەمانى
حكومەتەكەى) وتى : ئەى خەلكىنە كامتان دەتەنوت تەختى شاژنە بەلگىس بۇ
بەيتت پىش ئەو پىش بۇلام و تەسلىم بىن. دىۆك لەپەريەكان وتى : مەن بۆت
دەيتم پىش ئەو دەوام تەواو بىت و ئەجىتى خوت ھەستىت، بەپاستى مەن بۇ
ئەو كارە خۆم بەبەيتو ئەمەن دەنام. (بەلام يەكەك لە پىاو چاكان) كە زانست و
زانبارى لە (ئەيتىەكانى) كىتەبى تەورات ھەبوو وتى : مەن بۆت دەيتم بەچار
تروكاندىك (دەستى كەد بە نزاو پارانەو و داۋاي لەخوا كەد)، ئەوسا كەتو
سولەيمان پىنى تەختى پاشايەتى لەلايدا دانراو وتى ئەمە لەفەز و
بەخشەكانى پەرەدگارمە بۇ ئەو تاقىم بەكەتەو.. كە : ئاياسپاسگوزاردەم
يان نەشەرگە بەدەمەك، جانەو سولەيمان سولەيمان تەو بەپاستى سولەيمان بۇ
خۆى، ئەو كە سەلەيد، ئەو پىنگومان پەرەدگارم دەتەمەندو بى نيازەو
خاۋەنى بەخشە بەھەمەوان. (ئىنجا سولەيمان فەرمانى دار) وتى تەختى
پاشايەتەكەى دەست كارى بىكەن (ھەندىك پەنگ و نەخشى بگۆرن) سەرنج
دەدەن بزانن بەلگىس دەيتەتەو، يان ئەو كەسانە دەيتت كە نايانەندەو.
جاكاتىك بەلگىس گەيشە، پىتى وترا : تەختى پاشايەتى تۆ ئاۋايە؟! بەلگىس وتى

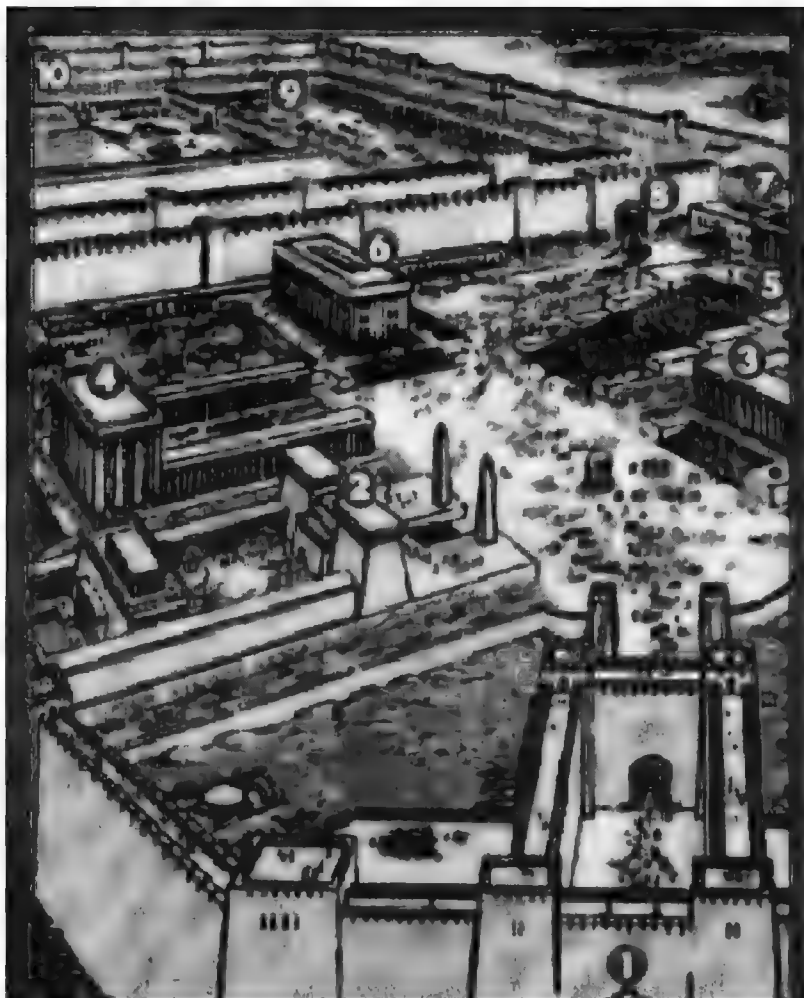
: همدەلتى ئىو و ئىو دەچىت، ئىمە پىش ئىمەش زانىارمان ھىبو (دەربارەى
 تواناو دەسلەلتى سولەيمان) ئىمە. تەسلىم بووین (نیازی جەنگمان نىه). ئىو
 شتانەى كە بەلقىس دەپىرست لەجىياتى خوا بوو بوونە بەرەست لەدل و دەرونىدا
 لەبىرامبەر ئاينى خوا، بەراستى ئىو كاتى خۆى لە ریزى قومىكى بى باوې و
 خوا ئەناسدا بوو. ئىو سە پى و ترا بچۆرە كۆشكە كەو، (كاتىك بەرەو كۆشك
 كەوتەپى ئاوىك لەبەردەم كۆشكە كەدا بوو بەشووشە سەرى گىرا بوو) چاكە بەلقىس
 بىنى وای زانى ئاوىكى زۆرە و قاچى خۆى ھەلكرە تاتەپ نەپىت، سولەيمان وتى :
 ئىو پانتایى بەشووشە سەرى گىراو (بەلقىس سەرسام بوو لەدەسلەلت و كۆشك و
 تەلارو نازو نىعمەتى مادی و مەعنەوى كە خواى گەورە بە سولەيمانى بەخشىو)
 بۆیە وتى : پەروەردگارا مەن بەراستى تاتىستا سەمم لەخۆم كەردووە، ئىتەر والەگەل
 سولەيماندا تەسلىمى خواى پەروەردگارى جىهانىان بووم.

کۆشکی سوله‌یمان (سه‌لامی خوای لی بیت)

ئو ناییت و برگانە کەباسی شاژنی سەبە دەکات بەو شێوەش باسی حمزەتی
 سوله‌یمان (سه‌لامی خوای لی بیت) دەکات، قورئانی پەرز باسی ووردەکاری تری
 کۆشکەمان بۆ دەکات ئەویش لایەنی گەورەیی، خۆی و کۆشک و ولاتەکە یەتی،
 کۆشکەکش پێک دێت ئەمەند پارچەبەکی هونەری سەرنج ڕاکێش و چەند
 شتومەکیکی گران بەهای تۆکمەهەرکس بیان بینیت سەرسامیان دەیت،
 وەدەروازی کۆشکەکش لەشوشە دروست کراوە وازنراوەتەو، ئەمانە هەمووی
 بەدەستی سوله‌یمان پێغمەبەر کاتێک کەمەریەکە هێنایەبەردەستی، قورئانی
 پێژێش باسی ئەم کۆشکەمان بۆ دەکات کەچۆن کاریگەری لەسەر شاژنی سەبە
 دروست کردووە : ﴿ قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقِهَا
 قَالَتْ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ ۖ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ
 سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۝۴۴﴾ الفەل (۴۴) واتە : «ئەوسا پیتی وترا بچۆرە
 کۆشکەکەو، (کاتێک بەرو کۆشک کەوتەری ئاویەک لەبەردەم کۆشکەکەدا بوو
 بەشوشە سەری گێرا بوو) جا کە بەئەلیس بینی رای زانی ئاویکی زۆرە و قاچی
 خۆی هەڵکرد تاتەر نەیت، سوله‌یمان وتی : ئو پانتاییە بەشوشە سەری گێراوە
 (بەئەلیس سەرسام بوو لەدەسەلات و کۆشک و تەلارو نازو نەعمەتی مادی و
 مەعنەوی کە خوای گەورە بە سوله‌یمانی بەخشێوە) بۆیە وتی : پەروردەگارا من
 بپراستی تائێستا سەتەم لەخۆم کردووە، نیتەر وەلەگەڵ سوله‌یماندا تەسلیمی خوای
 پەروردەگاری جیهانیان بووم». کۆشکی سوله‌یمان (سه‌لامی خوای لی بیت)
 ئەندەبی یەهودیدا بە ((پەرستگای سوله‌یمان)) ناونەدەبریت، ئەم کۆشکەکش یاخود
 ئەم پەرستگایەدا هیچ شتێک نەماوەتەو جگە لە (دیواری پلۆژناوای) نەیت،

که مجوله که بممه ده لَین (دیواری گریمنه) که نمممش بژوونی نوسره که یمنی، نمر
هزکارانی که لمپشت ویرانبونی نمم کۆشکوهن و چندد ناوچه یه کی تری قودس
ههلسو کومتی خۆیه گموره دانانی نموه کانی دوا یه هوردن که له قورانی پیغز دا
بۆمان ده گپرتنوه: ﴿وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ فِي الْكِتَابِ لُتُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ
مَرَّتَيْنِ وَلَنَعْلَمَنَّ عُلُوَّ كَبِيرًا ۝﴾ ﴿٤﴾ فَلَمَّا جَاءَ وَعْدُ أُولَئِهِمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّنَا أُولِي
بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَاتَ وَعْدًا مَّفْعُولًا ۝﴾ ﴿٥﴾ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ
عَلَيْهِمْ وَأَمَدَدْنَاكُمْ بِالْمَوْلِ وَبَيْنَ يَدَيْكُمْ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ۝﴾ ﴿٦﴾ إِنَّ أَحْسَنَ مَا أَحْسَنْتُمْ
لَأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَلَمَّا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسْتَوْفُوا وَجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا
الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبَرُوا مَا عَلَوُا تَنْبِيرًا ۝﴾ ﴿٧﴾ ﴿الأنباء ٤-٧﴾
(٧) واته: ﴿له کتیبی تموراتدا یان له (لوح المحفوظ) دا برپارمان داوه و پیمان
را گه یاندیون که سویند به خوا نیوه (المبرنامی نیمه لاددهن و یاخی دهن) و
فساد و خرابه دوو جار لمر ویدا برپا ده کمن، (لهغه فلهتی خه لکیدا) زۆر گمشه
ده کمن و دهسلاتیکی زۆر گموره به دهست ده یینن. جاکاتیکی (نهی جووکان)
به لینی یه که میان دیت (که تۆلعتان لی بکه یمنوه) بهنده تاییه تی هه کانی خۆمان
ده نیرینه سمرتات که خاوهی هیزو توانای زۆرن، نیت ئهوان به هممه و کون و
که لینیکی قهلاو شارۆچکه کاند ده سوپرتنوه و ده گپرتن به شوینیاندا و نمم
هه رهشی تۆلیه به لینی خاویه و ده بیت بیتدی. له دوا ی ئه لاوازیعتان نۆرتان
ده ده یمنوه و دهسلاتمان به سهر ولاتی نیمانداراندا پی دده یین و مال و سامان و
کوپی زۆرتان پی ده به خشین و واتان لی ده کردن که زۆر ناماده بن بق هیزش بردن و
په لاماردهان و پرپیا گنده کردن. نه گهر (له کاتی دهسلاتدا) چاکه بکمن، نموه
هه ریز خۆتان چاک و به سووده، نه گهر خرابو تاوانیش بکمن نموه هه ریه خدی خۆتان

ده گرتنوه، جاکاتیک کمنږه ټه بامدانی به ټینی دواچار دیت، ټیمانداران
 کاریکتان پی ده کمن که لپروخسارتاندا ږنگ بداتنوه، نوسا دبا ټیماندار بچنه
 مزگوتنوه وه کو یه که چار چونه نای، دبا ټیتر ټیمانداران ټولتی خویان بکه نوه
 و ده ستیان بسمر هرچیه کدا د پروات درنغی نه کمن (چونکه نوان له ستم و
 زورداري و خولن ږژی درنغیان نه کړد). لپراستیدا نوانه شیاوی نو سزایمن
 که نایه ده کانی قورن باسی لټوه کړن نریش. لپریاخی بوون و سوپاس گوزاری
 نه کړنی به خشه کانی خوی گموره بوو، بم شټویه سزای خوی گموره داباری
 بسمریاندا، وه برده وام به شارو ناوچو ولاته کاند ده گوران بهی. نیشتمانیک
 تاوه کو که یشته زوی پیوز لیسوده می حذو ته سوله یماندا (سهلامی خوی لی
 بیت)، به لام نوان به چنگری و شټوازی خوشگوزهرانی نماننوه، به لکو جاریکی
 تر توشی کارلکاری هیترا نوه، چونکه هم مو سونوړکی خویان ده بزانو
 هر خمریکی یاخی بوون و خراپه کاری بوون که لپنچینه دابزیان ماوه نوه،
 وه جاریکی تر جوله که لپرا بوور دویه کی نریدکا گپانوه بژنوهی هسان تاوچه
 داگو بکه نوه ده ست بکه نوه بهی که لکی و خراپه کاری لیسرزه ویدا، به هسان
 شټوه هر واک چن پینش یه کم ناگادار کړننوه. په فتاریان کړد.

کۆشكى سوليمان يىكهاووه له نوێزین مونهرى تهگنیکى سردهمى خۆى و روالهتى جوانى، وێنهکى
 سردهوه ناوهندى قودس دهردهخات لهماوهى دهسهلاتکاریهتى حهزرهتى سولیماندا،
 ۱-دهرگاى باشورى رۆژناوا ۲-کۆشكى شازن ۳-کۆشكى سوليمان ۴-دهروازهکەى له ۳۷ کۆتەکه
 يىکهاووه ۵-دادگاى ياسا ۶-دارستانى لوینان ۷-مالى قهشه گهورهکان ۸-دهروازهى پهڕستگا که ۹-
 جهوشى پهڕستگا که ۱۰-پهڕستگا.

کۆشکی سولهیمان

دوای وێران بونی پەرستگای
سولهیمان جگه له دیواری رۆژئاوای
که جوله که کان گۆری یووان بۆ
دیواری گریه نهر ههچی تر
نهماوهوه.

دوای ئازادکردنی قودس له لایهین
موسڵمانه گانهوه له سه دهی
حهوله ههتا، موسڵمانه کان
مزگوتی عوسهرو (قبة الصخرة)
یان دروست کرد، له گاتی کهدا رۆژێک
له رۆژان ئهم پەرستگایه
دروستکرا بوو، وه بهردهوام قودس
بارێزگاری له سه ده گات. (قبة
الصخرة) له لای راستیهوه
دهرده گهوت.

به شی نۆیهم هاوه لانی نه شکوهوت

﴿ أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا ۝ ﴾
 سورتهی همزه له قورتانی پیژدا ناری سورتهی (الکھف) ۱ و باس له چیرۆکی
 کۆمهله لایک دهکات که پشایان برد بۆ یه کینک له نه شکوته کان تاوه کو له چاوی
 دهسه لاتداوه بۆ باوه په کهیان خۆیان هشار بدن که بهوای به خوای گهوره نهبو
 وهبو اداره کانیشی له ههمان کاتدا ده چوساندهوه، نایهته کانی قورتانی پیژدیش
 ده یاری نه چیرۆکه زانیاری تهواومان ده داتی که ده فرمویت ﴿ أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ
 أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا ۝ ﴾ ۱) إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ
 فَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ۝ ۱۰﴾ فَضَرَبْنَا عَلَى
 عَيْنِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ۝ ۱۱﴾ ثُمَّ بَمَثَلِهِمْ لَتَعَرَّى عُيٌّ لِّلرِّبِّينِ أَخَصَّنَا لِمَا
 لِسُوا أَمَدًا ۝ ۱۲﴾ ثُمَّ نَقَضْ عَلَيْهِمْ ثِيَابَهُمْ وَأَلْحَقْنَا بِهِمْ فَتَيَّةً ءَامَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ
 هُدًى ۝ ۱۳﴾ وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ
 نَدْعُو مِنْ دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا ۝ ۱۴﴾ هَتُوْلَاءَ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ
 ءَالِهَةً لَّوْلَا يَأْتُوا عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ بَيِّنٌ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا
 ۝ ۱۵﴾ وَإِذْ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَوَاعَدْتُمُوهُمْ إِلَّا اللَّهَ فَاوْثُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ
 رَحْمَتِهِ وَيَهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مَرْفَعًا ۝ ۱۶﴾ * وَرَى السَّمْسُ إِذَا طَلَعَتْ تَرَاوُرَ عَنْ
 كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقَرَّبُ مِنْهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذَلِكَ
 مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لِيُبَيِّنَ اللَّهُ لَهُ الْهُدَىٰ وَالْكَرَاهَةَ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ يَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ۝ ۱۷﴾

وَنَحَسِبُهُمْ أَنْ يَكَاظُوا وَهُمْ رُقُودٌ وَنَقَلْنَاهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلَبَهُمْ بِسِطٍ
 ذِرَافِيهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُغْبًا ﴿١٨﴾
 وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِنِسَاءِهِمْ بَنِينَ قَالِ قَابِلُ مِنْهُمْ كَمْ لَبِئْتُمْ قَالُوا لَبِئْنَا
 يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِئْتُمْ فَابْعَثُوا أَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ
 إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا
 يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا ﴿١٩﴾ إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعَذِّبُوكُمْ
 فِي مَلَبَتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذَا أَبَدَا ﴿٢٠﴾ وَكَذَلِكَ أَعِزَّنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ
 اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا إِذْ يَتَنَزَّعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرُهُمْ فَقَالُوا ثَبِّتُوا
 بَنِينَ رَبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَى أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا
 ﴿٢١﴾ سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَابِعُهُمْ كَذِبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَذِبُهُمْ رَجْمًا
 بِالْغَيْبِ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَذِبُهُمْ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا
 قَلِيلٌ فَلَا تَحْمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا وَلَا تَسْتَنَفِثْ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا ﴿٢٢﴾ وَلَا تَقُولَنَّ
 لِيَأْسَئِي وَإِنِّي فَأُعَذِّبُكَ ذَلِكَ عَذَابٌ ﴿٢٣﴾ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَادْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ
 عَسَى أَنْ يَهْدِيَنَّ رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾ وَلِيُثْبِتُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ
 سِنِينَ وَازْدَادُوا فِتْنًا ﴿٢٥﴾ قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِئْتُمْ لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
 أَبْصِرَ بِهِ وَأَسْمِعُ مَا لَمْ يَلْمِ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيِّ وَلَا يَشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾
 الْكَهْفُ (٩-٢٦) وَاتِهِ : ﴿فَأَيَا وَادَادِهِ نَبِيتِ كَتَبَهُرَاسْتِ يَارَانِ نَشْكُوتِ وَ تَابِلِزِ
 (كِنَاوِيَانِ لِمَسَرِ نَوَسِرَاوِه) لِمَنِشَانِه وَ بَهَلَكِه سِرُوسِرِهِنْدِرَاكَانِ نِيَمَن ١٢.﴾

کاتیک لاهه کان پمنايان برده بمر نمشکوته که ونزايان کرد وتيان : پمروهره گارا لهلايم خوتوه. رهمدت و ميهره باني تاييه تيمان پي بيه خشمو لمسوزي خوت بهروره رمان بکو رلنگي رزگاري و سوفرانيمان بۆ بسازنه لم کاره ماندا. تينجا (تيمش نزامان گيا کردن) پمروه مان هينا بسمر گوتياندا، (تابه نارامي) چمنده ها ساڻ له نمشکوته کهدا بۆ خويان (به خوتويي) پيئنه وه. پاشان (دواي مارويه کي دورو دريژ) له خو خبهرمان کردند وه و له نوسن هستان تابزانين کام دهسته ييان دهزانن که چمنده خويان لي کومتوه. تيمه بهراستي و دروستي هوالي بسمرهاتي نمو لاوانت بۆ ده گيترينه وه، بهراستي نمو له لوانتيک بوون باورهي داممزاويان هيتابو به پمروه رگاريان، تيمش زياتر له نوري تيمان و هيدايت بهروره رمان کردن. تيمش دله کانيانمان داممزاو کردو ترسمان تيدا نه ميشت کاتیک هستان و وتيان : پمروه رگاري تيمه پمروه رگاري تاسمانه کان و زويه، هرگيز هاناو هاوار بۆ هيچ خوايه کي تر نابهين جگه لهو، نه گمر لهو راستيه لابهدين، سويند به خوا نمو بي گومان تيمه لهو کاتدا قسمي نابه جي و نادره ستان کردوه. تانموانه قومده کي خومان شتي تريان کردوه به خوي خويان، دهبا به لنگه يه کي تاشکراش بهيئن له سريان، جاکي ستم کارتره لهوي که درۆ بۆ خوا هه لده بستي ؟، (همنديکيان وتيان) جائسته که نيوه برپارتان داوه خوتان دورو پريز بگرن لم خه لکو لهو شتانه که له جياني خوا ده يانپهرستن، تنها خواپهرستي بکمن دهپنا بمرنه بمرنه نمشکوته که نمکاته پمروه رگارتان رهمدت و ميهره باني خوتان بسمردا پخش ده گاتوه و هزگاري حوانوه تان بۆ داين دهکات کاتي که خور هه لديت تيشکه کي ده بينيت له لاي راستي نمشکوته که ده دات و تپه پرده بيت، کاتيکيش که ناوا ده بيت له لاي چه پي ده دات و تيشکه که يان بسمردا تپه پرده بيت، لهوکاتدا نمو لاوانه له ناو بوشايي فراواني نمشکوته کهدا راکشاون، نمو هه مروي به لگو نيشانه يه که له به لگو نيشانه کاني

خړا، نوموې خوا هيدايتمې بدات همونو هيدايتم دراوه و پښموي ودرگرتوه،
نوموش خوا گومړاي بکات، نوموهرگيز کمسکت دست ناگومرت که پشتمواني
بکات و پښموي بکات. (پاشان ديمنيان دهيتته برچاروده فرمومت)
وادزانيت بهمبهرن لهکاتیکدا بهخوتووي پاکشاون، تيمه نم ديور نو ديويان
پي دهکين و بهلای چمياندا هديان دهگيرنموه (بؤنموې زوي جستميان
نمخوات و هوای پاک لييان بدات)، سهگهکشيان چمزلای داداره لهبردم
که لهبري نمشکوتدکدا، نهگرتو (نمي پيغمبر. درودي خوي لي بيت، نمي
تيماندار) سريکت بکيشايه بؤسر ديمنيان نومو بهيله هلداهاتيت و ترسيکي
زؤر له ديمنيان دهچوه دلتموه. همبرو شتويدهش کبدهسلای خومان خومان
لي غسق خمبرمان گردنموه، بؤنموې لهيهکت: پېرسن، يهکتيان وتي : باشه نومو
نيوه وادهزانن چنده خوتووين، هندیکيان وتيان : پؤژک يان کهمتر لهپؤژک
خوتووين، هندیکي تريان وتيان : مهگم: پيروردگارتان خوي بزانيت چنده
خوتووين، دياره هستيان به برسيتمې کردوه، بؤيه لاريکيان پيشنياري کردو
وتي : دهکتيکتان بنيرن بائم پاره زيوتان ببات بؤ شار، جاسونج بدات بزانيت
کي خؤراکي خاوينتري هديه باله و خؤراکتان بؤ بکړيت و بؤتان بهيتيت، باوريا
و نمرم و نيان و لمسر خوش بيت، باگسيس ناگادارنهکات لهکارو بارتان. چونکه
بهراستي نمو بت پمرستانه نهگم پيتان بزائن، نومو بمر بارتان دهکمن يان دهتان
گيرنموه بؤ ناو تايي خويان، نموکاته نيت. هگيز سرفراز نابن. (وادياره
کهيهکتيکيان ناروده بؤ کرپني خوارهممني و. پاره زيوهکمي دهرهيتاوه، کاپري
دوکاندار خدکي لمدور کؤدهکاتموه، چونکه ميژوي سکي پارهکه زؤر کؤن
وو، نموسا بزيان دهرکوت نم لاوه يهکتيکه لموانمي کهچند سدهيهک لهمو بمر
له: دست پاشاي بت پمرست و ستمکار هلداتووين، خدکهکه لهگمل لاوهکدا بمره
نمشکوتدکه بؤ سرداني نمواني تر چوون) ثابه و شتويدهش خدکيمان پښموي

کرد تابیان دژنموه و بزائن و دلتیابن که برآستی به لئینی خوا لفرزندوو کردنموه
 مردووه کاند؛ حق و راستو بیگومان قیامتیش هر دیت و هیچ گومانی تیدا
 نیه (لموئ که به دیداریان شاد بوون لاره کان خموی یه که جاریان ئی کموت)
 له کاتیکدا نمو خه لکه کیشه یان بوو له سمرمه سه لمی زیندوو بوونموه ئینجا
 هندیکیان و تیان : باچند خانوویه کیان له سمر دروست بکهن، پهره دره گاریان
 زانایه پیتیان، به لام توانمی که ده سه لاتیان هه بوو به سمر کارو باریاندا و تیان :
 بیگومان مزگوتیکیان به سمرهوه دروست ده که یین (که نه مهش شتیکی داهیتراو
 بوو له تاینی گاوریدا که له سمر گۆری پیاوچاکان پهرستگایان دروست ده کرد). جا
 (دهریاری ژمارهی یارانی ته شکوت) له تاینده دا ده لئین : سیانن و چواره میان
 سه که که یانه، هندیکی تر ده لئین : پیتجن و شه شمیان سه که که یانه، که هه موو
 نه مانه قسه یه کی بئی به لکه گن و چیتو له تاریکی کوتانه، هندیکی تر ده لئین حوتن
 و هه شمیان سه که که یانه، ئهی موحه ممد (درودی خوی ئی بیت) پیتیان بلی :
 هر پهره دره گارم خوی ده زانی ژماره یان چهنده، ته نها که میك نه بیت کس ژماره یان
 نازانیت، له برئموه موجه ده له مه که لهباری نه مانموه جگه له موجه ده له یه کی
 ناشکرا و ناسان نه بیت، دهریاره شیان له هیچ که میك له خاوه نانی کتیب مه پرسه،
 هرگیز دهریاری هیچ شتیك و هیچ کارك مه لی، من به برآستی سه یینی نه غلام
 ده ری نمو کاره... مه گهر بلئیت : نه گهر خوا بیمویت و ریستی پهره دره گاری له سمر
 بیت، یادی پهره دره گاریشت بکه کاتیک که له بیوت چوو بلئیت (انشاء الله)
 له نه غلامدانی هر کاریکدا بلی نو می ده وارم پهره دره گارم پرتنومیم بکات بز
 به لکه یه کی نزیکتر له مه تابوو شیوه یی که پیتی چاکه و لای په سنده جی به جیتی
 بکه م. ئوسا ئیر یارانی ته شکوت سی سد سالی تهواری (هه تاوی)
 له نه شکوته که یاندا مانموه (نه گهر به سالی مانگی حیسابی بکه ییت) نژدانه سالی
 تریشیان خسته سمر (واته ده کاته ۳۰۹ سال خوریان ئی کموت). پیتیان بلی : خوا

خوځی ده زانیتت بېساروی مانده وېان له نېشکوتې کېدا، هېرېځ خوايه زانینی نهیتنی
 ناسمانه کان و زوې، نای که چنده بینمرو بیسره خوی گوره ! هېچ کس نيه
 جگه لېو زاته پشت و پښای خه لکې بیت، بیتگومان شو خوايه له کارو
 فېرمانيړو ایه تیه کهدا هېچ کس ناکات به هاوتار هاوېشې خوځی. بیړو اېاوه کان
 سپېارته بېهاوه لائی نېشکوت که له پېرتو که نیسلا می و مسیحیه کاندې تا
 نمدازه یهک وک یک پیايدا هدته دهن، ده لیت : شو کومه له لاوانه له سایه
 نیمپراتور دیسیوسی ستمکاری پڅمانیداده ژبان، وهنو لاوانه پوېوېوې
 دیسیوسی یاخی وهستانوېو گېل و نتموېو کشیان ناگادارگرده و جار له دوی جار
 ناموزگاریان ده کردن کده ست بگرن به تاینی راست و دروستی پوره دگاروه و
 دهستی ئی بېرنده، به لام گوئ پیتندانی گېله کېان بز شو بانگوازه و بی
 ناگیان بزې له پاژ نوه ده انوچوسانده نوه ټه کشیان هات له لایم شو
 دهسه لاتداره ناروایه یانوه که تاسنوری مردن ولنه اوچوون و ته فروتو نابوون ترسناک
 بو، نهمش وای لی کردن که نیشتمانه کېان به جی بهیتن. توماره میژوویه کان
 ژماره یک قهشې گوره ی مسیحی ناشکرا دهکات که سیاستی چوسانده و
 توځاندن و سزادانیان پیاده ده کرد دهرهق به پرواداره سره تاکانی مسیحیت که
 پابند بوون به تاینی سره کی خاړنی مسیحیه. فېرمانيړوای پڅمانی بیلینوس
 که فېرمانيړوایی باکوړی نمانزوتی ده کرد له دوهوو بېری سلائی (۶۹-۱۱۳) دوی
 زاین) دا له نامه یه کدا که بز نیمپراتور تریانوس نویسیویتی تیایدا هاتوه که
 ده تی کومه له مسیحیه سزادان بهوې مل نده انیان بز بېندایدتی گردنی
 په یکمې نیمپراتور، و نهم نامه یهش به یه کیک له گرن گرتین به لگنه نامه کان داده نریت
 که شو چوسانده نوانه شی سلانده و که مسیحیه سره تاکانی شو کاته دوو چاریان
 ده هاتن، ولې بارودوختکی له شتوازه شدا شو کومه له لاه که داواکرا لیتیان

په يکړی نيمپراتور پيوستن ثنوايش نومداوايانه يان په تکرده وه و تيان : ﴿ وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَن نَدْعُو مِن دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا ۝ هَؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً لَّوْلَا يَأْتُوا عَلَيْهِمُ الْمَظْلَمُ ۚ فَمَن أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۝﴾

﴿ الکھف (۱۴-۱۵) واته : ﴿ نيمش دله کانيانمان دامزراو کردو ترسمان تيدا نهيتشت کاتيک هستان و تيان : پوره دگاري نيمه پوره دگاري ناسمانه کان و زويه، هرگيز هاناو هاوار بز هيچ خوايه کي تر نابهين جگه لو، نه گهر لو راستيه لابهين، سوتند به خوا نوه بي گومان نيمه لو کاتدا قسمي نابهين و نادرستمان کردوه. نانهوانه قومه کي خومان شتي تريان کردوه به خواي خزيان، دها به لگه يه کي ناشکراش بهينن لسمريان، جاکي ستمکارتره له وي که درز بز خوا هله دبه ستي ؟﴾ به لام سهارت بهر ناوچه ي که هاره لاني نمشکو تي تيدا ژيان، پايوچووني جياوازي زوري لسمره، نوه ي کمزياتر له راستيوه نزيکتره ناوچه ي (ترسوس) ه، واتیکرای سرچاوه مسيحيه کان (ثيفسوس) يان وه ناوچه ي نمشکوته که ديازي کردوه که نوره لاره پروادارانه پمنايان بز بردوه، وهه ندي توژورو پاته کمواني موسلمانيش لسمر نهم پايهين، له گه ن نوه ي ثنواني دیکه يان بديرژي نوه يان پوزن کردوه نوه که (ثيفسوس) جينگاو شوتني نمشکوته که نه بوه، وهه لتيان دا نوه بسلينن جينگاي راست برتي بوله (ترسوس)، به هر حال تاوتولي همدو ناوچه که ده کين و ليتيان ده کوئينه وه لگه ن جياوازي پايوچوونه کان سهارت بهر ناوچه که، توژورو پاته چياني موسلمان و مسيحيه کان لسمر نوه يه که دهنگن که نهم پرواده لسمرده مي نيمپراتور ديسوسي پزامانيدا پرويده او که به (ديسيانوس) ناسراوه لده وروبري

(۲۵۰) زاینی. دا، ناشکرایه که دیسیوس و نیمون یه کیتک بوون لئو ئیمپراتوره
 رۆمانیانی که مسیحیه گانیان ده چوساندهوه، لئوماره کورتی دهسه لاتداریه تیدا
 دیسیوس لئسر ههمو تاکیتی گهلهکی پیوست کردهوو که قوریانی
 به خواکانی رۆمان پیشکش بکمن، وه لئسر ههموان پیوست بوو که قوریانی
 پیشکش بوو بئانه بکمن به لکو پروانامه یه که ده سته بیری کمن که بیسته به لکه
 لئسر ئهوهی ئهوان بهوکاره ههلساون، بهعبهستی ئهوهی که پیشکشه کارمه ندانی
 دهسه لاتداری بکمن، نه گهر که سیتک ئهه کارهی نه نجام نه دایه لئسیداره یان دههه،
 سهزچاوه مسیحیه گان ده لئین : زۆرینهی زۆری مسیحیه گان ئهه بئانه یان رته
 کردهوه، وه دهستیان دایه ده چوون له شارێکوه بۆ شارێکی تر، پهنگه هاوه لانی
 نه شکوت دهسته یه که بن لئوم مسیحیه سه ره تایبانه. لئیههه پیوسته جهخت لئسر
 خالیتی زۆر گرنه بکهینهوه، ئهوهی ئهوهی نههه بابهته وهه چیرۆکی له لایه
 هه ندی موسلمان و گاورو ترێزهرو موفسیره کانهوه ده گێریتتهوه، کهوای ئی هاتوه
 بگۆریت بۆ داستان ئهوهی لئهره نجامی ئهوه زیادهو درزیانی که هینراونهته
 ناویه، له گهه ئهوه شه دانهه بابهته به روه داوکی میژوویی راسته قینه ده مییتتهوه.

ئاياهاولانى ئەشكەوت لە ئىفسوس دا بون ؟

ئاماژە بېچىند ناوچى شارىك دەكرىت لەسەرئەوى كەئەوناوچانە ئەوناوچانەن كە
 هاولانى ئەشكەوتيان تىدا ژباو، ھۆكارى ئەم جۆرە قىسە پايانەش ئەويە
 كەخەلكى بەگشتى بو ھىوايەون كە ئەم لاو ئەزاونەبەردانە لەشارەكەياندا ژباين
 و بەشىكەن لە خۇيان، ئەمە سەرەپاي ئەوي كە ئە نىوان ئەشكەوتەكانى ئەم
 ناوچەيدا ھاوشۆتەيەكى گۆرە ھەيە، بۆ ئەوونە : لەمتاوى ئەم ناوچاندا جىنگى
 خۇاپەرستى تىدايە دەوترىت: لەناو ئەم ئەشكەوتاندا بونىاد نراو، وەك زانراو،
 ئىفسوس لای مەسىحەكان بە جىنگايەكى پىرۆز دادەنرىت، ھۆكەشى ئەويە : لەم
 شارەدا مائىكى لى يە گوايە دەلەين : مائى ھەزرىتى مەريەمە، كە دواچار گۆزراو
 بۆ كەيسا، پەنگە ھاولانى ئەشكەوت لەيەكەك لەم شۆنە پىرۆزاندا نىشتەجى بوو
 بن، وەھەندى لەسەرچارە مەسىحەكانىش بۆ دوورترلەمە بۆي دەچن و جەختىش
 لەسەر ئەو دەكەنەو كە ئەم جىنگايە شۆنى ھاولانى ئەشكەوتە. كۆنترىن
 سەرچارەش لەم بابەتەدا قەشەيەكى سوريە بەناوى جىمس كە قەشەيەكى ساروقە لە
 سالى (٤٥٢) زايىندا لەدايك بوو، مېتروئوسى بەناويانگ (جىبون) ژمارەيك
 لەم بېرگانەي كۆكرەووتەو كە جىمس لە كەتتەكەيدا بەناوى ((دەرمانى
 ئىمپراتۆرى پۆمانىدا)) ھىناوئەتى وەبەيتى پىرايەتەكانى ئەم كەتتە ئەو
 ئىمپراتۆرى كە ھەستاو بەنازاردانى ھەوت لەم بىرودارە مەسىحىانە و ناچارى
 كەردوون كە خۇيان لەناو ئەشكەوتەكەدا بەشارنەو دىسيوس بوو، وەدىسيوس لەناو
 ئىمپراتۆرى پۆمانىدا لەدەروويەرى سالىنى (٢٤٩-٢٥١) زايىنى دەسەلاتدارى
 كەردوو، وەدەسەلەكەشى جىادەكرەتتەو بەوي كەبەناويانگ بوو بەر سزادانى
 كەبەسەر شۆنكەوتوانى ھەزرىتى عيساىدا جى بەجى كرا، سەبارەت بە پاشەكەرە
 مەسلمانەكانىش پىيان وايە كە ناوچەي ئەفسوس ئەو ناوچەيە بوو كە ھاولانى

نمشکوتی تیدا بووه، بهلام جیبون پیئی وایه که نیفسوس ناوچی هاوولانی
 نمشکوت بووه، وهبو پییی که نم ناوچهیه کموتوته کناری پژ ناوای تمناژلوه
 گمورهترین نازوقی دریاپی نیمپراتوری پی زمانی بووه، وهنمژ به
 شونموارهکانی نم شارش دوترت ((شاری نیفسی شونمواری)). به پیئی
 سرچاره نیسلامیهکانیش : ناوی نمو نیمپراتوره (تینوس) بوو که هاوولانی
 نمشکوت لسمردمیدا پیداریونموه، بهلام جیبون پیئی وایه : ناوی نیمپراتوره که
 ((ثودوسیوس دوم بو)) نم نیمپراتوره له دوروبری سالانی (۴۰۸-
 ۴۵۰) زاینی دهسلاتاریمتی کردوه، دوی نمو که نیمپراتوریمته که گژا بز
 مسیحی. بابگریتموه بز نمو نایمانی کوهسفی دهروازی نمشکوته که دهکن،
 هندئ لمراده کمران دهلین دهروازی نمشکوته که بهرو باکور پروده دات
 تیشکی خور ناچیتته نایموه، بهم شیرهیه هرکس بهلای نمشکوته کدا تیپر بیت
 شتیک لمرایدا بهدی ناکات، نایمه پیژده کش ناماژه بهوه دهکات که دهفرموت
 : ﴿ وَرَى السَّمْسِ إِذَا طَلَعَتْ تَرَوُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْإِیمِیْنَ وَإِذَا غَرَبَتْ
 تَقَرُّصُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِی فَجْوَةٍ مِنْهُ ذَٰلِكَ مِنْ ءَایَتِ اللَّهِ مَنْ یَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ
 الْمُهْتَدِیَّ وَمَنْ یَضِلَّ فَلَنْ یُجَدَّ لَهُ. وَلَیَّا تُرِیدَآ ﴿۱۷﴾ ۞ الْكَهْفِ (۱۷) وَاتِه :
 ﴿کاتی که خور هدایت تیشکه کی دهینیت لهلای راستی نمشکوته کوه دوات و
 تیپرد بیت، کاتیکیش که ناوا دهیت لهلای چپی دوات و تیشکه کیان بهسردا
 تیپرد بیت، لموکاتدا نولوانه لمار بوشایی فراوانی نمشکوته کدا پراکشارن،
 نمو همنوی بهلگو نیشانهیه که له بهلگو نیشانهکانی خوا، نمو خوا هیدایمتی
 بدات هنرموهیدایت دراوه و رنموی وهرگروه، نموش خوا گومرای بکات،
 نموهمرگیز کمینک دست ناکموت که پشتیوانی بکات و رنموی بکات.﴾
 شونموار ناس دکتور (موسا باران) له کتبه کیدا بهناوی ((نیفسوس)) دهلی :

نم ناوچديه نمو جيگهيه بووه كه لاره پرواداره کانی تیدا ژيان، همدوه ها دهلی :
 لمسالنی (۲۵۰) زاینیدا حوت لار تانی مسیحیان ههتیارده هاوکات
 بتهکانیشیان پهتکرده و پشتیان تی کردن، وهههوتیکیاندا نولارانه بۆ نموی
 دهریاز بن و لهوشاره دا بچنه دهموه نمشکوتیکیان بدمی کرد که کموتبویه
 خواروی پۆژههاتی کیتی (بیون) وه، دواتریش سهریازه پۆمانیه کانیش نههمیان
 بینی و دیواریکیان لهسر دهریازه نمشکوته که دروست کرد^۱. وهههوتیک
 ژماره یکه لهو کۆشکه ثانیانه دهینریت که لهسر نم گزرو بهردانه دا دروست
 کراوه، نمو ههتکۆلترانمی که پهیمانگای شوینوارناسی نوستالی لمسالنی (۱۹۲۶)
 دا پیتی ههستاره ناشکرای کردوه که له قهدهاتی کیتی (بیون) دا چند
 شوینوارنکی هاوههاتی نمشکوت بهدیارکوتوه که میژوی دروست بوونی
 دهگهپرتمه بۆ ناوهراسی سدهی حوتهم له (سهردهمی دهسه لاتداریهتی
 شیودرسیوسی دوهم)^۲ دا.

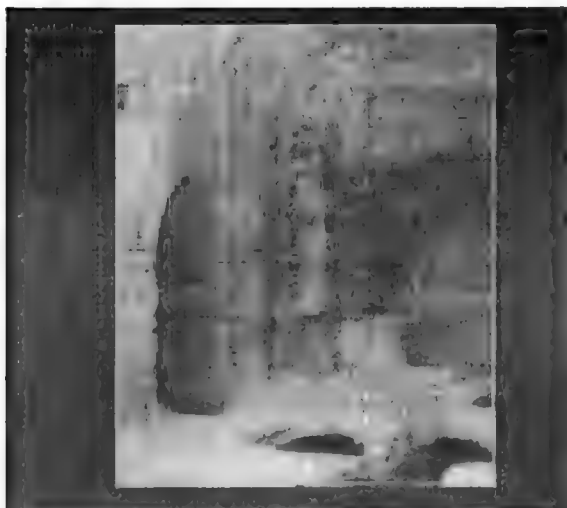
نایا هاوههاتی نهشکوت له ترسوس دابوون

دوهم جیگا که ناماژی پی دهکریت ترسوسه که هاوههاتی نمشکوتی تیدا
 نیشتهجی بوون، لهراستیدا نمشکوتیک ههیه که زۆر هاوشیوهی نمو وهسفانهیه
 که له قورناتی پیژده باس کراون نمیش لهسر شاخیکه به ناوی (ئینسلوس) یان
 (بینسیلوس) و لهباکووری پۆژئاوی ترسوسدایه. زۆرینهی زۆری توژده
 موسلمانهکان بهوایان وایه که ترسوس شوینی نیشتهجی بوونی هاوههاتی
 نمشکوته، تهبریش که به یهکیک لهمرجهه گهوهکانی تهفسیری ئیسلاهی
 دادهنریت له کتیبه کهیدا بهناوی (تاریخ الامم) ناوی نهوشاخمی دیاری کردوه

^۱ ماسنیون، اوبرا منورا، المجلد الثالث، الصفحات ۱۰۴ - ۱۰۸

^۲ الطبری، تاریخ الامم.

که نمشکوتە کەمی تێدا بوو بەوی که بریتیه له (بینیکیلوس)، وه ده‌لتی ئەم
 شاخەش دەکەوتتە تەرسوسه^۱ هارکات (محمد نەمین) یش که توێژەرەریکی
 گەورەبوو یەکیکە له مەرجەکانی تەفسیری قورئان هەرێمە له گەڵ ئەو بۆ چووندا
 که بینیکیلوس ناری ئەو شاخەیه و کەوتروته تەرسوسه.

روی ناوه‌وی ئەشکەوتی
 ئیفسوس، که پشان وایه
 ئەو ئەشکەوتیه که
 هاوه‌لانی ئەشکەوت
 پەنایان بۆ بردوه.

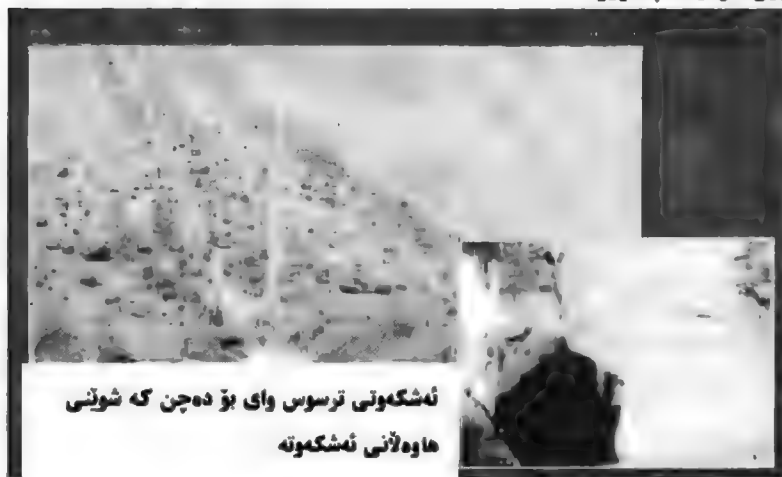
گتوی نیفسوس له‌روی دهره‌وه.

همندی جار بینیکیلوس به ټینکیولس ده‌خوټنرتنوه، وه‌ک ده‌لټی هو‌ی نم
جیاوازی‌ش له‌ نیوان همدوو ووشه‌کدا هو‌کی له‌ ووتنی پی‌تی (پا‌و) یاخود
لابردنی نم پی‌ته له‌وشه بنه‌ره‌تیه‌کدا که پی‌تی ده‌وترت (میژوو وشه ده‌خوات^۱)
فد‌خ‌ره‌دین پا‌زی - که تو‌ت‌ره‌ری‌کی ناسرا‌ی دی‌کی نی‌سلا‌میه ده‌لټی : له‌گم‌ل‌ن‌وه‌ی
که نم نا‌وچه‌یه نی‌فسوس پی‌ ده‌وترت، به‌لام م‌ب‌ب‌ست لی‌ره‌دا تر‌سوسه، چون‌که
نی‌فسوس ش‌ت‌یک نیه ج‌گه له‌وه‌ی که نا‌وه‌کی تر‌یت ب‌و تر‌سوس^۲، وه‌لم‌م‌دا له‌ل‌ای
همدوو مو‌ف‌س‌ج به‌یزا‌وی و نه‌س‌فی جیاوازی‌ک نیه هم‌وه‌ها له‌ت‌ه‌فس‌ری (ال‌ج‌لا‌لین
وال‌ت‌ی‌ان) و ژ‌نا‌ره‌یک له‌ت‌ری‌ژ‌وه‌ی نی‌سلا‌می تر‌یش به‌ه‌مان شی‌وه‌یه، ک‌ت‌ه‌وا‌ری
ن‌وان‌ش ک‌ز‌کن ل‌س‌ر ن‌وه‌ی که ج‌ی‌نگ‌ای ها‌وه‌لا‌نی ت‌ش‌ک‌وت (تر‌سوس) و به‌پا‌شی
نم نای‌ته پی‌ژ‌ه‌شی ب‌و ده‌کن ک‌ده فر‌م‌وت : ﴿ وَتَرَى‌ الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ
تَرَوُوهُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الِیْمِیْنِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقَرَّبُوهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَ

فخرالدین الرازی
من تفسیر القاضی البدوی، الن‌س‌فی، ال‌ج‌لا‌لین وائ‌ت‌یان

مِنْهُ ذَلِكَ مِنْ عَاقِبَتِ اللَّهِ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَبُهِدَ اللَّهُ لَهُ أَهْلُ أَهْلِيهِ وَكَانَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ ذَكِيٌّ

﴿الکھف (۱۷)﴾ واته : ﴿کاتی کہ خور ہلدیت تیشکہ کمی دہینیت لہلای راستی نمشکوہ کمرہ دہات و تیپوردہ بیت، کاتیکیش کہ ناوا دہیت لہلای چپی دہات و تیشکہ کہیان بسمردا تیپوردہ بیت، لوکاتدا نو لاوانہ لہناو بوشایی فراوانی نمشکوہ کمرہ پاکشاون، نوہ ہمرویی بہ لگمو نیشانہ یہ کہ لمبہ لگمو نیشانہ کانی خوا، نوہی خوا ہیدایمتی بدات ہمرنو ہیدایمت دراورہ و رینمویی وەرگرتوہ، نوہش خوا گومرای بکات، نوہ ہمرگیز کمسیکت دہست ناگوریت کہ پشتیوانی بکات و رینمویی بکات﴾. کمدروازی نمشکوہ کش بوی کردوہ باکور

نمشکوہی نرسوس وای بو دہجن کہ شونی
ہاوہ لانی نمشکوہ

وہ لہسردہ می نیمپراتوریمتی عوسمانیشدا شونہواری ہاوہ لانی نمشکوہ جینگوی گرنگی پندانی توڑوہرہ کان بوہ، کہ ہدستاون بدجی بدجی کردنی ہندی توڑیتوہ لہسر شونہوارہ کانی ہاوہ لانی نمشکوہ، وہ ہندی پیام و زانیاری نالو گور سبارہت ہم بابہتہ لہنرشیفی سروزک وزیرانی عوسمانیدا ہدیہ، بو

نمونه : لمو نامه‌ییدا که بپرئو بمرایمتی ناوخن لمتروتوس نارووریتمی بز سوزکی
 خنزرنی عوسمانی، که داوایه‌کی فمرمی تتدایه کتیایدا داوای دیاری کردنی
 موچه ده‌کات بز لمو کساننی که هه‌ل‌دستن به‌پاک‌کردنوه و چاو‌دیری کردنی
 تمشکوتی (هاو‌لانی تمشکوت) وه‌لمو‌لامی ثم نامه‌ییدا که تموی له‌خ
 گرتوه له خنزرنی ده‌ل‌تدا موچه‌ی چمند که سایه‌تیه‌کی وه‌ک تمهانه دابین
 بکرت، پتوسته پشت راست بکرتتوه لمو ناوچه‌ییدا که تمه بینگومان ناوچه‌ی
 هاو‌لانی تمشکوته، وه‌لمو پشکینانه‌ش که ته‌غام دران به پینی تمه زور بسودن
 له دیاری کردنی چی‌گاکدا. وه‌لمو راپزرتی که له‌لایم ته‌غومنی نیشتمانیوه
 ریکخرا ده‌لانی : (ثم کیوه ده‌کوتته لای باکوری تروسوس له‌میر نشینی (تمنه)
 که کتیریکه دوو کات ژمیر له تروسوسوه دووره، وده‌روازی ثم کتیرش پوو
 به‌رووی باکوره به تروای وه‌ک چۆن له‌قورتانی پی‌زیشدا باس کراوه^۱). سهاره‌ت
 به‌کات و شوتنی هاو‌لانی تمشکوت کتیایدا ژبا‌بن مشت و مره‌کان ه‌روا
 ماونه‌توه، تمه‌ش واده‌کات له‌ده‌سه‌ل‌ته‌کان که به‌دادا‌چوونی زیاتر بز
 توژینوه‌کان بکمن لمو بواره‌دا، چونکه ر‌او بز‌چوونی زور هه‌ل‌ده‌گرت. کوا‌ته :
 تا‌کو ئیستا هیچ شتیک سهاره‌ت بم بابته نه‌سه‌لیتروا، وه‌لمو پرسیاره‌ش لی‌ره‌دا
 ده‌می‌نیتتوه : له چ سرده‌می‌کدا لمو لاوه بر‌وادارانه ژبا‌ون ؟ وه‌لمو کی‌وه‌ش که‌له
 قورتانی پی‌زدا باسی لی‌ره کراوه ده‌کوتته کی‌وه ؟ تمه‌ش تا‌کو ئیستا ببی
 وه‌لامیکی دل‌تیا که‌روه ماوه‌توه...

^۱ Sidney Fox سینجی فوکس ، Klaus Dose کلوس داز The Origin of life
 Molecular Evolution and التطور الجزيئي وأصل الحياة ، نیویورک : ۱۹۷۷
 Marcel Dekker ص ۲

کوتایبی

خوای گموره فرمویتی : ﴿ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُظِلَّيَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ ۞ (الروم ٩) واته : ﴿نایا بمسر زهویدا نه گپاون، تاته ماشا بکمن و سرنج بدن چیمان بمسر نمو نمتوانی پیشی نماندا هیناوه، لمان زور بهیترتو بدسه لات ترو، زهویان ژیره و ژور دهرد (واته دهیان کیلا بز کشتوکال و کانزایان لی دهردهینا) و ناوه دانیان کردبوویوه زیاتر لمان پیغمبره کانیشیان کاتی خوی بهلگی زور و ناشکرایان بز هینان ؟ (بهلام بر سود بوو، زلریه یان بریایان نه کرد) جاوه نیمیست خوا ستمی لی کردبن، بهلکو هرخویان ستمیان لهخویان دهرد. نمو گهل و نمتوانی کمتاکو نیست چهز که کانیا نمان گپرایموه سیفته کانیا ن هاشیوهی یه کن، وهک : سربیتی کردنی فرمانه کانی خوای گموره یاخی بوون لییان، هاربهش بز خوا دانان، لوت بهرزو و خوبه گموره زانین لمسر زهویدا، زهوت کردنی مافی خه لکی بستتم، نالوده بووز بهکاری سیکسیموه، ستم کردن، وههروه ها چند سیفته تیکی تریش که له ناویاندا بلایهی کردبوو، وهک : پیشیل کردن و ستم کردن نمو موستانانهی که له دهورو بریاندا دهریان، وهه ههموو شیوازیلک هولیان دهره که ترس و بیم له ناوه لیاندا دروست بکمن. له راستیدا مبهست و نامانج له پال گپرا نوهی قورئاندا بز نه پمندو ناموز گاریانه نموه نیه که چمند وانه یه کی میژوویی بذات به خویندر، قورئانی پیوز پیمان دهرمویت : نم چهز کانه پمندو ناموز گاری و نمونن، چونکه نمو

پیغمبرانی که متولد کابیان تیاچون نامزگاری ثوانه ده کمن کبه دواپاندا
 دین بز سر ینگای راست : ﴿ أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي
 مَسْكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَبْصَارِ ﴾ طه (۱۲۸) واته : دنیا بزبان
 پرون نمبوو، نموه که چندها نمومان پیش ثمان لئاو بر دوه، بناو شورنوار و
 مان و حالپاندا هاتوو چو ده کمن، بر راستی تاله و بسر هاتاندا به لگو نیشانی
 زور هیه بز خاوهن بیر و هوشمند کان. نه گمر پندوو نامزگارمان لم نموانه
 وهرگرت، نموسا ده بین چنده بهشتیکی زور له کومه لگا کمان باشت نین لمو
 کومه لگایانی که لئاو بران، و نموهی که چیر که کانی قورانی پیروز بهمه لوشان
 و یاخی و سفیان ده کات. بز نمونه زوری دانیشتوانی کومه لگا کان له
 نموپاندا بهر پشه کی زور نیز بازیو کاری ناپوا نهجام دهن، که نممش گلی
 (لوه) مان بیر ده خاتموه، زوری نموانی که کاری ناپوای سیکسی ده کمن خزیان
 بهیتر ده کمن له گهل نموانی ده کومتهی کومه لگن له بهشتی کوره کانی سیکسی،
 واته : ثوانه لم لاداندا زور له دانیشتوانی (سدم و غومورا) خراپه کارتن.
 تمواوی نمو کومه لگایانی که پیشان دران به کار ساتی سروشتی لئاو چون واک
 : زمین لمره، پشه با و گمرد لول، لافار، هتد... همره ها نمو کومه لگایانش
 کبه همان پنگی گومپایدا دپون و بویشیان هیه که همان تاوانی
 که له کانی پیشوو چنده باره بکمنوه، نموه بیتگومان بهمه مان شپوه سزاو توله
 یخه یان پی ده گرت. پیترسته نمومان له یاه نه چیت که خوی گموره ده توانیت
 سزا بنیریت بزهیر گه لیک که ویستی لمر بیت و له چ کاتیکشدا بیت سزایان
 ده دات یاخود ده توانیت وازیان لی بهیتیت تاوه کو لژیانیکی ناسایدا بژین پاشان
 لئاو پزده سزایان ده دات، خوی گموره له سوره تی (العنکبوت) دا ده فرموت :
 ﴿ فَكَلَّا أَخَذْنَا بِذُنُودِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ

الْصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُمْ مَّنْ أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ
 اللَّهُ لِيُظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾ ﴿العنكبوت (٤٠) واته :

﴿تیمه هویه کینک یان هر دهسته یلک لوانه مان به سزای تاوانی خوی گه یاند،
 جاهه یانبوو بورد بارغان کرد، هدیان بوو دهنگو سدهای به هیژ لئاری برد، هدیان
 بوو بئناخی زویدا برده مانه خوارووه، هشیان بوو نوعی دهریامان کرد،
 جاهه نمییّت خوا ستمی لی کردبن، به لکو خویان ستمیان له خویان کرد﴾.

هروه ها قورئانی پیژز باسی پروادارنکی خانوادهی فیعدوغان بز دهکات، که
 پیاونکی پرواداریوه له خیزانی فیوعون لهسوده می حمزوه می موسادا که
 باروه کی شارد بووه. نم پیاه به گه له کی روت : ﴿وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَنْفَعُكُمْ إِنِّي
 أَخَافُ عَلَيْكُمْ مَثَلَ بَازٍ قَوْمٍ تُحِبُّهُمْ وَأَكْلِهِمْ خَالِدِينَ فِيهِمْ﴾

﴿وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ﴾ ﴿٣٦﴾ ﴿وَيَنْفَعُكُمْ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ﴾ ﴿٣٧﴾ یوم
 تُولُون مَدِيرِينَ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِرٍ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾ ﴿٣٨﴾ ﴿غافر

(٣٠-٣٢) واته : ﴿نمو پیاه کی نیمانی هینا بوو وتی : نیتگومان من دهرسم
 پژژکتان بهسر بیّت وهکو نمو پژژی بهسر گرزو قومو ناله باره گانی پئشوده
 هات... وهکو نمو کی بهسر قومی نوح و عاد و شهمود و توانمی بدوای نتواندا
 هاتن، جاهه نمییّت خوا بیعوت ستم له بنده کان بکات و حمز بتیاچوینیان بکات،
 نوی قوم و هوزم من بهراستی دهرسم له پژژی هاوارو ناهوو نالو بانگ کردنتان
 بز لیپرسینوه له قیامتدا. نمو پژژی که هموو لهبری هلدین و پشت
 هلدن کهن و هموو سرگردانن، نازانن چی بکن و پرو بکنه کوئ، کس نیه
 پئنانان بدات له خشم و قینی خوا، نمو هوش خوا گومرای بکات بههوی خراپه کاری
 خویوه، هیچ کسی تر ناتوانیت هیدایعت و ریتنوی بکات﴾. له راستیدا تمواری

پیتغممبهران کمیتراون باسی پۆژی دوا بیان بۆ گهله که بیان کردووه، وههوتی
 نهو شیا دوه بسزای خوایی بیان ترستین، تهاو وهک نمو پرواداری که باو پره که ی
 غزی شارد بوو یهوه، تیکرای پیتغممبرانیش ژیا بیان لهم پیتاوه دا توخان کرد
 وه که له کهشیان چهند جار لهم باسانه وریا کردووه تهاوه، وهلهو کاتانه شدا که
 پیتغممبهره کانیا بانهگه پیتشتی گه له که بیان ده کرد گه له کانیا تۆمعتیا بۆ دروست
 ده کردن وهک : درۆ و تهاعی دنیا و غۆبه گموره دانان و داوای پله و پایه و
 گموریهی. دواتریش گه له که بیان ده گمرا نهوه سهر ههمان کارو پیشی غۆیان بهی
 نهوی بیر له نامۆزگاری پیتغممبهره کانیا بکه نهوه، ههشیان بزو ده پۆشت بۆ
 دورترین شوین تاوه کو پروادارتک بکوژت. یاخود له شوینه که ی غۆیاندا
 دهر به دهریا بکات، وهله ههمو حالت ته کانیشدا ژماره ی پرواداران که مبهوه
 وهله کاتی دابزینی نازارو نه که نه بهی خا ییدا. بۆ سهر نمو گه لانه خوی گموره
 تها پیتغممبهران و شوینه کو تها بیان دهریا ده کرد لهو سزاو تۆته یه. له گهل نهوی
 هزاران سا. تیتپو پو وه ژۆرتک لهو گۆزان کاریا نهشی که به سهر جیگا وشارستانه تی
 مرۆفایه تیدا پرویاندا، کهچی نهو پیتکه تهاو پۆنه که ماله لایه تی می کافرانیش که با سمان
 لیوه کردن نه گۆزان، ئینجا وهک با سمان کرد تهاوی نمو هۆکاره خراپانه ی
 که نهو گه لانه له چیرۆکه قورئانیه کانداسکران له بهشتیک له که ماله لگا
 مرۆفایه تی به کاغاندا همن، ههر وهک چۆن گه لی مه دیه ن تهاو بازیا ن ده کرد،
 که ماله لگای نه مرۆشمان فرۆفیل و داگیرکاری ده کات، ههر وهها چهندین که ماله و
 تاقی خراپه کاری و به دهر وشت همن که هه چیان له گهل و نهو که ی لوط که مرنیه له
 گنده تی و لادانیاندا، وهله ههمو کاتیکیشدا له هندی ناوه ندا بهرگریان لی
 ده کرت، و به شیک گموریهی که ماله لگاش وهک گه لی سه به. خالی نه لهو که سانه ی
 که غۆبزل زان و کوفرا نه پۆتری نیعه ته کانی خوی گمورن، وههروها وهک گه لی
 ئیرمه ی سوا س گوزاری به خششه کانی خوی گموره ناکن، وههزرها تا زارو

نه‌شکه‌م‌نجو تو‌م‌ت و‌ه‌ک گ‌دلی ن‌وح ب‌ز‌پ‌و‌ا‌د‌ا‌ر‌ا‌ن د‌ر‌و‌س‌ت د‌ه‌ک‌م‌ن، و‌س‌ت‌م‌س‌ک‌ا‌ر‌و
 ز‌و‌ر‌د‌ا‌ر‌ی‌ش‌ن و‌ه‌ک گ‌ل و‌ن‌م‌ت‌و‌ه‌ک‌ی ع‌ا‌د. ن‌م‌ا‌ن‌ه ه‌ی‌م‌ا‌و‌ن‌ی‌ش‌ا‌ن‌ه‌ی‌د‌ه‌ک‌ن... د‌ب‌ی‌ت ه‌م‌ی‌ش‌ه
 ن‌و‌ه‌م‌ا‌ن ل‌ه‌ی‌ا‌د‌ب‌ی‌ت ک‌م‌ع‌ت‌ر‌چ‌ن‌د‌ه ک‌ز‌م‌ه‌ل‌گ‌ا‌ک‌ا‌ن ل‌ه‌گ‌ز‌پ‌ا‌ن‌د‌ا‌ب‌ن و ژ‌ی‌ا‌ن و ژ‌ی‌ا‌ری
 ک‌ز‌م‌ه‌ل‌گ‌ا‌ش ل‌ه‌ن‌ا‌س‌ت‌ی‌ک‌ی پ‌ی‌ن‌ش‌ک‌م‌و‌ت‌و‌ا‌ب‌ی‌ت. ه‌ه م‌ر‌و‌ن‌م‌ا‌ن‌ه‌ی‌چ ن‌ی‌ن و‌ه‌ل‌م‌و‌پ‌ری
 گ‌ر‌ن‌گ‌ی‌ش‌د‌ا‌ن‌ی‌ن، و‌ه‌ی‌چ ک‌ا‌م ل‌م‌ا‌ن‌ه ل‌س‌ز‌ای خ‌و‌ای گ‌م‌و‌ر‌ه د‌ه‌ر‌ی‌ا‌ز‌م‌ا‌ن ن‌ا‌ک‌ا‌ت، خ‌و‌ای
 گ‌م‌و‌ر‌ه‌ش ن‌م‌ ر‌ا‌س‌ت‌ی‌ه ب‌ز‌ه‌م‌م‌و‌م‌ا‌ن ب‌ا‌س د‌ه‌ک‌ا‌ت و د‌ه‌ف‌ر‌م‌و‌ی‌ت : ﴿ اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي
 الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاَنْذَرُوا
 الْاَرْضَ وَعَمَرُوهَا اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا
 لِيُظِلَّوْهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ الروم (٩) و‌ا‌ت‌ه ب‌و‌ا‌ی‌ا‌ ب‌ه‌س‌ر‌:
 ز‌ه‌و‌ی‌د‌ا ن‌ه‌گ‌ه‌ر‌ا‌ن، ت‌ا‌ت‌م‌ا‌ش‌ا ب‌ک‌ن‌ و س‌ر‌ن‌ج ب‌د‌ن چ‌ی‌م‌ا‌ن ب‌ه‌س‌ر‌ ن‌م‌و ن‌م‌ت‌و‌ا‌ن‌ه‌ی پ‌ی‌ن‌ش
 ن‌م‌ا‌ن‌د‌ا ه‌ی‌ن‌ا‌و‌ه، ل‌م‌ا‌ن ز‌و‌ر‌ ب‌ه‌ی‌ت‌ر‌و ب‌ه‌د‌ه‌س‌ه‌ل‌ا‌ت‌ر. ب‌و‌ن، ز‌ه‌و‌ی‌ا‌ن ژ‌ی‌ر‌ه و ژ‌و‌ر‌و د‌ه‌ک‌ر‌د
 (و‌ا‌ت‌ه د‌ه‌ی‌ا‌ن ک‌ی‌ل‌ا ب‌و ک‌ش‌ت‌و‌ک‌ا‌ل و ک‌ا‌ن‌ز‌ای‌ا‌ن ل‌ی د‌ه‌ر‌د‌ه‌ی‌ن‌ا) و ن‌ا‌و‌ه‌د‌ا‌ن‌ی‌ا‌ن ک‌ر‌د‌ب‌و‌و‌ه
 ز‌ی‌ا‌ت‌ر ل‌م‌ا‌ن، پ‌ی‌ن‌ف‌م‌ب‌ه‌ر‌ه‌ک‌ا‌ن‌ی‌ش‌ی‌ا‌ن ک‌ا‌ت‌ی خ‌و‌ی ب‌ه‌ل‌گ‌ی‌ی ز‌و‌ر‌و ن‌ا‌ش‌ک‌ر‌ای‌ا‌ن ب‌و‌ه‌ی‌ن‌ا‌ن ؟
 (ب‌ه‌ل‌ا‌م ب‌ی س‌و‌ود ب‌و‌و، ز‌و‌ر‌ی‌ه‌ی‌ا‌ن ب‌و‌ا‌ی‌ا‌ن ن‌ه‌ک‌ر‌د) ج‌ا‌و‌ه ن‌م‌ی‌ی‌ت خ‌و‌ا س‌ت‌م‌ی‌ی ل‌ی ک‌ر‌د‌ب‌ن،
 ب‌ه‌ل‌ک‌و ه‌م‌ر‌خ‌و‌ی‌ا‌ن س‌ت‌م‌ی‌ا‌ن ل‌م‌خ‌و‌ی‌ا‌ن د‌ه‌ک‌ر‌د.

ه‌ه‌ل‌ه ک‌ا‌نی ت‌ی‌و‌ری پ‌ه‌ر‌ه‌س‌ه‌ن‌د‌ن

ل‌ه‌ر‌ا‌س‌ت‌ی‌د‌ا ت‌ی‌و‌ری پ‌ه‌ر‌ه‌س‌ه‌ن‌د‌ن ی‌ا‌خ‌و‌د ب‌ل‌ی‌ن‌ د‌ا‌ر‌و‌ی‌نی ن‌م‌و ت‌ی‌و‌ر‌ی‌ه‌ی ل‌ه‌ ب‌ه‌ر‌ا‌م‌ب‌ه‌ر
 ب‌ی‌ز‌گ‌ی‌ی د‌ر‌و‌س‌ت ب‌و‌و‌نی ز‌ی‌ن‌د‌ه‌و‌ه‌ر‌ه‌ک‌ا‌ن‌د‌ا ه‌ا‌ت‌و‌ه‌ک‌ا‌ی‌م‌و‌ه، ب‌ه‌ل‌ا‌م ن‌م‌ ق‌س‌ه‌ل‌ز‌ک‌ه ب‌ی
 م‌ا‌ن‌ا‌ی‌ا‌ن‌ه ن‌م‌و‌ن‌د‌ه ب‌ری ن‌ه‌ک‌ر‌د ب‌ه‌ر‌ی‌ی‌ی‌ی ک‌م‌ه‌ی‌چ پ‌ه‌ی‌و‌ه‌ن‌د‌ی‌ه‌ک‌ی ب‌ه‌ز‌ا‌ن‌س‌ت‌و‌ه ن‌ی‌ه، ن‌م‌ه
 س‌م‌ر‌پ‌ا‌ی ن‌م‌و‌ی ن‌م‌ ت‌ی‌و‌ر‌ه د‌و‌و‌ر‌ه ل‌م‌ه‌م‌ر‌ی‌ه‌و‌و پ‌ی‌ن‌ش چ‌و‌ن و‌س‌ر‌ک‌م‌و‌ت‌ن‌ی‌ک‌ی‌ش‌م‌و‌ه، ن‌م‌

21.

ئەو ئاستەنگانەى كەھەرەسى بە داروینزم ھیتا

ئەم تېۋرە بەشتۈرەكى دىارى كراۋ لەسەدى نۆزەدا دەرگەوت كەلە يېزىكەيكى كەلەكە بوۋە ھەلەنچرايو، كەرەگ و پىشەكەى دەگەرەتتەۋ بۆ شارستانىمەى تىغرىقى، بەلام ئەو ۋوداۋى كەبوۋە مایەى بەرەو پىشچەۋونى ئەم تېۋرە لەنئەو جىھانى ئەمەلەمەندا دەرچونى كىتەبى (بەنچىنەى جۆرەكان) ى چارلەس داروین بوۋ، كەتەيدا دانەۋى ئەم كىتەبە دۆايتەى و ئەياری خراى گەرە دەكات بەۋەى كەبوۋەنەۋە زىنەۋە جۆرەجۆرەكانى دوست كەردەيتە،

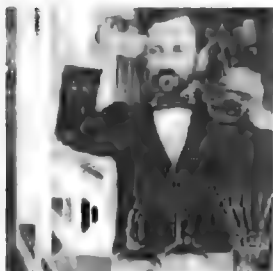
رەلەبرى ئەمەشدا بانگەشە بۆ ئەو يېۋە رايە دەكات كەتەۋارى بوۋەنەۋە زىنەۋە كان ئەيەك بايەۋە گەشمەيان كەردەۋە، ۋەبە تىپەپرەۋونى كاتەش جىۋاۋزى لەنئەو زىنەۋەرەكاندا دەرگەوت و دەرەنجام ئەو گۆرپانە جىۋاۋزەيان ئىكەتەۋەلەپاستىدا ئەم بانگەشانەى داروین

پەشتى بە ھىچ بەلگەيكەى زانستى ئەدەبەست، ۋەنەۋە مایەى ئەۋەى بېتتە (مەشت و مەرەكى ژىرانە و مەنتىقى) جەگەلەۋەى كەتەنەا خەۋى خەۋى دانى بەم يېۋە رايەدا دەنا، تەنەت ئەم كىتەبە بەشتەكى بەنارى (ئاستەنگەكانى تېۋرەكەى) لەخۇر گەرتەۋە كەبە دەرئى باس لەدان پەندانەى داروین خەۋى دەكات لەبەرامبەر ژمارەيەك لەۋ پەرسىارانەى كەتەم تېۋرە دەسە سان بوۋە لەۋەلام دانەۋەيان، بەو شىۋەپەش كۆن و دەلاقەى فەيكەى لە دىۋارى تېۋرەكەدا دوست بوۋ، ۋەبەۋاۋاتەۋە بوۋ كە بەگات بەو زانستە پەشتەكەۋەۋە بۆ ئەۋەى ۋەلامىكى گۆنچاۋ بۆ ئەم پەرسىارانە بەلەزەتتەۋە، تاۋەكو بە تىپەپرەۋونى كات پەرسەندەى زانستى بېتتە كەلىلى تېۋرەكەى. ۋەئەم ھىۋار ئاۋاتەى لە كىتەبەكەيدا باس كەردەۋە، بەلام زانستى ئەۋەى داروینى ئاتەۋەتە كەردەۋە بەيەكى ھەۋلەكانىشى بەدەلەخستەۋە، دەتەۋەن سى لە

بهره‌هایی بی‌وزگی بدیهیتان رفته‌گاتوه، به‌واتایه‌کی دیکش تم تیوره بانگ‌شهی نموده‌گات که‌نم خانیه به‌وی یاسا سروشته‌گاتوه پدیدابوو به‌ی بونی هیچ جزو ریک‌خستینک یاخود نه‌خشم‌سازینک، به‌کو تم خانیه لمرنگی ریک‌وته هرهم‌کیه‌گاتوه پدیدابوو، جابه‌پئی ی تم تیوره ماده نازنده‌گان له‌ته‌جاسی ریک‌وتوه هستون به‌بهرهم هیتانی خانیه‌کی زیندوو، به‌لام تم بزچونش دژه له‌گنل به‌مای یاسا بایه‌ل‌وجیه‌کاندا که‌من.

ژیان ته‌نها له‌ژیانه‌وه دروست بووه

داروین له کتیه‌که‌یدا هرگیز باسی له بنچینی ژیان نده‌کرد، هژکش ده‌گه‌رتوه بز سروشتی تمو تینگه‌یشتنه زانستیه

هه‌له‌یی که‌له‌س‌رده‌می خزیدا باویوو، به‌وی که‌وا دروست بوونی ژیان به‌هره‌تیکی زل‌د سادی هیده. وه‌زانستی تموکاته و هیشتا له ژیر کاریگه‌ری تیوری دروست بوونی ((له‌خزوه ژیان)) دابوو که‌هر له‌سده‌کانی ناوه‌راستوه هه‌بووه، بانگ‌شهی

لویس باستره سرکه‌وتی به‌دست هیتا له بوچه‌ل کره‌نوه‌ی تیوری به‌ره‌س‌نندا که ده‌لی، (ماده زنده‌گان له‌ماده نازنده‌گاتوه پیدابوو) نه‌ویش لمرنگی چهند تاقیک‌ردنه‌ویه‌کی سرکه‌وتوه بوو که به‌ه‌وایدا نوشوستی به‌یه‌کین له‌بانگه‌کانی تیوری به‌ره‌س‌نن هیتا.

نموی ده‌کرد که زنده‌ه‌وران زل‌د به‌ناسانی له‌ماده‌ی نازنده‌وه دروست دهن، وه‌نم تیوره پشتی به‌ست به‌و به‌لگه‌یی که‌گویه زل‌ریوونی می‌ترووه‌گان له‌پاشاوه‌ی خوراکی زل‌د بلاو بووه دروست بوون وه‌زل‌ریوونی مشکیش له‌ناواسیل‌زگاتوه دروست بوون، هیتا ده‌ست کرا به‌تاتی کردنه‌وی نوئی بز سلانندی تم به‌زکه‌یه،

هەندێ دانمۆڤلەیان سەر پاچه قوماشینکی پیس وەرێو دانا که پیش بینی
 دەرکوتنی مشکیان دەکرد، دواى ماوه‌یه‌کى دیارى کراو هەروەکو دەرکوتنى
 کرمیان لەسەر گۆشتى بۆگەن وەک بەلگەو سەلماندنێک دانا لەسەر دروست بوونی
 ژیان لە بێ گیان و مادەى نازیندوو، لەدواىیدا روونکرایەوه که‌ئەم گرمانە بەر
 شێوێهە لەخۆوە دەرناکەون، بەلکو ئە هێلکەى بچوکی بەچاوە نەبینراو دێنە دەرەوه،
 میتش دەیان گۆزێتێوه و لەوێدا دایان دەنیت، بەلام لەو سەردەمەى که داروین
 تێۆرەکەى خۆى خستە پوو بێۆکەى دروست بوونی بەکتریا زۆر بەسانایی لەمادەى
 نازیندووە یەکیەک بوو لەبێۆکە بەلاوەکان لە ژێر زانستدا، زانای بایەلۆجى
 فەرەنسى بەناو بانگ لویس باستەر دواى پینچ ساڵ لەبەلاوەکردنەوى کتێبەکەى
 داروین (بەچینەى جۆرەکان) هەستا بەهەتەرەشانێنەوى ئەم بێۆکەیه بە شێوێهەکى
 زانستى، ئە کاتیکیدا که‌ئەم بێۆکەیه یەکیەک بوو لەبەنەماکانى تێۆرى پەرەسەندن،
 کۆزێتى ئەو ئەخامەى که باستەر پێى گەیشتب (دواى لیکۆلینەوه و تاقى
 کردنەوى هەمەجۆرە دوورو درێژ ئەوەبوو که دروست بوونی ژیان لەمادەى
 نازیندووە هەتەیه‌کى گەورەبۆلەگەل بەدارپۆشت) ^١ بانگەشه‌کەرانى تێۆرى
 پەرەسەندن تەمەوێهەکى زۆرلەبەرەمبەر ئەوەبەلگەزانستیانەى کەلویس باستەر پێى
 گەیشتبوو دەوستانەوه. بەلام زانست بەوگەشه‌سەندنەى بەخۆیەوه بینی ئەوه
 سەلماند کەپێکەتەى خانە چەند ئالتۆزە، ئەمەش ئەوەمان بۆدەردەخات
 کەدەرکوتنى شتیکی ئاوانالتۆزە هەرلەخۆیەوه دروست ناییت.

^١ Alexander I. Oparin، الکسندر.ا. اوبارین، Oparin of life أصل الحیاة، ١٩٣٦، نیویورک، مطبوعات دوفر ١٩٥٣ طبعه مکررة ص ٩٦.

ټرو هولوټه بې سودانه‌ی که له سده‌ی بیستدا دراوڼ

لسمړتای سده‌ی بیستمدا زنانای روسی ناسراو به ټولیکسندوډو ټویارین Alexander Oparin په کم کم کس بوو لسمړ بنچینې دروست بوونی ژیان دواړ، مستیشی ټووبوو که هستیت بېاسکردنی چوښه‌تی دهرکوتنی په کم کم خانې زیندوډو له کاتیکدا تیوری پرمسندن بانگشی ټووی کردبوو کسره‌تایه‌کی هاریشه بڼ هموو جزوه‌کانی زیندوډوډان، ټویارین لسیه‌کانی سمره‌تای سده‌ی بیستمدا هولوټی دا به پیشکشکردنی هندئ له گرمانه‌کانی بانگشی بڼ ټووی دهرکرد که ده‌گوښی ژیان لیدکم خانددا دروست ییت، که لمماده‌ی نازیندوډو سمری هه‌لداوه لدمره‌غیاسی پړکوتووه، هرچنده نم هولانې سمرکوتنی بدهست نه‌ییتا، ټویارین ناچار بوو دان بنیت بېودا کیدداخو بېړکی دهرکوتنی (په کم کم خانې زیندو لمماده‌ی نازیندوډو بېتاریکترین خال ده‌میترت لمتیوری پرمسندندا).^۱ پاشان هندئ لمرانایانی پرمسندن هستان به شونکوتنی پړکی ټویارین بڼ گپان به شون رافه‌کردنی پرمسندن لمبابت دهرکوتن و دروست بوونی بنچینې ژیان و لم باره‌یوه چنن تاقی کردنوویه‌کیان ټمجمدا، بفاو بانگترین تاقی کردنوش تاقی کردنوویه‌کیی زنانای کیمیا‌زانی

نمیریکی ستانلی میلر بوو له ساتی (۱۹۵۳) دا ټمجماسی دا، میلر ټگمری بوونی هندئ مادی خاوهڼ گازی تایبمتی دانا لمتیوری هودا، وتی ټروگازانه هموو لمریتدا ټولیکسندوډو ټویارین لمرسرم ټولیکسندوډو کانددا که ټمجماسی بڼ سملاندنی ټووی که بکاته رانیدکی پرمسندن بڼ بنچینې ژیانې سمرکوتنو ټووبو.

^۱ New Evidence onevolution of early atmosphere and life دلیل جدید عای نظور الغلاف الجوي القديم والحياة ، نشرة موجزة صادرة عن جمعية الأنواء الجوية الأمريكية ، المجلد ۶۳ نوفمبر ۱۹۶۲ ص ۱۳۲۸ - ۱۳۲۰

لەبەك شەنددا كۆكرائەتمەوودانراون دواتریش وژەیان پەندراوه، وتوانیویەتی
هەندێ لەوترشە ئەمەینی یە بەدەست بەیئنی كەدەچیئە نار پێكەتای پەرۆتەنەوه، وه
ئەو تاقی كەندەوی كەلەر سالەندا پێشكەشی كرد وەك هەنگاوێکی گەزگ
لەئێكەدانەوی پەرەسەندن دا ئاوەنە پاستیەكان نیه، وه پوونی كەدەوه كەندە
مادانە كەبەگاری هێناوه لەتاقی كەندەوه كەیدا ژۆر جیاواز بووه لەو مادانە كە
لە قۆناغەكانی یەكەمی ژياندا هەبوون، وە ئەمەش لەسالی دوایدا بەتەواوەتی
سەلتەرا.

Molecular Evolution of life : Current status of 'سٹانلی میلر' Stanley miller

Jeffrey Bada جيفري بادا ، الأرض Earth ، فبراير ١٩٩٨ ص ٤٠

تشارلز داروين، أصل الأنواع: نسخة طبق الأصل للطبعة الأولى مطابع جامعة هارفارد ١٩٦٤
ص ١٨٩

ئالیه ته خه یالیه کانی تیۆری پهره سەندن

مەسەلمە دووم کەبۆرە هۆی ئەوی تیۆری داروین لە بێخ دەریهێنی ئەو تیۆرە بوو کە بە دەوری (ئالیه ته کانی پهره سەندن دا) دەسپێتمو، ئەم بانگەشەش لە هیچ شونینکی دنیای زانستدا نەسەلێترا ئەویش ئەمەرنەبوونی پاستی ئەرووی زانستی و ناوەرۆکە کەبۆرە کە توانای پهره سەندنی زیندە دەری نەبوو. وەبەپێی بانگەشە کانی داروین پهره سەندن لە تەبەقەیی (هەلبژاردنی سروشتیە) پوویدا، وە گرنگیەکی بێ ورنەیی داو بوو بەم بانگەشە، تەنانت ئەم بانگەشەشی لە پێشتەدا پۆشن کردبوو، ئەو و کتێبەیدا کەبە (بەنجینی جۆرەکان ناسرابوو ئەویش ئەوێکی هەلبژاردنی سروشتیە). ئەو پاستیدا چەمکی هەلبژاردنی سروشتی پشت تەبەستیت بە بێزۆکی مانەوی بوونەوهرە هەرچاک و گۆنجاوکان لە گەڵ ئەو بارودۆخە سروشتی دەرووی، بۆ نمونە: ئەو ناسکی ئەوانی بە شێوەیەکی خێراتر پابکات ئەناو ئەو مینگەلی کە لە لایەن دڕندەو هێرشێ کراو ته سەر ئەوانی ئەزانیاندا پێتتەو، بەم شێوە تەننا ئەوانە دەمێننەو کە بە هێز و خێران، بەلام ئەو ئالیه ته بەلگە نیه بۆ پهره سەندنی ناسک هەروەکو بەلگەش نیه بۆ گۆران و بۆ جۆرنکی تری، زیندە دەوان، بۆ نمونە: گۆرانی ئەو ناسکە بۆ ئەسپ، کواتە (هەلبژاردنی سروشتی) خاوەنی هیچ ئالیه تیکی پهره سەندن نیه وە ناتوانریت پشتی پێ بێسترت، تەنانت خودی داروین ئەم پاستی زانی بوو، بۆیه ئەو پێتێن کەلە کتێبە کەیدا (بەنجینی جۆرەکان) با سی دەکات و دەتێت: (ئەگەر چەند گۆرانکارێکی بەکەلک پوونەدات ئەوا هەلبژاردنی سروشتی ناتوانی هیچ کارێک بکات^۱).

^۱ تشارلز داروین، اصل الأنواع: نسخة طبق الأصل للطبعة الأولى مطابع جامعة هارفارد ۱۹۶۴ ص ۱۸۴

کاریگری لمارك

نوو پرسیاری گمځیته ناراوو نمویه : چوڼ نم گځپانه بسودانه پوویاندا ؟ داروین
 بپالپشتی بیروپای نوپسوانوی پیش سردومی خزی وک لمارک وهلامی نم
 پرسیارانی داوتموه، زانی زیندوهرزانی فمپنسی لمارک کهله پیش دارویندا به
 چمند سالتیک ژباوه ومردوه، نم زانایه بانگمشی نموی دهکرد که زیندوهران
 دروچاری چمند گځپانکاریک دهبنوه واهم گځپانهش بز نموهکانی داهاتوو
 دهگځیزیتموه، نموه دوی نموه نوگځپانکاریانه ومردهگرن لهئهغامدادهبیته هزی
 درکوتنی جوری تازه و نوی، وهبیپی بانگمشهکانی لمارک که زرافعی وک
 نمونه هینایموه که وای دروغست له ناسبکوه پهری سمندوه لهناکامی
 درتڅکردنی ملی بزخواردنی گهلای لقه بمرزهکانی دروغتخکان که بووته هزی
 پهرسمندنی ملی لهنمویهکوه بز نمویهکی تر، وهداروینیش نمونهپهکی هاوشپوهی
 وک نموه له کتیبهکهیدا بهناری (بنچینمی جورهکان) پیشکمش کردوه که دهلیت
 نههنگ له ورچوه دروست بووه لهئهغامی خواردنی بونموره ناویهکان
 وهنممش وای لیکردوه لهنیوان کاتیک وکاتیک کی تردا بهچیتموه ناوناوهه^۱ . نوو
 یاسا بزماوهییانهی که مندل دژیموه و نوو پهرسمندنی که بهسور زانستی جینی
 دا لسمدهی بیستمدا. هاتوه بووه مایمی کځتایی پی هینانی نوو داستانه
 خدیالیمی که وتراوه سیفاتی وهگپار لهنمویهکوه بز نمویهکی تر دهگځیزیتموه،
 بم شپوهیه (نالیتمی هلهبڅاردنی سروشتی) که داروین پیشکمشی کرد
 نالیتمیکی پی. سووهو هیچ کاریگریهکی نیه له تیروانینی زانستی نوی وه.

B. G. Ranganathan¹ جي. رانكاناثان. Origins الأصول ؟ بنسلفانيا : مانسيت الحقيقة
المقدمة ١٩٨٨

داروينزى نوئى و بازدانه بۆمارهيه كان

داروينيه كان همستان به يه كخستنى تمواى هولته كانيان بمرامبر گرفت و كيشمى هزى كه پرومپروى ده بونوه به تاييبتى له سيه كانى سدهى ييستدا، لمبر ثهوه پيشنيزى تيؤرتكى نوئيان كرد و ناويان نا (تيؤرى يتيكهاتنى نوئى) ياخود تموى كه ناسرا به (داروينزى نوئى)، به پيى نهم تيؤره هؤكارى تيرهيه كه كارىگهري پهره سندنى هديه لمبرامبر ههلبژاردنى سروشتيهوه، وه نهم هؤكارهش برىتى بوو له چمندا بازدانى تىكى بۆماره يى ياخود جينى

| شاخه ههستاره كان

لاق

چاو

دهم

كومانى تيدا نه ههر له سهره كائى سدهى ييستهموه داروينيه كان بهر دواى لمبولى ئهوه ده بوون كه چمندا بازدانى بۆ ماره يى له مياشدا به نهمجام بگه يه ن بۆ سهراندنى سوهى نهم بازدانانه، جگه له وهى نهم ئاكيكردهوانى كه ده بان ساله بهر دواى له نهمجامه كئشى له نها ميشى كه نهمدام و تيكجوو نه خوش بوو نهم و نه يه ي لاي چهى سهردهوى و نه يه كى ميوشه به ميوه به ميوه ئاسايه كى خوى به لام و نه كى لاي راست سهرى ميشتيكه له نهمجامى ئاكيكردهوانه كاندا تووشى زيان هاتوه.

كه ده يسته هزى پرودانى نمو گۆرانه به سوداندى كه ده يانموت، وه نهم بازدانانمش پرو ده دن يان لمبر هؤكارى توشهاتى نمو تيشكانه يان له نهماميتكى هه ليه له گرتهموى بۆ ماره يى جينى دا. وه بهر دواى نهم تيؤره پشتگيرى له پهره سندن

دهكات لای زینده‌وهران له ژیر ناوینشانى داروینزى نوڤ دا، وه‌تم ټیږه‌ش به دروژى باس له‌وه ده‌كات كه ټنډامه‌كان و پینكهاته‌كانى لاشه كزینده‌وهران خاوه‌یانن له‌چمنډ پینكهاته‌یه‌كی ئالوژی وه‌ك چارو گوڤ و جگړو هتد...تمنهما لېژیر کاریگریه‌كی پروډانی چمنډ بازداڼیكی بۆ‌ماوه‌ییوه پینكهاتوون یان دهركوټوون یاخود لېرېگمی پروډانی گۆږانکاریوه هاتووه كه‌له جینه‌كاندا پرویداو، به‌لام ټم بانگشه‌یه پروه‌پرووی زانستی. پاسته‌قینی پزیشکی بووه‌توه چونكه بازداڼه بۆ‌ماوه‌یه‌كان به‌بهردوامی زیاتم‌نډبووه لیسر زینده‌وهران وهرژوونك لېرژوونیش نمبوته هژی سوود پینگیانندن. هژی ټم‌هش زۆر پرونه چونكه گهردیله‌كانی DNA له‌پینكهاته‌یه‌كی زۆر ئالوژ دروست بووه‌وه‌هر گۆږانکاریه‌كی گهردیله‌یی ههرمه‌كی ههرچمنډ ناسكیش بیت. ینگومان ههر کاریگریه‌كی خرابی ده‌بیت، وه ټم پاستیه زانستیه‌ش زانای ټم‌هریكی ب. ج. رانكاناشان B.G.Ranganathan كه پسپۆره له زانستی جینه‌كاندا له‌باریه‌وه ده‌لی :

بازداڼه بۆ‌ماوه‌یه‌كان زۆر بچوك و ههرمه‌ك و زیانبه‌خشن وه‌چارو بارش نه‌بیت پوونادن، وه‌له‌باشترین باردا هیشتا ههر کاریگریه‌كی زۆركم ده‌بیت. ټم سږ تایه‌تم‌نډیه گشتیه توه پرون ده‌كاتوه كه بازدان پۆلی ناییت له‌كاری پهرام‌نډندا، به‌تایه‌ت ههرگۆږانکاریه‌كی ههرمه‌كی له‌هشټیكی ئالوژدا ده‌بیت زیاتم‌نډییت یان ناكاریگریت، بۆ‌نمونه: ههرگۆږانکاریه‌كی ههرمه‌كی و كۆترانه له‌كاتژمیری ده‌ستا بیت به‌رو پیتی نابات و وای لی ناكات به‌رو پیتشه‌وه بروت. نه‌گمړی گموره توه‌یه كه‌تووشی زیانیكی بكات یاخود هیچ کاریگریه‌كی نه‌بیت ¹. به‌راستی ټمه پرویداو چونكه هتا ټم‌پزاش بوونی بازداڼیكی بۆ‌ماوه‌یی نه‌هاتووته تاراوه كه هزكاریت له‌چاك‌كردنی پینكهاتیی جینی لاشی

زیندەوێردا، بەلگە زانستیه‌کان سەلماندوێانه تا ئێستا هەر بازدا ئێکی بۆماوێی بویت زیانەندبوو، وە بێم شێواژە پوون دەیتێموو کەئەم بازدا نە بۆماوێی کەکرانەتە هۆکاری ئە بۆماوێی زیندەوێران لەلای داروینزەمێ نوێ تەنها هۆکاری خراپەکاری کاریگەرێن لەسەر زیندەوێران، بەشێواژێک کە زۆرکات کەم ئەندام دەین، (وەباشترین نموونەش بۆرودانی ئەم بازدا نە بۆماوێی لەلەشی مەژندا بریتیه لەتووشبون بەنەخۆشی شێرپەنجە) وە ئە حالەتێکی بێم شێوێدا ناتوانرێت بازدا نە بۆماوێی کە کاریگەرێ زیانەندیان هەیە بەئامرازێکی زانستی دا بنرێت بۆپارێزێ کرداری پەرەسەندن. وە لەلایەکی ترەوە ئامرازێ هەڵبژاردنی سروشتی ئێمیش ئە پۆلی خۆیو ناکرێ خۆی بەتەنها کاریگەرێ هەبێ بە پێی دان پێدانانەکانی داروین، وەبێم شێواژەش چەمکی ئە نە پەرەسەندن ناو بریت، واتە کرداری پەرەسەندن ئە زیندەوێراندا هەرگیز پووی نەداو.

تۆمارە بەبەردبووێکان

کاریگەرێان نیه لەسەر دروستکراوێ گۆراوێکان یاخود بازناوێندەکان

تۆمارە بەبەردبووێکان بە باشترین بەلگە داوەترین لەسەر بەرێانبوونی هێچێک لەو سیناریۆیانمێ کە تیژی پەرەسەندن بانگەشێان بۆ دەکات، ئەم تیژی بانگەشێ ئەو دەکات کە بۆنەوێ زیندەوێکان بەهەموو جۆرەکانیانمێ یەک ئەیدەکتەرۆست بوون، جا ئەبەر ئەو بە پێی ئەم بانگەشێە دەکرێت جۆرێک لەو بۆنەوێ زیندەوێ بە تێپەر بوونی کات بێت بۆ جۆرێکی تر، وە بێم شێوێەش چەند جۆرێکی جیاواز ئە زیندەوێران پەیدا بوون، بە پێی ئەم تیژی ئەم گۆراوێ هەمە چەشتێیە سەدەها ملیۆن سالی خایاندووە. وەبەپێی ئەم بانگەشێە دەیت بوونی چەند جۆرێکی

گۆز او ياخود بازنەى ناوەند ھەبن كەبە دەرژاىى ماوھەكى گۆپانى ھەمە چەشنەى ئە زېنەدوورەكاندا پروياندا يىتت. بۆ نمونە دەكرىت چەند بوونوورەك ھەبن كە ھەلگىرى سىفاتی ھاویش بن لەماسى و خشۆكەكاندا، چونكە ئەوانە لەسەرەتادا بوونوورەى ناوى بوون و لەناوئاویشدا ژيان دواتر بە شىواى پلەبەندى گۆپاون بۆ خشۆكەكان. ياخود دەبوو چەند بوونوورەكى خاوەن سىفاتی ھاویش لەبائەندە و خشۆكەكان بووین چونكە ئەمانە لەسەرەتادا خشۆك بوون دواتر گۆپاون بۆ بالئەندە. وەك ئەوان دەتەن ئەم بوونوورە جياوازەنە لەقۇناغى گۆپان تىپەپروون كەواتە ئەو كاتەدا خاوەنى تىك چوونىكى شىوایی بووین يان كەم ئەندام بووین، وەبانگەشەكمەرانى پەرسەندەن ئەم جۆرە بوونوورە گۆپاوانە بەناوى (بازنە ناوەندەكان) ناوژەد دەكەن. ئەگەر وادابىيەن ئەم (بازنە ناوەندەكان) ئە مېتروویدەكى دوورە ژيان، ئەمسا دەباوایە كە ئەمانە بە ژمارەیدەكى زۆر و ھىجگار جۆراو جۆرە چەندین ملىارىان لى پەيدا ببوايەو، دەبوو كەلەر دۆزراو بەبەردبووانەش شوونوورەكانى لى جىبمايە، داروین ئەم راستیە ئە كىتیبەكەیدا بەم شىوازە باس دەكات (ئەگەر تىزەرەكەم راست يىت ئەو دەبىت كە ئەم زیندەوورە بەدیرانە لەیەكەتەك لەسەردەمەكاندا لەسەر زەویدا ژيان... وەباشترین بەلگەش لەسەر بوونيان ئەو ھەلگۆلەرانەن كە بەبەردبووكانى تىدا دۆزراوئەتەو^۱.

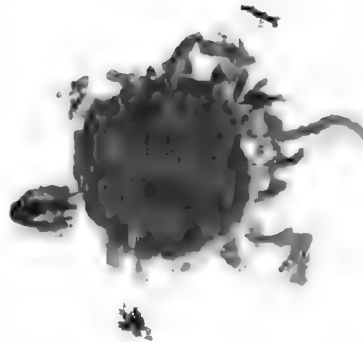
^۱ Derek A. Ager دېرەك. آ. آجر ، The Nature of the fossil record كىبە سجات. المفريات محاضرات الجمعية الجيولوجية البريطانية المجلد ۱۹۷۶/۱۹۷۷ ص ۱۳۳.

بی ٹومیڈیہ کانی داروین

لنواپراستی سەدی نۆزدەو تاکو ئیستاش ھەلگەندن و پشکینی ژێر باش لەجام دراوە بەلام هیچ شوێنوارێک نە دۆزراوەتو ئەم (بازنە ناوەندانە یان شێوە گۆراوانە) بەلکو بپێنچموانەو بەبەردبووەکان کە لەئەنجامی ھەلگەندنەکانەو دەست کەوتوون سەلاندویانە کە بۆچونی داروینیەکان کە دەتای : سەرچەم زیندەوەرە جۆریە جۆرەکان لە پڕێکدا و ئەسەر باشتەین شیاواز ھاتوونتە بوون تەواو پێنچموانی پاستیەکانە. وەیکێک لەلایەنگرانی داروین بەناوی (دیریک وایگر) W. Ager Derek کە پەسپۆری بەریتانیە لە زانستی بەبەردبووەکاندا دانی بەم پاستیددا ناوە کە دەتای : گرتی پاستەقینە ئیتمە بریتییە لە دۆزینەوی بوونەوێکی زیندەوی تەواوەتی جائەمە ئەسەر ناستی جۆروشیوە یان کۆمەڵی ییت کاتێ لەپاشاھەوی بەبەردبووەکان وردبۆینەو، وە ئەو ھالەتەشان ھەموو کاتیەک پوو بەروو بووەتووە ببێ ئەوێ کە هیچ شوێن پێشەکی یەکیەک ئەو بەدیھاتووانە بەدۆزینەو '،. واتە بەبەردبووەکان ئەو یان بۆ سەلاندین کەتەوای زیندەوەرەکان لە پڕێکدا دەرکەوتن ببێ هیچ شیاوزێکی گۆراوی. ئەمەش لەپاستیدا پێنچموانی بانگەشەکانی داروین کەدەیکردن، ئەمەش ئەو دەگەیمنیت کە ئەم زیندەوەرە بەدیھاتوون، لەبەرووە تەنھا ڕاھەشی کردنەو یەک بۆ ئەوێ زیندەوەرێک ببێ ئەوێ باوەرێ یەکی دیاری کراوی ھەبێت و لە پڕێکدا ھاتیستە بوون ئەبێت بەدیھاتوویی، و ئەم پاستیمش زانی زیندەوەر ناسی بەناو بانگی وەک دوگلاس فوئیما Douglas Futuyma پەسەندی کردووە کە دەتای : لە پاستیدا بەدیھاتن و پەرەسەندن دوو چەمەک یان دوو ڕاھە بۆن بۆ ڕاھە کردنی

^١ Douglas I. Futuyma ، دوغلاس. جي. فوتويما ، العلم في ففص الاتهام ، نيويورك : مطبوعات بانثون ، ١٩٨٢ ص ١٩٧

تۆمۈرە بەبەردبۈۋەكان بەگۈرۈتۈن رۈگۈر دادەنرۈت
 لەبەردەم بۆلۈ بۈنۈۋەى تۈۋرى پەرسەنەندە، چۈنكە
 ئەو تۆمۈرەنە دەرىۋەنشتۈۋە كە بۈۋەنۈرە زىندۈۋەكان
 لەپىرۈكداۋ ۋەبەم شۈۋە ۋى تۈستايىن پەيداۋۈن بەبى
 ئەۋەى ھىچ جۆرە ھاۋشۈۋەيەكان ھەيىت. ۋە ئەم
 راستەش بەدلىۋاپەۋە ئەۋە دەردەخات كە ئەۋاۋى
 بۈۋەنۈرە زىندۈۋەكان درۈست گراۋن.

بۈۋى زىندۈۋەران ئە دۈنيای زانست دا، جا زىندۈۋەران يان لەناكاۋ لەپىرۈكدا
 لەسەر زەۋى پەيداۋۈن لەسەر باشتىن شىۋاز يان نا، ۋاتە لەبەر ئەنجامى ئەو
 گۆزۈنەى كەبەسەر جۆرەكان دا يان بەسەر بايىرەكانياندا كەلە پىش ئەماندا ۋىاۋن
 ھاۋنۈۋە، ۋەئەگەر لە پىرۈكدا ۋ بە شۈۋەيەكى ئەۋاۋىش پەيدا بۈۋىن دەيىت ھىزۈنكى
 بىن سۈۋر ھەيىت ھاۋكات لەگەن ھۆشۈك كەناگای ئە ھەمۈو شىۋك يىت ۋ
 سەرپىرشتى بۈۋى ئەم بۈۋەنۈرە زىندۈۋەنەى كوردىت. 'بەم شۈۋەيە پۈش دەيىتۈۋە
 كە بەبەردبۈۋەكان ئەۋە دەسلەپتەن كە زىندۈۋەكان لە پىرۈكدا لەسەر زەۋى پەيدا
 بۈۋن ۋ لەسەر باشتىن شىۋە، كەۋاتە بىچىنەى جۆرەكان بەدبەھاتنە ئەك پەرسەندەن
 ۋەك ئەۋەى دارۈۋىن ۋاى بۆ دەيىت.

Solly Zuckerman سوللى زاخىمان ، Beyond the ivory tower من خلال البرج
 العاجي ، نيويورك منشورات توبلينز ١٩٧٠ ص ٧٥ - ٩٤
 Charles E. Oxnard ، موقع أسترالو بيشيپنس في السلم التطوري للإنسان : أرضية ملانعة
 لشوك ، مجلة ٢٥٨ ص ٢٨٩

چیرۆکی ههلبهستراو سهبارهت به پهرهسه نلندی مرۆڤ

له راستیدا گرنهگرین ئهو بابتهانی که بۆ مشت و مێکردن پێشنیازکراون سهبارهت به تیۆری پهرهسندن بۆ گومان بریتیه له بناغه مۆنچینهی مرۆڤ، لهم پوانگهیهوه تیۆری داروینی بانگهشیه ئهو دهکات که ئهم مرۆڤیهی ئێستا ههیه له تهجهمی پهرهسندنی بونهوهی زیندووی هاو شیوهی وهک مهیمن گهشیه کردووه، که له دێر زهمانهوه ژیاوه، وه ماوهی پهرهسندنه که دهگهڕێتهوه بۆ (٤ - ٥) ملیۆن ساڵ له مهیوینش، وه ئهم تیۆره بانگهشیه بوونی ههندێک شێوازی ئهوکاتهی مرۆڤ دهکات که لهو ماوهیدا ژیاون، وه بهپێی ئهم بانگهشه خهیاڵیه چوار کۆمهلهی سهرهکی ههمن لهناو کرداری پهرهسندنی مرۆڤدا که بریتین له :

١ - ئۆسترا لویپی ئیکوس.

٢ - هومو هابیلیس.

٣ - هومو ئهریکتوس.

٤ - هومو ساینس.

بانگهشه کهرانی پهرهسندن بهبایه گهوهی مرۆڤیهی ئێستا دهلێن (ئۆسترا لویپی ئیکوس) یان (مهیمونی باشوور) بهلام ئهم بهدییهترانه شتی که نین جگه له جۆره مهیمونیکه جیاواز که تیاچوون، وه له راستیدا توێژینهوهکانی ههریک له پروفیسۆر تشارلز ئۆکسناردی ئهمریکی Charles Oxnard و لۆرده سۆلی زاخرمانی بهریتانی Solly Zuekerman که یهکێکن له بنهوانه گهرین زانایانی بواری توێژینهوه لهسهر مهیمونی باشوور ئهوهیان سهلانده که ئهم جۆره زیندوهرانه تنها جۆرێکی لهناوچوون له مهیمون که به هیچ شێوهیهک پهیرهندی به مرۆڤهوه

که بز هوموساینینس در ژده بیتموه نه لقه کانی پچراون به لگو بزوش بوون) ^۱.
 و مغیره یه کی تر هیه دارونیه کان بز سلمانندی راستیه کانیان هئوتی بز ددهن که
 پتکهاتوو له مەیمونه کانی باشوو (نوستا نوویشیکوس) وه (هوموهایلیس،
 هومواریکتوس، هوموساینیس) واته گزترینیان به بایرهی ئوو وه چیه داده نریت
 که بعدایدا دیت، به لام ئوو دزیننوائی که زانایانی بمبرد بوناس پدیان پین
 بردوون و سلماندریانه کمهیمونی باشووو هوموهایلیس و هومواریکتوس
 لههمان کات و لمشرتی جیاوازا هببوون ^۲، لموش گرنگتر نمویه که بوونی
 چند جۆرک له هوموئریکتوس ههتاسرده مه تازه کانی ئوم دواپیه ژبان، وه
 ژبانیشیان بهسربردوو شان بهشانی یه کتر له گم هومو ساینیس نیاندر تالیسیسن
 و هومو ساینیس که به (مرژی نیستا) ده ناسریت ^۳. وه ئوم دزیننوائی ناراستی
 نمویهان سلمان که هیچ کامیان بایرهی نموی تریان نیه، وه له بمردهم ئوم بیژکه
 هزیمه اکمرو بمری تیزی داروین لمپه سهندندا کرایوه، یه کیک له
 بانگشه کمرانی ئوم تیزه بنای ستیفن جی کولد
Stephen
Jay Gould که پسپۆره لمزانستی بمبرد بووه کاندا له زانکۆی هارفارد دهلی :
 (نه گمر ئوو سی جۆره که هاوشتوی مرژی له یه ک سهردهمدا ژبان، کهواته چی
 بهسره چه لکه و بنچینهی مرژدا هاتوو ؟ دیاره که هیچ کامیان بایرهی نموی
 تریان نیه، لموش ناخوشتر نمویه کاتیک بمارورد له نیوانیاندا ده کريت ناگهین

^۱ Alan Walker ، العلم العدد ۱۹۸۰، ۲۰۷ ص ۱۱۰۳ ، A.J. kelso ، الأثر لوبوجیا الفیزیائیة ،
 الطبعة الأولى ، نیویورک : شركة J.B. Lipincott
 ۱۹۷۰ ص ۲۲۱ D.Leakey ، اولدیوای کورکی العدد ۳ کمبریج : مطابع جامعة کمبریج

۱۹۷۱ ص ۲۷۲

^۲ مجلة نوفمبر ۱۹۹۶

^۳ S.I. Gould س. ج. کولد : Natural التاريخ الطبيعي العدد ۸۵ ۱۹۷۶ ص ۲۰

بەھىچ پەيوەندىيەكى پەرسەندىن لەنتوانياندا^۱ زۆر بەراشكاوى ئو چەۆكە خەيالىيە دروستكارەي كەلبارەي پەرسەندىنى مرۆفە ئىدەي وەباس لە جۆرۇك زىندەدور دەكات كە بەشىكى مەمۇنە بەشەكى دىكى مرۆفە ھاوكات لەرپىگى راگەياندىن و مىدىياكانىشەو گزنگى و بايەخى زۆرى پىندراوەلەراستىداھىچ بنەمايەكى زانستى نىيە، وەزانو پىسپۆرى بەرىتانى لۆرد سولى زاخرمان بۆماوې پانزە ساڭ لەسر مەمۇنە بەبەردەبوەكانى باشور لەلىكۆلتىنەوې بەردەوامدەبو، لەگەڭ ئەوئەدا كەئەم زانايە تاقىگەيەكى زانستى تاييەتتى خۆى ھەيە وەك پىسپۆرىك لەزانستى بەبەردەبوەكاندا، وە گەيشتە ئو راستىيە كە ھىچ زەبەيدەكى پەيوەست لەنتوان ئو زىندەدورە مەمۇنە ھاوشىوانەدا. نىيە بەمرۆفە، وەدانىشى نا بەم ئەنجامەدا ھەرچەندە خۆى ھەلگىرى بىرەبەرەي داروينيە، زاخرمان ھەستا بەدانانى خشتەيدەكى تاييەت بەزانىارەكان وە تيايدا ھەموو ئو لقانىي كە بەزانستى دەزانين پەلەپەندى كەرد، ھاوكات لەگەڭ ئو لقانىي كەوای دادەنا لەدەروەي زانستدان، وەبە پىنى خشتەكى زاخرمان ئو لقە زانستىانەش دەگرتەو كە پالەشتى چەند بەلگەيدەكى مادى زانستى كىمىيائى و فىزىيائىن. وەبەدەوای ئەمانىشدا زانستى زىندەدور ناسى دىن وەداترىش زانستى كۆمەلناسى، وە لەدەوای ھەمووشىانەو واتە لەكەنارى خشتەكەدا ئو بەشانە دىن كە سەر بەزانست نىن، وەلەم بەشە شدا گۆرپەنەوې بىرەپاكان و ھەستى شەشەم و ھەست كەردنى دەورە دانە، وەدەواجارىش زانستى پەرسەندىنى مرۆفە، وە زاخرمان لەكۆتابەشى دەكۆلتىنەوې بەم شتەوېە لىي دەدەي (كاتىك لەزانستە مادەكانەو گۆرەدەكەين بەرەو لەكەكان كە پەيوەندىيان بەزانستى زىندەدورناسى و زانستى دەورە يان ھەستكەردن لەدەروە ھەيە و تەننات زانستى زانىنى مېژەوې مرۆفە لەرپىگى

^۱ Beyond The Ivory Tower. Solly Zuckerman من خلال البرج العاجي، نيويورك :

منشورات تولىنغر ۱۹۷۰ ص ۱۹

پاشماره بېمېر د بووه کانهوه، د بېنين که هممو شتيک ته گمري بووني هديو لموانه په بېيت، بمقايمت کسيتک که باوېرې بمتيوري پوره سندن هبييت ثوا ثو کات ناچار د بېيت له همدان کاتدا باوېرې بدنه گره د ژبه په که کانيش بهييت^۱ کنوا ته چيژکي هه لېستارو لېمېر سندنې مرؤفا جگه له بېروا په کي کويرانه نبييت هيچي تر نيه، که له لايمن همدې کسموه کراوه بدلېنگدانوهي ناژيرانه بې پنچينوي همدې له بېمېر د بووه دوزراوه کان.

ته کنيکه بالا کان له چاوو گوئ دا

لېراستيدا تيوري پوره سندن توار بې توانايه لېمېر دم پافه کورني بابيتيکي ديکدا ثويش چونيتمې بووني نم ناسته بمرزيه له هستکردندا جاج له چاوداييت ياخود له گوئ دا، بمرلوهي بابتي چاو شي بکهينموه زور بکورتې چاريک دهخنيين بسمر چونيتمې به جي هيتاني کرداري بينين لېچاودا، ثو تيشکمي بمرشته کاني دهروپشتمان دهکورت بشيوازيکي هه لېو گېراو ديداتموه لېچاو، و نېم تيشکمش له ريگي ثو خانانې که له تيوري چاودا همن دهکريت به چند هيمايه کي کاره بايي که دهگېرتموه بې مېلېندي بينين که دهکورتته کزايي مۇخي مرؤفا، وهداي زېمېر يک کارلنکردن پافې نم هيمايانه ليک دهوړنموه و لېر ريگي ناوهندي بينينموه دهکرين به ورنه يک بې ثو شته. وهداي نم نمايشه کورته باکميتک بېرېکهينموه لوهي که ليې دهوړن : مۇخي مرؤفا دووره له تيشک، واته ناوهپژکي ميشک بمتواواتي تاريخه و تيشکيش ناتواني بچيپته ناوېموه، يا پرونتر بلتين بهيچ شيوازيک ناتواني بگاته ناوهندي بينين، پتدهچي ثو ناوهنده له هممو سرتيک تاريخرييت، به لېام مرؤفا دهوانيت به يارمعتي نم

^۱ Richard Lewontin ريتشارد ليوينت، The demon-haunted world العالم المثابة

الشريعة، دليل نيويورك للكتب ۹ يناير ۱۹۹۷ ص ۲۸

ناوهنده زۆر تاریکشموه ببینی، له پال ئهوهی که ئهم بیهینه تیژوو پوهنه تا ئهو
 پادهیهی که زانستی نوێی پشکوتووی سهدی بیست و یهگیش لاوازه
 لهبرامبهردا کهشتیک له وینهی ئهو پهیدا بکات، بۆ نمونه تماشای ئهو کتیبه
 بکهن که لهبر دهستاندایه وه سهیرکی ههروار لای خۆشتان بکهن نایا چ
 وینهیهک دهبین وک ئهو وینهیهی که ئیستا دهبینن پوهن و ئاشکراپوه ؟ ئهو
 پوهیهی ئهو وینهیهدا ههیه ناتوانریت ببینریت نهگهر لهچاکترین تهلهفزیۆنیشدا
 بیت که ئیستا دروست کراوه، وه بهرهوام نهنازیارو شارهزاکان ماوهی سهد ساله
 کاران و کۆنادهن بۆ بهدهست خستنی وینهیهکی پوهنی وک ئهوهی که ئیوه ئیستا
 بهچای خۆتان دهبینن، وهجاریکی تریش سهیری شاشی تهلهفزیۆنهکه بکهره
 دیسانوه سهیری کتیبهکی بهرهستت بکه، لهویدا جیاوازیهکی گهروه بهرهراوان
 له نیوان ئهو دوو وینهیهدا ههیه لهلایهنی پوهنی و خاوتنی وجوانیدا، ئهمه جگه
 لهوهی وینهی تهلهفزیۆنهکه دوو دوریه بهلام ئهوهی بهچار دهبینریت سی دوریه،
 ماوهی چهندین ساله چهند تهریۆنمه و پرۆژهیهک ههیه دهکریت بۆ بهرههم هێنانی
 تهلهفزیۆنیک کهوتنهکی سی دوری بیت وک ئهو وینهیه بیت که مرۆ دهبینیت،
 وهمرۆ لهدروست کردنی ئهم تهلهفزیۆنیدا سهوکهوتنی بهدهست هێنا بهلام وینهی
 سهو شاشهکی به بهکارهێنانی چاویلکهی تایبتموه نهیت نابینریت، ئهمه جگه
 لهوهی وینهکانیش تهنها دهسکردهو ههچی تر، چونکه پشتی وینهکه پوهن نیو
 پێشهکهشی له پارچه کاغزتیک دهچیت و ههروێژ ناتوانریت وینهیهک دروست
 بکریت شان بهشانی ئهو وینهیه بیت کهچای مرۆ پهی پێ دهبات، چونکه ئهو
 وینهیهی که کامیترایان تهلهفزیۆن دروستی دهکات دهیت تۆزیک ناتواوی
 تێدا بیت یان بهشیک له خاوتیهکی لهدهست بدات، لیتهدا داروینیهکان بانگهشی
 ئهو دهکهن که ئهو پوهن و تیریهی له دروستکردنی وینهکهدا لهلاین بیناییهوه به
 رێکوت رویداره، وههگهر یهکێک لهوان پیتان بلێت ئهو تهلهفزیۆنی که له

ژورده کمتاندایه دوپاره نمویش به پرنکوت دروست بووه بڼوې که گمردیله کان
 کزبوننمونه له گڼل یدکتریدا و لڼاو خزیاندا نم نامیر ه سیریهان دروست کردوه
 که پیتی دوترت ته له فزیون، نایا بهج شتوازیلک نم همواله لیک دده نموه ؟ نایا
 چون گمردیله کان به کارلک هلدست که ملیونه کس له بمرامبریدا بی
 دهسلاته ؟ کمواته نگمر مستم بیت نامیرلک که زور ساناره له چاو بمرنکوت
 بیتته ناراه همرهها بو شتوازه خودی چاو و نمو وینهیی که چاو دروستی دهکات
 مستمه به پرنکوت بیتته ناراه، وه ههمان شت دهکرت بکرت به نمونه بز گوئ.
 چونکه گوتچکمی دوهوه هلدستیت به پیتشوازی شهپوله دنگیهکان وه کزیان
 دهکاتوه پاشان گوتچکمی ناوهراست هلدستیت به بههیزکردنی نم شهپولانو
 گواستنوهیان بز گوتچکمی ناوهوه و نمویش لهلاین خویوه هلدستیت به
 گزپینی نمو شهپوله دنگیهان بز چند هیمایهکی کارهباپی که دهگوازیلنوه بز
 نار مؤخ، ولیردها له بینین و چاودا چی پویدا بههمان شتویش لیردها پرو
 دهات، چونکه ناوندی بیست لڼاومؤخدا هلدستیت به لیکدانموی نمو هیتا
 کارهباپیهان بز دنگیتکی بیستراو. ودهتوانرت ههمان لیدوان بکرت بهومانایمی
 مؤخی مؤژ داخراوه به پوی دنگهکاندا، همرهک چون بمرامبر پووناکمی
 داخراوه، واته لڼاو میتشکدا دنگ بوونی نیه نهگمرچی ژاوهژاو دنگی بهریش
 له دهروبردا هیتت، له گڼل نموهشدا هست به هستمهرترین دنگ و
 پوونترینان دهکرت لهلاین میتشکوه، وه تپوش دهتوان بهموی نمو
 میتشکاتنوه که دنگی تیدانیه گوئ لهتورکسترایلک بگرن که سدهفزیالی
 دهات، یان گوئ بیستی ژاوهژاوی سرچادهو کولانهکان بن، بهلام نگمر له کانی
 گوئ گرتن له موسیقایهکی دنگ بهرزهنامیرلکی پیتوانی دنگ لهسر میتشک
 دابرتت نموکاته دلتیادهبین لموی که بینهنگیهکی تموامان لڼاومیتشکدا دست
 دهکموت. همرهک چون تهکنه لژیامان بهکارهینا بز وردترینی وینهکان و

پوونترييان همان شت باس دهكەين بۆ دەنگيش، هەرلەكانيش بەردەوامن ماوەی دەیان ساڵە بۆ دەستخستنی پوونتريين و باشتريين دەنگ. ناميرەكاني تۆمار کردنی دەنگ و ناميرەكاني بيستنی موسيqa و ناميرەكاني تری ئەليکترونی که هەستيارن بەرامبەر دەنگ هەر هەموريان لەئەخامی ئو هەولاندا دروست کراون. وەلەگەل ئووی ژمارەيەکی زۆر ئەندازيارو هەلکوترو لوبوارەدا هەن، ئو ناميرە دروستکراوانی دەنگ که لەلایەن چاکترین کارگەکانووە بەرھەم هینراوە ئو دەنگی که دەریدەکن ناتاوایەکی تێدایە گەنەندازيەک لەخاوتنی و پوونیهکی وون کردووە، بەلام ئو دەنگی لە گوێچکەمانووە پێمان دەگات پوونتريين و خاوتريين دەنگە چونکە گوێچکە مرۆڤ لەکاتی بيستندا ئو زیکەزيک و ژاوەژاوی لەگەڵدانیە بەلکو هەلەستیت بە پیشوازی کردن لە دەنگەکه بەبی هیچ گۆرپانکاریەک، ئەم شتەش بەبەردەوامی بوو و هەرۆکو خۆریشی کاری کردووە لەوەتە مرۆڤ تائیتسا بەدی هینراوە، وەهیچ ناميرەک لە دروست کراوەکاني دەستی مرۆڤ دەنگی يیت یان وینەیی بەپیلە پۆشنی و وردی چار و گوێی خوا کردی مرۆڤ بەهێز نەبون، بەلام راستیەکی گەورەي دیکە هەيە لەو دیوو هەستی بيستنی مرۆفەویە بە پوونی دەرپرین لەخۆی دەکات. بەلەخۆمان بپرسین

هەستکردنی تايبەت بە بيستن و بينین لەناو مێشکدا بۆ کی دەگەرێتووە ؟ چی لەناو مێشکدا هەيە و ئو جیھانە گەشەپر لەرەنگە دەبينیت لەچوار دەروماندا یان گوێی لە دەنگی باتندو موسيقای سەمفونیاي کاریگەر دەیت یان بۆنی خۆشی گۆلە خاوتنەکان دەکات ؟. هێماکارەبايیەکان کەلەئەندامە زیندووەکاني ئووت و گوێ و چارەدا هەن دەپۆن بەرو مێشک وەلەرێگی خۆئەندەوێ کتیبە زانستیەکاني زیندەوهرزانی کیمیاو فیزیاو دەتوانین بزانی ئو هێما کارەبايیانە لەمێشکدا دەبن بە وینەو دەنگ وپۆن. بەلام راستیەک هەيە پەيوەستە بەم باسووە که ناتوانین لە هیچ کام لەم کتیباندا بەدی بکەین، نایا نووشتە چی یە که بۆن دەکات یان

دهیستی یان دهیښی لخوا میښکدا ؟ چونکه لخوا میښکدا سیستمیکي پیشکوتوی تاییدت هدیہ دہوتائی بیښی و بیستی و بڼ بکات به بی پتړست بوون به چار گوئی و لووت. نایانم سیستمه پیشکوتووه بڼ کي دہگړتووه ؟. ثم سیستمه پیشکوتووه تنہا بریتیه لخوا گیاندی که خوی گمروی زاناو دانا ہدی ہیناوه، چونکہ گیان پتړستی به چار نیہ ہتاوہ کو بیښی و پتړستی به گوئی نیہ ہتاوہ کو بیستی و پتړستی به میښک نیہ ہتاوہ کو بی بکاتوہ لخوا کہ لخوا دورترین. ہدایت ثم سیستمه پیشکوتووه بڼ لخوا میښک ناگړتووه کہ له کښتیک دہمار یان خانہی ہستوہ پیکہاتوہ، لہبرتوہ دارونہیہ کان بی توانان کہ گومان دہبن ہوہی کہ بنچینی ہموشتیک مادہیہ کاتیک کہ دہستمودہ بن لہبرامبر ثم پرسیاراندا. پتړستہ لہسر مرؤہ تیروانینی تہواری ہمیت لہبرامبر ثم راستیدا لہلایک کہچند سانتیمترکی چوارگوشہی لہ میښکدا دہتوانیت وڼہی سی دوری دریکات و بوونہوہ کانی پی بیښیت وہ گمشدہ وترینی ږنگہ کانیښی دہرغات به ہوی تواناو دہسلاتی خوی بالا دہست، کواتہ پتړستہ لہسر مرؤہ کہ لہ پړوہ دگاری خوی ټرسی و ستایشی بکات و پی زان بیت ہو ہیموہ نازو نیعمہتانی کہ ہسریوہ ہدیہتی.

بیروباوہری مادی

لہراستیدا تیوری تاییدت ہپہرسہندن و لخوا کم وکوړپاندی کہ لہگہل ہلنگوہ زانستہ ناشکراکاندا ہدیہ خستروہ ہارکات لہگہل لخوا کم وکوړپدی کہ بیژکی پہرسہندن سہبارت به بنچینی ژیان ہدیہتی لہگہل یاسا زانستہ کاندہ، وہمروہا باسماں لہ چوڼیہتی نہبوونی کاریگری تیوری پہرسہندن کرد بڼ سرچم ہزکارہ کان کہ ثم تیورہ بانگشہیان بڼ دہکات، وہلہگہل نہبوونی ہیچ شونہوارکی بہمردبو کہ شتوہ گڼاو یان بازہ ناوہندہ کان ہسلینیت کہ ہسر

ژياندا هاتوو لميټوودا، لمبرنم هڅه ده گينه نو راستي ته په پټويسته واز نو
 تيږه بهنن کله گڼل يا سازانستي و عقل ته کاندې هاوراښ، وده بيت نم تيږه
 کوتايي پټ بيت وک چن به درژايي ميټوو چندين تيږي هاورننې نو
 کوتايان پټ هات که همدېک نو تيږانه بانگه شې نو بيان ده کرد که زوی چمق
 و ناو کرکي گوردونه، به لام سهر لوه دايه که همدېک بڼ پالېشتي کردن لم
 تيږه و مانوې لمبرامبر نو پووداو و زانستيانې کله نارادان، جدخت لسبر
 نو ده گمنوه که هر پهنه يک پو بېروې نم تيږه بکړتېوه هيرش کردن بڼ
 سر زانست و زانايان. هڅي تمش ده گړتېوه بڼوې همدېک لايمن
 مېنه کهيان وک باورېکي توند ودرگړتوه کناتوانن وازي لي بهنن.
 نو لايمنانې بېروې چوپيان به مادي ناسراوه بگره به هزي مادي شوه
 بستران بېهستېوه کي کورانه نو داروينه کان ليکدانوې مادي بهنېها
 ليکدانوېه دک دزان بڼسروشت.

و همدې جارېش نم لايمنانه دان به راستيه کاني پټشودا دېن وک چن
 رشارد دليونتق Richard DLewontin دهلي کله کيکه له تيږه بڼاو
 بانگه کاني زانستي جينيه کان کله زانکوي. هر فارد کاره کات و هاکات
 په کيکېشه نو بېرگري کاره توندېوانې که پالېشتي له تيږي پهره سندن دهکات
 وهڅي به کسيکي مادي داده نيټ پاشان به پياړکي زانست ناس (نيمه
 پرومان بېماده هيدو بوشانې کله پټشدا پرويان پټ هيرابو، و نو پرو
 پټشينې کبه فلسفه مادي و نو پېوهندي کله گه ليدا همانه وامان لي
 دهکات راقه و ليکدانو و تيگه شتلمان بڼ همو دياره کاني جيهان مادي
 بيت، نک بزياساکاني زانست و بڼماکاني، و نو پرو په هيمان بېماده واي
 کردوه که هژگارک بيت بڼ پالېشتي کردنې بڼ سنووي سرچم نو
 توژينموانې کده کريت بڼ نوې راقو ليکدانوېه کي ماديانه بکين بڼ تيکړاي

دیارده‌کان که له جیهانی ئهمڕۆماندا ههیه، وه‌لمهر ئه‌وه‌ی مادی گهرایی پاستیه‌کی
 په‌هایه ههرگیز ناییت پێگه بدریت که ئهم ڕووداوانه ڕاڤهی خوازیان بۆ بکرت.
 گومانی تیدا نیه ئهم وشانه ڕه‌نگدانموی بیرو بۆچوونی دراگموتوانموی ئهو زانایانه‌یه
 که په‌یوه‌ندی کۆترانه‌یان به‌ماده‌وه ههیه، وه به‌پیتی په‌یره‌وانی ئهم تیۆره که‌تیایدا
 بۆچوون واده‌نێن که جگه له‌ماده شتیکی دیکه‌نیه، وه‌لمهر ئه‌وه ڕه‌وانیان وایه
 ماده نازیندوه‌کان هۆکارێکن بۆ بوونی ماده زیندوه‌کان، به‌و مانایه‌ی که
 ملیۆنه‌ها جۆری وه‌ک بالته‌وه ماسی و زه‌رافه و پلنگ و می‌روو دارو دره‌خت و گۆل
 و گۆلزارو نه‌هه‌نگ و تمناوت مرۆفیش هیچ نین جگه له‌بهره‌مهی ئهو گۆرانه
 ناره‌کیه‌ی که‌به‌سه‌ر ماده‌دا هاتوه به‌هۆی هۆکاره سروشتیه‌کانم وه‌ک لێزمه‌باران
 و هه‌وره بروسکه. له پاستیدا ئهم جۆره بیرو باره‌وانه تهاو پێچه‌وانه و دژه له‌گه‌ڵ
 بنهماکانی عه‌قل و زانستدا، به‌لام داروینیه‌کان به‌رده‌وام به‌رگری له‌و بۆچوانه‌یان
 ده‌که‌ن له به‌رژه‌وه‌ندی ئاماژه‌که‌یان وه‌ک ده‌لێن (ههرگیز ناییت پێگه بدریت
 که‌ئهم ڕووداوانه ڕاڤهی خوازیان بۆ بکرت). وه هه‌موو که‌سیک له‌پروانگهی مادیمه
 سه‌یری حالته‌ی بنچینه‌ی ژیان بکات، ئه‌وا ئهم پاستیه وه‌کو خۆری دره‌وشاوه
 ده‌بینیت، چونکه له پاستیدا تهاوی بوونه‌وه‌ره زیندوه‌کان له ژێر کاریگه‌ریه‌کی
 به‌هێژه‌وه په‌یدا بوون که‌ئهو هێژه گۆتایی نایه‌ت و له‌بن نایه‌و ئهو هۆش و به‌ره‌ش
 سنۆریکی بۆ نیه، واته له‌لایه‌ن به‌دییه‌تیه‌رنکه‌وه دروست بووه، وه‌ئهم به‌دییه‌تیه‌ره‌ش
 خ‌وای گموره و به‌توانایه که هه‌موو شته‌کانی له‌نه‌بوونه‌وه دروست کردوه و پیتی
 فهرمووه (دروست به‌دروست بووه).

پوختەيەك دەربارەي وەرگېز

ناوي تمواوي اشاهۆ غومەر عارف! لەسائى ١٩٧٤) لەشارى ھەلەبجە لەدايک بوە ھەنگرى

بروانامەکانى ادبۆم و بەکالۆريۆسە! خاوەنى ئەم بەرھەمانەيە:

١-بەناوي تۆو دەژين- چاپکراوہ

٢-دەولەتى سەلجوقى بەھلۆکارى انيھاد جەلال- چاپکراوہ.

٣-ديارى بوک و زاوا بۆ ژن و ميژدى ئيسلامى بەختەوہر- چاپکراوہ

٤-ئيمامى غەزالى- لەژيژر چاپدايە.

٥-ئادابەکان- لەژيژر چاپدايە

٦-چۆن منداڵەکانمان فيژر بکەين کە رەچاوى کەسانى تر بکەن- لەژيژر چاپدايە.

٧-گرتگى ويژدان لەقورئاندا- لەژيژر چاپدايە.

چەند بەرھەمىكى دیکەش وەرگېزان لەفارسى و عەرەبييموہ بەدەستەوہيە

پیرست

- ۶ ----- پشەکی وەرگیز
- ۸ ----- بۇخولنەر
- ۱۰ ----- دەرياردى نوسەر
- ۱۳ ----- گاردەكانى نوسەر ئىمانلىق لەخۇگرتووه :
- ۱۴ ----- كىتپەكانى نوسەر بۇ مىللان :
- ۱۴ ----- بەرھەمەكانى دېگەكى نوسەر گە بابەتە قورئانپەكانى لەخۇگرتووه :
- ۱۵ ----- سەرەقا
- ۱۹ ----- پشەكى
- ۲۷ ----- بەشى يەكەم تۇفانى نوح
- ۳۱ ----- نوح پىتەمبەرئۆفانەكە لەقورئانى پىرۇزدا
- ۳۱ ----- نوح پىتەمبەر بانگى گەلەكەكى دەكات بۇ سەرئايىنى راست ودروست
- ۳۲ ----- نوح پىتەمبەرگەلەكەكى بەسزاي سەختى خوايى ئاكاداردەكانەوه
- ۳۳ ----- بەدرۇ خستەووى گەلەكەكى نوح
- ۳۵ ----- ئامۇزگارى خواي گەپرەبۇ نوح گەوا دلتەنگ نەپىت
- ۳۶ ----- پارانەوى نوح (سەلامى خواي لى يىت)
- ۳۷ ----- دروست كردنى كەشتى
- ۳۷ ----- تياچوونى قەومى نوح(سەلامى خوا لى يىت) بەئۇفان
- ۳۸ ----- تياچوونى كۆرەكەكى نوح (سەلامى خواي لى يىت)
- ۳۹ ----- رۇگاربوونى پرواداران لەئۆفانەكە
- ۳۹ ----- سروشى مەدى بۇ ئۆفانەكە
- ۴۱ ----- وەستانى كەشتىكە لەسەر بەرزايەكى سەر زەوى
- ۴۱ ----- لايەنى ئاراستەكراو لەپرووداوى ئۆفانەكە
- ۴۲ ----- ئايا گارەسانى ئۆفانەكە جەئانى بوو ياخود ناوجەمبى
- ۴۶ ----- ئايا تېكرای ئازەلان لەسەر كەشتىكە ھەلگىرايىن ۱
- ۴۸ ----- ئاوەكە ئاچ بەرزايەك كەبشت ۱
- ۴۸ ----- ناوجەى زىيانەكەكى نوح (سەلامى خواي لى يىت)
- ۵۰ ----- بەلگەى شولەوارى بۇ ئۆفانەكە
- ۶۰ ----- ئوئانين و شارسانپانەكى كەباسى زىيانەكەيان كىرەووه
- ۶۱ ----- ئۆفانى نوح لە مەھلى قەھپدا

٦٤	تۆفانی نوح له محمدی جهیددا
٦٦	ر
٦٦	یوایمقی شارستانیمه کانی تر لهباردی تۆفانمده
٧١	بمشی دووم
٧١	زیانی ئیبراهیم یتیمبهر (سهلامی خوای لی یت)
٧٦	ئبراهیم (سهلامی خوای لی یت) بمپی ریوایمقی محمدی قهدیم
٧٧	ئبراهیم (سهلامی خوای لی یت) بمپی ریوایمقی محمدی قهدیم
٧٨	شوینی له دایک بوونی ئیبراهیم (سهلامی خوای لی یت) بمپی ریوایمقی محمدی قهدیم
٨٠	بوچی محمدی قهدیم گۆرا
٨٣	بمشی سیمم
٨٣	قومی لوگ و نهوشاردی که ژیرا و ژوزگرا
٩٣	نایمه رۆشنه کانی له ده ریاجهی لوگ دا
١١١	شاری بۆمبای توشهاتی هه مان چاره نوس هاتوین
١١٥	بمشی جوارم گملی هاد و ئوبار ((دویرگهی لماوی))
١٢٠	شوینواره دۆزراوه کانی شاری ئیرم
١٢٧	گملی هاد
١٢٩	حهجره مەوت، نهوه کانی هاد
١٣٣	کانیاوو باخچه کانی هاد
١٣٦	چۆن گمله گهی هاد تیاچوو
١٤١	بمشی یتیمم په موود
١٤٣	ههزلهی سالیج (سهلامی خوای لی یت) و گمیانندی په یامه گهی
١٥٠	پاشماوه دۆزراوه کانی گملی په موود
١٥٦	بمشی ششم فیرمهونی نوqm بوو
١٥٧	بمشی ششم فیرمهونی نوqm بوو
١٥٨	بمشی ششم فیرمهونی نوqm بوو
١٥٩	دهسلاتی فیرمهونیه کانی
١٦١	بیرو باومره نایمه کانی
١٦٥	ئهمین حوتهمی جوارم فیرمهونی یهکتا بهرست
١٦٨	هاتی ههزلهی موسا (سهلامی خوای لی یت)
١٧١	گۆشکی فیرمهون
١٧٢	ئوکاره سات و مهینتیهانی دوو چاری فیرمهون و دارو دهسته گهی بونهوه
١٨١	چوونه ههروه له میسر

- ۱۸۴ ----- ئايا ئىم كارساتىڭىز كە پۈيۈڭا لە ھەرياي ئاۋەراستدا بۈيۈ يان لە ھەرياي سۈرۈدا ؟
 ۱۸۵ ----- ئۇر ئاۋەكۈتتى فېرھەين و ھارۋەستەككى لەھەريادا
 ۱۹۳ ----- بەشى ھەۋتەم گەلى سەھە و (لاۋاۋى ۋىزاتكەر)
 ۲۰۸ ----- بەشى ھەشتەم
 ۲۰۸ ----- ھەزرىتى سولەيمان (سەلامى خۋاى لى ۋىت) و شازنى سەھە و
 ۲۱۴ ----- كۈشكى سولەيمان (سەلامى خۋاى لى ۋىت)
 ۲۱۷ ----- بەشى ئۆيەم ھارۋەلانى ئەشكەوت
 ۲۱۸ ----- بەشى ئۆيەم ھارۋەلانى ئەشكەوت
 ۲۱۹ ----- بەشى ئۆيەم ھارۋەلانى ئەشكەوت
 ۲۲۷ ----- ئايا ھارۋەلانى ئەشكەوت لە ئىفسوس دا بۈيۈ ؟
 ۲۲۹ ----- ئايا ھارۋەلانى ئەشكەوت لەئرسوس دا بۈيۈ
 ۲۳۵ ----- كۈتايى
 ۲۳۹ ----- ھەلەكانى تېۋرى پەرەسەندىن
 ۲۴۱ ----- ئەر ئاستەنگانى كەھەرسى بە ھارۋىزەم ھېنا
 ۲۴۳ ----- زيان تەنھا لەزىيانەۋە ھەۋست بۈۋە
 ۲۴۵ ----- ئەر ھەۋلە بى سۈدانەلى كە لەسەدى بېستدا ھارۋىن
 ۲۴۷ ----- ئايەتە خىيالىەكانى تېۋرى پەرەسەندىن
 ۲۴۸ ----- كارىگەرى لامارك
 ۲۴۹ ----- ھارۋىزەمى ئوۋ و بازەنە بۆماۋەيەكان
 ۲۵۱ ----- تۆمارە بېبەردېۋەكان
 ۲۵۳ ----- بى ئۆمىكچەكانى ھارۋىن
 ۲۵۵ ----- چىرۋكى ھەلبەستراۋ سەبارەت بە پەرەسەندىنى مۇۋە
 ۲۵۹ ----- ئەكەنگە بالاكان لە چاۋو گۈي دا
 ۲۶۳ ----- بىرۋاۋەپى ھادى
 ۲۶۶ ----- پۈختەپەك ھەرياردى ۋەركىر

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

نه ته وه له ناو چو وه کان

نورسینی
هارون بهجیا

وهرگیرانی
شاهنور عومند و عارف

چاپی د کابل
۲۰۱۰

له بېلا وگړو ده کانی خاڼی چاپ و بڼلو کړ د زوی چارچا

فرهاد
Designer
07702461060